

Neolitikum i Agder

Interne strukturer og eksterne relasjoner i samfunn
fra tidligneolitikum til seinneolitikum

Håvard Kilhavn

Mastergradsavhandling i arkeologi
Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier
Det humanistiske fakultet
Universitetet i Oslo
2013

Neolitikum i Agder

Interne strukturer og eksterne relasjoner i samfunn fra tidligneutolitikum til seinneolitikum

© Håvard Kilhavn

År: 2013

Tittel: Neolitikum i Agder – Interne strukturer og eksterne relasjoner i samfunn fra tidligneutolitikum til seinneolitikum

Forfatter: Håvard Kilhavn

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Forord

At små tuer kan velte store lass er velkjent. At enda større tuer derfor kan velte enda større lass er logisk nok. Arbeidet med denne avhandlinga ble forsinka da jeg snubla over ei formidabel tue, og ble sjuk våren 2012. Nå er arbeidet imidlertid endelig ferdigstilt, og jeg vil takke alle som har hjulpet meg på forskjellige vis.

Størst takk skal professor Christopher Prescott ha, for god veiledning og støtte gjennom hele avhandlingsarbeidet. Professor Håkon Glørstad har vikariert som veileder ved et par anledninger. Espen Uleberg skal ha takk for at han har tatt seg god tid til å veilede meg i bruk av digitale kart. Statsstipendiat Helge I. Høeg har stilt ei rekke av sine upubliserte pollenanalyser til rådighet, og for dette skal han ha stor takk. Fylkeskonservator Frans-Arne Stylegar har velvillig sendt meg store mengder arkivalia og fotografier av funn som er registrert av ham og fylkesarkeologen i Vest-Agder, og som det ellers ville ha vært vanskelig å få oversikt over.

Mange andre jeg er takk skyldig kunne også vært nevnt, men jeg nøyer meg med å rette en stor takk til kollegene mine, Bernt-Johnny Bertheussen, Mikael Bjerkestrand og Gorm Hansen, for ei fin tid sammen på Lille Lesesal. At Mamma, som alltid, fortjener større takk enn det som får plass i et forord veit hun sjøl.

Tofte i Hurum, januar 2013.

Håvard Kilhavn.

Innhold

1. INNLEDNING.....	1
2. MÅLSETTINGER OG PROBLEMSTILLINGER.....	2
3. KRONOLOGISK RAMMEVERK	4
3.1 DET KRONOLOGISKE RAMMEVERKET	4
3.2 REGIONALE KRONOLOGISKE VARIASJONER	4
3.3 MULIGHETER OG BEGRENSNINGER I DET KRONOLOGISKE RAMMEVERKET	5
4. NATURGEOGRAFISKE FORHOLD.....	6
4.1 TOPOGRAFISK OVERBLIKK	6
4.2 GEOGRAFISK SONEINDELING.....	6
4.3 VASSDRAG, DALFØRER OG NATURLIGE FERDSLEIENE.....	8
4.4 BERGGRUNN OG LØSMASSER.....	9
4.5 LANDHEVINGA LANGS AGDERKYSTEN SOM BEGRENSENDE FAKTOR FOR STRANDLINJEDATERING.....	9
4.6 KLIMA- FAUNA- OG VEGETASJONSFORHOLD	9
5. OVERBLIKK OVER FORSKNINGSFELTET OG FORSKNINGSHISTORISKE PERSPEKTIVER 11	
5.1 OVERBLIKK OVER FORSKNINGSFELTET	11
5.2 EVOLUSJONISME OG FUNKSJONALISME - BEGREPSAVKLARINGER OG KRITIKK.....	12
5.3 EVOLUSJONISME I NEOLITIKUMSFORSKNINGA OG DET NORSKE NEOLITTISKE FORSKNINGSFELTET	13
5.4 FELLESTREKK I ELDRE OG NYERE NEOLITIKUMSFORTELLINGER.....	15
6. TEORETISK RAMMEVERK.....	16
6.1 BEGRUNNELSE FOR VALG AV TEORETISK RAMMEVERK.....	16
6.2 ANALYTISKE BEGREPER OG KATEGORIER.....	16
6.3 MATERIELL KULTUR I SOSIAL HANDLINGSTEORI	18
7. METODE OG KILDEKRITIKK I ANALYSEN AV DET ARKEOLOGISKE MATERIALET.....	20
7.1 FRAMGANGSMÅTE I UTVELGELSE, UNDERSØKELSE OG KARTFESTING AV MATERIALET.....	20
7.2 GJENSTANDSMATERIALETS REPRESENTATIVITET	21
7.3 USIKKER TYPEBESTEMMELSE.....	22
8. DET ARKEOLOGISKE GJENSTANDSMATERIALET	23
8.1 FLINTØKSER	23
8.1.1 <i>EGK-flintøkser og SNSØK-flintøkser</i>	23
8.1.2 <i>Breiegga flintøkser</i>	23
8.1.3 <i>Tosidige flintøkser</i>	24
8.2 BERGARTSØKSER UTEN SKAFTHULL.....	24
8.2.1 <i>Bergartsøkser uten skafthull fra MNB/SN</i>	24
8.2.2 <i>Vestlandsøkser</i>	25
8.3 BERGARTSØKSER MED SKAFTHULL	25
8.3.1 <i>Jyske stridsøkser/EGK-stridsøkser og SNSØK-stridsøkser/båtøkser</i>	25
8.3.2 <i>Hagebyhögaøkser</i>	26
8.3.3 <i>Enkle skafthulløkser</i>	26
8.4 FLATERETUSJERTE FLINTGJENSTANDER	27
8.4.1 <i>Flintdolker og flintdolkemner</i>	27
8.4.2 <i>Flintsigder og skjeforma skrapere</i>	28
8.4.3 <i>Flateretusjerte spisser</i>	28
8.5 METALLGJENSTANDER.....	30
8.6 KERAMIKK	30
8.6.1 <i>Dekorert keramikk</i>	30
8.6.2 <i>Udekorert keramikk</i>	31
8.7 ANDRE GJENSTANDER	31
8.7.1 <i>Fasetterte slipesteiner</i>	31
8.7.2 <i>Sylindriske flintkjerter</i>	31
8.7.3 <i>Tangespisser</i>	32
8.7.4 <i>Skiferspisser</i>	32

8.7.5 Andre funn	33
9. POLLENANALYSER	34
9.1 METODODOLOGI I SAMMENFATNINGA AV POLLENANALYSENE	34
9.2 KILDEKRITISKE FORHOLD I BRUKEN AV POLLENANALYSER.....	34
9.3 TOLKNINGER AV POLLENANALYSENE.....	35
9.4 KRONOLOGISK SAMMENFATNING AV POLLENANALYSENE	37
10. FUNNKONTEKSTER OG FUNNKATEGORIER.....	38
10.1 INNDELING AV MATERIALET I FUNNKATEGORIER	38
10.1.2 Boplassfunn	38
10.1.2 Gravfunn.....	38
10.1.3 Offerfunn.....	39
10.2 BOPLASSFUNN FRA MNB	40
10.2.1 Dateringer og gjenstander.....	40
10.2.2 Representativitet og distribusjon	41
10.3 GRAVFUNN FRA MNB	41
10.3.1 Dateringer	41
10.3.2 Distribusjon i undersøkelsesområdet.....	41
10.3.3 Gravens utforming.....	42
10.3.4 Gjenstander i gravene	42
10.3.5 Gravfunnas kulturelle kontekst.....	42
10.4 OFFERFUNN FRA MNB.....	43
10.4.1 Dateringer	43
10.4.2 Distribusjon i undersøkelsesområdet.....	43
10.4.3 Gjenstander og funnkontekster	44
10.4.4 Offerfunnas kulturelle kontekst.....	44
10.5 BOPLASSFUNN FRA SN	45
10.5.1 Dateringer og gjenstander.....	45
10.5.2 Representativitet og distribusjon	45
10.6 GRAVFUNN FRA SN.....	46
10.6.1 Dateringer	46
10.6.2 Distribusjon i undersøkelsesområdet og lokalisering i landskapet	46
10.6.3 Gravenes utforming.....	47
10.6.4 Gjenstander i gravene	47
10.6.5 Gravfunnas kulturelle kontekst.....	47
10.7 OFFERFUNN FRA SN	48
10.7.1 Dateringer	48
10.7.2 Distribusjon i undersøkelsesområdet.....	48
10.7.3 Gjenstander og funnkontekster	48
10.7.4 Usikre anlegg.....	49
10.7.5 Offerfunnas kulturelle kontekst.....	50
11. LANDSKAPSBRUK OG RESSURSUTNYTTELSE	52
11.1 LANDSKAPSBRUK OG RESSURSUTNYTTELSE I MNB	52
11.2 LANDSKAPSBRUK OG RESSURSUTNYTTELSE I SN.....	53
11.2.1 Generelle trekk ved funndistribusjonen	53
11.2.2 Historisk utvikling av landskapsbruk og ressursutnyttelse fra MNB til SN II	54
11.2.3 Metallutvinning i SN? - Korrelasjon mellom SN-funn og metallforekomster.....	56
12. KULTURHISTORISKE FORHOLD	59
12.1 KULTURHISTORISKE FORHOLD I TIDLIG- OG MELLOMNEOLITIKUM.....	59
12.1.1 Agder som periferi i Nøstvetkulturens og TRB-kulturen interaksjonsområde og den kulturelle grensa mot fangstsamfunna på Vestlandet.....	59
12.1.2 Glørstads modell for utviklinga fra Nøstvetkultur til TRB-kultur i Oslofjordsområdet.....	59
12.1.3 Modellens relevans for Agder – Tendenser i innlandsbruken fra SM til TN/MN	60
12.1.4 Landskapsbruk og ressursutnyttelse i TN/MN.....	61
12.1.5 TRB-kulturen i Agder.....	62
12.1.6 Kulturhistoriske forhold i TN/MNA	63
12.2 KULTURHISTORISKE FORHOLD I MNB	64

12.2.1 Kulturhistorisk bakgrunn.....	64
12.2.2 Funn fra jysk enkeltgravskultur	66
12.2.3 Funn fra SNSØK - Stridsøkser og fasetterte slipesteiner.....	67
12.2.4 Funn fra SNSØK - Flintøkser og bergartsøkser	69
12.3 KULTURHISTORISKE FORHOLD I SN	70
12.3.1 Klokkebegekulturen – Kulturhistorisk bakgrunn	70
12.3.2 Funn fra Klokkebegekulturen i Agder.....	72
12.3.3 Den eldste kontakten mellom Jylland og Agder – Årsaker til KBK-ekspansjonen	73
12.3.4 Den videre kulturelle utviklinga i SN og EBA	74
13. SAMFUNNSUTVIKLINGA I AGDER I NEOLITIKUM – INTERNE STRUKTURER OG EKSTERNE RELASJONER	76
13.1 INNLEDNING – FORSØK PÅ Å FORSTÅ ENDRINGER I SOSIALE INSTITUSJONER FRA TN TIL SN	76
13.2 ØKONOMISKE INSTITUSJONER (ALLOKATIVE RESSURSER).....	76
13.3 POLITISKE INSTITUSJONER, SOSIAL, KULTURELL OG SYMBOLSK KAPITAL (AUTORATIVE RESSURSER).....	78
13.4 HISTORIEN GJENTAR SEG FRA TN TIL MNB	80
13.5 KBK I AGDER – UTLØSENDE ÅRSÅK TIL EN EPISODISK, HISTORISK HENDELSE.....	81
13.6 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER – Å KONSTRUERE EI HISTORISK FORTELLING OM NEOLITIKUM.....	82
14. LITTERATURLISTE	84
15. TABELL- OG FIGURLISTER	107
15.1 TABELLISTE.....	107
15.2 FIGURLISTE	107
16. APPENDIKS	109

1. Innledning

Denne avhandlinga er en regional arkeologisk studie som tar for seg kulturhistoriske forhold i Agder i neolitikum, med særlig vekt på periodens siste halvdel. I de seinere år har det blitt framsatt modeller for hendelsesforløpet som førte fram til seinneolitikums og eldre bronsealders kultur i Sør-Norge, som i korte trekk går ut på at en direkte kontakt mellom sørnorske samfunn og Klokkebegerkulturen på Jylland via Sørvestlandet fant sted, og førte til omfattende samfunnsendringer. Dette gjør Agder til et sentralt område for å forstå det kulturhistoriske hendelsesforløpet i tidsrommet. Det foreligger imidlertid ingen nyere regional studie av perioden neolitikum i Agder med utgangspunkt i et bredt empirisk materiale.¹

Norsk neolitikumsforskning har lange tradisjoner for regionale studier, og denne avhandlinga føyer seg inn i denne tradisjonen (f.eks. Aksdal 1996; Bakka & Kaland 1971; Bergsvik 2006; Bruen Olsen 2004; Gjessing 1920a; Groseth 2001; Hansen 2005; Holberg 2000; Indrelid 1994; Johnson 1993; Mikkelsen 1989; Reitan, 2005; Østmo 1988; seinest Amundsen 2011). I analyser av denne typen er det å undersøke hvordan mennesker har brukt ulike typer ressurser og landskap i både et synkront og et diakront perspektiv den viktigste framgangsmåten for å gi et grunnlag for å trekke slutninger om historiske og kulturelle forhold. Ei kulturhistorisk syntese må nødvendigvis ta utgangspunkt i både studier som borer djupt og studier som favner bredt. Denne avhandlinga er et forsøk på å gi et bredt oversyn over neolitikum i Agder, og på å kartlegge en del av norsk neolitikum som vel ikke har vært en helt hvit, men i hvert fall en nokså *grå* flekk på forskningskartet.

¹ Kortfatta oversikter over funnmaterialet fra Vest-Agder er gitt i Gjessing 1925 og Stylegar 2000.

2. Målsettinger og problemstillinger

Avhandlingas overordna mål er å bidra til konstruksjonen av ei fortelling om det kulturhistoriske hendelsesforløpet i Sør-Norge rundt midten av det tredje årtusen f.Kr. gjennom ei regional analyse av arkeologiske funn og pollenanalytiske data fra Aust-Agder og Vest-Agder (for oversikt over forkortelser av navn på perioder og arkeologiske kulturer se tab. 3.1 og kap. 5.1). Dette er et generelt mål, men jeg mener det kan forsvares som metodisk nyttig å sammenligne beskrivelsene og forklaringene av det historiske hendelsesforløpet som har blitt framsatt på bakgrunn av mange spesialiserte studier med beskrivelsene og forklaringene som kan utledes av ei breiere regional studie, som omfatter nær sagt alt kjent materiale fra tidsrommet.

I tråd med de nyere studiene av klokkebegerfenomenet i Nord- og Vest-Europa er det hensiktsmessig å betrakte den kulturhistoriske situasjonen i Agder i neolitikum som et velegna *case-study* i komparativ sammenheng, der områdets geografisk perifere kulturelle situasjon (mellom EGK/KBK på Jylland, TRBs/SNSØKs mer sentrale områder i Oslofjordsområdet og fangstsamfunn på Vestlandet) og tydelige økologiske ressursfordeling (med for det meste marginale og noen få potensielt biologisk høyproduktive landskap) kan bidra til å sette de kulturelle forholda og sosiale prosessene i et spesielt skarpt relieff (Prescott 2012b:117). Da gir det en metodisk fordel å foreta undersøkelsen i et område som Agder, som på samme tid har stor landskapsmessig variasjon, men som ut fra de naturgeografiske forholda også må antas å ha utgjort et naturlig avgrensa kommunikasjons- og interaksjonsområde i det aktuelle tidsrommet.

Avhandlinga gir ikke rom for å drøfte alle aspektene ved situasjonen som materialet gir grunnlag for å si noe om, og det overordna målet må avgrensas og konkretiseres. Følgende tema er derfor valgt som avhandlingas hovedfokus:

- 1) Hva slags menneskelig landskapsbruk og ressursutnyttelse indikerer distribusjonen av gjenstands- og boplassfunn samt pollenanalytiske undersøkelser?
- 2) Hvilke sosiale handlingsmønstre og praksiser kommer til uttrykk gjennom en analyse av ulike funnkontekster og funnkategorier, både i et komparativt diakront perspektiv, og i et komparativt synkront perspektiv?
- 3) Hvilke slutninger er det mulig å trekke om kulturhistoriske forhold og interaksjon mellom ulike områder, på grunnlag av ei typologisk-kronologisk analyse av det arkeologiske gjenstandsmaterialet, og de mønstrene som kommer til syne gjennom spørsmåla 1) og 2)?

Metodisk sett kan dette betraktes som spørsmål på et tolknings- og forståelsesmessig mellomnivå. De helt grunnleggende spørsmåla til materialet forsøkes besvart gjennom drøfting av kronologi, typologi og kildekritiske forhold. Til sammen utgjør de en slags kulturhistorisk situasjonsbeskrivelse (om enn med mange forbehold), som kan danne utgangspunkt for en samfunnsfaglig forståelse på et høyere nivå. Den forskningshistoriske gjennomgangen vil vise at evolusjonistiske forklaringer har vært dominerende i forståelsen av sørnorsk neolitikum. Jeg vil i stedet forsøke å forstå denne bestemte og avgrensa kulturhistoriske situasjonen ut fra et historisk orientert og handlingsteoretisk utgangspunkt. Med dette utgangspunktet er hovedmålsettinga å forsøke å beskrive og forklare endringer i de sosiale institusjonene i Agders neolittiske samfunn i tidsrommet fra TN til SN, og særlig de store endringene som fant sted på overgangen til SN.

3. Kronologisk rammeverk

3.1 Det kronologiske rammeverket

Det kronologiske rammeverket baserer seg i hovedsak på den alminnelig benyttet (sør)skandinaviske absolutte kronologien for MNB, SN og EBA, som igjen er basert på et stort antall ¹⁴C-dateringer og kryssdateringer med andre områder i Europa. Dateringene i dette systemet har en feilmargin på ca. ±50 år (Vandkilde et. al. 1996).

Overgangen mellom seinmesolitikum (SM) og TN i Sør-Norge 5000 BP defineres ved introduksjonen av tynnakka slipte flintøkser, keramikk og skiferspisser (Glørstad 2004:56-57). På Vestlandet har overgangen til TN blitt satt til 5200 BP, men diskusjonen omkring regionale variasjoner i den tidligneolittiske kronologien skal her få ligge (Olsen 1992:165). Overgangen mellom TN og MNA 4500 BP defineres ved introduksjonen av tjukknakka flintøkser (Glørstad 2002a:32; Østmo 1988:225).

Kronologien for MNB er i hovedsak basert på funn og dateringer fra EGK på Jylland og SNSØK i Sør-Sverige. EGK ble tidlig oppfatta som kronologisk tredelt etter gravenes typologiske utvikling i *undergravsfasen*, *bunngravsfasen* og *overgravsfasen* (Müller 1898; Glob 1945). Mats Malmers (1962) kronologi for SNSØK med periodene 1-6 er basert på typologisk utvikling av keramikk og stridsøkser. Seinere revisjoner har resultert i ei todeling i MNB I og MNB II. Overgangen fra MNA V til MNB I defineres ved forekomsten av de første EGK-gravene på Jylland ca. 2800 BC. Overgangen mellom MNB I og MNB II settes til ca. 2600 BC. MNB I svarer til Malmers per. 1-3, og til undergravsfasen og tidlig bunngravsfase. MNB II svarer til Malmers per. 4-6, og til sein bunngravsfase og overgravsfasen. Overgangen til MNB IIs siste del, overgravsfasen, settes til ca. 2450 BC (Damm 1991; Ebbesen 2006:27-29, 149-173; Vandkilde 1996:166).

Overgangen fra MNB II til SN ca. 2350 BC defineres ved introduksjonen av type I-flintdolker. Overgangen mellom SN I og SN II ca. 1950 BC defineres ved introduksjonen av type IV-flintdolker. EBA per. I dateres til ca. 1700 – 1500 BC (Lomborg 1973; Vandkilde 1996:13, 174).

3.2 Regionale kronologiske variasjoner

På grunnlag av et stadig større antall ¹⁴C-dateringer har det etterhvert blitt klart at det er betydelige regionale variasjoner i kronologien til de forskjellige mellomneolittiske kulturene i Sør-Skandinavia. På de danske øyene ser det ikke ut til at EGK gjort seg særlig gjeldende før overgangen mellom MNB I og MNB II, og i en del nyere forskning er det ei oppfatning av at TRB-kulturen der har fortsatt fram til da. GRK i det nordøstlige Danmark har fortsatt fram til

begynnelsen av overgravsfasen. I Sør-Sverige, derimot, er kronologien for SNSØK i overensstemmelse med EGK på Jylland (Ebbesen 2006; Hübner 2005; Iversen 2010; Larsson 1992). Kronologien for KBK på Jylland er omdiskutert, men det later til å være enighet om at de første dateringene kommer fra MNB II (i hvert fall i løpet av overgravsfasen), og at hovedtyngden av dateringene faller rundt overgangen mellom MNB II og SN I og et stykke utover i perioden. De seineste dateringene er mer usikre, men lite tyder på at KBK på Jylland har vart utover SN I (Prescott & Melheim 2011:91-92; Prieto-Martínez 2010:117-120; Sarauw 2007:36-37, 2009:24-25; Vandkilde 2005, 2011:75-78). Trolig har det også i Sør-Norge vært noe kronologisk variasjon mellom ulike arkeologiske kulturer i ulike områder, men foreløpig finnes det ikke nok dateringsmateriale for å få avklart disse forholda.

3.3 Muligheter og begrensninger i det kronologiske rammeverket

Det kronologiske rammeverket vi har til rådighet har sine begrensninger. ¹⁴C-dateringens standardavvik gjør det vanskelig å fange opp finkronologiske forhold i enkelte av de (relativt) korte arkeologiske periodene. Dessuten foreligger det svært få ¹⁴C-dateringer fra gode kontekster (mange kommer f.eks. fra mer eller mindre vage «fossile dyrkningslag») i Sør-Norge fra MNB og SN I. Dette resulterer igjen i at det ikke er tilstrekkelig avklarte forhold mellom den absolutte og den relative kronologien når det gjelder overgangen mellom disse periodene (det er f.eks. godt mulig at de seineste båtøksene i Sør-Norge kan stamme fra tidligste SN I, mens de eldste flateretusjerte pilspissene kan være fra seineste MNB II). Disse usikkerhetene skaper selvfølgelig visse problemer for ei arkeologisk analyse, men er muligens også *i seg sjøl* et uttrykk for sentrale forhold ved den kulturhistoriske situasjonen i tidsrommet det er snakk om, og kan åpne for nye tolkninger (Prescott 2012a:171-172).

Tab. 3.1: Kronologisk rammeverk for neolitikum og EBA per. I i Sør-Norge

Periode	Kal. BC	Ukal. BP	Varighet
Tidligneolitikum (TN)	3900 – 3300 BC	5000 – 4500 BP	600 år
Mellomneolitikum (MNA)	3300 – 2800 BC	4500 – 4100 BP	500 år
Mellomneolitikum B I (MNB I)	2800 – 2600 BC	4100/4000 -	200 år
Mellomneolitikum B II (MNB II)	2600 – 2350 BC	- 3800 BP	250 år
Seinneolitikum I (SN I)	2350 – 1950 BC	3800 -	400 år
Seinneolitikum II (SN II)	1950 – 1700 BC	- 3500 BP	250 år
Eldre bronsealder (EBA) per. I	1700 – 1500 BC		200 år

4. Naturgeografiske forhold

4.1 Topografisk overblikk

Agderfylkene er Norges sørligste fylker, som grenser til Telemark i øst og Rogaland i vest. Fylkenes areal er ca. 16 413 km². Agder har en variert topografi, men også geografiske trekk som forener området. Her finnes ikke Østlandets flatbygder og breie daler, og ikke Vestlandets høyfjell, fjorder og øygard. Landflata faller jevnt av fra nord mot sør, fra opp mot 1500 moh øverst i Setesdal og ned til sjøen. Landskapet er prega av småskala, avrunda, kuperte landskapsformer, fra skjærgården opp til de knudrete heiene i innlandet. Fjellvidder finnes ikke, men over 1/3 av arealet ligger over barskoggrensa (Johansen 1986:123). Det generelt sparsomme løsmassedekket, hvor mesteparten er næringsfattige morene- og elveavsetninger, har bidratt til at landsdelen i historisk tid har hatt en mindre andel jordbruksland enn noen annen landsdel, unntatt Finnmark. Rundt 1950 utgjorde jordbruksarealet i Aust-Agder ca. 1,7 % og i Vest-Agder ca. 3,3% av det samla arealet (Tschudi 1963:97).

4.2 Geografisk soneinndeling

Siden naturmiljøet med dets ressurser er et grunnleggende strukturerende element for bosetning og menneskelig bruk av landskapet, er det hensiktsmessig å dele undersøkelsesområdet inn i geografiske soner som deler mange fellestrekk (etter Låg 1999):

1. Kystbygder

Kystbygdene omfatter bygdene langs kysten fra Flekkefjord til Risør, og sonen strekker seg 15-20 km inn i landet. Området har best dyrkningsjord, gunstigst klima, og tilgang til havets ressurser. Her munner dalene fra innlandet ut i små elvesletter, og her lå gårdene tettest i historisk tid. De beste jordbruksområda er Lista, Fjære ved Grimstad, og Øyestad ved Arendal, som ikke ligger nederst i dalene, men på sand- og leirjordsområder ved kysten. Øst for Lindesnes er kysten i hovedsak et skjærgårdslandskap, vestover blir landskapsformene større, og kysten mindre beskytta. I steinalderen lå strandlinja høyere enn dagens havnivå langs hele Agderkysten. Grunna Flat-Listas lave relieff er det her landhevinga har ført til størst landskapsendringer. Mot slutten av SM var de store vanna på Lista grunne laguner, og mesteparten av Vest-Lista sto under vann. I TN begynte strandvoller å avsnøre lagunene fra havet, og Vest-Lista kom gradvis til syne. Mellom kysten og de små heiene på Høg-Lista ble det utvikla store strandengsletter, og rundt vanna var det nærmest sumpskoglignende forhold (Prøsch-Danielsen 1995:24). Dette broka området har fortsatt i MN og SN vært biologisk høyproduktivt, og et helt særegent landskap i undersøkelsesområdet.

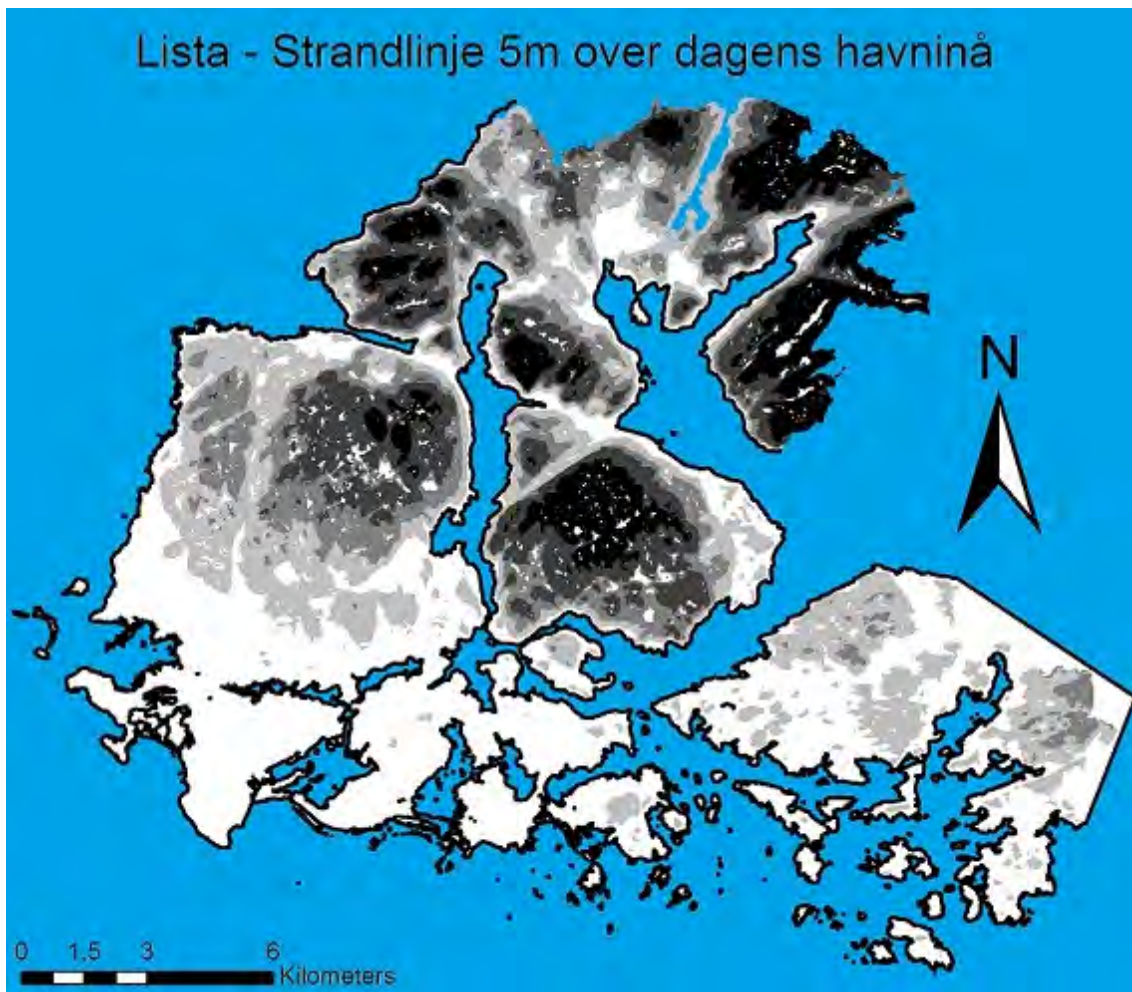

Fig. 4.1: Lista – Strandlinje 5m over dagens havnivå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

2. Midtre heibygder (mellombygdene)

De midtre heibydene omfatter de midtre og øvre delene av mange kortere dalstrøk, samt skog- og heiområda mellom disse. Mange av heiene i den vestlige delen av dette området har tidligere hatt karrig jordbruksbosetning. Lenger øst er landskapet mer småkupert, dyrkningsjorda mer spredt, og skogen tettere. I historisk tid var bosetninga her prega av små og enkeltliggende gårdsbruk.

3. Indre dalbygder

Grensa mellom de midtre heibydene og de indre dalbygdene er ikke skarp. Både klima og jordsmonn er noenlunde likt, og enkelte steder (som i deler av Setesdalen) kan de lokalklimatiske forholda til og med være gunstigere enn i de lavereliggende bygdene. Det som først og fremst skiller sonene fra hverandre er at de indre dalbygdene har større og høyereliggende heiområder, med bedre muligheter for fangst og fiske. Vegetasjonen er også mindre tett enn i skogbygdene, slik at landskapet egner seg bedre for beitebruk.

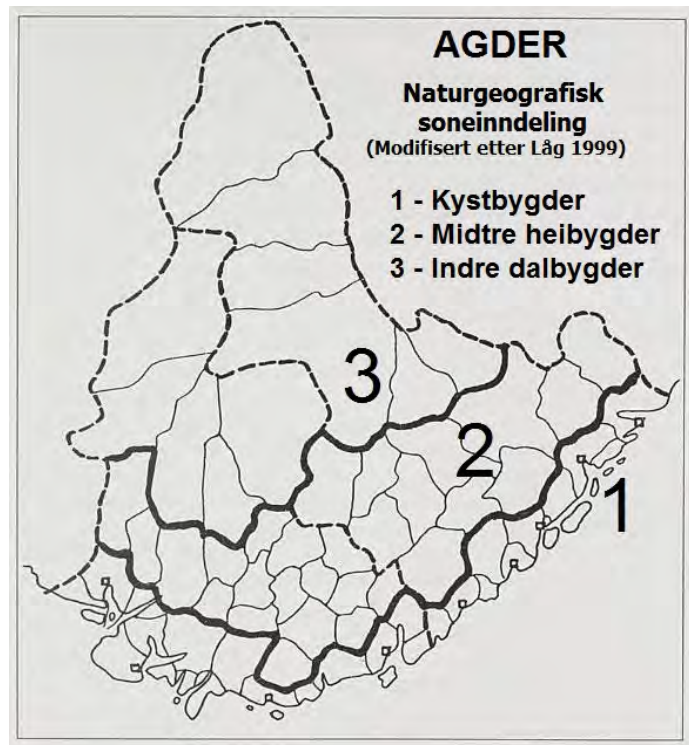

Fig. 4.2: Agder – Naturgeografisk soneinndeling (modifisert etter Låg 1999).

4.3 Vassdrag, dalfører og naturlige ferdselsveier

De store trekka i topografien følger oppsprekningsretninga til berggrunnsstrukturene, som i hovedsak er nord-sør. Mandal-Ustaoset-forkastninga deler området i to fra Kristiansand til Bykle og danner leie for Otravassdraget og Byglandsfjorden. Vest for denne linja går ei rekke mindre daler fra kysten innover i landet, med ei typisk lengde på 50-70 km. Øst for Otra følger dalene og vassdraga Bambleformasjonen fra Skiensfjorden til Tovdalselvas utløp ved Kristiansand, og løper noenlunde parallelt med kystlinja over ei strekning på rundt 40 km fra kysten og inn i landet. Her ligger ei rekke store og små innsjøer, der Vegår og Nelaug er de største. Mellom dalføra fra innlandet mot kysten ligger heiene, med et uttall av småvann og myrer. På tvers av dalføra går mindre forkastninger, som mange steder gir terrenget et «rutemønster» med høyereliggende tverrdaler. I historisk tid gikk mye ferdsel mellom dalene over heiene. I øvre Setesdal var endog veien over heia til Åmli og videre derfra gjennom Froland til Arendal den viktigste forbindelsen med kysten, ettersom dalen stedvis er svært uveisom. Slike forhold førte til at en del av de indre dalbygdene i Agder var blant landets mest avstengte og isolerte bygder før dynamittens tid (Stylegar 1998:120; Tschudi 1963:96-97).

4.4 Berggrunn og løsmasser

Berggrunnen i Agder består så godt som i sin helhet av sur gneis og granitt (Sigmond 1996). Det meste av landoverflata er bart berg, eller dekket av et tynt og usammenhengende morenedekke. Et tjukkere morenedekke finnes i tilknytning til Sørlandsraet, som kan følges (usammenhengende) fra Sira til Tromøya. Lista står i ei særstilling ved å ha store områder med tjukke moreneavsetninger. Marine avsetninger er det lite av, men Lista har også store, sandrike strandavsetninger. Mindre slike områder finnes ved Spangereid, Mandal, Grimstad, og Holt i Tvedestrand. Leirjord finnes bare i et svært begrensa område ved Landvik i Grimstad, og langs de nedre delene av Nidelva (Thoresen 2000).

4.5 Landhevinga langs Agderkysten som begrensende faktor for strandlinjedatering

Det er utarbeida få strandlinjekurver for Agderkysten, og de som finnes har gyldighet for svært begrensa områder. Både dette, og det faktum at landhevinga for det meste har vært liten, gjør Agderkysten uegna for å benytte strandlinjedatering i kronologiske studier. Det har også ført til at strandbundne boplasser fra ulike perioder har en tendens til å ikke ligge særlig langt fra hverandre, og at det finnes mange lokaliteter med et kronologisk blanda funnmateriale. Dette vanskeliggjør typologisk-kronologiske analyser med utgangspunkt i funnmateriale fra slike lokaliteter.

Tab. 4.1: Strandlinjeutviklinga langs Agderkysten 5000-2900 BP.

	TN/MN (5000-3800 BP)	SN/EBA (3800-2900 BP)	Kilde
Lista	6m - 4m	4m - 2,5m	Høgestøl & Prøsch-Danielsen 2006
Mandal	6m - 4,5m	4,5m - 3m	Midtbø, I. et. al. 2000
Søgne	6,5m - 5m	5,5m - 3m	Midtbø, I. et. al. 2000
Arendal	9m - 7,5m	7,5m - 6m	INTERPOLERT (basert på Hafsten 1983)
Kragerø	25m - 20m	20m - 15m	Stabell, B. 1980

4.6 Klima- fauna- og vegetasjonsforhold

Agder er i dag blant de områda i Norge som har høyest middeltemperatur, og slik var det sannsynligvis også i tidsrommet som drøftes her. Neolitikum og EBA faller nesten helt innafor den subboreale klimafasen (ca. 5000-2500 BP/3800-750 BC). Bare den tidligste delen av TN overlapper mot slutten av atlantikum (ca. 8000-5000 BP/7050-3800 BC). Klimaet i subboreal tid var noe varmere og tørrere enn i dag, med litt lengre vekstsesong og mildere vintre over hele området, samt ei skoggrense litt høyere enn dagens. Vegetasjonsforholda for øvrig har ikke endra seg vesentlig, bortsett fra at granskogen ikke var etablert. Da som nå var

klimaet på Lista spesielt mildt (Høeg 1978:19-21; Sørensen 2005:412-419). Agder omfatter samtlige vegetasjonssoner som finnes i Sør-Norge, fra nemoral til alpin sone. I kystbygdene dominerer lauvskog, blandingsskog og varmekjære arter. I de midtre heibydene er det mest blandingsskog i vest, mens barskogen dominerer i øst. I de indre dalbygdene er det mest furuskog på de tørre elveslettene, mens krattskog og bjørk kryper oppover mot heiene (Bigelow et. al. 2006:66; Tschudi 1963:99-100). De fleste av Agders heiområder ligger såpass lavt at reinsdyr ikke har vært noe vanlig syn, med unntak av i de nordligste heiene. Derimot har arter som elg, hjort, villsvin og bever trivdes, og i historisk tid var ferskvannsfikset og laksefisket rikt (Larsen 2003:169-176; Østmo 1984:153, 1989:44).

5. Overblikk over forskningsfeltet og forskningshistoriske perspektiver

5.1 Overblikk over forskningsfeltet

At overgangen mellom MN og SN er et viktig kulturhistorisk skille i skandinavisk forhistorie har vært kjent lenge. MN var prega av stor regional variasjon, et lappeteppe av ulike arkeologiske kulturer, med navn som «Traktbegerkultur» (TRB), «Gropkeramisk kultur» (GRK), «Jysk enkeltgravskultur» (EGK), «Svensk-norsk stridsøkskultur» (SNSØK) og «Klokkebegerkultur» (KBK). Ved overgangen til SN avløses dette lappeteppet av en i store trekk homogen materiell kultur i Sør-og Midt-Skandinavia og langs norskekysten så langt nord som til Nord-Norge, det seinere området til den såkalte «nordiske bronsealderkulturen» (Bakka 1976:Pl. 16). Mange trekk ved denne materielle kulturen hadde ingen lokale forløpere, bla. flintdolker og toskipa langhus. Samtidig indikerer bosetningsmønster, gjenstandsfunn og pollenanalytiske undersøkelser utvetydig at det først var nå jordbruk ble økonomisk basis for samfunna i dette området (Glørstad 2012a; Myhre 2002:67).

Sjøl om overgangen til SN altså markerer et fundamentalt kulturhistorisk skille i forhistorien ble perioden lenge ikke via særlig stor oppmerksomhet i norsk arkeologi. Mer energi ble investert i utforskinga av de eldre neolittiske periodene, med sine uklare kronologiske og kulturelle forhold, og i jakta etter «det eldste jordbruket» her til lands. Man kan få inntrykk av at SN har representert noe mer «kjent», en periode som ikke har framstått som noe «problem» som måtte løses. Dette skyldes nok i stor grad et *evolusjonært grunnsyn på kulturell utvikling*, der kulturforholda i SN ble betrakta som et naturlig trinn på utviklingsstigen mellom MNs heterogene kulturer og den mer enhetlige nordiske bronsealderkulturen. Veien fra eksperimentering med jordbruk til gårdsbosetning og jordbruksamfunn, fra egalitære fangstgrupper til hierarkiske samfunn, og fra innadvendte samfunn til stadig mer interaksjon og kulturell påvirkning ble (og blir) vanligvis sett på som meget gradvise og lokale prosesser (f.eks. Bakka & Kaland 1971; Brøgger 1925; Bostwick Bjerck 1988; Hagen 1967; Hinsch 1955, 1956; Høgestøl & Prøsch-Danielsen 2006; Mikkelsen 1984, 1989; Shetelig 1925; Østmo 1988).

De siste 10-15 åra har SN blitt gjenstand for mye forskning som også har fokusert på andre tema enn utviklinga av jordbruksøkonomi. Sentrale tema har vært utvikling av sjøfartsteknologi, maritim kunnskap og kommunikasjon/migrasjon over Skagerrak mellom KBK på Jylland og samfunn i Sørvest-Norge¹ (Prescott 2009, 2012a, 2012b; Prescott & Walderhaug 1995; Vander Linden 2012; Østmo 2005, 2008, 2009, 2012), utvikling av tidlig

¹ Kvalø (2007) undersøkte betingelser for sjøfart i samme område i EBA, men mange av disse betingelsene har også relevans for forholda i SN.

metallurgi (Melheim 2009, 2012a, 2012b; Prescott 2006), flateretusjeringsteknologi (Apel 2001, 2008, 2012; Apel & Darmark 2007; Sarauw 2006, 2007, 2008), ny byggeskikk med toskipa langhus og jordbruksbosetninger (Børsheim 2004, 2005; Dinhoff 2004; Gjerpe & Bukkemoen 2008; Glørstad 2012a; Jonnson & Prescott 1993; Prescott 2005; Rønne 2005), kildekritikk av eldre tolkninger av jordbruksaktivitet på grunnlag av ¹⁴C-dateringer og pollenanalyser, og teoretisk kritikk av evolusjonære modeller for historisk utvikling (Glørstad & Prescott 2009; Prescott 1996, 2009, 2012b). Samla sett har denne forskninga lagt grunnen for en mer kompleks forståelse av SN som er mer historisk enn evolusjonært orientert, der de omfattende endringene i materiell kultur og økonomisk basis i samfunna fra MNB til SN ikke forstås som ei naturlig og gradvis utvikling, men i høyeste grad som et utfordrende historisk problem.

5.2 Evolusjonisme og funksjonalisme - Begrepsavklaringer og kritikk

«Evolusjonisme» er, i samfunnsfaglig sammenheng, ikke noe entydig begrep, men betegner forklaringsmodeller for sosial og kulturell utvikling som deler noen felles kjennetegn.

Begrepet deler konseptuelle forestillinger med den biologiske forståelsen av evolusjon som ei ikke-teleologisk utvikling, og innebærer ei oppfatning av at det finnes «mekanismer» for sosiale og kulturelle endringer. Det innebærer også at disse mekanismene knyttes til ulike aspekter av hvordan samfunn er organisert, og at samfunn derfor kan inndeles i klart definerte utviklingsstadier. Disse mekanismene betraktes som universelle, og som de viktigste årsakene til sosial og kulturell utvikling. Den viktigste mekanismen er *tilpasning* (Giddens 1984:231-233). «Tilpasning» står også sentralt i *funksjonalistiske* forklaringer, men da som tilpasning og arbeidsdeling mellom deler og helhet i et system. Funksjonalismen var opprinnelig en reaksjon mot evolusjonismen, som søkte å erstatte et ensidig fokus på makrohistoriske tilnærminger og (diakrone) diffusjonistiske forklaringer med en (synkron) systemteoretisk forståelse av ulike sosiale institusjoners behov og funksjoner i enkeltstående sosiale grupper og kulturer. Funksjonalistiske forklaringer inngår imidlertid også ofte i evolusjonistiske modeller (Helliksen 1996:55).

Bruk av evolusjonistiske og funksjonalistiske forklaringer i samfunnsfaga har blitt kritisert like lenge som de har blitt benytta. Avvisning av slike forklaringer kan sies å koke ned til uenighet om hvorvidt Historien kan forstås som et produkt av generaliserte, strukturelle former for determinisme eller ikke. Å begrunne et standpunkt for eller mot dette grunnsynet krever mer plass enn det er rom for her, og det er heller ikke nødvendig å sparke inn ei åpen dør. Jeg nøyer meg derfor med å vise til Giddens' (1984:227-245) sammenfatning

av evolusjonismekritikken, og samtidig legge et annet hovedalternativ for samfunnsfaglig forståelse, nemlig det *handlings-teoretiske*, til grunn for forståelsen av samfunnsmessige forhold i denne avhandlinga (se kap. 6).

5.3 Evolusjonisme i neolitikumsforskninga og det norske neolittiske forskningsfeltet

Evolusjonistiske forklaringer har vært gjengs i norsk steinalderforskning helt siden Gabriel Gustafsons (1906) *Norges Oldtid* og Helge Gjessings (1920a) *Rogalands steinalder*. De kom tydelig til uttrykk i A. W. Brøggers arbeider fra 1920-tallet, og Brøgger regnes også som den første norske arkeologen som forsøkte å inkorporere funksjonalistiske forklaringer i forståelsen av forhistorien (Brøgger 1925, 1925a). En faglig bevissthet omkring de teoretiske fundamentene for disse posisjonene ble imidlertid i liten grad gjort eksplisitt før i 1970-tallets såkalte «prosessuelle» og «ny-evolusjonistiske» arkeologi (Groseth 2001:3-6; Helliksen 1996:86-90). Evolusjonismens viktigste konsekvens for neolitikumsforskninga var at «neolitikum» kunne konstrueres som et universalistisk og ahistorisk begrep, som en bestemt samfunnstype og utviklingsstadium. Håkon Glørstad (2002b:291, 328) har døpt denne konstruksjonen «Neolitopia», og forsøkt å vise hvordan konstruksjonen av begrepet har blitt strukturert både av forholdet til en evolusjonistisk og funksjonalistisk prega antropologi, og dessuten av interne strukturer i det arkeologiske praksisfeltet. Gjennom en faghistorisk gjennomgang av norsk neolitikumsforskning har han også forsøkt å avdekke disse strukturene, og konkluderer med at tolkningene som har blitt framsatt i løpet av over hundre år med forskning i så høy grad har blitt strukturert av feltets tidlig etablerte rammer, interne logikk og maktstrukturer, at de ikke har blitt særlig forskjellige (Glørstad 2002b:198, 208). Ut fra ei analyse av hvordan forskere har posisjonert seg i forhold til sentrale forskningsspørsmål argumenterer han imidlertid for at det er det er grunnlag for å skille ut to hovedposisjoner i norsk neolitikumsforskning, en «Sheteligskole» og en «Brøggerskole». Brøggerposisjonen karakteriseres av ontologisk rasjonalitet, mens Sheteligposisjonen karakteriseres av ontologisk irrasjonalitet. Sheteligsskolen tenderer mot å «... prioritere mer direkte observerbare og relativt atomistiske forhold som forklaringer på endringer i det arkeologiske materialet...» (Glørstad 2002b:214). Som eksempler nevnes migrasjon som forklaring på innføringa av jordbruket og kulturendringene i neolitikum. I perioder av neolitikum har man sett for seg at det har vært kulturdualistisk situasjon, der (etnisk eller genetisk) forskjellige grupper av fangstfolk og jordbrukere har eksistert side om side. Historien blir altså fortalt som en historie om bestemte historiske situasjoner med hver sine kontekstuelle særpreg, der brudd og diskontinuitet vektlegges framfor uniform og jevn utvikling. Brøggerskolen inntar den

motsatte posisjonen. Her vektlegges intern utvikling i samfunna og interne forklaringer på kulturell endring, som økonomisk/økologisk tilpasning og utvikling av sosiale relasjoner og institusjoner gjennom handel og gavebytte. Dette blir en generaliserende måte å skrive historie på, der innføringa av jordbruket blir sett på som en jevn og gradvis prosess gjennom hele neolitikum, og der fangstøkonomi og jordbruksøkonomi inngår som komplementære former for økonomisk/økologisk tilpasning i ett og samme samfunn (Glørstad 2002b:209-215). Denne dekonstruksjonen av forskningsfeltet er selvfølgelig satt på spissen; posisjonene som beskrives må forstås som idealtypiske, og de fleste forskere har trekk fra dem begge. Sjøl om evolusjonistiske og funksjonalistiske forklaringer f.eks. er sterkest knytta til den ontologisk rasjonelle polen, forekommer slike forklaringer også blant forskere i den andre enden av feltet, om enn i mindre grad.

Dersom vi tar utgangspunkt i dekonstruksjonen av forskningsfeltet, og for poengets skyld godtar å sette forskningshistorien helt på spissen, kan fortellinga om sørnorsk neolitikum forenkles til to hovedvarianter: Sheteligskolen ser for seg ei innvandring av bønder fra sørskandinavisk TRB-kultur til Oslofjordsområdet i TN og dermed en kulturdualistisk situasjon, avneolittisering i MNA, ei ny innvandring av (pastoral-nomadiske) stridsøksfolk fra EGK og SNSØK i MNB og en ny kulturdualistisk situasjon, før jordbruket endelig fikk sitt gjennombrudd i SN (f.eks. Bjørn 1924, 1927; Gjessing 1945; Hinsch 1955, 1956; Østmo 1988). I Brøgger-varianten av fortellinga begynte den seinmesolittiske befolkninga med jordbruk i TN etter påvirkning fra sørskandinavisk TRB-kultur. I MN eksisterte det en blandingsøkonomi med stadig sterkere vektlegging av jordbruk og en samfunnsorganisasjon med stadig mer hierarkisering, før jordbruket endelig fikk sitt gjennombrudd i SN (f.eks. Bakka & Kaland 1971; Brøgger 1925a, 1925b; Gjessing 1920a; Mikkelsen 1982, 1984, 1989).

Hva den rotfesta oppfatninga av Sør-Norge som en neolittisk periferi angår, kan det være hensiktsmessig å kaste et komparativt blikk mot oppfatningene av sørnorsk bronsealder, og mot det Lene Melheim (2012:310-314) har kalt «metallimportdogmet». Dette bidro i seg sjøl til, men ble også forsterka av, et *primitivistisk* syn på norsk bronsealder, som en metallfattig periferi i forhold til det bronserike Sør-Skandinavia. Dette synet ble særlig tydelig utpensla av Brøgger, som med et lokalevolusjonistisk og økofunksjonalistisk (og nasjonalistisk) utgangspunkt så den norske kulturelle utviklinga som forma av landets naturvilkår. Brøgger mente at jordbruket aldri helt fortrengte fangskulturen i Norge, som den gjorde i Sør-Skandinavia, og de to ervervsmåtene utfylte hverandre helt fram mot historisk tid (Brøgger 1925a:124-128; Prescott 1994). Dette primitivistiske og lokalevolusjonistiske synet, som kommer spesielt tydelig til uttrykk i oppfatninga av bronsealderen, kan også sies å ha vært et

viktig strukturerende element i oppfatninga av sørnorsk neolitikum. Et særlig tydelig eksempel på dette er mye av neolitikumsforskninga på Vestlandet, der et stort arbeid har blitt nedlagt i å etablere en lokal kronologi for perioden, leite etter tidlige jordbruksspor, og lage modeller for ei lokal neolittisk utvikling (f.eks. Olsen 1992). Et annet eksempel er Egil Bakkas undersøkelse av to toskipa langhus og ardspar på Sunnmøre midt på 1950-tallet, som til tross for åpenbar likhet med sørskandinaviske jordbruksbosetninger ble neglisjert i forskninga i flere tiår, og ikke førte til hverken flere undersøkelser på stedet eller nye tolkninger av vestnorsk yngre steinalder, sjøl om Hinsch allerede i 1948 hadde argumentert overbevisende for innvandring av jordbrukere i SN med utgangspunkt i materiale fra nettopp Mørkysten (Hinsch 1948; Johnson & Prescott 1993). Fra siste halvdel av 1990-tallet kan utgravernes datering av et SN-gravfunn på Lista til EBA stå som et eksempel på samme mentalitet (jfr. kap. 8.5).

5.4 Fellestrekk i eldre og nyere neolitikumsfortellinger

Forskjellene mellom de to neolitikumsfortellingene ovenfor bør ikke overdrives. Begge begynner med en litt uklar og ustabil situasjon som stabiliseres med jordbrukets gjennombrudd i SN, og i begge er Sør-Norge en periferi og mottaker av enten folk eller idéer fra Sør-Skandinavia. Det altoverskyggende temaet i begge varianter av fortellinga er «jordbrukets oppkomst» (Prescott 2009:195-196). At overgangen til jordbruk som økonomisk produksjonsmåte har hatt ei avgjørende betydning for hele den øvrige samfunnsutviklinga er en tanke som er eldre enn Marx og Engels, men som fikk ei særlig slagkraftig teoretisk utforming i deres arbeider, og som av seinere marxister ble satt inn i et evolusjonistisk rammeverk (Engels 1884). Etter den såkalte post-prosessuelle vendinga på begynnelsen av 1990-tallet har det vært vanlig å nedtone evolusjonistiske forklaringer og betydninga av den økonomiske basisen til fordel for ei vektlegging av fenomenologiske, kognitive og aktørsentrerte tilnærmingar, der «neolittisering» ikke bare forstås som utviklinga av en ny produksjonsmåte, men som en ny måte å *tenke på*, med nye symboler og en ny måte å «være-i-verden» på (f.eks. Hodder 1990; Tilley 1996), med ei generell dreining i forskningsinteresse fra makrohistoriske til lokale og partikularistiske studier. Sjøl om dette kan virke som et nokså radikalt brudd med eldre neolitikumsforskning, viser det seg i praksis at neolitikumsfortellingene som kommer ut av denne tilnærminga for en stor del *også* bygger på tankegods der evolusjonismen ligger i bunnen, og at lokale neolitikumsstudier fortsatt har en tendens til å bli variasjoner over et fellesneolittisk tema (Glørstad & Prescott 2009:10-11).

6. Teoretisk rammeverk

6.1 Begrunnelse for valg av teoretisk rammeverk

Av kap. 5 framgikk det at neolitikumsforskninga har vært, og fortsatt er sterkt prega av evolusjonistiske forklaringer. Som utgangspunkt for forståelsen av de neolittiske samfunna i Agder har jeg valgt å forsøke å komme forbi evolusjonismen ved å anvende et *handlingsteoretisk* rammeverk, i Anthony Giddens' og Pierre Bourdieus sosiologiske utforming. Sosiologisk handlingsteori kan, svært generelt, sies å forsøke å forene en subjektivistisk og fenomenologisk betraktningsmåte med en objektivistisk og systemteoretisk, og framstår derfor som en slags *teoretisk middevei* mellom disse posisjonene (Bourdieu 2006:54; Nygaard 2001:145; Østerberg 2003:17). Å benytte både Giddens' og Bourdieus teorier og begreper i samme analyse er ment som et pragmatisk grep. Fra Giddens har jeg først og fremst anvendt det handlingsteoretiske rammeverket, mens Bourdieu i større grad har bidratt med ei verktøykasse av analytiske begreper. Vel er det slik at enkelte trekk ved teoriene deres ikke er umiddelbart forenelige (f.eks. med hensyn til hvordan refleksivitet hos aktører skal forstås), men de vesentligste forskjellene knytter seg til analyser av modernitetens samfunn (f.eks. Giddens 1990). De delene av teoriene deres som her anvendes i ei analyse av *føromoderne* samfunn grunner seg, sjøl om de uttrykkes i forskjellig terminologi, på større likheter enn forskjeller, og kan derfor, etter min mening, godt utfylle hverandre. Giddens' og Bourdieus handlingsteorier er alminnelig anvendt i de fleste samfunnsfag. Lignende tanker har også vært hevda i arkeologien uavhengig av deres teorier, og kan i hvert fall spores tilbake til V. G. Childe's arbeider og utsagn om at: «Tradition makes man, by circumscribing his behaviour within certain bounds; but it is equally true that man makes traditions.» (Childe 1981 [1936]).

6.2 Analytiske begreper og kategorier

Gjennom hele neolitikum kan samfunna i Agder karakteriseres som *stammesamfunn*. Begrepet «stammesamfunn» skal her ikke forstås evolusjonistisk, men som det Giddens kaller en *episodisk karakteristikk* av samfunn som er organisert etter likearta *strukturelle prinsipper*, dvs. «Principles of organization of societal totalities; factors involved in the overall institutional alignment of a society or type of society» (Giddens 1984:376). Stammesamfunn karakteriseres bla. av å være muntlige kulturer der folk bor i små grupper, og der de viktigste sosiale institusjonene springer ut av slektskap og felles, tradisjonsbasert kulturell praksis og sanksjonering av handlinger. Myten er den sentrale forståelsesformen (Cassirer 2010; Giddens 1984:28). Som den videre analysen vil vise sto samfunnslivet i Agder slett ikke på

stedet hvil i tidsrommet fra SM til MNB, men det var først ved overgangen til SN at vi kan spore hendelsesforløp som medførte virkelig omfattende endringer i samfunns sosiale institusjoner. Det innebærer at det Giddens kaller en *storskala-episode* fant det sted i disse samfunns historie, dvs. «Identifiable sequences of change affecting the main institutions within a societal totality, or involving transitions between types of societal totality» (Giddens 1984:244). Viktige årsaker til slike episoder er interaksjon mellom samfunn av ulike strukturelle typer, og sosiale systemer som eksisterer på tvers av ulike typer skillelinjer mellom ulike samfunn. Interaksjon av denne typen kaller Giddens for *time-space-edges*, dvs. «Indication of connections between societies of differing structural type.» Slike sosiale endringsprosesser kan analyseres med utgangspunkt i endringenes *opphav* og *strukturelle type*, graden av *endringshastighet* og *retning* for endringene, samt hvor *intensivt* og *ekstensivt* de sosiale institusjonene omformes (Giddens 1984:244-246). Litt forenkla kan vi si, at med et handlingsteoretisk utgangspunkt i ei analyse på *samfunnsnivå*, er det å beskrive endringer i et samfunns sosiale institusjoner over tid en hovedform for historisk forståelse.

Sosiale institusjoner forstås som kontinuerlig reproduserte regler og ressurser. Giddens skiller mellom *allokative* og *autorative* ressurser. Nedenfor er en oversikt over ressursene, hvor enkelte konkretiserte aspekter som jeg tolker som vesentlige for den arkeologiske analysen er satt i parentes:

Allokative (materielle) ressurser - *Økonomiske institusjoner*:

- 1) Materielle egenskaper ved omgivelsene (naturmiljøet)
- 2) Midler for materiell produksjon og reproduksjon (bla. teknologi og redskaper)
- 3) Produkter produsert ved en kombinasjon av 1) og 2)

Autorative (immaterielle) ressurser - *Politiske institusjoner*:

- 1) Organisering av sosialt tid-rom på mikro- og makronivå (bla. boplassorganisasjon, bosetningsmønster, organisering av produksjon, arbeidsdeling sosiale territorier og ruter for kommunikasjon og ressursutnyttelse)
- 2) Produksjon/Reproduksjon av kroppen (bla. slektskapssystemer, strukturerende forhold knytta til kjønn, alder og demografi)
- 3) Organisering av «livssjanser»/aktørers muligheter for å realisere sine prosjekter¹, (tilgang til ulike former for makt og kapital, posisjonering i ulike felt)

Dessuten kan et samfunns «*symbolske orden*» eller «*diskursmodus*» og samfunnets *normer* også sies å utgjøre egne sosiale institusjoner. Ingen av de sosiale institusjonene eksisterer

¹ Begrepet ”prosjekt” forstås her i Sartres forstand, som hvilke sider ved verden en menneskelig bevissthet velger å avdekke gjennom utadretta handling i en gitt situasjon (Østerberg 2011:117).

uavhengig av hverandre. De er alle bygd opp omkring de tre forholda *betydning*, *dominans*, og *legitimering*, og reproduseres (og endres) kontinuerlig gjennom individuelle aktørers praksiser. Disse praksisene finner sted innfor det Giddens kaller «*strukturenes dualitet*», dvs. at samfunnets strukturer (deriblant de sosiale institusjonene) på ei og samme tid både setter rammer for og er resultatet av aktørenes kontinuerlig reproduserte praksiser (Giddens 1984:25-33, 258). Med Bourdieus terminologi kalles hele dette systemet av institusjoner, strukturer og praksiser aktørenes *handlingsfelt*, et felt som alltid også er et *maktfelt*. Bourdieu brukte begrepet *habitus* om hvordan historisk kontingente sosiale strukturer objektiviseres i den individuelle aktørs (kroppslige) subjektivitet, og om hvordan aktører gjennom sine handlinger kontinuerlig både formes av og former sin *habitus*. *Habitus*' disposisjoner virker førende for hvilke strategier aktørene velger å følge innfor de handlingsfeltene de deltar i, for å innta de *posisjonene* i feltet som de (igjen som en følge av *habitus*' disposisjoner) finner attråverdige. Konkurransen om posisjonene skjer gjennom ervervelse og realisering av ulike former for *kapital*, som *sosial*, *økonomisk*, *kulturell*, og *symbolsk kapital* og makt (Bourdieu 1999:140, 147; Månson 2007:405-410).

6.3 Materieell kultur i sosial handlingsteori

Den viktigste arkeologiske inngangsdøra til Giddens' og Bourdieus handlingsteorier er gjennom forståelsen av den *materielle kulturens* rolle i samfunnslivet. Giddens legger særlig vekt på rollen materieell kultur spiller som *informasjonslagringsmedium* (dette er også grunnlaget for en klassifisering av samfunnstyper på grunnlag ut fra sammenligning av samfunnas strukturelle prinsipper; forskjeller i samfunns materielle kultur resulterer i ulike muligheter og begrensninger for utbredelse av ressurser og institusjoner i det sosiale tid-rommet); både allokativer og autorative ressurser må *lagres* for å fungere strukturerende i det sosiale tid-rommet. At allokativer ressurser kan lagres materielt er åpenbart, men også autorative ressurser kan «lagres» i det materielle, når materielle gjenstander tillegges betydning innfor samfunnets diskursmodus (også det materielle i form av rein natur, f.eks. ulike aspekter ved et landskap, kan sjølsagt tillegges betydning og mening, og fungerer da som en autorativ ressurs). I muntlige kulturer er hukommelsen eneste måte å lagre kunnskap om slike betydninger, og striden om fortolkninger og legitimeringer av det sosio-materielle handlingsfeltets betydninger i slike samfunn knytter seg derfor særlig sterkt til tradisjonell autoritet (Giddens 1984:261-262; Weber 2008:85). Jean-Paul Sartre foregrep den handlingsteoretiske forståelsen av det materielle gjennom begrepa *faktisitet* og *praktisk-treigt-*

felt, begrep som Dag Østerberg siden har videreutvikla til begrepet *sosio-materielt handlingsfelt*:

”En sosio-materiell tilnærming legger vekt på at menneskelivet er en materiell tilværelse i materielle omgivelser, den materielle virksomheten forandrer omgivelsene, som spor, tegn, eller som redskap og andre formålstjenelige former. Materien – som kalles ”natur” når den ikke bærer spor etter menneskelig virksomhet – blir preget av samfunnslivet, den blir til *sosio-materie*. Omgivelsene fremstår som et sosio-materielt handlingsfelt, hvor sosio-materien på et vis henvender seg til menneskene i feltet, som svarer tilbake gjennom sin atferd.” (Østerberg 1998:27).

”Dette felt rommer alt det praktisk-trege, og utover det også bearbeidet stoff, materiell- og tegnstrukturer som hverken krever å etterkommes eller å følges, eller oppfordrer til og bestyrker kjempende virksomhet, men som kaller på, lokker, frister den begrensede friheten til dem som befinner seg i feltet, eller rett og slett forholder seg likegyldig til dem. ... Det sosio-materielle felt fremstår alltid med en fortid, en fortid preget av forgangne tiders mennesker og deres virksomme forhold til omgivelsene.” (Østerberg 2011:122).

Gjennom arkeologisk materiale og naturvitenskaplige data kan vi erkjenne *rester* av fortidas sosio-materielle handlingsfelt, som aktørers handlinger, samfunns strukturer og institusjoner (og dermed altså Historien) har nedfelt seg i og utspilt seg gjennom. Gjennom å fortolke disse kildekritisk har vi håp om å kunne frambringe stadig mer nøyaktige og utfyllende beskrivelser av fortidige sosio-materielle handlingsfelt, og strukturer og hendelser som har nedfelt seg i dem. I tråd med den skolastiske fornuften Bourdieu mener all vitenskap er fundert på, vil dette alltid være en *objektiverende* virksomhet, som dog aldri kan bli *objektiv*. Giddens' og Bourdieus handlingsteorier er nettopp eksempler på hvordan det ikke er dikotomien mellom det subjektive og det objektive som er samfunnsvitenskapenes grunnlag, men derimot epistemologisk refleksjon over sjølve den vitenskaplige praksisen (Bourdieu 1991:9, 84, 1999:23). En slik refleksjon er her forsøkt ivarettatt i kap. 5. Kap. 7-12 kan betraktes som et forsøk på å åpne det neolittiske, sosio-materielle handlingsfeltet i Agder opp for samfunnsteoretisk fortolkning på en kildekritisk måte, mens kap. 13 er et *forsøk* på ei slik fortolkning, med utgangspunkt i det teoretiske rammeverket og begrepa fra dette kapitlet.

7. Metode og kildekritikk i analysen av det arkeologiske materialet

7.1 Framgangsmåte i utvelgelse, undersøkelse og kartfesting av materialet

Det har vært et mål å innlemme alt tilgjengelig arkeologisk materiale fra neolitikum i Agder som grunnlag for analysen. Årsaken til dette er todelt. For det første er det allerede gjort en studie av det aktuelle tidsrommet i området som omfatta flintøksmaterialet og utvalgte lokaliteter med keramikk (Amundsen 2000). For det andre har hensikten vært å få et grundigst mulig grunnlag for avhandlingas problemstillinger. Siden siste halvdel av neolitikum står i fokus har jeg avgrensa mitt eget materiale til disse periodene, med unntak av boplassmaterialet fra TN og MN. Alt storredskapsmaterialet er inkludert, mens det øvrige materialet er avgrensa til typer med sikker kronologisk relevans for tidsrommet som drøftes. I materialutvelgelsen ble først muséenes gjenstandsdata-baser gjennomgått for å få en oversikt. Det ble tidlig klart at emneordssøk i databasene ikke gav tilfredsstillende resultat, på grunn av et variabelt nomenklatur, og i mange tilfeller mangelfulle funnopplysninger. For å være sikker på å få med alt relevant materiale, og korrekte funn- og gjenstandsopplysninger, er derfor samtlige tilvekstførte steinalderfunn fra undersøkelsesområdet i tilvekstkatalogene ved Kulturhistorisk museum og Bergen museum gjennomgått (Arkeologisk museum i Stavanger har også noen få funn, som jeg har funnet gjennom databasesøk) Dette har vært tidkrevende, men anslagsvis ville ca. $\frac{1}{3}$ av materialet ikke ha blitt oppfanga gjennom digitale databasesøk. Materialet som spiller størst kronologisk rolle, og som befinner seg på KHM, har jeg sjøl undersøkt. Jeg har også undersøkt gjenstander der tilfredsstillende typebestemmelse ikke har latt seg foreta på grunnlag av beskrivelser. De resterende gjenstandene er typologisert ut fra fotografier, tegninger, beskrivelse i databasene, arkivene og omtale i litteratur. Arbeidet har munna ut i en funndatabase for de ulike gjenstandstypene, der de viktigste opplysningene er sammenfatta (Appendiks I-XVII).

Neste skritt var utarbeidelsen av distribusjonskart, ved å kartfeste funn og lokaliteter digitalt i ArcGIS. Kartgrunnlag har vært N5-kart, og N50-kart der slike ikke foreligger. For hver enkelt kommune er Riksantikvarens fornminnedatabase «Askeladden» gjennomgått for å benytte geodata som finnes der. Det er imidlertid liten korrespondanse mellom gjenstandsdata-basene og fornminnedatabasen, og tilfeldig hvilke funn som har blitt stedfesta og ikke. Kvaliteten på stedsopplysningene er også høyst variabel i begge databasene. Et forsøk med å eksportere geodata fra KHM's gjenstandsbase inn i GIS-programmet røpa etter stikkprøver, at å bruke disse dataene ukritisk ville svekke analysen i en helt uholdbar grad. Som med gjenstandsmaterialet ble det derfor nødvendig å gjennomgå funnopplysningene for

hvert enkelt funn, kryssjekke med fornminnedatabasen, og så foreta ei digital kartfesting i eget kart. Dette har også vært tidkrevende, men distribusjonskarta har til gjengjeld blitt svært nøyaktige. Funn som ikke er stedfesta nærmere enn til gårdsbruk er plassert ved gårdstunet på gården, og funn som ikke er stedfesta nærmere enn til sogn, prestegjeld, kommune o.l. er ikke medtatt på distribusjonskarta (Appendiks XXIII-XCIII).

7.2 Gjenstandsmaterialets representativitet

I vurderinga av gjenstandsmaterialets representativitet står tre forhold sentralt: Hvor nøyaktig kan funna stedfestes, hvor pålitelige er funnopplysningene, og er funndistribusjonen geografisk representativ? Etter gjennomgang av samtlige funn og lokaliteter er mitt inntrykk at de aller fleste kan stedfestes med nokså stor sikkerhet, at funnopplysningene stort sett er til å stole på, og at antallet usikre lokaliteter i hvert fall ikke er så stort at det får noen konsekvenser for tolkningene av materialet.

Hva funndistribusjonens geografiske representativitet angår er det flere forhold å ta hensyn til, som med sikkerhet har ført til at distribusjonskarta ikke representerer en reell fortidig situasjon. For det første vil store og lett erkjennbare gjenstander uvilkårlig være overrepresentert. For det andre vil det gjøres flere funn i områder med mye landbruks- og byggevirkosomhet enn i områder med mindre aktivitet. Sjansene for at funn har blitt oppdaga gjennom landbruk har nok vært like store over hele området, men de tette bosatte jordbruksområda er nok allikevel overrepresentert. For det tredje er enkelte områder overrepresenterte på grunn av arkeologisk eller privat leite- og innsamlingsvirkosomhet. Vassdragsundersøkelsene i Gyvatn, Evje-, Lyngdals-, Tovdals- og Vegårsvassdraget, samt lektor Knut Tørdals (1917-2002) mangeårige registreringer av steinalderboplasser i Vegårshei, har utvilsomt ført til at disse har en overrepresentasjon av funn i forhold til andre vassdrag (Tørdal 1978). Derimot må funndistribusjonen internt i disse vassdragsområda regnes som godt undersøkt og representativ. Den øvrige steinalderarkeologiske undersøkelsesvirkosomheten i fylkene har i stor grad vært konsentrert til Lista, og vi må også regne med at en noe høyere andel av funn gjort av privatpersoner på Lista er innkommet til muséene enn ellers i undersøkelsesområdet, på grunn av langvarig arkeologisk tilstedeværelse der (Appel 2003; Berg-Hansen 2009; Glørstad 2006a). En del gjenstander har havna i samlinger utafør sentralmuséene, og distrikter der disse samlingene har drevet innsamlingsvirkosomhet må også regnes for å være noe overrepresenterte. Alt i alt må allikevel distribusjonen av det neolittiske arkeologiske gjenstandsmaterialet fra Agderfylkene regnes som representativ. De generelle forbeholda ovenfor gjelder også for alt annet løsfunndominert

arkeologisk materiale, og hva representativitet ut fra forholdet mellom funn gjort av private og i regi av arkeologiske undersøkelser angår, tilsier vel den lave steinalderarkeologiske aktiviteten i fylkene heller at distribusjonen av steinalderfunn fra Agderfylkene er *mer* representativ enn i mange andre områder som er bedre arkeologisk undersøkt.

7.3 Usikker typebestemmelse

Størst sjanse for feil typebestemmelse ligger i delen av materialet som jeg ikke sjøl har undersøkt. Forholdsvis godt bevarte gjenstander med utprega og karakteristisk form har i mindre grad har vært utsatt for feiltypologisering enn gjenstander med mange forskjellige undertyper. Fragmenterte gjenstander har i mange tilfeller ikke kunnet typebestemmes sikkert. En annen usikkerhetskilde ligger i de mange funna som oppbevares privat og tapte funn, som vanligvis bare er knapt omtalt i registreringsrapporter og fornminnedatabasen. Også en del tilvekstførte funn har ikke latt seg gjenfinne. Jeg har valgt å inkludere usikre funn i funnlistene med et spørsmålsteget (?) etter typebestemmelsene, av den grunn at det da seinere vil være lettere å leite dem opp for å undersøke dem på nytt, og at det å utelate denne forholdsvis omfattende funngruppa helt ville forvrengte det totale inntrykket av funna mer enn ved å la dem inngå i funnlistene med et forsiktig *caveat*.

8. Det arkeologiske gjenstandsmaterialet

Her gis en oversikt over det arkeologiske gjenstandsmaterialet som er benytta i avhandlinga. I de fleste tilfeller har jeg ikke funnet det nødvendig å gi noen inngående beskrivelser av typedefinisjoner; disse er benytta i typologiseringa og kan finnes i anført litteratur. Derimot står drøftinga av kronologiske forhold sentralt.

8.1 Flintøkser¹

8.1.2 EGK-flintøkser og SNSØK-flintøkser

Flintøkser fra jysk EGK er beskrevet av Poul Otto Nielsen (1979). Slike tjukkknakka økser kalles også B-økser, for å skille dem fra de tjukkknakka A-øksene som forbindes med TRB-kulturen i MNA (Becker 1958).

Flintøksene fra SNSØK er beskrevet av Mats Malmer (1962:339-529, 1975:69-81, 2002:151-154). Dette er også tjukkknakka økser. Malmer skiller mellom *tjukkkblada* økser, *tynnblada* økser og *smalmeisler*, og regner med ni ulike varianter av disse. Her har det ikke vært nødvendig å foreta ei så detaljert inndeling. I stedet har jeg registrert hovedtype og eggvariant. Tverr- og hulslipt egg forekommer ikke på tjukkknakka økser av A-typen, og regnes derfor som sikre kjennetegn på kronologisk tilhørighet til MNB.

Tab. 8.1: Oversikt over SNSØK-flintøkser fra Agder fordelt på varianter av eggens utforming.

Merk at 15 økser er utelatt pga. manglende gjenstandsopplysninger.

Eggvariant	Flintøkser	Flintmeisler	Sum
Rett egg	12	6	18
Tverr egg	44	18	62
Hul egg	9	4	13
Sum	65	28	93

8.1.2 Breieggflintøkser

Breieggflintøkser har utsvungne egghjørner, som antas å ha metalløkser som forbilder (Hinsch 1956:137). I Danmark er ei breieggflintøks funnet sammen med en type III-flintdolk, og på Sunnmøre er ei slik øks funnet sammen med ei tosidig flintøks (Becker 1956:214; B 8958). Det bør derfor være grunnlag for å hevde at breieggflintøkser var i bruk

¹ Jeg har registrert 49 økser som ikke er nevnes i Amundsen (2000), hvor gjennomgangen av flintøksmaterialet dels baserte seg på eldre undersøkelser (Hinsch 1956 og Berg 1986) og dels på hans egen materialgjennomgang.

fra SN I, sjøl om de sjelden dateres nærmere enn til SN (f.eks. Forssander 1936:132; Glob 1952:127; Hinsch 1956:137, 154; Østmo 1988a:82-83; Mikkelsen 1989:231).

8.1.3 Tosidige flintøkser

De tosidige flintøksene er en utprega vestnorsk øksetype, med distribusjonstygndepunkt i Rogaland (Bakka & Kaland 1971; Gjessing 1920a). De kan deles inn i fire undertyper, der typene A og B er laga av emner til flintdolker eller flintøkser, mens typene C og D er omhogd av slike redskaper. Hovedbruksfasen ser ut til å ha vært samtidig med produksjonsfasen for flintdolker av type I, altså i SN I (Berg 1986:18-19, 34, 257).

Tab. 8.2: Oversikt over alle flintøkser fra MNB og SN i Agder.

Flintøkstype	Ant. sikre økser	Ant. usikre økser
EGK-flintøkser	8	3
SNSØK-flintøkser	95	13
Breiegga flintøkser	12	
Tosidige flintøkser	32	
Sum alle flintøkser	147	16

8.2 Bergartsøkser uten skafthull

8.2.1 Bergartsøkser uten skafthull fra MNB/SN

De neolittiske bergartsøksene uten skafthull er ei heterogen gjenstandsgruppe som byr på utfordringer både hva gjelder typologisering og datering. Det skyldes både stor variasjon i utforming og råstoffvalg, få slutta funn, samt at bergartsøkser er mer utsatt for forvitring enn flintøkser. Det grunnleggende premisset for datering av slike økser er at de typologiske formentene i store trekk følger flintøkstypologien (f.eks. Hinsch 1956:136-138; Reitan 2005:42-43). Øksene som passer inn i Malmers typeskjema for bergartsøkser i SNSØK har blitt klassifisert etter dette (Malmer 1962:543-563, 1974:84-89, 2002:154). Enkelte har argumentert for at bruksfasen til de tjukknakka bergartsøksene har strukket seg ned i SN, ut fra funn med en enkle skafthulløkser og type C-vestlandsøkser, og funn av fragmenterte bergartsøkser i lag II på Slettabøboplassen (Gjerland 1985:36; Hinsch 1956:166-167). Funnet med ei vestlandsøks har vist seg å være feilaktig, og funnkonteksten til funna Hinsch anfører er ikke særlig godt kjent (Aksdal 1996:28). Tjukknakka bergartsøkser forekommer imidlertid på KBK-boplasser på Nord-Jylland i SN I (Jensen 1973:84-85). En mer indirekte indikasjon på ei SN-datering for slike økser er at distribusjonen deres på Sør- og Vestlandet i stor grad sammenfaller med flintdolkdistribusjonen (sml. Hinsch 1956:161 og Scheen 1977:Pl. 1-12). I

denne sammenhengen er slike økser plassert på distribusjonskarta over MNB-funn, men det må altså tas høyde for at noen også stammer fra SN.

Tab. 8.3: Oversikt over bergartsøkser uten skafthull fra MNB i Agder.

Bergartsøksetyper	Ant. økser
Tjukknakka rettegga økser	16
Malmer gruppe A:1	1
Malmer gruppe A:2	5
Malmer gruppe B	9
Malmer gruppe C	1(?)
Tjukknakka tverregga økser	7
Malmer var. 1	1
Malmer var. 2	6
Smalmeisler	9
Malmer var. 1	5
Atypiske smalmeisler	4
Atypiske økser	8
Tjukknakka økser m. ukj. egg	10
Sum alle bergartsøkser	50

8.2.2 Vestlandsøkser

Både typedefinisjoner og dateringer av mange av bergartsøksene av såkalte «vestlandske typer» må sies å være nokså usikre. Her skal derfor bare én av disse inkluderes, nemlig vestlandsøksene (Brøgger 1908:39-44). De ser ut til å ha blitt tatt i bruk rundt overgangen mellom TN og MNA på Vestlandet (4700 BP/ 3500 BC), og var i hvert fall i bruk gjennom hele MNA der, og sannsynligvis også et stykke inn i MNB (Bergsvik 2006:40; Gjerland: 1985:28; Nærøy 1993:77-87; Olsen 1981). Hvorvidt enkelte av vestlandsøksene (C-typen) også var i bruk i SN er omdiskutert (Aksdal 1996:26; Bakka & Kaland 1971:8). Slike økser er flere steder funnet sammen med gjenstander fra SN, som oftest i offerfunn, men også i boplasskontekst, som i det SN I-daterte stratigrafiske laget i Skrivarhelleren (Prescott 1991:108). På grunn av den usikre kronologiske stillinga er vestlandsøksene ikke medtatt på distribusjonskarta.

8.3 Bergartsøkser med skafthull

8.3.1 Jyske stridsøkser/EGK-stridsøkser og SNSØK-stridsøkser/båtøkser

Stridsøksene fra den jyske enkeltgravskulturen deles inn i 12 hovedtyper (A-L), som hver har opp til 7 undertyper. Hovedtypene danner en kronologisk serie, der typene A-E dateres til

enkeltgravskulturens undergravsfase, typene F-I dateres til bunngravsfasen, mens typene K og L dateres til overgravsfasen (Ebbesen 2006:49-52; Glob 1945:15-64).

Stridsøksene fra den svensk-norske stridsøkskulturen er mest utførlig beskrevet av Malmer (1962:575-676, 1975:90-101, 2002:154-158). Øksene deles inn i 10 ulike typer, som til dels forsøkes datert svært snevert (Malmer 1975:26, 96-97). Her benyttes et mer forenkla system, der stridsøksene deles inn i ei *eldre* (Malmers per. 1-3) og ei *yngre* (Malmers per. 4-6) gruppe. Til den eldre gruppa regnes typene A, B, C:1a, C:1b, D:1a og D:1b. Til den yngre gruppa regnes typene C:2, D:2, E:1, og E:2. Stridsøkser som ikke fullt ut oppfyller Malmers typekriterier er datert ut fra hvilke typer de typologisk sett står nærmest.

Fig. 8.1: C.32063 – Atypisk stridsøks fra Tjomsemoen på Søgne prestegård. Foto: Forf.

8.3.2 Hagebyhögaøkser

Hagebyhögaøkser er stridsøkser som dateres til SN. De ser ikke ut til å forekomme i tidligste del av SN I, og heller ikke i EBA. Hagebyhögaøksene kan deles inn i fire undertyper, som imidlertid ikke ser ut til å ha kronologisk betydning, og som det derfor ikke skjelnes mellom her (Cederlund 1961; Lomborg 1959).

8.3.3 Enkle skafthulløkser

De enkle skafthulløksene regnes som ledetyper for SN og første del av EBA. Forsøk på å lage en kronologisk relevant typologi for disse øksene er uten pålitelige resultater (f.eks. Hagen 1944; Segerberg 1978; Østmo 1978). Per Lekberg konkluderer i sin studie av svenske, enkle skafthulløkser med at de fleste økser gjennomgikk flere runder med oppskjerpning og forkorting, og at det er tendenser til at økser i ulike «livsstadier» ble deponert i ulike kontekster. Lange og uskadde økser forekommer oftere i grav- og offerfunn, mens korte og fragmenterte økser oftere kommer fra boplassfunn (Lekberg 2002:214-229). Jeg har registrert

hvorvidt øksene er emner, hele eller fragmenterte, men har ikke hatt anledning til å foreta en førstehånds gjennomgang av hele det omfattende materialet for å foreta detaljerte mål av hver enkelt øks.

Tab. 8.4: Oversikt over økser med skafthull fra Agder.

Økser med skafthull	Ant. økser
EGK-stridsøkser	3
SNSØK-stridsøkser	16
Hagebyhögaøkser	2
Enkle skafthulløkser	140

8. 4 Flateretusjerte flintgjenstander

8.4.1 Flintdolker og flintdolkemner

Flintdolkene er de viktigste ledetyperne for SN og EBA per. 1. Ebbe Lomborgs (1973), alminnelig benyttet typologi er en revisjon av J. E. Forssanders (1936) typologi. Flintdolkene forekommer i seks hovedtyper (I-VI), med inntil seks undertyper (A-F), der IV-dolkene stammer fra SN, mens VI-dolkene stammer fra EBA per. I. Dolker av typene I-III tilhører SN I, mens typene IV-V tilhører SN II. I-dolkene er de eldste, og de som ble produsert i størst antall. I SN I fantes det to kjerneområder for flintdolkproduksjon i Skandinavia. I-dolker (unntatt I D) ble produsert i det vestlige Limfjordsområdet på Nord-Jylland, mens I D-, II- og III-dolker ble produsert på de østdanske øyene og i det sørvestlige Skåne. Produksjonsfasen for III-dolker kan ha strukket seg et lite stykke inn i SN II. I SN II var kjerneområdet for flintdolkproduksjon de østdanske øyene. I samme periode avtok flintdolkproduksjonen kraftig i forhold til den forutgående perioden, samtidig som dolkene ble stadig mer teknisk og håndverksmessig avanserte i utførelsen (Apel 2000:269, 272-275, Sarauw 2006: Vandkilde 1996b:13-14). Det norske flintdolkematerialet er undersøkt av Rolf Scheen (1977). Jeg kjenner i alt til 199 flintdolker fra Agder.¹ 48 dolker har ikke vært tilgjengelige for undersøkelse, mens 20 dolker var for fragmenterte til å kunne typebestemmes sikkert.

Flintdolkemner er flate, spissovale og symmetriske emner til flintdolker. De dateres på samme måte som flintdolkene (Scheen 1977:82). Alle åtte flintdolkemner som er funnet i Agder ser ut til å være emner til I-dolker.

¹ Mot 98 eksemplarer i Scheens katalog, som imidlertid ikke inkluderer fragmenterte dolker.

Tab. 8.5: Flintdolker fra Agder fordelt på periode.

Periode	Antall dolker
SN I	80
SN II	6
EBA	45
Ukjent	68

8.4.2 Flintsigder og skjeforma skrapere

Flateretusjerte flintsigder dateres til SN og EBA per I-II. De fleste stammer trolig fra SN. Sigdene forekommer i flere undertyper, med rett, konkav eller sagtanna egg, men disse ser ikke ut til å ha kronologisk betydning (Lomborg 1960:164ff, Lomborg 1968:166). Jeg har derfor ikke skjelna mellom disse, men har ikke inkludert sigder funnet sammen med EBA-gjenstander på distribusjonskarta. Sigdene antas å ha hatt to hovedbruksområder: som kornsigder eller lauvkniver. Forsøk og slitesporsanalyser har vist at begge bruksområder er plausible, men at sigder med såkalt« gloss» ved eggen først og fremst har blitt brukt til kornskjæring (Gjessing 1945:420-422; Hougen 1947:64). Skjeforma skrapere dateres til SN og eldre del av EBA (Glob 1952:67; Østmo 1988:82f).

Tab. 8.6: Oversikt over flateretusjerte gjenstander fra SN.

Flintdolker	158
Flintdolkemner	8
Sigder	61
Skjeforma skrapere	51
Pilspisser	148
Spydspisser	3

8.4.3 Flateretusjerte spisser

Spisser tildanna med flateretusjeringsteknikk var i bruk både i SN, hele bronsealderen, og inn i førromersk jernalder (Lomborg 1959:169; Prescott 1986). Det finnes ikke noe enhetlig typologisk system for slike spisser; vanligvis beskrives de som «hjerteforma», «trekanta/triangulære», «bladforma» eller« lansettforma», og det skjelnes mellom spisser med tange, konkav, rett eller konveks basis (f.eks. Ballin 1996:49, Helskog et. al 1976).¹ Christopher Prescott (1991:45-47) har utarbeida en kronologi for flateretusjerte spisser på grunnlag av spisser fra ¹⁴C -daterte boplasser i Sogn og stratigrafiske lag i Skrivarhelleren.

¹ Mens arbeidet med denne avhandlingen var i ferd med å ferdigstilles i desember 2012 ble det publisert en kronologisk-typologisk studie av det flateretusjerte spissmaterialet fra Sør- og Østlandet (Mjærum 2012). Konklusjonene i denne artikkelen avviker ikke vesentlig fra inndelinga av materialet som er benytta her.

Spissene fra SN er mest homogent utforma, tildanna med flateretusjeringsteknikk av høy kvalitet, og med konkav basis. Utover i perioden ble spissene større, og tildanna med dårligere teknikk. Dessuten gikk basis fra å være sterkt til mindre konkav, rett eller konveks, og den formmessige variasjonen økte. En stor andel av spissene i Prescotts materiale er av kvarts/kvartsitt,¹ men slutningene om den typologiske utviklinga synes også å ha gyldighet for flintspisser, og støttes av de få tilfella der slike spisser er funnet i slutta funn i Sør-Norge. I tre hellekister er til sammen åtte hjerteforma pilespisser med svakt konkav basis funnet sammen med III-dolker, i gravfunn som Østmo daterer til seint i SN I. I den ene hellekista ble det også funnet en V A-dolk fra SN II, mens ei annen hellekiste er ¹⁴C -datert til 1940-1740 BC, slik at enkelte av spissene kan tenkes å stamme fra dette tidsrommet (Østmo 2011:45, 63, 73, 169-172). Flateretusjerte pilespisser med tange og agnorer (såkalte «klokkebegerspisser») antas å stamme fra ei kortvarig fase på overgangen mellom MNB og SN i sørvest- og vest-Norge (Østmo 2005:61-63 med henvisninger). På bakgrunn av de nevnte arbeidene har jeg delt de flateretusjerte spissene fra Agder inn i følgende kategorier:

- 1) SN I (tidlig): Spisser med tange og agnorer (KBK-spisser) og trekanta spisser med sterkt konkav og tilnærma trapesforma basis og lange agnorer, tildanna med høy håndverksmessig kvalitet (25 stk.).
- 2) SN I: Trekanta og hjerteforma spisser med sterkt konkav basis (89 stk.)
- 3) SN II/EBA: Spisser med svakt konkav, rett eller konveks basis (17 stk.).
- 4) SN: Spisser som er usikre, fragmenterte eller kun klassifiserte på bakgrunn av tilvektstekst, men som antas å stamme fra SN (18 stk.).

Fig. 8.2. C.34368a – «Klokkebegerspiss» fra Feda i Kvinesdal. Foto: Forf.

¹ Kun én spiss fra Agder er av dette materialet: C.35341 fra Abusland i Evje.

8.5 Metallgjenstander

Fra Lista kommer tre metallgjenstander, hvorav to med stor sannsynlighet stammer fra SN, og én muligens stammer fra samme periode. I 1874 ble to spiraler funnet i en haug på Klokkhammer, én av gull og én av bronse. Lene Melheim argumenterer, på grunnlag av typologiske trekk og ei metallurgisk analyse, for at gullringen er en såkalt «Noppenring», som dateres til SN I. I ei gravrøys ved Lundevågen ble det i 1992 funnet ei tinnål, som til tross for ei ¹⁴C-datering til 3970 BP ble antatt å stamme fra EBA. Melheim argumenterer for at ei datering til SN I er sannsynlig, samt at nåla vitner om en kulturell forbindelse med KBK på de Britiske øyer i dette tidsrommet. En kobberhammer fra et gravkammer i en gravhaug på Hananger er også tentativt datert til SN/EBA. Hammeren har imidlertid ingen kjente paralleller, og de metallurgiske analysene som har blitt utført har ikke gitt entydige resultater som kan være til hjelp i datering (Melheim 2012a:76-72; 2012b: 60-72).

8.6 Keramikk

8.6.1 Dekorert keramikk

Dekorert keramikk er forekommer på 19 lokaliteter. De vanligste dekorelementene er varianter av snorstempel (13 lokaliteter), grop- og pinneinstrykk (8 lokaliteter), og mønster av innrissa linjer (6 lokaliteter). På enkelte lokaliteter forekommer sjeldnere dekorelementer, som inntrykk med kløyvd redskap, negleinstrykk, tannstokkinstrykk, kamstempelstrykk og *Cardium*-skjell. Etter en gjennomgang av all dekorert STA-keramikk i Sør-Norge konkluderte Østmo med at kysten fra Jæren til Aust-Agder er området med størst variasjon i keramikkdekor, med eksempler på de fleste dekorelementer som er funnet på sørnorsk STA-keramikk, og også med dekorelementer som bare er funnet der. Keramikk med snorstempeldekor i Sør-Norge antas å ha ei dateringsramme som spenner fra TN II til MNA, og sannsynligvis også et stykke inn i MNB (Østmo 2008b: 174-176, 182-184). Seinere enn dette mener Østmo at snorstempeldekor bare forekommer unntaksvis, men det bør ikke glemmes at det var forholdsvis mye snorstempelkeramikk i lag II på Slettabøboplassen, som har flere ¹⁴C-dateringer fra MNB (Glørstad 1996; Skjølsvold 1977:70). Så godt som alle de øvrige dekorelementene forekommer på lokaliteter med snorstempelkeramikk, av og til også i kombinasjon med denne på samme skår. I denne sammenhengen gis derfor all dekorert keramikk ei generell datering til TN/MN. Unntaka er tre lokaliteter med keramikk med pinneinstrykk, der det øvrige funnmaterialet indikerer ei datering til SN.¹

¹ C.34368 fra Feda i Kvinesdal, C.35106 fra Njerve i Lindesnes og C.37569 fra Rosfjord i Lyngdal.

8.6.2 Udekorert keramikk

Udekorert keramikk forekommer på 62 lokaliteter. På 16 av disse er det også funnet dekorert keramikk, og den udekorerte keramikken kan da med rimelighet antas å være av samme alder som denne. På lokaliteter der det bare er funnet udekorert keramikk byr datering på større vanskeligheter. Der slik keramikk er funnet sammen med de samme typologiske elementene som den dekorerte keramikken virker ei datering til TN/MN overveiende sannsynlig. Mange funn av udekorert keramikk stammer imidlertid fra lokaliteter med funn som ikke gir noen sikre kronologiske holdepunkter, eller fra lokaliteter med blanda funnmateriale, der det også er funn fra SN, bronsealder, eller jernalder. Dermed er det også klart at den udekorerte keramikken ikke kan spille noen stor rolle i analysen. Jeg har valgt å gi funn av udekorert keramikk ei generell datering til steinalder (STA) hvor det ikke foreligger funn fra andre perioder.

8.7 Andre gjenstander

5.7.1 Fasetterte slipesteiner

Fasetterte kvartsittslipesteiner forekommer i SNSØK, og dateres til MNB. De drøftes og dateres av Malmer (1962:564-571, 1975:88-89, 2002:162-163, som deler dem i to grupper: A) Slipesteiner med fire slipeflater, og B) Slipesteiner med minst fem slipeflater. Jeg har også inkludert enkelte slipesteiner med bare tre slipeflater. At disse kan dateres som de øvrige sannsynliggjøres ved at én av dem er funnet like ved en hulegga bergartsmeisel av SNSØK-type.¹ Jeg kjenner til 16 fasetterte kvartsittslipesteiner fra Agder.

8.7.2 Sylindriske flintkjerner

Sylindrisk flekketeknikk ble tatt i bruk på Vestlandet rundt 5200 BP/4000 BC, og var i bruk der gjennom hele TN og MN. Enkelte funn på Hardangervidda kan tyde på at teknikken fortsatt var i bruk der i SN. Sylindrisk flekketeknikk ser i tidlig TN ut til å ha vært sjeldnere øst for Lista, men er vanlig i MN (Bergsvik 2006:44, 110; Indrelid 1994:188). Glørstad (2004:57) fant at sylindrisk flekketeknologi først opptrådte et stykke ut i TN (etter 5000/4900 BP) i Svinesundmaterialet, og regner teknologien for å være særlig utbredt i MNA i Oslofjordsområdet. I denne sammenhengen regnes derfor sylindrisk flekketeknikk for å indikere ei datering til TN/MN.

¹ C.25280b.

8.7.3 Tangespisser

Tangespissene deles inn i hovedtypene A-D (Becker 1951:189-193; Helskog et. al. 1976; Malmer 1962:538f). Den typologiske serien utgjør også en kronologisk serie. A-spissene har den lengste bruksfasen; A-spisser laga av avslag forekommer allerede seint i SM i Sør-Norge (Bergsvik 2006:41). På Auveboplassen, som er datert til ca. 3200-2500 BC, utgjorde A-spissene en forholdsmessig stadig større andel av tangespissene jo lengre ned i de stratigrafiske laga man kom, men på Hardangervidda var A-spisser fortsatt i bruk i SN (Indrelid 1994:188; Østmo 2008b:156-157). På grunn av den vide kronologiske ramma har ikke A-spisser på boplassene spilt noen rolle for datering av disse i denne sammenhengen, men de er oppført i katalogen for fullstendighets skyld. Tangespisser av typene B- C- og D forekommer langt sjeldnere enn A-spisser, både i Sør-Norge generelt, og i materialet fra Agder. De er sjeldne på Vestlandet og på høyfjellet, vanligere i Oslofjordsområdet og langs Agderkysten (Østmo 1980:92-92). Overgangen mellom typene, både typologisk og kronologisk, må betraktes som glidende, og tangespisser av typene C- og D er her slått sammen til ei gruppe (jfr. Ballin 1996:49; Østmo 2008b:82-83). På Auve økte frekvensen av B- og C/D spisser oppover i laga, og i Sørøst-Norge ser slike spisser i hovedsak ut til å forekomme i MN (Østmo 1980, 2008b:82-83, 166). I denne sammenhengen regnes derfor B- eller C/D-spisser som et grunnlag for å datere boplasser til MN generelt.

8.7.4 Skiferspisser

Skiferspisser var i bruk i SM i Nord-Skandinavia, og ble tatt i bruk på Vestlandet rundt overgangen til TN. På Østlandet ser skiferspisser ut til å ha blitt tatt i bruk noe seinere i TN (Glørstad 2004:57). På Auveboplassen ble slike spisser gjennomgående funnet høyt oppe i laga, sammen med B- og C/D-spisser (Østmo 2008b:87). Skiferspisser av Pyhensilta-/Nyelv-typen var fortsatt i bruk på Vestlandet og på Hardangervidda i SN (Bergsvik 2006:42-43; Indrelid 1994:202-203). Gjennom hele perioden da skiferspisser var i bruk i Sør-Norge var den formmessige variasjonen stor, og flere typologier som har blitt forsøkt utarbeida kan ikke gi retningslinjer for sammenhengen mellom typologi og kronologi i annet enn svært avgrensa områder. Dette tyder på at skiferspissene har blitt produsert lokalt, og bare i beskjeden grad har blitt utveksla mellom grupper i ulike områder (Bjørkli 2005; Østmo 2008b:88-89). Her regnes derfor skiferspisser på boplasser som indikator på ei bruksfase i TN/MN.

8.7.5 Andre funn

Enkelte boplasser har også funn av mer uvanlige gjenstander, som kun skal nevnes kortfatta her. *Beingjenstander* er kjent fra fire boplasser. På Jortveit i Grimstad fantes det en harpun, en fiskekrok og forskjellige spisser av bein.¹ Samme slags beingjenstander er funnet på Tverrdalsøya i Arendal og på Halse i Mandal.² Fra Hæstadboplassen i Lillesand kommer et beinstykke med innrissa strekdekor.³ *Ravgjenstander* er funnet på to boplasser. På Havstad i Grimstad fantes det fire ravklumper, og på Feda i Kvinesdal er det funnet ei perle av rav.⁴ Av andre mer spesielle funn kan nevnes *skiferhengesmykker* fra Havstad i Grimstad og Flesland i Lyngdal (Lomborg 1973:149; Prescott 1991:59), et *dekorert sandsteinsstykke* fra Øysang i Risør, samt funna av *leirperler*, *fuglelignende leirfigurer* og *kobberholdige bergartsbiter* (738g) på Hæstad.⁵

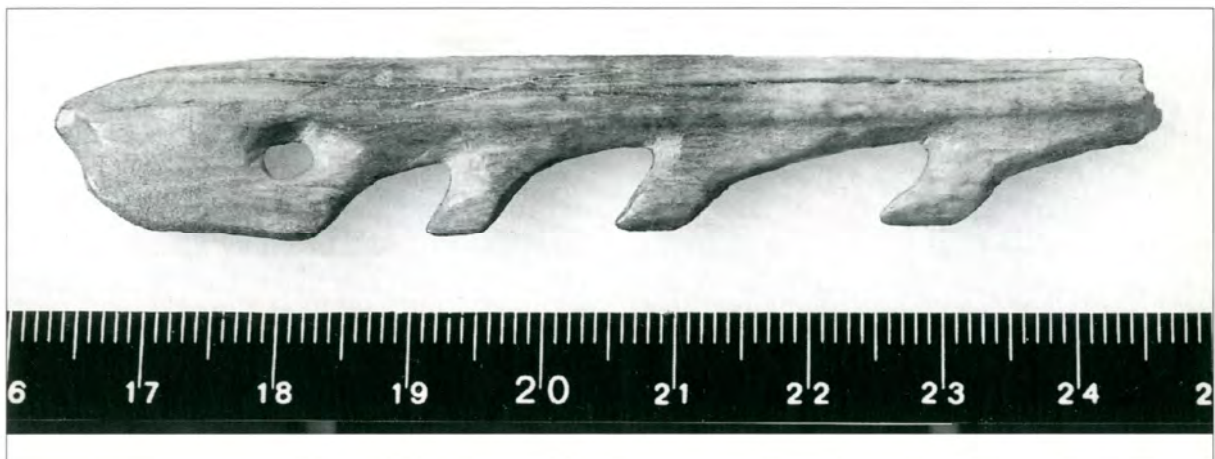

Fig. 8.3: Beinharpun C.30901a fra Halse i Mandal (Stylegar 2000:131).

¹ C.25034.

² C.57343: 42 og C.30901a.

³ C.33202.

⁴ C.34080 og C.39208. Ravperla er bortkommet, og det har ikke lyktes å oppspore noe bilde av den.

⁵ C.24362, C.52079, og C.38602.

9. Pollenanalyser

Det pollenanalytiske materialet fra Agder er forholdsvis stort, men også ujevnt, både med hensyn til analysenes kvalitet, geografiske spredning og publisering. Denne oversikten er kortfatta, men gir allikevel tentative resultater som er relevante for drøftinga av kulturforholda i tidsrommet som undersøkes.

9.1 Metodologi i sammenfatninga av pollenanalysene

I oversikten (appendiks XXI) foreligger ei sammenfatning av 35 pollenanalytiske undersøkelser fra området.¹ Dette er samtlige slike undersøkelser med ei tidsramme innafor neolitikum som er utført her. For rundt halvparten av analysene er sammenfatninga utført på grunnlag av både diagram og rapport, for de øvrige kun på grunnlag av rapporter. Alle dateringer er omregna til ukalibrerte år BP for å kunne sammenligne resultatene. En oversikt over jordbruksindikatorer er utarbeida, der det er registrert første gang henholdsvis *cerealia* og *Plantago lanceolata* forekommer, og fra hvilket tidspunkt henholdsvis disse artene og/eller sekundære beiteindikatorer (*Artemisia*, *Chenopodiaceae*, *Ranunculus*, *Rumex*, *Urtica*) har en noenlunde sammenhengende forekomst. Dette er også vurdert ut fra influx av kullstøv og endringer i forholdet mellom trær, busker og urter (Behre 1981:229; Fægri & Iversen 1989:180-184). Uttrykket «sammenhengende forekomst» er her brukt på samme måte som i de fleste pollenanalytiske rapportene som er benytta, nemlig for å betegne at en pollentype fra og med et visst analysert nivå også kan gjenfinnes i de fleste neste analyserte nivåene opp til slutten på ei sone. Der det er oppgitt er det registrert hvilke arter av *cerealia* som opptrer, og i ett tilfelle også *Linum*. Det er registrert hvorvidt dateringene bygger på ¹⁴C-dateringer, interpolerte dateringer, eller sammenligning med pollenkronosoner i andre analyser. Der det er relevant er dateringa av den nedre pollensonegrensa for en forekomst satt i parentes. Denne framgangsmåten gir et forenkla bilde av forholda analysene beskriver, men gir samtidig kildekritisk anledning til å vurdere hvilke resultater som er mer eller mindre pålitelige. Ved å skille mellom første og første mer sammenhengende forekomst av jordbruksindikatorer blir oversikten også mer nyansert, med anledning til å (riktignok høyst tentativt) vurdere intensiteten i jordbruksfasene.

9.2 Kildekritiske forhold i bruken av pollenanalyser

Ideelt sett burde alle pollenanalysene blitt vurdert kildekritisk for hver for seg, men noen allmene kritiske bemerkninger bør være tilstrekkelig i denne sammenhengen. I den

¹ For 19 av disse skal Helge I. Høeg ha takk for å ha stilt sine upubliserte rapporter til rådighet. Pollenanalysen som ble utført på jernalderødegården Sosteli i Åseral på begynnelsen av 1950-tallet er ikke medtatt pga. usikre dateringer (Jessen & Christensen 2011; Troels-Smith 1952).

arkeologiske analysen dreier mye seg om kronologi, og det er fristende å forsøke å få resultatene fra pollenanalysene til å passe inn så godt som mulig i forhold til den arkeologiske periodeinndelinga. Dateringer i pollenanalytiske undersøkelser må imidlertid regnes som til dels meget omtrentlige. Forurensning, sedimentasjonshastighet og dateringsmaterialets egenalder utgjør usikkerhetsfaktorer for ^{14}C -dateringer, og for interpolerte dateringer er usikkerheten enda større (Fægri & Iversen 1989:195-198). Tolkninger av jordbruksindikatorer i analysene har også mange usikkerhetsfaktorer. Tilstedeværelse av noen få pollenkorn av *cerealia* behøver ikke nødvendigvis å indikere jordbruksaktivitet i lokalitetens nærområde, men det forteller i hvert fall at korn har vært i omløp blant mennesker eller dyr som har besøkt lokaliteten. Er mengdene små og sporadiske må man også være oppmerksom på farene for forurensning og resedimentasjon, eller at pollenkorn kan ha blitt transportert fra ett sted til et annet gjennom dyreavføring. Når kurvene for *cerealia* blir mer sammenhengende og øker kvantitativt må korn ha kommet i lokalitetens nærhet på regelmessig basis, og det er rimelig å anta at korndyrking har foregått i området. Det er vanskeligere å entydig påvise beitebruk. *P.lanceolata* fantes ved kysten også før husdyr kom til landet, og kan utbres gjennom mennesketrakk. Kombinasjonen av åpning av skogen og økning av *P.lanceolata* gir en sikrere indikasjon, men menneskeskapt avsviing og åpning av skogen forekom allerede i mesolitikum (Indrelid & Moe 1983:38; Hjelle et. al. 2006:151). Dette kan ha blitt gjort for å skape skogholt som har tiltrukket seg dyr (Göransson 1988: 37). Når både *P.lanceolata* og sekundære beiteindikatorer øker betraktelig, eller får tydelige, sammenhengende kurver samtidig, må beitebruk regnes som sannsynlig. Kornpollen reiser vanligvis svært kort i lufta, så ei pollenanalyse fra én enkelt lokalitet kan vanskelig si noe om jordbruksaktivitet i et område ut over lokalitetens nærmiljø. (Fægri & Iversen 1989:189-190). En tredje fare, som det er lite en bruker av pollenanalytiske resultater kan gjøre noe med, er at forfatteren av ei slik analyse kan ha gjort tolkninger på grunnlag av sirkelslutninger, der resultatene i det aktuelle diagrammet påvirkes av resultater fra andre diagrammer eller fra resultatene fra arkeologiske analyser. Jeg har tatt hensyn til dette der det har vært relevant.

9.3 Tolkninger av pollenanalysene

For å lette sammenligninga av resultatene fra de ulike pollenanalysene har jeg valgt å gruppere dem etter den geografiske soneinndelinga som ble skissert i kap 4.2, og i enkelte områder innafor disse.

Pollenanalyser fra kystbygdene

17 pollenanalyser er utført i kystbygdene; ei i Risør, ei i Grimstad, ei i Lillesand, to i Kristiansand, ni på Lista, og to i Flekkefjord. For de fleste av disse (unntatt tre) foreligger både diagram og rapporter. I analysene fra Risør til Kristiansand forekommer første *cerealia* i hovedsak i to faser: Den første i TN (ved Kristiansand) og den andre fra slutten av MNA/overgangen mot MNB I. Mer sammenhengende *cerealia* forekommer fra slutten av MNA/overgangen mot MNB I og MNB II. Det er mulig at beitebruk har foregått fra slutten av MNA/overgangen mot MNB I, og ved Augland i Kristiansand kan beitebruk ha forekommet mellom TN og MNA. Ei menneskeskapt åpning av landskapet *uten* beitebruk før SN er imidlertid også en reell mulighet, og det samme gjelder for alle tegn på åpning av vegetasjonen før SN i samtlige pollenanalyser. På Høg-Lista kan svake indikatorer på både korndyrking og beitebruk første gang spores tidlig i TN, med en mulighet for at et eventuelt beitebruk har vedvart i hvert fall ei stund. Fra overgangen til SN I har korndyrking og beitebruk helt utvetydig blitt fast etablert. På Låg-Lista finnes det også svært svake tegn på korndyrking tidlig i TN (tidligste datering er 5240±60 BP fra Kviljotjønn), men det virkelige gjennombruddet for korndyrkinga faller helt utvetydig i SN I i de fleste analysene. Mønsteret for åpninga av landskapet er stort sett det samme, med ei begynnende åpning av landskapet allerede i SM/tidlig TN, og sannsynligvis omfattende beitebruk fra og med SN I. Jordbruk i liten skala *kan* ha forekommet i hele det mellomliggende tidsrommet. De to pollenanalysene fra Bakke i Flekkefjord viser ikke tegn til korndyrking i neolitikum, men har indikasjoner på en tidlig åpning av landskapet i TN/MNA, og sannsynligvis beitebruk i SN.

Pollenanalyser fra de midtre skogbygdene

Fem pollenanalyser er utført i de midtre skogbygdene; ei i Birkenes og fire i Evje og Hornnes. Kun ei av disse foreligger med både diagram og rapport. Her er det ikke tegn til korndyrking i neolitikum. Derimot ser det ut til å ha foregått ei åpning av landskapet med mulig beitebruk fra overgangen mellom TN og MNA. Ei tilsvarende utvikling kan ses mot slutten av MNA/overgangen mot MNB I, og igjen ved overgangen mellom MNB II og SN I.

Pollenanalyser fra de indre dalbygdene

12 pollenanalyser er utført i de indre dalbygdene; tre i Bygland, to i Valle, seks i Bykle og ei i Åseral. Tolkningene av disse analysene baserer seg helt og holdent på rapporter uten diagrammer. I de indre dalbygdene har bare ei pollenanalyse fra Bygland forekomst av *cerealia* i neolitikum (MNA). I Bygland ser det også ut til at landskapet ble åpnere i samme periode, med mulig beitebruk. Det samme er tilfellet lengre nord, i Valle, der ei mulig rydningsfase med påfølgende beitebruk fant sted rundt overgangen mellom TN og MNA. Lengst nord i dalen, i Bykle, kan to episoder med åpning av landskapet og økning av *P.lanceolata* spores.

Den første fant sted i TN, den andre mot slutten av MNA/overgangen mot MNB I og i MNB. Et par steder kan fast beitebruk påvises fra SN/EBA.

9.4 Kronologisk sammenfatning av pollenanalysene

Både korndyrking og beitebruk av meget beskjedent omfang kan ha forekommet på Lista og ved Kristiansand i TN, tidligst på Lista. Åpning av landskapet og mulig beitebruk seinere i TN og på overgangen mot MNA kan også ha forekommet i Bakke i Flekkefjord, i Evje og Hornnes, og i øvre Setesdal. Både i kystbygdene, de midtre skogbygdene og de indre dalbygdene ser det ut til å ha foregått landskapsendringer, med åpning av landskapet mot slutten av MNA/overgangen til MNB I, men det er vanskelig å vurdere hvorvidt korndyrking og husdyrhold faktisk fant sted. Det forholdsvis tydelige mønsteret med både ¹⁴C-dateringer og interpolerte dateringer av mer sammenhengende *cerealia*, åpning av landskapet og *P.lanceolata* på lokaliteter med stor geografisk spredning åpner for ei tolkning av at det foregikk både korndyrking og husdyrhold av beskjedent omfang på Lista og andre steder ved kysten i samme periode, kanskje også oppover langs Otravassdraget. Åpning av landskapet og økning av *P.lanceolata* kan imidlertid også skyldes skogrydding for andre formål enn jordbruk. Den første fasen med ei virkelig markant økning av *cerealia* og åpning av landskapet fant først sted nokså synkront mot slutten av MNB II eller i SN I, og fra dette tidspunktet ble både korndyrking og beitebruk noenlunde fast etablert i kystbygdene. Samtidig kan beitebruk spores langs Otravassdraget, både sør og nord for Byglandsfjorden. Mest utvetydige er pollenanalysene fra Lista (som både kvantitativt og kvalitativt er best utforska), der landskapet må ha gjennomgått betydelige endringer i SN I, og der det er liten tvil om at det har foregått både omfattende korndyrking og husdyrhold i denne perioden. Utenom jordbruksindikatorerne kan det bemerkes at det øvrige vegetasjonsbildet endra seg lite gjennom perioden, og vesentlige klimaforbedringer eller forverringer kan ikke observeres.

10. Funnkontekster og funnkategorier

10.1 Inndeling av materialet i funnkategorier

I skjæringspunktet mellom ei metodisk og ei teoretisk tilnærming til det arkeologiske materialet ligger inndelinga i funnkategoriene boplassfunn, gravfunn og offerfunn. Her gjøres det rede for hvilke kriterier som er lagt til grunn for denne inndelinga. Siden de fleste neolittiske funna fra Agder er løsfunn, er opplysninger om funnkontekst i de fleste tilfeller begrensa. Inndelinga i funnkategorier tar derfor utgangspunkt i de godt dokumenterte funna som finnes, og sammenligning med funn og funnkontekster i andre områder.

10.1.2 Boplassfunn

Boplassfunn lar seg vanskelig definere entydig. I denne sammenhengen benyttes derfor boplassbegrepet svært vidt, om enhver lokalitet der folk har oppholdt seg i kortere eller lengre tidsrom, med spor etter hverdagslige handlinger som redskapsproduksjon eller ervervsaktivitet. Denne definisjonen er ikke til hinder for det faktum, at både graver og det som tolkes som rituelt nedlagte gjenstander også kan finnes på boplasser. Jeg kjenner imidlertid ingen eksempler på dette fra Agder. Boplassene er datert på grunnlag av de typologiske elementene som drøftes i kap. 8. TN, MNA og MNB er slått sammen til én kronologisk kategori, siden de vanligste typologiske elementene på boplassene ikke gir holdepunkter for å skjelne mellom disse periodene. Jeg har også registrert hvor mesolittiske funn forekommer på neolittiske boplasser, for å få et inntrykk av graden av lokalitetsgjenbruk, og være oppmerksom på faren for sammenblanding av materiale.

10.1.2 Gravfunn

I Agder er det ikke kjent levninger etter mennesker i neolittiske gravfunn. Erkjennelsen av gravfunn må derfor basere seg på levninger etter gravminner og/eller gjenstander som er nedlagt i gravene. Kategoriseringa av funn som «gravfunn» eller «mulige gravfunn» er basert på en kombinasjon av eldre vurderinger av funna og ei egen vurdering av de tilgjengelige funnopplysningene (jfr. Solberg 1999). Levninger etter gravminner er ofte vanskelige å vurdere når et funn ikke er faglig undersøkt, og det bare (som det oftest gjør) foreligger sparsomme opplysninger om funnomstendighetene. Jeg har derfor regna få gravfunn som sikre. I vurderinga av gravskikk må det også has i mente at flatmarksgraver sannsynligvis er underrepresenterte i funnmaterialet, særlig når det gjelder forekomst av flatmarksgraver av SNSØK-type.

10.1.3 Offerfunn

Denne funnkategorien er omdiskutert, både hva begrepet i seg sjøl skal betegne (hva slags handlinger slike funn er levninger etter), og hvilke kriterier som bør være oppfylt for at et funn skal falle inn under begrepet (Groseth 2001:19-23). Et kjernepunkt er imidlertid at funnomstendighetene må indikere at gjenstanden(e) er *intensjonelt nedlagt* (dvs. at de ikke har havna der de er som ei følge av tilfeldigheter eller vanlig, praktisk bruk). Ei rekke studier av neolittiske offerfunn har påvist mønstre i slike funn, både hva gjelder hvilke *gjenstandstyper* som er nedlagt, hvilke *funnkontekster* de er nedlagt i, og hva slags *handlingsmønstre* som har blitt fulgt under nedlegginga (f.eks. Bårdseth 1998; Karsten 1994; Mandt 1991; Melheim 2001; Vandkilde 1996a). Jeg har funnet det hensiktsmessig å benytte en modifisert utgave av skjemaet for kriterier for neolittiske offerfunn som ble benytta av Reitan (2005:61) i gjennomgangen av slike funn fra Buskerud.

Det har blitt påpekt at fragmenteringsgrad eller ildskade kan indikere hvorvidt en gjenstand har blitt intensjonelt ødelagt før deponering, eller om det heller var slik at hele og uskadde gjenstander og/eller gjenstander av høy håndverksmessig kvalitet som ble utvalgt for deponering i funnkontekstene i skjemaet nedenfor, basert på statistiske oppgaver over bevaringstilstanden til ulike gjenstandstyper i ulike funnkontekster (Groseth 2001:22-30; Karsten 1994:111; Lekberg 2002:135, 174-175). Det er mulig, som Lekberg f.eks. mener å påvise, at enkle skafthulløkser fra rituelle kontekster og gravfunn oftere er hele og uskadde enn tilsvarende økser fra boplassfunn, men uten å undersøke funnkontekst og bevaringsforholda til hver enkelt gjenstand er det neppe kildekritisk holdbart å automatisk kategorisere funn i den ene eller andre funnkategorien kun ut fra opplysninger om gjenstandenes fragmenteringsgrad.

Tab. 10.1: Kriterier for kategorisering av offerfunn utarbeida etter Bårdseth 1998; Groseth 2001; Karsten 1994; Mandt 1991; Melheim 2001; Reitan 2005; Vandkilde 1996a.

Kontekst	Offer	Mulige offer
1) Våt	- Funn fra vann, elv, bekk, kilde eller myr	- Funn gjort ved dreneringsarbeid, grøfte- og/eller brønngraving - Gjenstander med myrpatina
2) Tørr	- Funn under eller ved stor stein eller helle, i ur, fjellsprekk eller ved bergvegg	- Funn gjort i nedgravninger av ei viss dybde i sand eller grus
3) Felles for både våte og tørre kontekster	- Gjenstander funnet i en bestemt orden eller oppstilling - Gjenstander funnet innpakka eller i en form for anlegg eller beholder som ikke tolkes som gravrom	- Flere gjenstander funnet inntil hverandre - Gjenstander som er uvanlige i grav- eller boplasskontekst - Gjentatte nedleggjelser på samme sted

10.2 Boplassfunn fra MNB

10.2.1 Dateringer og gjenstander

¹⁴C-dateringer fra overgangen mellom MNA og MNB (4200-4000 BP) foreligger fra tre boplasser i Dyraheio (Bang-Andersen 2008:108). Boplassen Vassendøya 3b i sørenden av Byglandsfjorden har ei ¹⁴C-datering som spenner fra 3361-2452 BC (T-7007: 4230±170 BP). Her er det også funnet snorstempelkeramikk (Østmo 1989:42).

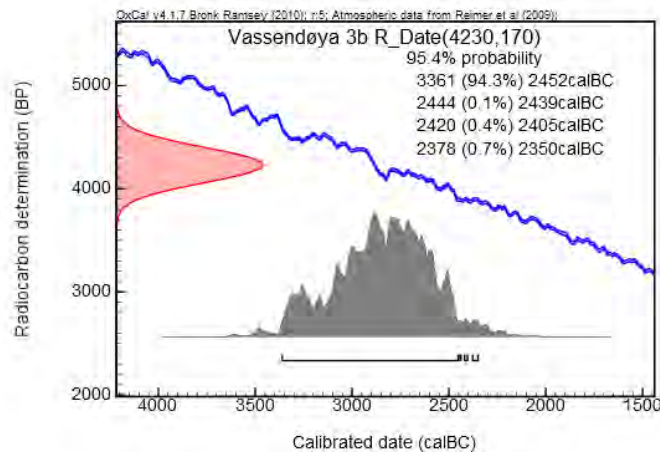

Fig. 10.1: Datering av boplassen Vassendøya 3b - Rekalibrert i Ox.Cal. v.4.1.7.

Kun et snaut titalls boplasser kan dateres til MNB på typologisk grunnlag. De fleste ligger langs kysten fra Risør til Kristiansand. Enkelte heiboplasser rundt den søndre delen av Byglandsfjorden, Straumsfjorden og Vegår med B- og C/D-spisser må også antas å stamme fra MNB. Det samme gjelder hellerfunnet fra Gysland i Hægebostad med ei tjukknakka flintøks og flintavslag. Flere av kystboplassfunna må regnes som usikre. Det gjelder bla. et boplassfunnet på Øysang i Risør med ei fragmentert øks som kan være ei EGK-stridsøks av K-typen, men som også kan være ei Fredegårdsøks fra MNA.¹ Havstadboplassen i Grimstad har funn av flere atypiske, «tjukknakkalignende» bergartsøkser, snorstempelkeramikk og skiferspisser som kan indikere ei MNB-datering, men også skjeforma skrapere fra SN.² Ved Sævik i Lillesand er et uferdig emne til ei SNSØK-stridsøks av typen E:2 fra siste del av MNB II funnet på et jorde ved sjøen hvor det er gjort flere flintfunn.³ På Flekkerøya i Kristiansand er det et nokså sikkert boplassfunn.⁴ På Berge på samme øy er det også et mulig

¹ C. 52079 (Det er også funnet flere bergartsøkser og sylindriske flintkjerner, som ikke har vært tilgjengelige for undersøkelse).

² C.24362.

³ Askeladden ID-nr. 80070.

⁴ C.20703.

boplassfunn med ei tjukkknakka tverregga flintøks funnet i en heller.¹ Et siste mulig boplassfunn kommer fra en bakkeskråning ved Otra på Ve i Kristiansand.²

10.2.2 Representativitet og distribusjon

Det lave antallet daterbare boplasser fra MNB gjenspeiler neppe en reell nedgang i antall boplasser i perioden. Det gjenspeiler derimot at få boplasser har ¹⁴C-daterbart materiale, at få storredskaper fra stridsøkskulturene har blitt lagt igjen på boplassene, og at den øvrige materielle kulturen var den samme som i MNA. For å få et riktigere inntrykk av bosetningsmønsteret i MNB er det altså helt nødvendig å også ta løsfunna med i betraktninga. De få daterbare boplassfunna som finnes viser at MNB-boplasser forekommer i samme områder som MNA-boplasser, og må antas å gjenspeile samme ressursutnyttelse med jakt, fangst og fiske både langs kysten og i heiene.

10.3 Gravfunn fra MNB³

10.3.1 Dateringer

Av de tre sikre gravfunna fra MNB i Agder kan det ene dateres til MNB I, det andre til siste del av MNB II, mens det tredje ikke lar seg datere nærmere enn innafor perioden. Av de ni usikre gravfunna kan ett eller to dateres til MNB II, ett dateres til siste del av MNB II, mens de øvrige lar seg ikke datere nærmere. Begravelser med gjenstander fra stridsøkskulturene har altså forekommet både i den eldre og den yngre delen av perioden.

10.3.2 Distribusjon i undersøkelsesområdet

De tre sikre gravfunna kommer henholdsvis fra en fjordbotn i Tosås i Farsund, fra elvesletta ved Otrass utløp i Kristiansand, og fra en åker på Mostad i Gjerstad, ca. 20 km fra kysten. Av de fire usikre gravfunna mellom Tvedestrand og Grimstad kommer tre fra umiddelbart kystnære lokaliteter, mens ett kommer fra et grustak litt lengre inn i landet. Mellom Kristiansand og Farsund er det bare ett mulig gravfunn, fra Løland i Audnedalen, ca. 15 km opp i dalen fra kysten. Fra Farsund kommer, foruten det allerede nevnte funnet, ett mulig gravfunn fra en åker på Lista, og et annet fra Engøy i fjorden ved Farsund by. Det mulige gravfunnet fra Hidra har bare ei vestlandsøks som daterende funn, og må regnes som mer usikre enn de øvrige. Gravfunn fra MNB forekommer altså både på kystnære lokaliteter og på innlandslokaliteter, og i svært forskjellige landskap.

¹ C.26183.

² C.22485.

³ Appendiks XIV.

10.3.3 Gravens utforming

Vanligste form for gravminne ser ut til å ha vært en lav haug, steinrøys eller steinpakning. Gravfunna fra Mostad og Tosås ble gjort på utpløyde forhøyninger i dyrka mark. På grunn av dårlige funnopplysninger har jeg ført opp funnet fra Løland som et mulig gravfunn, men også dette ble gjort i en haug, sammen med brente bein og et leirkar, og inneholdt, som de to sikre gravfunna, ei stridsøks. Funnet fra Gimleveien i Kristiansand var derimot ei flatmarksgrav, uten stridsøks. To funn med stridsøkser fra henholdsvis Sundevik på Tromøya og Åmdal på Lista kan stamme fra ødelagte graver, dekket av steinpakninger eller lave røyser. Hinsch regna funnet av ei tjukkknakka bergartsøks og trekull under ei steinhelle i Drange i Farsund som et gravfunn, mens jeg har vurdert det som et *mulig* gravfunn. De øvrige mulige gravfunna kommer alle fra små røyser eller hauger. Som Hinsch bemerket er det vanskelig å avgjøre om disse virkelig har vært gravminner, eller om gjenstandene har blitt lagt i yngre rydningsrøyser (Hinsch 1956:177). Lave røyser med funn og dateringer fra MN er kjent fra Selnes ved Aukra i Møre og Romsdal, og røyser med lignende funn skal finnes flere steder på Vestlandet (Åstveit 2006:77-81). Røysene med MNB-funn langs Agderkysten kan derfor muligens knyttes til samme tradisjon.

10.3.4 Gjenstander i gravene

De vanligste gjenstandene i gravene er stridsøkser (to sikre og tre usikre graver), flintøkser (ei sikker og tre usikre graver), og bergartsøkser (ei sikker og tre usikre graver). I funnet fra Gimleveien lå det fire flintøkser, en C-spiss, to skiferspisser, flintflekker, flintavslag og trekull. I den mulige grava fra Sundevik ble det, foruten stridsøkse, funnet en kvartsittslipestein, en A-spiss, og flere ukjente flintgjenstander. I den mulige grava fra Åmdal ble det funnet en knusestein av kvartsitt. Funnet fra Gimleveien er imidlertid det eneste som er faglig undersøkt, så det er mulig at flere av de andre funna også har hatt flere gjenstander.

10.3.5 Gravfunnas kulturelle kontekst

Ingen av gravfunna er helt typiske for stridsøkskulturene. Funnet fra Tosås minner mest om et EGK-gravfunn ved å være en haugbegravelse med ei EGK-stridsøks, men noe overgravsanlegg ble ikke iaktatt på stedet. Flatmarksgrava fra Gimleveien minner mest om et SNSØK-gravfunn, men mangler stridsøks. Funna på Mostad og Løland kan framstå som ei sammenblanding av EGK- og SNSØK-tradisjoner, ved å både være haugbegravelser og å inneholde SNSØK-stridsøkser. Det nærmeste sammenlignbare funnet er Kasin-grava fra Heddal i Telemark. Dette var ei flatmarksgrav hvor den døde var orientert NNØ-SSV, som

var normen i SNSØK. Gravgodset besto av ei SNSØK-stridsøks av typen D:1b fra MNB I, ei hulegga flintøks, en knusestein av kvartsitt og et snorstempeldekorert leirkar (Mikkelsen 1974). Gjenstandene i denne grava har paralleller i flere av gravfunna fra Agder. Sjøl om ingen av gravfunna fra Agder altså er helt «typiske» for stridsøkskulturene slik de er kjent fra Sør-Skandinavia, deler de allikevel mange fellestrekk med stridsøkskulturenes gravskikk i både utforming og innhold av gravgods. Denne gravskikken hadde ingen lokale forløpere i Agder.

Fig. 10.2: Gravfunnet C.27704 fra Gimleveien i Kristiansand (Stylegar 2000:130).

10.4 Offerfunn fra MNB

10.4.1 Dateringer

De eneste gjenstandene fra offerfunn og mulige offerfunn som med rimelighet lar seg datere nærmere enn til MNB generelt er fem stridsøkser. Samtlige av disse stammer fra MNB II.

10.4.2 Distribusjon i undersøkelsesområdet

Jeg har registrert 24 sikre og 14 usikre offerfunn fra MNB i Agder. Av disse kommer 33 fra kystbygdene, to fra de midtre heibygdene og tre fra de indre dalbygdene. Blant funna fra kystbygdene kan det skilles mellom funn fra helt kystnære lokaliteter og fra lokaliteter litt lengre inn i landet. Det viser seg da, at både sikre og usikre offerfunn oftest forekommer på helt kystnære lokaliteter de fleste steder i kystbygdene, mens det er omvendt på Lista og mellom Tvedestrand og Grimstad. Dette er også områda med flest offerfunn (med ni sikre og ett usikkert offerfunn på Lista og fem sikre og syv usikre offerfunn mellom Tvedestrand og Grimstad). Her er de fleste funna knytta til små vann og dyrka mark i innlandet. Av offerfunna fra innlandsbygdene er funna av ei stridsøks fra ei myr på Eikeland i Gjerstad og to

flintøkser fra Neset i Bygland knytta til det som må antas å ha vært ferdselsveier langs elv og vann. Det samme gjelder også for to funn med henholdsvis ei flintøks funnet under en stor stein og ei bergartsøks fra elvebredden ved Tovdalselva i Åmli. Det siste offerfunnet fra innlandet kommer fra den heigården Kalland i Evje. Også dette stedet kan knyttes til en ferdselsvei, over heia mellom Marnardalen og Evje.

10.4.3 Gjenstander og funnkontekster

Både stridsøkser, fasetterte slipesteiner, flintøkser og bergartsøkser fra SNSØK forekommer i offerfunna. Av disse inngår stridsøkser i 13%, fasetterte slipesteiner i 13%, flintøkser i 47%, og bergartsøkser i 26% av funna. 29 (76%) av funna inneholdt bare én gjenstand, mens 11 (24%) inneholdt flere gjenstander. Samla sett kommer de fleste offerfunna fra myr eller andre våte kontekster. Bare fem funn med flintøkser fra tørre kontekster regnes som sikre offerfunn. Når de usikre funna medtas stiger dette antallet til 14, men det er da fortsatt omtrent dobbelt så mange offerfunn fra våte kontekster som fra tørre. Både myrfunn, funn ved elver og vann og funn ved jordfaste steiner forekommer i hele området. Funn fra steinur og foran bergvegg kjennes fra henholdsvis Tvedestrand og Flekkerøy i Kristiansand.

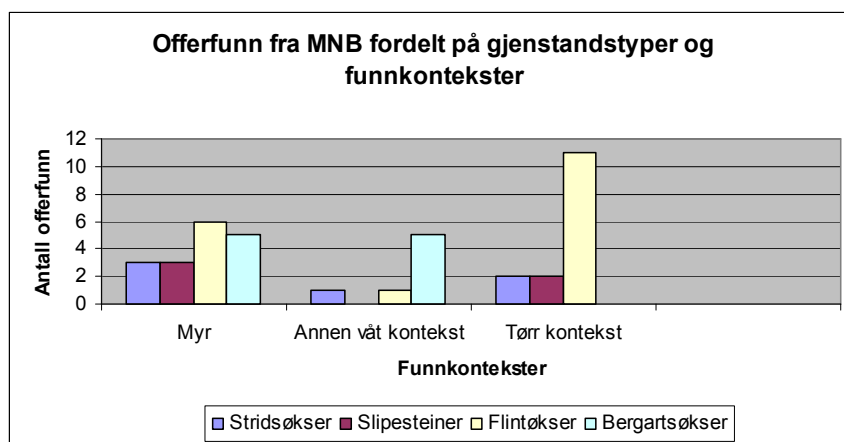

Fig. 10.3: Offerfunn fra MNB fordelt på gjenstandstyper og funnkontekster.

10.4.4 Offerfunnas kulturelle kontekst

Offerskikken i MNB i Agder samsvarer i høy grad med det som ellers er kjent om SNSØKs-offerskikk fra Østlandet og Sør-Skandinavia. Gjenstandstypene som oftest forekommer i offerfunn er de samme, flintøkser er vanligste funn, også andre steder er det ei klar overvekt av funn i våte kontekster, og éntypefunn er vanligere enn flertypefunn (Hinsch 1956:180-183; Malmer 2002:163-167; Reitan 2005:Appendiks XII).

10.5 Boplassfunn fra SN

10.5.1 Dateringer og gjenstander

På Arctanderjordet i Vanse på Lista er det funnet stolperekker som tolkes som to toskipa langhus. Det eldste huset har ei ^{14}C -datering på trekull fra et stolpehull, der det også ble funnet ei vestlandsøks og udekorert keramikk, datert til 2192-1767 BC (TUa-2844: 3605±70 BP). Et annet stolpehull datert til 3460±70 BP (1964-1608 BC) tolkes som å tilhøre et annet toskipa hus fra EBA (Grimsrud 1999; Valum 2009:31). Andre ^{14}C -daterte SN-boplasser i Agder foreligger ikke.

Snaut 50 boplassfunn kan imidlertid dateres til SN på typologisk grunnlag. De vanligste daterende gjenstandene er flateretusjerte spisser, som forekommer på rundt 80% av boplassene. Flintdolker eller fragmenter av slike er funnet på ni boplasser, mens sigder og skjeforma skrapere er funnet på henholdsvis fire og to boplasser. Et par boplasser har også funn av ei tosidig flintøks og ei enkel skafthulløks. Flere boplasser med udekorert keramikk kan antas å stamme fra SN, og tre boplasser har både funn av flateretusjerte pilspisser og keramikk dekorert med grop- eller pinneinstrykk.

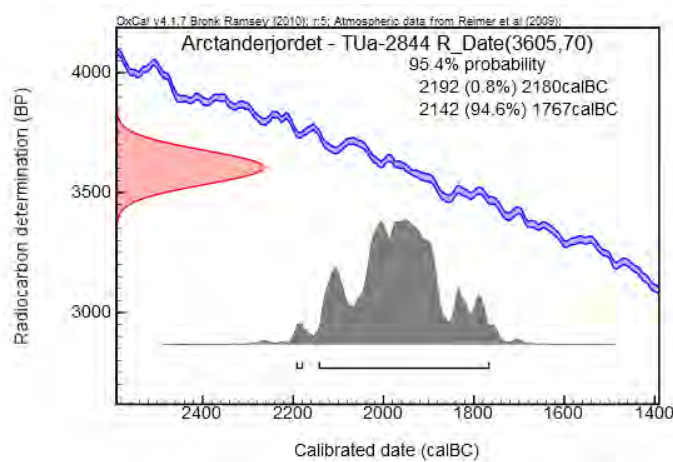

Fig. 10.4: Datering av stolpehull på Arctanderjordet - Rekalibrert i Ox.Cal. v.4.1.7

10.5.2 Representativitet og distribusjon

Boplassdistribusjonen følger i store trekk mønsteret fra foregående perioder, med boplasser i kystbygdene og i heiene i de indre dalbygdene, men få i de midtre skogbygdene. I 14 tilfeller er det funn fra både TN/MN og SN på samme boplass. Det er imidlertid ingen boplasser i de øvre delene av vassdraga, kun i heiene rundt sørenden av Byglandsfjorden og ved Vegår. Distribusjonen må betraktes som reell, siden store deler av vassdraga er arkeologisk undersøkt. Av spissdistribusjonen kan vi slutte at begge områder ble brukt i SN I, men at

bruken ble intensivert i SN II. I kystbygdene ligger enkelte boplasser ikke ved kysten, men ved områder med dyrka mark og små vann, særlig i Arendalsområdet og på Lista. Kystboplasser forekommer fortsatt, men det er en tendens til at boplassene fra SN ligger på andre steder enn de eldre boplassene. De forekommer i større grad ved eid og eksponerte steder langs leia, som ved Agnefest i Lyngdal, Spangereid i Lindesnes, Skjernøy i Mandal, og de store SN I-boplassene ved det som den gang var innseilinga fra havet til innsjøene på Lista. I likhet med MNB-boplassene er SN-boplassfunna for få, og distribusjonen dessuten i for høy grad påvirket av leitevirksomheten, til å gi et riktig inntrykk av periodens bosetningsmønster uten også å vurdere løsfunddistribusjonen.

10.6 Gravfunn fra SN¹

10.6.1 Dateringer

Av de fem sikre gravfunna fra SN i Agder kan bare en gravhaug ved Lundevågen på Lista dateres nærmere, til 2579-2036 BC (3870±95 BP, Ballin & Lass-Jensen 1995:336), altså helt i begynnelsen av SN I. To av de ni mulige gravfunna inneholder dolker av typene IV B og V A, og dateres til SN II. Et usikkert gravfunn fra Mandal med en I D-flintdolk dateres til SN I. De seks øvrige mulige gravfunna kan ikke dateres nærmere.

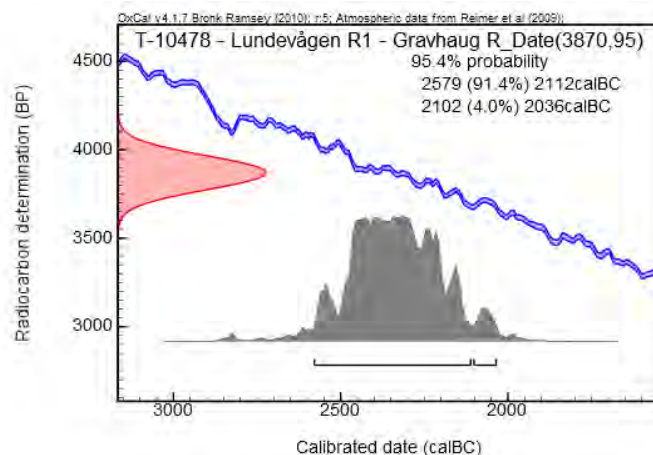

Fig. 10.5: Datering av gravhaug ved Lundevågen – Rekalibrert i Ox.Cal. v.4.1.7.

10.6.2 Distribusjon i undersøkelsesområdet og lokalisering i landskapet

Samtlige av de fem sikre gravfunna kommer fra Lista. Felles for alle disse lokalitetene er at de ligger ved dyrka mark og i bakkeskråninger på steder med god utsikt over både jordbrukslandskapet og sjøen. Det gjelder også for de fem mulige gravfunna fra Lista. De fem mulige gravfunna fra Flekkefjord, Lyngdal (2 funn), Lindesnes og Mandal ligger alle på heva

¹ Appendiks XV.

steder i terrenget, ikke langt fra sjøen. Det mulige gravfunnet fra Hornnes lå i en skråning i dyrka mark ved det store vannet Breiflå i Otravassdraget.

10.6.3 Gravenes utforming

Av de sikre funna var gravene fra Brastad utforma som hellekistelignende steinkamre, funna fra Penne og Lundevågen lå i små hauger, og funnet fra Lunde lå i et steinkammer i ei steinrøys. I gravhaugen ved Lundevågen lå de fleste funna i en fjellsprekk under haugen, med et askelag over. Av de mulige gravfunna kommer tre funn fra hauger og fire andre fra steinrøyser. På Sunde ble flintdolkfragmenter funnet i en forsenkning i fjellet under ei steinpakning i midten av haugen, og funnet ligner altså på funnet fra Lundevågen. På Klokkhammer lå ei vestlandsøks sammen med brent bein og trekull i ei jord- og steinfylt grop under en utpløyd haug. Øksa var stukket ned i bakken med eggen opp. Litt lenger opp i haugen ble det også funnet keramikkskår, antakelig udekorert SN-keramikk. Gravhaugen lå ikke langt unna haugen hvor de mulige Noppenringene ble funnet. Funnet fra Flesland i Lyngdal lå også på bunnen av en gravhaug. Funnet fra Abelsnes i Flekkefjord lå under ei steinhelle med «et slags Murværk» over, mens funnet fra Svinebakken i Mandal kan ha vært ei flatmarksgrav i en sandbakke.

10.6.4 Gjenstander i gravene

I de to hellekistelignende gravene på Brastad var det keramikk og flateretusjerte pilspisser i begge kamre. I det ene var det også en flintsigd og ei flintøks, og i det andre sannsynligvis ei skafthulløks. I gravhaugen på Penne lå det flateretusjerte pilspisser og keramikk, og dessuten seks knakkesteiner, en mulig amboltstein, og flere flintavslag. I steinkammeret i røysa ved Lunde lå det ei tosidig flintøks, en skiveforma skraper, to andre flintskrapere og flintflekker. I gravhaugen ved Lundevågen lå det, foruten ei nål av tinn, en mulig kvernstein, flekkefragmenter og avslag av flint og kvarts, samt brente beinfragmenter. De samme gjenstandstypene går igjen i de mulige gravfunna, her finner vi flintdolker, tosidige flintøkser, ei enkel skafthulløks, vestlandsøkser, keramikk, et skiferhengsmykke, og et metallfunn i form av en mulig Noppenring.

10.6.5 Gravfunnas kulturelle kontekst

Gravfunnas utforming og innhold viser tydelig at gravskikken i Agder i SN ligner mye på nordjysk gravskikk i samme periode. I KBK var begravelse i haug det vanligste, mens begravelse i ei form for steinkiste var det nest vanligste. Også kremasjonsgraver forekommer.

Gravene på Brastad og Penne minner sterkt om de nordjyske «bueskyttergravene», som er blitt tolka som krigergraver fra KBK, og de samme gjenstandstypene som er funnet i gravfunna fra Agder går igjen i gravfunn fra KBK (Saurauw 2007; Østmo 2011:118). Vi kan derfor slå fast at gravfunna fra SN i langt større grad ligner på «typiske» KBK-gravfunn enn gravfunna fra MNB ligna på «typiske» EGK- eller SNSØK-gravfunn. Begravelse i steinrøys var imidlertid ikke vanlig på Nord-Jylland, så denne praksisen har kontinuitet fra MNB til SN.

10.7 Offerfunn fra SN

10.7.1 Dateringer

De eneste gjenstandene fra offerfunn og mulige offerfunn som kan dateres nærmere enn til SN generelt er flintdolkene. Av disse stammer 22 funn fra SN I og ett funn fra SN II.

10.7.2 Distribusjon i undersøkelsesområdet

Jeg har registrert 53 sikre og 36 mulige offerfunn fra SN i Agder. Av disse kommer 84 fra kystbygdene, tre fra de midtre heibydene og to fra de indre dalbygdene. I store trekk gjentas, og til en viss grad også forsterkes altså distribusjonsmønsteret fra den foregående perioden. Lista har 29 sikre og seks usikre offerfunn, og så godt som samtlige av disse kommer fra innlandet på Flat-Lista. Mellom Grimstad og Tvedestrand er det 12 sikre og 11 usikre offerfunn, og her er funnfordelinga mellom kystlokaliteter og innlandslokaliteter omtrent lik. Mindre konsentrasjoner forekommer ved Hidra i Flekkefjord, og på elveslettene i Kvinesdal, Lyngdal, Søgne, og ved Otras utløp i Kristiansand. Ellers i Kristiansandsområdet ligger offerfunna ved kysten. Videre østover er det spredte offerfunn langs hele skjærgårdsleia, med små innlandskonsentrasjoner ved dyrka mark og småvann i Grimstad, Øyestad og Østre Moland i Arendal. De få offerfunna fra innlandsbygdene er knytta til det vi må anta har vært ferdselsveier langs elver og vann.

10.7.3 Gjenstander og funnkontekster

I offerfunna fra SN inngår flintdolker og/eller flintdolkemner i 37%, enkle skafthulløkser i 34%, flintsigder i 15%, flintøkser i 10%, skjeforma skrapere i 7%, og flateretusjerte pilspisser i 4% av funna. 55% av offerfunna inneholdt mer enn én gjenstand, mens 45% inneholdt kun én gjenstand. De fleste gjenstandstyper er funnet i alle slags kontekster, men forskjellige tendenser for ulike gjenstandstyper kan også skjelnes. Offerfunn med de hyppigst forekommende gjenstandstypene, flintdolker/flintdolkemner og enkle skafthulløkser, er også de som hyppigst er funnet i myr eller andre våte kontekster. Flintøkser forekommer derimot nesten utelukkende i tørre kontekster, ofte ved jordfaste steiner. Flintsigder og flateretusjerte

spisser forekommer omtrent like ofte i våte og tørre kontekster, og forekommer også hyppigst sammen i par eller sammen med andre gjenstander. Skjeforma skrapere forekommer hyppig sammen med andre gjenstander, og kommer oftest fra funn i tørre kontekster. Et stor SN-offerfunn kommer fra Hornnes i Evje, der 37 skjeforma skrapere ble funnet samla i en åker. Samla sett kommer 60% av offerfunna fra myr eller andre våte kontekster, mens 40% kommer fra tørre kontekster. Her er ikke myrfunna med flintskiver, skrapere, flekker, spisser og avslag medregna, ettersom de anses som en særegen type offerfunn. 15 slike funn er kjent fra Lista, to fra Kristiansand, to fra Arendal og ett fra Risør. Særlig funna fra Hellemyra på Lista er mange og omfattende; i disse funna kan det være hundrevis av store flintskiver og flintavslag.¹

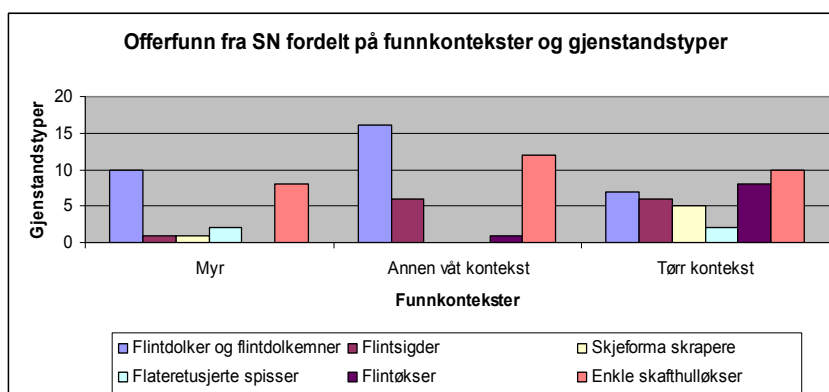

Fig. 10.6: Offerfunn fra SN fordelt på funnkontekster og gjenstandstyper.

10.7.4 Usikre anlegg

Fra Lista kjennes to anlegg med usikker funksjon som inneholder gjenstander fra SN. Under en gravhaug fra eldre romertid på Hauge vestre lå det en kampestein, og ved siden av dette var det et lag med brent stein. Under steinlaget var det et lag fin, hvit sand, og oppå dette lå det ei vestlandsøks, to tjukknakka tverregga flintøkser og ei tosidig flintøks (til dels uslipte og omhogde) og en skjeforma skrapere på rad og rekke, omgitt av trekullstykker og beinfragmenter. Fragmenter av ei annen vestlandsøks lå litt lenger ut mot haugkanten, og på haugbunnen lå det en flintskrapere, to flintbor og flere flintavslag (Gjessing 1920:107-123). Gjessing tolka funnet som ei grav, men dette lar seg vanskelig avgjøre. Det som imidlertid virker sikkert er at funna er levninger etter ei rituell handling i SN, der også eldre gjenstander har blitt nedlagt. På Skeibrok lå et lignende anlegg ved en jordfast stein, der et emne til en I-

¹ Se appendiks XX.

flintdolk lå sammen med to andre flintdolkemner mellom to steinrader ca. 30-40cm under jordoverflata. Begge disse anlegga stammer sannsynligvis fra tidlig i SN I.

Fig. 10.7: Funnet C.22437 fra Hauge vestre på Lista (etter Gjessing 1920b:112, 114).

10.7.5 Offerfunnas kulturelle kontekst

Offerskikken i Sør-Norge i SN gir i det store og hele et homogent inntrykk, men det forekommer også mindre regionale variasjoner. Mens flintdolker og andre flateretusjerte gjenstander forekommer hyppigst i offerfunn på Vestlandet, er enkle skafthulløkser vanligst på Østlandet.¹ Agder kan betraktes som et overgangsområde mellom disse tradisjonene. Fra Lista til Kristiansand dominerer flintdolkene, mens skafthulløksene er vanligere øst for Kristiansand. Lista har flest offerfunn av alle typer, og er også hovedområdet for myrfunn av sørskandinavisk type med flintskiver, flintflekker, flintspisser, flintskrapere og flintavslag. Både dette, og en høy andel av I-dolker og skjefforma skrapere i offerfunn, knytter offerskikken på Lista særlig sterkt til offerskikken på Nord-Jylland i samme periode (Ebbesen 1981). Lignende anlegg som på Hauge vestre og Skeibrok med funn av bla. flintdolker (særlig av type I C) og andre SN-gjenstander er funnet flere steder langs kysten, særlig i Rogaland,

¹ Dette er et grovt inntrykk av funnsituasjonen basert på funnlistene for Telemark i Groseth 2001:24-36 og Mikkelsen 1989:Appendiks 2 og 3, for Buskerud i Reitan 2005:Appendiks XII, for Rogaland i Holberg 2000: Vedlegg 18 og for Sogn og Fjordane i Johnson 1993.

men også så langt nord som til Vefsn i Nordland (Holberg 2000:61).¹ Det kan derfor virke som om rituelle nedleggelse av denne typen er særlig karakteristiske for KBK langs norskekysten.

¹ Funnet av en I C-dolk og en Sunderøyspiss fra Vikdalen i Vefsn (T14913) er den nærmeste parallellen til funnet fra Skeibrok. Her lå det to steinringer ved siden av hverandre, med firkanta steiner i midten. Gjenstandene lå under den ene av disse steinene (Holberg 2000:71).

11. Landskapsbruk og ressursutnyttelse

11.1 Landskapsbruk og ressursutnyttelse i MNB

Sammenlignet med situasjonen i TN/MNA representerer ikke funndistribusjonen i MNB noe radikalt nytt (jfr. kap. 12.1.4). Ut fra antall funn i forhold til periodenes varighet er det imidlertid klart at funnmengden av storredskaper fra MNB både ved kysten og i innlandet relativt sett er større enn det som er tilfellet med funn fra de eldre periodene, mens antallet boplasser datert på typologisk grunnlag er langt lavere. Det er lagt til grunn et samla antall funn på 202 gjenstander fra MNB, hvilket gir et gjennomsnitt på 0,48 funn pr. år i perioden (dersom de 78 vestlandsøksene regnes med stiger dette tallet til 0,62 funn pr. år). Årsaken til det lave antallet boplasser datert på typologisk grunnlag er drøfta i kap. 10.2.2. Funna i kystbygdene er nesten utelukkende knytta til strandlinjebundne lokaliteter, med spredte løsfunn på lokaliteter lenger inn i landet. Disse har ikke ligget like ved sjøen, men stort sett ikke mer enn 2-3 km fra kysten, og kan derfor allikevel kalles kystnære.¹ I kystbygdene er alle funnkategorier og gjenstandstyper representert. Slik var funnbildet også i TN/MNA. Funnkonsentrasjonene på Lista og ved Kristiansand kan også spores tilbake til TN/MNA. Derimot var det en sterkere boplasskonsentrasjon langs kysten fra Tvedestrand til Grimstad i TN/MNA, mens en større andel av MNB-løsfunna her kommer fra ikke-strandbundne lokaliteter. De spredte funna av flint- og bergartsøkser oppover i dalene og heiene i de indre dalbygdene kan ikke tas til inntekt for noen omfattende ekspansjon i bruken av disse områda, men viser i hvert fall at de *har* blitt brukt, og at ferdselen har vært knytta til vassdraga og tverrdaler over heiene. Det kan også anes en tendens til at bruken av heiene var større i TN/MNA mens flere MNB-funn kommer fra dalstrøka, men innlandsfunnmaterialets lille omfang og dårlige representativitet gjør det vanskelig å si noe sikkert om dette. Ting kan imidlertid tyde på at måten å forholde seg til innlandet på var i endring. Fra TN/MNA finnes det nesten ikke funn *mellom* kystboplassene og heiboplassene, sjøl ikke langs de godt registrerte vassdraga. Det å etterlate seg hele økser, både i dalene, heiene og langs vassdraga var en ny praksis i MNB, og der er også eksempler på offerfunn i disse områda. Helt nytt er det også at det forekommer et par mulige gravfunn fra dalene, i Audnedalen og Gjerstad, over 20 km fra sjøen.

Hovedtrekka i landskapsbruken i MNB som funndistribusjonen i Agder indikerer har paralleller også i andre områder. Regionale studier fra Østfold, Buskerud og Telemark har alle

¹ I arkeologisk og antropologisk litteratur er det vanlig å regne vandringshastighet til fots til ca. 4-5 km pr. time (Hallgren 2008:51). I Agders kystlandskap er ikke terrenget særlig vanskelig å ta seg fram i, og de færreste kystnære funnlokalteter har ligget mer enn en times tids vandring fra sjøen.

resultert i samme mønster, med fortsatt kystbosetning, flere innlandsfunn, og relativ økning av funnmengden. Ved Oslofjordsområdet og i Telemark viser også pollenanalysene i store trekk samme mønster som i Agder, med økning av beiteindikatorer og spredte forekomster av *cerealia*. Samla sett har dette blitt tolka som indikasjoner på et blanda ervervsliv, der særlig husdyrhold men også litt korndyrking fikk større betydning i tillegg til fangst og fiske, sjøl om direkte spor etter jordbruk, som makrofossiler, kornavtrykk, tamdyrbein eller ardspor ikke finnes fra perioden (Reitan 2005:98; Mikkelsen 1989:198, 227, 326; Østmo 1988:228). Dette bør mane til stor forsiktighet i tolkninger av jordbruk og husdyrhold i perioden, også for Agders vedkommende. De lavtliggende heiene i kystbygdene har egna seg godt til beitebruk, men noen omfattende skogrydning eller begynnende lyngeidannelse lar seg ikke spore i pollendiagramma på dette tidspunktet. Dette kan heller ikke påvises i Rogaland, hvor funna fra MNB er flere enn i Agder (Høgestøl & Prøsch-Danielsen 2006). Det er imidlertid påfallende at de kystnære heiene har mange flere funn enn elveslettene i dalene. Sannsynligvis gjenspeiler dette at de fleste boplassene lå i skjærgården, og dersom de som bodde der praktiserte husdyrhold har man foretrukket å la dyra beite i de nærmeste heiene framfor å investere tid i å rydde større arealer i de tettere bevokste elveslettene i dalmunningene som lå lengre fra skjærgårdens marine ressurser, og derfor også fra boplassene. Funn og pollendiagram fra dalbygdene indikerer at beitedyr kan ha blitt leda innover i landet, men sjelden lenger enn 40-50km. Slike vandringer kan lett ha latt seg kombinere med fangst og fiske i de høyereliggende heiene. Sammenligna med Oslofjordsområdet er imidlertid MNB-funna fra innlandsbygdene svært få. Som i TN/MNA må fangst og fiske ha utgjort samfunnas økonomiske basis, og en eventuell tilstedeværelse av pastorale grupper eller fangstsamfunn med innslag av korndyrking eller husdyrhold har ikke vært så omfattende eller langvarig at den har satt tydelige spor etter seg i pollendiagramma.

11.2 Landskapsbruk og ressursutnyttelse i SN

11.2.1 Generelle trekk ved funndistribusjonen

Funndistribusjonen i SN både viderefører og oppviser nye mønstre i forhold til situasjonen i MNB. De fleste funna kommer fortsatt fra kystbygdene, men funndistribusjonen innafor dette området er ganske annerledes enn tidligere. Funnkonsentrasjonene er nå flere og tydeligere enn før, og forekommer både i områder med funnkonsentrasjoner i MNB og i helt nye områder. Det er også ei kraftig økning på nesten 45% i funnmengden av storredskaper, med 0,72 funn pr. år, mot 0,48 funn pr. år fra MNB (et samla antall funn av 473 storredskaper er lagt til grunn for dette tallet; dersom de 151 flateretusjerte spissene medtas øker tallet til 0,96

funn pr. år). Videst utbredelse har flintdolker, enkle skafthulløkser og flateretusjerte pilspisser. Flintdolker og enkle skafthulløkser forekommer hyppig i nærheten av hverandre, og har et nesten identisk distribusjonsmønster. Dette gjelder til en viss grad også flintsigdene. For alle andre gjenstandstyper gjelder det at de nesten utelukkende forekommer på Lista, ved Kristiansand/Søgne og ved Arendal/Grimstad. Storredskaper forekommer langt oftere på SN-boplasser enn de gjorde på boplasser i MNB.

11.2.2 Historisk utvikling av landskapsbruk og ressursutnyttelse fra MNB til SN II

I motsetning til MNB lar landskapsbruken og ressursutnyttelsen i SN seg beskrive historisk, ved at det er mulig å skjelne typologisk mellom funn fra tidlig SN I, SN I og SN II. Det er hensiktsmessig å samtidig foreta ei sammenligning med forholda i MNB, for å få et raskt inntrykk av endringene mellom periodene.

I Flekkefjord er det funn på Hydra og ved eida og vanna mellom fjorden og Lundevatn, som tidligere. Sirdal hadde noen få funn i MNB, mens det nå tilsynelatende er funntomt her. Derimot har Kvinesdal en ny funnkonsentrasjon, der en I B-flintdolk og et par flateretusjerte pilspisser, hvorav én KBK-spiss, tyder på at bosetning fant sted helt i begynnelsen av SN I. Lista hadde også tidligere en høy funnandel, men i SN forsterkes dette forholdet kraftig. Omtrent halvparten av alle funn fra SN i hele Agder kommer fra Lista. Dette skyldes både at antall enkeltfunn går opp, men også etablering av flere omfattende bosetningsområder på de såkalte «flintmarkene» rundt Kviljotjønn, Hanangervatn og Lundevågen. En stor del av funna herfra er flateretusjerte spisser fra begynnelsen av SN I. På Lista finner vi også Agders største konsentrasjon av I-flintdolker av alle undertyper, særlig I C-dolker. Utenom flintmarkene er det ei rekke andre funnkonsentrasjoner, særlig knytta til morenerygger på Dyngvoll og Hananger, rundt Prestvatnet og Brastadvatnet, og generelt innerst på Flat-Listas «brem». De toskipa langhusa i Vanse er allerede nevnt. Øst for Lista er det en funnkonsentrasjon på elvesletta nederst i Lyngdalen, hvor en SN I-pilspiss er blant funna. Her var det helt funntomt i MNB. Ved østsida av Rosfjorden er det ei håndfull funn, i samme område hvor det også var funn i MNB. Disse lokalitetene har ligget ved kystleia, hvor det ikke har vært noe eid, men nødvendig å ta seg rundt neset ved Ramsjord. Ved Spangereid er funnmengden mangedobla, og konsentrert ved eidet, med bla. en pilspiss fra tidlig SN I. Audnedalen har flere funn, hvor det tidligere bare var ei SNSØK-stridsøks i MNB. I strøket omkring utløpet av Mandalselva og i heiene rundt vokser funnmengden sterkt, og konsentreres på elvesletta i bunnen av Marnardalen. Denne utviklinga tar til i SN I. Flere steder i dalføret, blant annet ved

Mannflåvatn, forekommer funn fra MNB og SN like ved hverandre. I heiene mellom Marnardalen og Songdalen er det forholdsvis mange funn, hvor det tidligere ikke var noen. På elvesletta i Søgne var det bare ett funn av ei SNSØK-stridsøks i MNB, mens den i SN har den største funnkonsentrasjonen mellom Lista og Kristiansand. To I A-dolker indikerer at bosetninga her ble etablert helt i begynnelsen av SN I. Det er også flere funn oppover i Songdalen og i heiene rundt. I Kristiansand samler funna seg stort sett i de samme områda som tidligere, her er det både funn fra helt kystnære lokaliteter, fra elveslettene, og heiene i Randesund. I Lillesand er det, som tidligere, få funn. Videre østover er det fortsatt en funnkonsentrasjon rundt de lune havbuktene Reddalsvatnet og Landviksvatnet i Grimstad, med funn på strandavsetningene rundt vanna. Litt lenger nord, ved Fjære, var det spredte funn i MNB. Fra tidlig i SN I er det en markant funnkonsentrasjon her med bla. I B- og I C-dolker innerst i Vikkilen og i området rundt. Ved Nidelvas utløp er funna færre, men det er spredte funn oppover langs elva. I Arendal samler funna seg ved sundet mellom fastlandet og Tromøya, som tidligere. På sjølve Tromøya konsentreres funna ved de beste jordbruksområda midt på øya. I MNB var det et par funn ved Molandsvatnet, men i SN øker funnmengden sterkt her og langs resten av vassdraget ned mot fjorden ved Strengereid. I Tvedestrand er innlandsfunna fra SN knyttet til dyrka mark i Holt, mens funna fra kysten ligger jevnt spredt langs leia. Funna fra Risør og Gjerstad er færre enn i MNB, men forekommer stort sett i samme områder som tidligere.

De midtre skogbygdene og indre dalbygdene har, som i MNB, langt færre funn enn kystbygdene. Det er imidlertid en klar tendens til økt funnmengde fra dalene vest for Kristiansand, med konsentrasjoner på avsetninger fra Sørlandsraet. Øst for Kristiansand har mellombygdene få funn. I SN I er det, som tidligere, funn ved Vassenden i Byglandsfjorden, men også en ny funnkonsentrasjon ved Bygland og Lauvdal, jordbruksbygdene på østsida av Byglandsfjorden. Herfra kommer både en I-flintdolk og en flintsigd. En III-flintdolk fra samme periode er funnet så langt nord som Bykle. Det store offerfunnet med 37 skjeforma skrapere ved Breiflåvatnet i Hornnes forsterker inntrykket av at ferdselen langs Otravassdraget var viktig, mens funn fra tverrdalene og heiene viser at ferdselen fortsatt gikk over disse. Heiboplassene er færre enn tidligere, og konsentrert rundt søndre delen av Byglandsfjorden. De øvre delene av vassdraga er nå helt funntomme, men nede ved Vegår er det ei rekke boplasser med flateretusjerte pilspisser, først og fremst fra SN II og EBA.

Funndistribusjonen som er beskrevet ovenfor indikerer at det skjer store forandringer i samfunnas økonomiske basis ved begynnelsen av SN I. Bosetningsekspansjonen finner sted der betingelsene for jordbruk er best, både i kystbygdene, de midtre heibygdene og de indre

dalbygdene. Pollendiagramma viser, helt utvetydig, at det er nå både korndyrkning og beitebruk blir fast etablert. Dette vitner også forekomsten av et spesialisert jordbruksredskap som sigden om. Fra og med begynnelsen av SN kommer de fleste funna ikke lenger fra spredte kystlokaliteter med god tilgang til skjærgårdens marine ressurser, og mange kystlokaliteter virker mer orientert mot skjærgårdsleia som *kommunikasjonsåre*, med konsentrasjoner ved strategiske punkter som eid, nes, elveutløp og lune havner. I innlandet har det fortsatt foregått fangst og fiske i heiene, men i mindre omfang enn før, og ikke så langt nord i heiene som tidligere. Det er også en tendens til at bruken av heiene først tok seg opp i SN II/EBA, mens funna fra SN I er få. En tenkelig grunn til økt innlandsbruk i SN II/EBA er både økt beitebruk med ullproduksjon som formål, og jakt på dyr med pels og skinn. Dette er pastorale produkter og utmarksprodukter som er kjent som norske eksportprodukter fra historisk tid. Pga. materialenes forgjengelighet er det få funn som kan bekrefte ei slik hypotese, men den ullfora slira til I-flintdolken fra Wiepenkathen i Nord-Tyskland viser i hvert fall at ull hadde mange anvendelsesområder i området allerede i begynnelsen av SN I (Prescott 1991; Sherratt 1983:93).

11.2.3 Metallutvinning i SN? - Korrelasjon mellom SN-funn og metallforekomster

I et forsøk på å sannsynliggjøre at det foregikk utvinning av metall i Norge i bronsealderen har Melheim undersøkt den geografiske korrelasjonen mellom funn fra SN og EBA og sørnorske, NGU-kartlagte forekomster av kobber og gull. Hun har også foreslått at KBK-grupper som reiste fra Jylland til Norge kan ha hatt leting etter nye metallforekomster som en årsak til reisen. Ei sammenstilling av tidlige metallfunn og funn av KBK-spisser viser at korrelasjonen mellom disse er stor, og enkelte av disse funna (som fra Fyresdal i Telemark) kommer også fra områder med store kobberforekomster (Melheim 2012b:87, 318). I lys av denne hypotesen har jeg undersøkt korrelasjonen mellom funn fra MNB og SN og NGU-kartlagte forekomster av kobber og gull i Agderfylkene (Appendiks XXII). Sammenlign med enkelte områder i Rogaland og Telemark har Agder ikke spesielt store registrerte forekomster av noen av disse metallene, med et 40-talls kobberforekomster og fire gullforekomster. Det er derfor påfallende at hele 13 slike metallforekomster ligger i områder med funn fra SN. KBK-boplassen i Feda ligger bare snaut 5 km unna en kjent kobberforekomst, i et område ved Fedafjorden som geologisk sett har potensiale for atskillig flere slike forekomster. Kobberforekomster ligger heller ikke langt unna funnkonsentrasjoner ved Mandal, Kristiansand, Landviksvatnet, Molandsvatnet og Vegårsvatn. Ved Byglandsfjorden og i Setesdal ligger de få SN-funna og metallforekomstene heller ikke langt unna hverandre. På

Våland i Tvedestrand er det en gullforekomst snaut 3 km fra et enslig funn av en II-dolk på Hegland, langt inne i heiene, og et godt stykke fra jordbruksområda i Holt.

De aller tetteste korrelasjonene foreligger imidlertid ikke mellom metallforekomster og funn fra SN, men med et par funn av flintøkser fra MNB. Fra Oland¹ i Froland kommer ei av fire flintøkser² som er funnet i de midtre heibydene i Aust-Agder, med en kobberforekomst ca. 500m unna. På Kvåstad i Tvedestrand er ei flintøks funnet i et grustak, ved en trang tverrdal mellom områder med dyrka mark. En kobberforekomst ligger ca. 400m unna.³ Også her er det få andre funn i området. Til slutt må det også nevnes at offerfunnet med tre hulegga flintøkser på Kalland i Evje ligger snaut 3 km unna en kobberforekomst, i et område hvor det ellers nesten ikke er funn.⁴

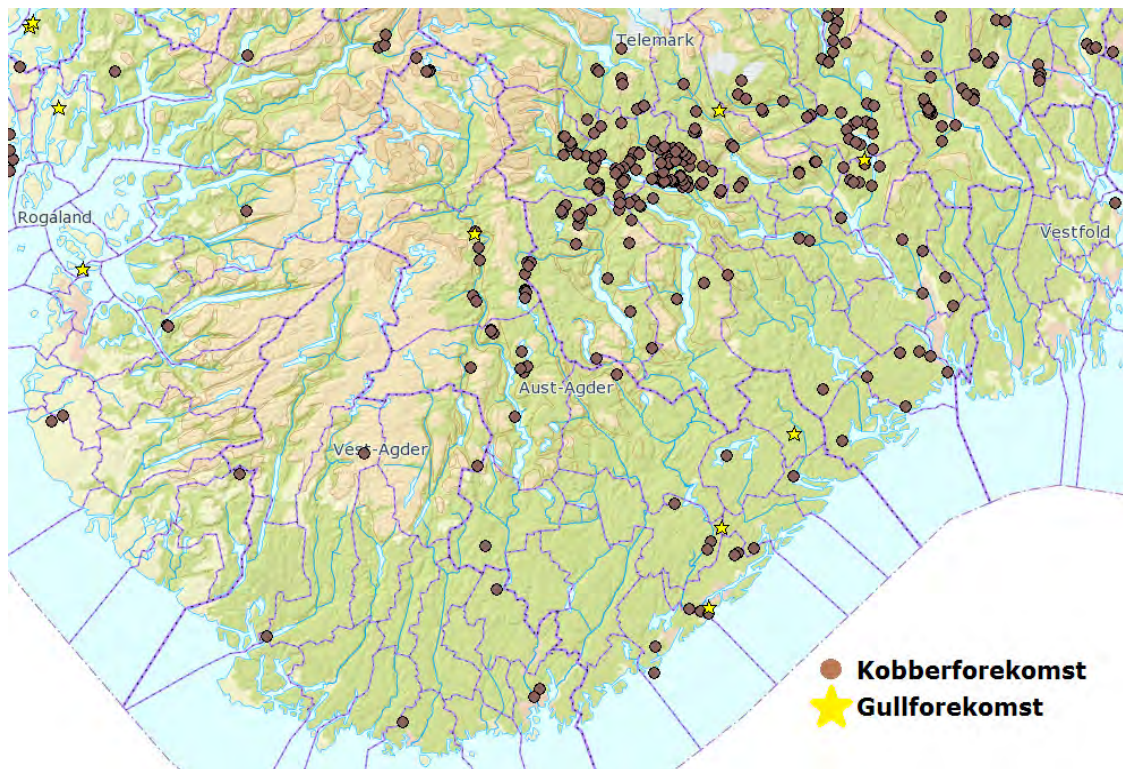

Fig. 11.1: Kobber- og gullforekomster i Agder. Kart: NGU.

Den i mange tilfeller relativt store samvariasjonen mellom distribusjonen av neolittiske funn og metallforekomster kan ikke uten videre tas til inntekt for at hypotesen om at metallutvinning fant sted i neolitikum er riktig. Men mønsteret er påfallende, og særlig samvariasjonen mellom flintøkser og kobberforekomster i funnfattige områder i de midtre

¹ Oland 919-014.

² C.30431.

³ Langang 914-018.

⁴ Fjelestad 937-003.

skogbygdene er merkverdig. Dette er tidlige funn i forhold til Melheims hypotese, som konsentrerer seg om utviklinga i SN og bronsealder. Vi kan selvfølgelig ikke utelukke at flintøksene har havna der de gjorde i begynnelsen av SN I (jfr. kap. 3.3 om uklare kronologiske forhold). Men dersom KBK-grupper på Jylland helt i slutten av MNB II hadde metallteknologi og kom i kontakt med befolkninga langs Agderkysten er det ikke utenkelig at det allerede da kan ha foregått ekspedisjoner lengre inn i landet for å utforske metallforekomster. Kanskje dette er opphavet til de fire kobberholdige bergartsstykkene på Hæstadboplassen. Dette kan bare forbli spekulasjoner, men analysen har i hvert fall vist at mønsteret av samvariasjon mellom neolittiske funn og metallforekomster Melheim kunne påvise en del andre steder i Sør-Norge også lar seg påvise i Agder, i til dels påfallende høy grad.

12. Kulturhistoriske forhold

12.1 Kulturhistoriske forhold i tidlig- og mellomneolitikum

12.1.1 Agder som periferi i Nøstvetkulturens og TRB-kulturen interaksjonsområde og den kulturelle grensa mot fangstsamfunna på Vestlandet

Agderkystens samfunn tilhørte ikke Nøstvetkulturens kjerneområde i seinmesolitikum, men var allikevel en del av samme teknokompleks og Nøstvetkulturens interaksjonsområde. Med TRB-kulturen i TN forholdt det seg likedan. Kysten mellom Lista og Jæren danner ei naturlig grense for ferdsel til sjøs, der skjærgårds- og fjordlandskap går over i værhard fastlandskyst. Funnfrekvensene for både nøstvetøkser og tynnakka TRB-flintøkser faller fra øst mot vest fram mot denne grensa. Lengre vest forekommer de bare unntaksvis (Amundsen 2000:108; Glørstad 2006b, 2012:8-9). Likeledes forekommer vestlandske gjenstandstyper sjelden øst for Jæren. (Alsaker 1987:103; Ballin & Lass Jensen 1995:234-236; Bergsvik & A. B. Olsen 2003). Om de kulturelle forholda på Vestlandet i samme periode kan det bemerkes at utviklinga der gikk i retning av sterkere grad av bofasthet og befolkningskonsentrasjon ved ressursrike tidevannsstrømmer, og sannsynligvis territoriedannelser og etnisk differensiering. Knut Andreas Bergsvik (2001, 2002, 2009:114-121) har foreslått at sosiale spenninger innad i de bofaste samfunna kan ha ført til at enkelte individer og grupper forsøkte å differensiere seg sjøl sosialt ved å ta kontroll over arbeidsoppgaver som innebar reiser med arbeidslag utafør gruppas territorium. Som eksempler nevner han henting av ulike råstoff, og storviltjakt i fjordene og innlandet. Han ser det også som sannsynlig at gavebytte med eksotiske prestisjegjenstander fikk en stadig større rolle som ei følge av slike ekspedisjoner. Keramikkteknologi ble en del av de vestlandske fangstsamfunnas materielle kultur i TN, men funn fra TRB-kulturen er få, og indikasjonene på lokalt jordbruk i TN/MN er meget svake (Bergsvik & Østmo 2011; Høgestøl & Prøsch-Danielsen 2006).

12.1.2 Glørstads modell for utviklinga fra Nøstvetkultur til TRB-kultur i Oslofjordsområdet

Glørstad (2010:35, 190, 282-289) har argumentert for at TRB-kulturen i Sør-Norge kan forstås som en fortsettelse og utvidelse av teknokomplekset, kommunikasjonsnettverket og de sosiale strukturene som Nøstvetkulturen representerte, men at maktstrukturene i samfunna gjennomgikk endringer fra slutten av Nøstvetfasen (7500-5600 BP), gjennom Kjeøyfasen (5600-5000 BP), og inn i TN. Det kan ha skjedd ei forskyvning fra makt basert på tradisjonell autoritet i Nøstvetsamfunna til større spillerom for utøvelse av karismatisk autoritet i Kjeøyfasen og TN, ved at unge jegere, i et forsøk på å unndra seg de eldres maktutøvelse, har lagt stadig større vekt på storviltjakt, der individuelle ferdigheter kan ha spilt en større rolle en

tidligere, og åpna for muligheten til å spille «big-man» ved å realisere byttet som sosial kapital ved å dele det med andre (jfr. Sahlins 1963; Weber 1947). Hyppigere og lengre jakt ekspedisjoner (og muligens forbedra båt teknologi) kan ha ført til mer regelmessig kontakt mellom grupper i området og i Sør-Skandinavia. Der var en jordbrukende TRB-kultur etablert i TN, og TRB-bønder har muligens også etablert seg i Oslofjordsområdet. I denne situasjonen kan trekk ved TRBs materielle kultur ha blitt utnytta som symbolsk kapital i gavebytterelasjoner, og utvida arenaen for prestisjekonkurranse blant samfunnets «big-men» (jfr. Mauss 1990 [1925]; Weiner 1992:41). Det gjelder både gjenstander som slipte flintøkser og keramikk, men også jordbruksprodukter.

12.1.3 Modellens relevans for Agder – Tendenser i innlandsbruken fra SM til TN/MN

Denne modellen er basert på funn fra Oslofjordsområdet, men bør også ha relevans for samfunna langs Agderkysten, siden de var en del av det samme interaksjonsområdet. Det er vanskelig å sammenligne funnmaterialet fra disse områda direkte, fordi få boplasser fra SM og TN er faglig undersøkt i Agder, og fordi området ikke egner seg for strandlinjedatering av boplasser. Indikasjoner på ei lignende utvikling, med at storviltjakt fikk økt betydning, kan imidlertid sannsynliggjøres gjennom en tendens til økt bruk av innlandet fra slutten av SM og framover mot TN/MN.

Det generelle inntrykket er at innlandsbruken var liten i SM, men økte mot slutten av perioden. I Vegårsvassdraget er det funnet 13 mesolittiske lokaliteter, konsentrert rundt Vegår (Hofseth 1981:115). I Tovdalsvassdraget er det funnet 21 lokaliteter, konsentrert i vassdragets øvre deler, særlig rundt Straumsfjorden. En boplass ved Grøssæ i samme område med en A-spiss, mikroflekker og kvarts er datert til 5550±90 BP (4612-4178 BC), altså til Kjeøyfasen (Lindblom 1982:98-99). Boplassen Vassendendøya 1 i Byglandsfjorden er datert til 5780±90 BP (4844-4405 BC) og 5790±100 BP (4900-4375 BC), altså samme periode. Boplassen Gyvatn 5 bør sannsynligvis også dateres til Kjeøyfasen/TN, på bakgrunn av funn av mikroflekker og ei tverrpil (Østmo 1984:40, 1989:42-43). I Lyngdalsvassdraget er det bare funnet to-tre boplasser som muligens kan dateres til mesolitikum, og undersøkelser mellom Setesdalsheiene og Ryfylkeheiene har vist at dette området er tilnærma funn- og dateringstomt mellom 5700 og 4200 BP (Bang-Andersen 2008:108, Mikkelsen 1980:66). I TN/MN ser innlandsbruken ut til å ha økt, og områder lengre ned i vassdraga har blitt benytta i større grad (Lindblom 1982:98). Boplassene ved Straumsfjorden er nå f.eks. færre, mens det er flere boplasser i heiene på begge sider av Otravassdraget rundt den søndre delen av Byglandsfjorden og ved Vassenden. Snorstempeldekorert keramikk og trekull på lokaliteten

Vassendøya 3b er datert til 4230±170 BP (3361-2350 BC, Østmo 1989:42), altså slutten av MNA/begynnelsen av MNB. Ved Gyvatn kan sju boplasser dateres til denne tida, ved Vegår 17 boplasser (Hofseth 1981:119; Østmo 1984:156). En forholdsvis høy andel av boplassene rundt Vegår og den søndre delen av Byglandsfjorden har innslag av slipt flint og skiferspisser, mens forekomsten av tangespisser av alle typer er mer jevnt fordelt. Den ene av de to tynnakka øksene som er funnet i Vest-Agder er funnet ved et vann øverst i en dal, på terskelen til de indre heiområda.¹

For innlandsbruken fra SM til TN/MN er tendensen altså at de fleste ¹⁴C-daterte boplassene alle stammer fra siste del av SM, at antallet boplasser datert på typologisk grunnlag økte i TN/MN, at det stort sett var de samme områda som ble utnyttet, men at det også kan spores ei økning av antall boplasser lenger ned i vassdraga. Aktiviteten var størst ved vassdraga fra Otra og østover. Funn av tverrpiler, slipt flint, skiferspisser og snorstempelkeramikk knytter den materielle kulturen på innlandsboplassene til kystboplassene i samme tidsrom. Dette mønsteret stemmer godt overens med det man kunne forvente dersom samfunnsutviklinga ved Agderkysten fulgte modellen som ble skissert ovenfor.

12.1.4 Landskapsbruk og ressursutnyttelse i TN/MN

Boplasser som kan dateres til TN/MN fordeler seg ikke jevnt langs kysten. Mellom Risør og Kristiansand har jeg registrert 47 boplasser fra disse periodene, men bare sju mellom Kristiansand og Lista. På sjølve Lista finner vi 22 boplasser, men her må det påregnes en overrepresentasjon grunna Farsundprosjektets undersøkelser. Det er altså en generelt synkende funnfrekvens fra øst mot vest. Funnkonsentrasjoner forekommer ved vik og sund i skjærgården. Det kan ikke være tvil om at dette bosetningsmønsteret er et uttrykk for at marine ressurser utgjorde den økonomiske basisen i samfunna. Det samme inntrykket gir funna av harpuner og fiskekroker. Agderkysten har imidlertid langt færre biologisk høyproduktive marine miljøer tilsvarende tidevannsstrømmene på Vestlandet eller de indre fjordområda i Oslofjorden. Sammenligna med disse områda er det også langt færre boplasser, de ligger mer spredt, og har færre funn. Vi må derfor regne med at befolkningstettheten langs Agderkysten var mye lavere enn i de nevnte områda, og muligens også at bosetningsmønsteret var mer mobilt. For spørsmålet om hvorvidt det også kan ha foregått jordbruk i området i TN/MN indikerer pollenanalysene at det *kan* ha forekommet faser med beitebruk på Lista og ved Kristiansand i TN, kanskje også i MNA på Lista, og at korn *kan* ha

¹ C.36509 fra Ljosland i Åseral.

vært kjent i disse områda. Men disse indikasjonene er svake, lite entydige, og noen betydning for den økonomiske basisen i samfunnene kan dette eventuelle jordbruket ikke ha hatt.

12.1.5 TRB-kulturen i Agder

Ovenfor ble det argumentert for at samfunna langs Agderkysten gjennomgikk samme endringer som samfunna i Oslofjordsområdet på overgangen til TN, og at de også ble en del av TRB-kulturens interaksjonsområde. Men de befant seg i den perifere enden av et TRB-nettverk som strakte seg langs hele Skagerrakkysten, dersom sentrum defineres som der flintøksene ble produsert. De mange lokale variantene av tynnakka bergartsøkser langs Agderkysten kan også være et uttrykk for denne perifere beliggenheten, ut fra premisset om at den typologiske variasjonen i etterligninger av gjenstandstyper vil bli størst der slike typer er mest sjeldne. En parallell situasjon foreligger for bergartsøkser i østsvensk TRB-kultur (Glørstad 2006b; Hallgren 2008:239). Den fallende funnfrekvensen fra øst mot vest gjelder også for innslag av slipt flint på boplassene, funn av dekorert keramikk (med bare to funn av snorstempelkeramikk vest for Kristiansand), samt mangeløkser¹ og dobbeltegga stridsøkser² som assosieres med TRB-kulturen i henholdsvis TN og MNA (Hinsch 1955:78). Funnkonsentrasjoner av de sistnevnte gjenstandstypene forekommer ved Risør og Tvedestrand, som fortsettelse av en funnkonsentrasjon ved Kragerø og Skiensfjorden, og har altså ei utprega østlig tilknytning (Hinsch 1955:83, 97; Mikkelsen 1989:115). Dersom også spissnakka og tjukknakka TRB-flintøkser tas med i betraktninga går det an å snakke om svake funnkonsentrasjoner på Lista og ved Kristiansand, men funna er ikke mange (Stylegar 2000:124; Stylegar 2006).³ I Kristiansandsområdet finnes også en konsentrasjon av store lokaliteter med mye keramikk, mens en annen slik konsentrasjon ligger mellom Tvedestrand og Arendal.⁴ På Hamresanden ved Tovdalselvas utløp er det nylig funnet et stort anlegg med voller og grøfter datert til TN, som ligner på sørskandinaviske anlegg fra samme periode. På lokaliteten er det bla. avslag av slipte flintøkser og et stort materiale av dekorert keramikk, som til dels ligner på keramikk fra østsvensk Vråkultur, og til dels ikke har noen kjente paralleller (Glørstad 2012b:14).

¹ Fra Grimstad og Tvedestrand.

² Fra Tvedestrand/Risør (4 stk.), Søgne, Randesund, Tovdalselva i Birkenes og Lista.

³ Amundsen (2000:Appendiks I) regner med 8 TRB-flintøkser i Aust-Agder og 4 TRB-økser i Vest-Agder.

⁴ Eg og Hamresanden i Kristiansand, Hæstad i Lillesand, Narestø I & II (Bjørn & Nummedal 1930) og Tverrdalsøya i Arendal (Appendiks XVII).

12.1.6 Kulturhistoriske forhold i TN/MNA

Mot slutten av SM og i begynnelsen av TN kan de små og spredte fangstsamfunna ved Agderkysten ha gjennomgått samme utvikling som samfunna ved Oslofjorden. Gjennom økt vektlegging av storviltjakt i innlandet og hyppigere kontakt med nabosamfunn østover langs kysten kan enkelte individer ha begynt å spille rollen som «big-men» ved å dele jaktprodukter og anskaffe gjenstander fra TRB-kulturen til bruk i gavebytterelasjoner. De små funnmengdene, atypiske bergartsøksene og fallende funnfrekvensene fra øst mot vest indikerer at gjenstandene ble distribuert gjennom mange ledd, og at samfunna ved Agderkysten ikke hadde direkte kontakt med TRB-kulturens sentrumsområder. Det var også begrensa kontakt med Vestlandets fangstsamfunn, hvor ei lignende sosial utvikling ser ut til å ha funnet sted, men som ser ut til å ha utgjort ei egen sosial interaksjonssfære. I TN har keramikkteknologi, og, med en stor grad av usikkerhet, *kanskje* også jordbruk, funnet veien til Agder. Hvordan og hvorfor disse teknologiene ble tatt i bruk av de lokale fangstgruppene må, i mangel av et større funnmateriale og som en konsekvens av uklare kronologiske forhold på boplassene, få stå som et åpent spørsmål.

Med utgangspunkt i teorien om sosial konkurranse og gavebytte kan imidlertid ei hypotese om et tenkelig hendelsesforløp være, at det fant sted ei relativt kortvarig og intens fase med en oppadgående spiral av prestisjekonkurranse og gavebytte i begynnelsen av TN der jordbruksprodukter ble ettertrakta, og at enkelte grupper derfor forsøkte seg med jordbruk på Lista og ved Kristiansand. Fredrik Hallgren har argumentert for at den langvarige og stabile sosiale reproduksjonen av den konservative keramikktradisjonen i østsvensk TRB-kultur best kan forklares med at samfunnet var matrilokalt og matrilineært, og at keramikkteknologisk kunnskap og praksis har blitt overført fra gruppe til gruppe via inngifte (Hallgren 2008:196). Dette kan være en aktuell modell også for Agders vedkommende, hvor den keramiske tradisjonen var både konservativ og seigлива. Uansett hva kontaktsituasjonene besto i, kan vi i hvert fall slå fast at de fleste samfunna langs Agderkysten i periodene TN og MNA, et tidsrom på over tusen år, nok har hatt kunnskap om jordbruk og jordbrukere, at de valgte å begynne å lage keramikk, men *ikke* å begynne med jordbruk. Ved Kristiansand kan Hamresanden ha fungert som møteplass for grupper fra flere steder ved Agderkysten i TN, der forbruk og utveksling av gaver fant sted, og der stedets materialitet signaliserte at de som hadde bygd det var kjent med TRB-kulturens livsstil. Her har både Otra og Tovdalselva utløp, og vi må regne med at disse vassdraga utgjorde viktige ferdselsveier til heiene i innlandet, der storviltjakta har foregått. Dessuten har sesongbetont fiske etter anadrome arter sikkert hatt stor betydning her (Larsen 2003:170). Det er derfor rimelig å anta at det var en møteplass i

dette området lenge før anlegget på Hamresanden ble bygd, og at anlegget var en materiell nyskaping innafor en eksisterende sosial struktur. Etter hvert kan det ha blitt vanskelig for samfunnas «big-men» å pøse stadig mer ressurser inn i gavebytterelasjonene. I MNA er det en kraftig nedgang i funn av TRB-gjenstander i Oslofjordsområdet (Østmo 1988:226). Dette kan tolkes på denne måten. I Agder, hvor tilgangen til både TRB-gjenstander, jordbruksressurser og marine ressurser var mindre enn i Oslofjordsområdet, kan denne utviklinga ha starta enda tidligere. Minnet om hendelsene i TN kan imidlertid ha blitt holdt levende, der særlig den konservative keramikktradisjonen kan ha fungert som et bindeledd til fortida, og der sammenkomster på lokaliteter med mye keramikk kan ha fylt de samme sosiale funksjonene som Hamresanden og andre møteplasser en gang gjorde. Gavebytterelasjonene har nok blitt opprettholdt, men i mindre omfang enn tidligere, og det er også mulig at det å forvalte tradisjonen om fortida (som hele tida var påtrengende til stede i form av materielle levninger på boplassflatene, som på grunn av liten landheving ble gjenbrukt i hundrevis av år) igjen ble den viktigste formen for legitimering av makt, på bekostning av spillerommet for karismatisk autoritet som åpna seg i begynnelsen av perioden. I MNA og ved inngangen til MNB kan Agderkystens samfunn derfor i hovedsak fortsatt ha vært både økonomisk og sosialt strukturert som i de foregående periodene. Satt på spissen kan vi si at samfunnsstrukturen fortsatt var grunnleggende «mesolittisk» (jfr. kap. 6.2 om episodisk karakteristikk).

12.2 Kulturhistoriske forhold i MNB

12.2.1 Kulturhistorisk bakgrunn

Ved overgangen til MNB ca. 2800 BC endres den kulturhistoriske situasjonen i Sør-Norge ved at gjenstandstyper og gravfunn som forbindes med stridsøkskulturene i Sør-Skandinavia begynner å forekomme. De to hovedstandpunkta for oppfatningene av hvordan og hvorfor disse endringene skjedde ble oppsummert i kap. 5.3. Gjennom grundige empiriske studier fikk hvert av disse standpunkta sine talsmenn på 1950- og 1960 tallet, da Erik Hinsch (1956) argumenterte for ei innvandring av pastoralister, mens Mats Malmer (1962) argumenterte for at sosiale og religiøse endringer fant sted i de innfødte samfunna, som følge av påvirkning fra metallbrukende samfunn lenger sør. Seinere tolkninger av periodens kulturhistoriske forhold har stort sett blitt variasjoner over Hinschs og Malmers temaer.

Mens Malmers oppfatning dominerte forskningsfeltet fram til slutten av 1980-tallet, har det siden skjedd ei dreining tilbake mot migrasjonistiske modeller (f.eks. Hansen 2005; Johansen 1989; Kristiansen 1989; Nygaard 1988; Prescott & Walderhaug 1995; Østmo 1988, men for motsatt syn se Ebbesen 2006; Damm 1993; Hjelle et. al 2006; Mikkelsen 1989). I

mangel av boplassfunn er det tilstedeværelsen av ei håndfull graver av stridsøkskulturenes typer og distribusjonsmønstrene for stridsøkskulturenes gjenstander som har danna grunnlag for tolkningene. I det minste for Østlandets og Oslofjordsområdet del virker det som om de fleste nyere undersøkelser konkluderer med at et visst innslag av innvandra grupper med en pastoral økonomi er sannsynlig. Sjøl om hovedtyngden av funn fra MNB i dette området kommer fra kystnære strøk som i de foregående periodene, kan det også ses en tendes til økt bruk av innlandet, som knyttes til muligheter for beitebruk og korndyrking. Tendenser i enkelte pollendiagram tyder på det samme (Hansen 2005:64-65; Mikkelsen & Høeg 1979; Prescott 2009:198; Reitan 2005:98; Østmo 1988:228). Det samme mønsteret kan spores i Trøndelag, og forholdsvis mange gjenstander av stridsøkskulturens typer er funnet på Jæren. Det har derfor vært foreslått at SNSØK-grupper også kan ha vandra dit. Hovedtyngden av funn fra stridsøkskulturene i Sør-Norge kommer imidlertid helt utvetydig fra Sør-Østlandet, og distribusjonsmønstrene indikerer at SNSØK-grupper i hovedsak må ha forflytta seg til lands, og ikke til sjøs (Glørstad 2012a:93; Hinsch 1956:194).

På Vestlandet er gjenstander fra stridsøkskulturene langt færre enn på Østlandet, Trøndelag og Jæren, og i motsetning til de to førstnevnte områda er det heller ikke kjent gravfunn her. I løpet av perioden endra kystbosetningene karakter. Færre boplasser er kjent fra MNB enn fra de foregående periodene, og på boplasser med kulturlag er laga tynnere og mindre funnrrike enn tidligere. Dette kan tyde på at bosetningsmønsteret ble mer mobilt eller at befolkningstettheten sank, eller eventuelt en kombinasjon av disse faktorene. I løpet av perioden endra også råstoffbruken seg, fra å danne tydelige regionale mønstre med til dels langtransporterte bergarter, til ei nedbrytning av disse mønstrene og økt bruk av lokale bergarter. Kontaktene mot nord ser ut til å ha blitt sterkere, og bruken av skiferredskaper av nordlige typer og med nordlig dekor økte. Samtidig kom det langt flere gjenstander fra SNSØK-kulturen til Vestlandet enn det tidligere hadde gjort fra TRB-kulturen, og de forekommer også på ikke-strandbundne lokaliteter (Bergsvik 2012:103-109; Olsen 2005).

Bergsvik har skissert en modell for å forklare hvordan disse endringene kan forstås som et resultat av at SNSØK-gjenstander ble tatt opp i de lokale gavebytterelasjonene på Vestlandet. Særlig flintøksene kan ha fått nyhetens interesse, blitt ettertrakta, og delvis erstatta de gamle bergartsøksene. Samfunnets «big-men» kan derfor ha nedprioritert ekspedisjoner for å hente eksotiske råstoff som var viktige i de eldre gavebytterelasjonene, med den konsekvens at lokale råstoff fikk økt betydning. Samtidig ser det ut til at det ble mer kommunikasjon på tvers av de eldre territoriegrensene. Bergsvik ser det som sannsynlig at det var direkte kontakt mellom grupper fra Vestlandet og SNSØK-grupper, og at vestlendingene

assosierte SNSØK-gjenstander med jordbruk, innlandsbruk, og kanskje også med SNSØK-gruppenes (eventuelle) hierarkiske struktur. Han ser det også som sannsynlig at den symbol- og idéverdenen som vestlendingene her stifta bekjentskap med bidro til å svekke deres egne, gamle kulturelle forestillinger, i kombinasjon med at forestillingene og de sosiale strukturene som var knytta til eksotiske råstoff og ekspedisjoner for å få tak i dem forsvant. Bergsvik stiller seg åpen for at den økte funnmengden fra det han definerer som innlandslokalteter kan forstås som et uttrykk for jordbruksaktivitet her, sjøl om fangst og fiske helt klart fortsatt utgjorde den økonomiske basisen, og de få pollenanalytiske dataene og ¹⁴C-daterte «dyrkningslaga» han anfører til støtte for denne oppfatninga må sies å være tvetydige. (Bergsvik 2012:103 med referanser, 109-112).

12.2.2 Funn fra jysk enkeltgravskultur

Funn som assosieres med jysk EGK er få i forhold til funn fra SNSØK. Det dreier seg om 10-15% av stridsøksene og rundt 5% av flintøksene. Flintøksene har en utprega østlig distribusjon, bare ei slik øks er funnet vest for Kristiansand, og samtlige kommer fra kystnære lokaliteter. De to typesikre EGK-stridsøksene fra området er begge av K:5-typen, og stammer fra overgravsfasen. Dette er den vanligste typen overgravsøkser på Jylland (Glob 1945:45). Funnet fra Tosås i Farsund ble av Hinsch regna som et sikkert gravfunn (Hinsch 1956:28, 176). Jeg regner også dette som et gravfunn, men sjøl om det stammer fra en haug kan det ikke kalles et typisk EGK-gravfunn. Noe overgravsanlegg ble i hvert fall ikke iaktatt på stedet. Den andre øksa er funnet ved Mannflåvatn, øverst i Marnardal.

Distribusjonen av gjenstander fra jysk EGK har to tyngdepunkter i Sør-Norge. EGK-stridsøkser forekommer oftest i Oslofjordsområdet, med flest funn fra østsida av fjorden i MNB I, og en videre distribusjon i MNB II. EGK-flintøkser forekommer derimot oftest langs kysten i søndre Vestfold (Hinsch 1956:32, 140). EGK-funna fra Telemark (rundt 10 funn) kan for det meste dateres til MNB I, og kommer alle fra innlandslokalteter ved vassdraga. Køller med dobbeltkonisk skafthull, som er vanlige på Jylland i MNB II, er imidlertid vanligst i kystbygdene (Amundsen 2000:82; Mikkelsen 1989:180-185). Både Hinsch og Mikkelsen har antyda at det fant sted en form for «kontakt» mellom EGK på Jylland og søndre Vestfold og Telemark i siste del av MNB I. Hinsch så for seg ei regulær innvandring av EGK-grupper, mens Mikkelsen ikke går nærmere inn på hvordan han ser for seg at denne kontakten har foregått (Hinsch 1956:33,141,151). Dette skal det ikke tas stilling til her. Vi kan bare konstatere at det er få spor etter EGK i Agder, men at spredte funn indikerer at enkelte EGK-grupper i MNB II kan ha besøkt området og vandra oppover i dalene med husdyra sine. Det er

dessuten sannsynlig at de få gravfunna fra hauger skyldes en form for påvirkning fra EGK, ettersom dette hverken var tradisjonell gravskikk i området fra før, eller i SNSØK.

12.2.3 Funn fra SNSØK - Stridsøkser og fasetterte slipesteiner

Dersom vi godtar Malmers oppfatning av at de fasetterte slipesteinene først og fremst har blitt brukt til å lage stridsøkser, er det naturlig å drøfte stridsøkser og slipesteiner i sammenheng (Malmer 1962:568). Malmer observerte at distribusjonen av disse gjenstandstypene i stor grad sammenfaller, og i store trekk ser dette mønsteret også ut til å være gyldig for Agders vedkommende. På Sundevik på Tromøya er ei E:1-stridsøks fra siste del av MNB II funnet i nærheten av en slipestein, og fra Sævik i Lillesand kommer et uferdig emne til ei øks av samme type, som er prikkhugd, ikke ferdigslipt, og uten påbegynt skafthull. Sundevik-funnet har jeg registrert som et mulig gravfunn, men en boplasskontekst kan heller ikke utelukkes. Funnet fra Sævik kommer nesten helt sikkert fra en boplass, det indikerer både beliggenheten og flintfunn i samme område. Også stridsøkse fra Hellemyra på Lista og Hamresanden i Kristiansand er uferdige og uten skafthull. De lar seg heller ikke direkte innpasse i Malmers typeskjema, men har typologiske trekk fra den yngre gruppa av SNSØK-stridsøkser. Andre mer atypiske utforminger forekommer også, i to eksemplarer fra Søgne som har trekk fra den eldre gruppa av båtøkser, og to eksemplarer fra henholdsvis Forøy ved Farsund og Mandal, som ligner mest på de yngre båtøkse. På bakgrunn av disse funna ser jeg ingen grunn til å tvile på at stridsøkser har blitt produsert på Agders kystboplasser både i MNB I og MNB II.

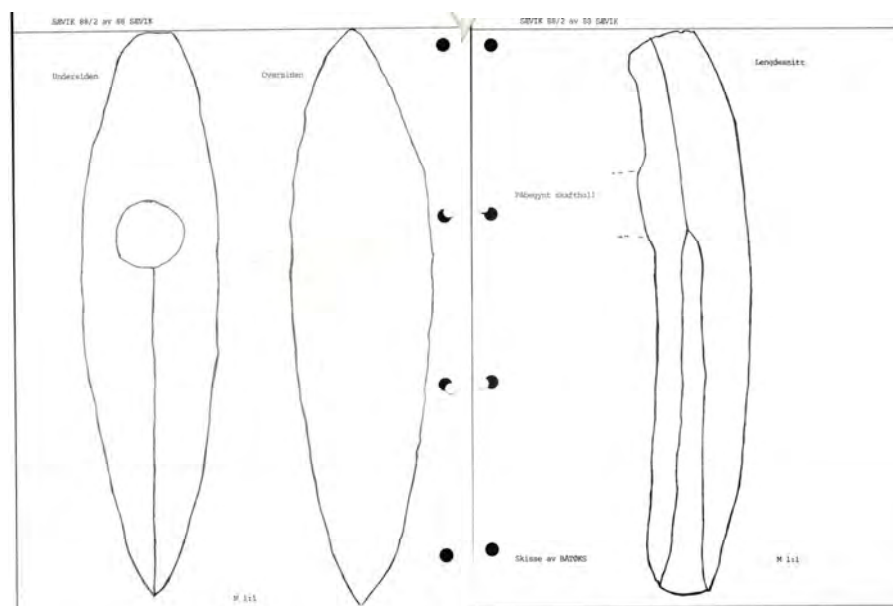

Fig. 12.1: Emne til stridsøks fra Sævik i Lillesand (Aust-Agder fylkeskommunes arkiv).

Det har aldri vært tvil om at stridsøksene først og fremst må ha hatt symbolsk betydning, ettersom de knapt kan ha hatt noen praktisk funksjon. Det gjenspeiles også i at rundt halvparten av stridsøksene fra Agder kommer fra sikre eller mulige grav- eller offerfunn. Hva denne betydninga har bestått i og hvilken rolle stridsøksene har spilt i en sosial sammenheng er mer omdiskutert. Ei vanlig oppfatning er at stridsøksene har vært (mannlige) statusmarkører i et (mannsdominert) hierarkisk samfunn. Mot dette har Deborah Olausson argumentert, at et kriterium for at en gjenstand skal kunne brukes som statusmarkør er at den på en eller annen måte er sjelden, eksotisk eller kostbar. For SNSØK-stridsøksenes del indikerer ikke distribusjonsmønstrene noen spesialisert eller sentralisert produksjon; de er som regel er laga av lokale bergarter, og er tidkrevende, men ikke vanskelige å lage. Hun ser derfor i stedet for seg at stridsøkser var «... a do-it-yourself item made by every self-respecting male in the Battleaxe Culture and in many cases buried with him or offered by him as a single offering» (1998:136). Ei tolkning av stridsøksene som høyst personlige gjenstander er i tråd med synet på stridsøkskulturene som et uttrykk for en individualistisk ideologi, der individet ble framheva i personlige vennskapsbånd gjennom gjestfrihet og drikkelag i livet, og i gravskikken i døden. Olausson mener derfor at stridsøksene *ikke* ble brukt som prestisjegjenstander i gavebytte, men at menn med makt kan ha brukt dem for å signalisere kjennskap og tilslutning til stridsøkskulturenes livsform (Olausson 1998:137). Ei lignende forklaring er foreslått av Jostein Aksdal (2000) for hvorfor lokale stridsøkstyper ser ut til å ha blitt utvikla på Jæren og enkelte andre steder på Vestlandet i siste del av MNB II (Hinsch 1956:200). Han ser for seg at samfunna her i lengre tid hadde hatt kontakt med SNSØK på Østlandet og at gjenstander herfra ble brukt i gavebytterelasjoner, men at det skjedde sosiale endringer mot slutten av perioden som førte til at symboler fra SNSØK ble tatt opp i samfunnas egne normative systemer. Stridsøkser kan imidlertid også ha blitt utveksla som gaver mellom menn, og den kronologisk-geografiske distribusjonen av stridsøkser av fremmed opphav i Danmark, Sverige og Finland tyder på at slike kontakter fant sted over lange avstander, også over sjøstrekninger, i korte og intensive perioder (Lindström 2003). Slik kan f.eks. funnet av ei stridsøks av finsk type på Jæren tolkes (Hinsch 1956:40). Den kronologiske fordelinga av SNSØK-stridsøkser i Agder viser at tre økser kan dateres til MNB I. Av disse er sannsynligvis ingen eldre enn Malmers per. 3, altså mot slutten av perioden. Fem kan dateres til MNB II, mens seks økser er av de aller seineste typene. Det var altså i MNB II at flest stridsøkser ble produsert i Agder, sannsynligvis med et tyngdepunkt mot slutten av perioden. Med til sammen kun 19 stridsøksfunn og 16 slipesteinfunn fra området er det imidlertid ikke grunnlag for å hevde at det å lage stridsøkser noen gang ble noen *utbredt*

praksis her. Ut fra premisset om typologisk variasjon drøfta i kap. 12.1.5 kan det også hevdes at forekomsten av atypiske stridsøksformer indikerer begrensa tilgang til SNSØK-stridsøkser av «typiske» former.

Fig. 12.2: C.25684 – Fragment av emne til stridsøks fra Maberg på Lista. Foto: Forf.

12.2.4 Funn fra SNSØK - Flintøkser og bergartsøkser

Det er liten tvil om at flintøksene fra MNB, i likhet med flintøksene fra TN/MNA, har sitt opphav i Sør-Skandinavia (Mjærum 2004). Men funndistribusjonen er annerledes. I MNB kan det ikke spores noen jevnt avtakende funnfrekvens langs kysten fra øst mot vest. Dette kan tyde på at kommunikasjonsmønstrene gruppene i mellom var i endring, med hyppigere kontakt mellom grupper utafor de umiddelbart tilstøtende områda. Ei annen endring kan observeres i innlandet, der det tidligere var vanlig med avslag av slipte flintøkser på heiboplassene, mens flintøksene fra MNB oftere kommer fra dalføra, og i hvert fall i 3-4 tilfeller ser ut til å ha blitt nedlagt som offerfunn. Ei tredje endring gjelder funnmengden i hele undersøkelsesområdet, som øker kraftig fra 12-15 flintøkser i TN/MNA til over hundre økser i MNB. Forklaringa på dette må være at etterspørselen etter eller tilgangen til flintøkser økte i samfunna ved Agderkysten, eller en kombinasjon av disse faktorene. Som vist i kap. 10.4.4 ble SNSØK-flintøkser i Agder behandla på samme måte i rituelle kontekster som ellers i SNSØK. Rundt ¼ av MNB-flintøksene fra Agder kommer fra sikre eller mulige gravfunn eller offerfunn (27 av 108 flintøkser). Flertallet av øksene kommer altså sannsynligvis *ikke* fra rituelle kontekster, og må regnes for å ha tilhørt dagliglivets sfære, som arbeidsøkser og råstoffkilder for mindre flintredskaper.

Bergartsøksene har en mer begrensa distribusjon enn flintøksene, og områda med flest flintøkser har også flest bergartsøkser. Det indikerer at de stammer fra samme kulturelle miljø. Hele 41% av SNSØK-bergartsøksene fra Agder kommer fra Farsund, med flest funn

fra Lista og et par i Herad. Fordelinga mellom funn i rituelle og ikke-rituelle kontekster er omtrent den samme som for flintøksenes vedkommende (14 av 50 bergartsøkser (28%), hvorav 8 stk. kan typologiseres etter Malmer). Av 50 bergartsøkser som med rimelighet kan dateres til MNB oppfyller litt over halvparten Malmers typekriterier for bergartsøkser som forekommer i SNSØK, mens de øvrige har større typologisk variasjon. Igjen kan dette forstås ut fra premisset drøfta i kap. 12.1.5. Bergartsøkser av Malmers typer og andre tjukknaakka bergartsøkser forekommer omtrent like ofte i rituelle kontekster; bergartsøkser av utprega «SNSØK-typer» ser altså ikke ut til å ha blitt behandla annerledes enn andre bergartsøkser. I likhet med stridsøksene er bergartsøksene, både typiske og atypiske, sannsynligvis i stor grad produsert lokalt, og etter funngjennomgangen har jeg inntrykk av at råstoffbruken er svært variert, med eksempler på mange ulike bergarter som alle forekommer i Agder.

12.3 Kulturhistoriske forhold i SN

12.3.1 Klokkebegerkulturen – Kulturhistorisk bakgrunn

KBK på Jylland i MNB II og SN I var ei lokal gruppe av vesteuropeisk KBK eller «KBK-fenomenet», som er betegnelsen på en materiell kultur som kan gjenfinnes fra Marokko i sør til Norge i nord og Polen og Ungarn i øst på overgangen mellom neolitikum og bronsealder (ca. 2700-1900 BC). KBK forekommer ikke synkront over dette området, men som lokale kronologiske faser med en materiell kultur som inneholder et utvalg av visse felles elementer, som KBK-keramikk, geometriske dekormotiver, metallurgi (dolker og økser av kobber, gullsmykker), flateretusjerte flintgjenstander, ravperler, håndleddsbeskyttere og individuelle begravelser (Harrison 1980; Sherratt 1994a, 1994b). Hvorvidt denne materielle kulturen ble spredt gjennom migrasjon av et «Klokkebegerfolk» er et klassisk stridsspørsmål i vesteuropeisk arkeologi (f.eks. Clarke 1976; Renfrew 1989; Shennan 1986). Strontium-isotopanalyser har påvist at ei rekke individer i KBK-begravelser har vokst opp svært langt fra stedet de ble gravlagt, noe som indikerer at i hvert fall enkelte grupper i samfunna på denne tida hadde høy geografisk mobilitet (Vander Linden 2012:24). Hva KBK har representert i form av sosiale institusjoner, ideologi og livsstil, og er også omdiskutert, men ei vanlig tolkning er at den er et uttrykk for sosial differensiering, et maskulint «krigerideal» (uttrykt gjennom våpengraver) og trolig vektlegging av individuell gjestfrihet, gavebytterelasjoner og alkoholbevertning, det hele innafor rammene av et indoeuropeisk språkområde (Kristiansen 2009, 2012; Moragón 2012:50; Sherratt 1987, 1991).

På Jylland kommer de fleste KBK-funna fra Limfjordsområdet, som har ei rekke boplassfunn med toskipa langhus, grophus, og KBK-keramikk. Boplassene har vært

jordbruksbosetninger. I samme område ble det drevet regulær gruvedrift på flint, og flintdolker ble produsert i stort omfang på mange boplasser. Disse gjenfinnes i nær sagt alle mannsgraver i området, men har også blitt eksportert i stort antall. Fra Nord-Jylland kommer også en høy andel av Danmarks metallfunn fra SN I (Apel 2001; Prieto-Martínez 2008; Vandkilde 1996a:190). Torben Sarauw har argumentert for at graver med tidlige dolker av høy kvalitet, flateretusjerte pilspisser, og i enkelte tilfeller KBK-keramikk (som oftest i gravhauger eller steinkister) bør betraktes som krigergraver/bueskyttergraver. Han har også argumentert for at de slipte og parallellretusjerte I C-dolkene ikke har blitt utveksla på samme måte som andre dolker, men har vært prestisjegjenstander til bruk i personlige allianseinnngåelser når nye kontakter ble oppretta under ekspedisjoner til fremmede områder (Sarauw 2006, 2007).

Fig. 12.3: C.25802 – I C-flintdolk fra Kråkenesvannet ved Torp på Lista. Foto: Forf.

At det var direkte kontakt mellom Jylland og Sørvestlandet over Skagerrak i bronsealderen har vært et ukontroversielt tema i norsk arkeologi, og det er gjort flere studier av forutsetninger for bronsealderens sjøfart i dette området (Johansen 1986:151-164; Kvalø 2007; Marstrander 1950). Sjøl om de store mengdene av tidlige flintdolker på Sørvestlandet og den vide distribusjonen av flateretusjerte gjenstander videre nordover langs norskekysten indikerer at en slik direkte kontakt ble etablert allerede i SN, var kontakt mellom KBK på Jylland og Norge lenge et underutforska tema. Én av grunnene til dette kan være at KBKs mest karakteristiske gjenstand, klokkebeget, bare forekommer i ett eksemplar i Norge, i lag II på Slettabø (Sjølsvold 1977). Distribusjonen av I-dolker, KBK-spisser, ravperler og håndleddsbeskyttere viser imidlertid et klart tyngdepunkt på Jæren, med spredte forekomster langs kysten så langt nord som til Nordland, og gjenstandene opptrer i samme typer

kontekster (og har altså vært gjenstand for samme type praksiser) i hele dette området (Holberg 2000).

12.3.2 Funn fra Klokkebeugerulturen i Agder

Det er tre områder som merker seg ut med tidlige SN I-funn som kan knyttes til KBK på Jylland langs Agderkysten, nemlig Lista, Kristiansand/Søgne og Vik i Grimstad. Av de fire I A-dolkene fra området kommer to fra Kristiansand og to fra Ormestad i Søgne. Den første av disse kommer fra sletta ved Otras utløp, mens den andre er funnet ved Stitjern ovenfor Gillsvannet. Dette vannet har vært ei lun havn i SN I. Liknende forhold har det vært ved Ormestad i Søgne, ved Neverkilen i Trysfjorden. Av 14 I B-dolker kommer ni fra Lista, tre fra Grimstad, én fra Sødal ved Tovdalselva i Kristiansand og én fra Egeland i Kvinesdal. Alle dolkene fra Grimstad kommer fra strøket innerst i naturhavna Vikkilen, mens dolkene fra Lista både kommer fra havneområder som Helvik, Lundevågen og Kviljo, fra ei mulig ødelagt gravrøys ytterst på neset mot havet ved Lista fyr, og fra lokaliteter lenger inn i landet. I C-dolker er det funnet seks av, fem på Lista og én på Vik i Grimstad. Samtlige funn fra Lista kommer fra områder like ved vanna på Flat-Lista. Dolker av den sjeldne I E-typen (med kun 42 funn fra Danmark), er funnet på Tjørve på Lista og på Kjevik ved utløpet av Tovdalselva (Lomborg 1973:41).

Fig. 12.4: C.27769a – I E:2-flintdolk fra boplass ved Kjevik, Kristiansand. Foto: Forf.

Fire flateretusjerte flintpilspisser med tange og agnorer av KBK-type er funnet på Kjørrefjord, Nesheimsstranda (2 stk.) og Hårknipsanden på Lista. Fra Hårknipsanden kommer dessuten to andre pilspisser med tange og agnorer som ligner såpass på de øvrige KBK-spissene, at de sannsynligvis bør regnes som samtidige med disse.¹ Alle disse lokalitetene var

¹ B3606 og B3607.

store boplassområder ved skjerma bukter i SN I. Det foreligger også en KBK-spiss fra en boplass på Feda i Kvinesdal. Herfra kommer også en annen flateretusjert pilspiss av SN I-type, ei ravperle, dekorert keramikk med pinneinstrykk, brent bein, flekker og avslag av flint og kvarts.¹ Boplassen var stor² og lå på ei slette ved utløpet av Fedaelva i ei vik i Fedafjorden. Med funn av både en KBK-spiss og ei ravperle må den regnes som det klareste eksempelet på en KBK-boplass i Agder ved siden av flintmarkene på Lista.

Av øvrige funn som kan knyttes til KBK må gravfunna fra Lista nevnes. Begravelser i haug som de ved Lundevågen, Klokkhammer, Penne og Sunde, og steinkammergravene på Brastad er, som nevnt i kap. 10.6.5 og 12.3.1, typiske for KBK på Jylland.

12.3.3 Den eldste kontakten mellom Jylland og Agder – Årsaker til KBK-ekspansjonen

Det er ingen tvil om at Lista er området med flest funn som kan knyttes til KBK. Men forbindelsen mellom Lista og Jylland har nok ikke gått direkte over havet. Kortest vei mellom Jylland og norskekysten er det ved Kristiansand og Grimstad. Det er derfor neppe tilfeldig at de eldste SN I-funna kommer fra gode havner i disse områda. Også på sjølve Lista er funna konsentrert rundt de tre områda med havnemuligheter her, nemlig vanna på Flat-Lista, som den gang var forbundet med havet, Lundevågen, og vikene på Øst-Lista, som har vært en del av leia over Framvaren og Listeid. Til Feda har det omtrent vært umulig å komme seg på noen annen måte enn via sjøveien. De eldste SN I-funna i Agder har altså ei utprega maritim tilknytning. Det er nylig foreslått at også Slettabøboplassen kan ha vært ei havn (Glørstad & Prescott in press).

Østmo (2005) har foreslått at innovasjon i skipsteknologi i KBK-samfunna på Nord-Jylland relatert til plankeproduksjon og kobberøkser kan ha vært det avgjørende skrittet for å gjøre ekspansjonen til norskekysten mulig. Dette kan ha vært en nødvendig betingelse for en KBK-migrasjon over Skagerrak, men er ikke ei forklaring på hvorfor migrasjonen skjedde. Med utgangspunkt i David Anthonys (1990) migrasjonsteori kan vi generelt si, at et migrasjonsprosjekt tar form på bakgrunn av negative «push-faktorer» på hjemstedet og/eller positive «pull-faktorer» på destinasjonsstedet samt tilgjengelighet (transportmuligheter og kostnad/risiko). I KBK-samfunna på Nord-Jylland kan det ikke spores noen negative push-faktorer, som overbefolkning, økologisk krise o.l. Vi må derfor gå ut fra at positive pull-faktorer har hatt størst betydning. Dette betinges av kunnskap om destinasjonsstedet. Kunnskap om destinasjonsstedet oppnås vanligvis av «speidere», en slags fortropp som

¹ C.34368a-f og C.39208.

² Anslagsvis over 150x100m, slik boplassen er avgrensa i Askeladden (ID-nr. 51169).

undersøker forholda før størstedelen av ei gruppe migrerer. I de fleste former for langdistansemigrasjon er disse «speiderne» vanligvis unge menn. Vi kan tenke oss at den eldste KBK-funnhorisonten langs norskekysten er spor etter slike «speidere». Men hvilke pull-faktorer fantes her, som førte til ytterligere migrasjon? Analysen har vist at leiting etter metallforekomster *kan* være en slik faktor. Det samme kan leiting etter nytt beiteland være, men siden de eldste funna er så utprega maritimt orientert, og ekspansjonen også skjer i marginale jordbruksområder, kan dette i beste fall være en del av forklaringa.

Med mangelen på åpenbare materielle drivkrefter bak KBK-ekspansjonen som utgangspunkt, har Glørstad og Prescott nylig foreslått at ulike ideologiske faktorer var de viktigste drivkreftene i KBK-gruppers ekspansjon til Norge. Glørstad ser for seg at KBKs krigerideologi, i kombinasjon med forbedra skipsteknologi, satte KBK-grupper i stand til å hurtig dominere et stort område langs norskekysten militært. Han mener imidlertid at denne dominansen, og den hurtige omforminga av livsstil, sosiale institusjoner og materiell kultur, ikke var et resultat av direkte, fysisk maktbruk, men av KBK-livsstilens appell til enkelte sosiale grupper i de innfødte samfunna. Kulturell dominans og hegemoni ved en kombinasjon av tilbudet om deltakelse i en attraktiv livsstil og trusselen om maktbruk kan, i følge Glørstad, ses på som et karakteristisk trekk ved sjøbåren ekspansjon og kolonisering, slik det er kjent fra historisk tid (Glørstad 2012a:95)

Prescott drøfter hvordan etableringa av KBK-kulturen i Norge innebar overføring av nye *kunnskapssystemer*, og kan forstås ut fra antropologiske og kunnskapssosiologiske innsikter. Han foreslår at KBK-ideologien var ekspansiv, slik pastorale ideologier som oftest er, og at KBK-grupper var åpne for å spre sine egne kunnskapssystemer, sin ideologi og livsstil. Med analogi til Fredrik Barths studie av Buddhismens og språket sanskrits spredning i Øst-Asia drøfter han hvordan et relativt lite antall migrerende mennesker med ei slik åpen holdning til kunnskapsspredning kan forandre de sosiale institusjonene i samfunna de kommer til på en gjennomgripende måte, og også hvordan et fremmed språk (som indoeuropeisk språk kan ha spredd seg med KBK) kan ekspandere i samme situasjon. Som Glørstad mener Prescott at de lokale forutsetningene for at enkelte grupper tok til seg KBK-ideologien kan ha vært muligheten for å ta del i en alternativ livsstil, kanskje som følge av interne spenninger og sosiale restriksjoner i de lokale samfunna (Prescott 2012b:122-124).

12.3.4 Den videre kulturelle utviklinga i SN og EBA

Videre utover i SN fortsatte den kulturelle forbindelsen mellom Agder og Nord-Jylland. Den må ha vært svært sterk, og kommer godt til syne i grav- og offerskikken (jfr. kap. 10.6.5 og

10.7.5). Forbindelsen til Nord-Jylland gjenspeiles også i at det nesten ikke forekommer flintdolker fra Sjælland eller Østlandet i området, og at strømmen av flintøkser fra de samme områda opphører. Nå opphører også den lokale produksjonen av «atypiske» bergartsøkser. SN I-dolkenes distribusjonsmønster indikerer at store mengder flintdolker har blitt transportert fra Limfjordsområdet til Lista, og derfra videre langs Vestlandskysten, mens andelen av type III-dolker øker østover mot Oslofjorden. I mange henseende utgjør Limfjordsområdet og norskekysten fra Lista og vestover et svært homogent kulturområde i SN (Holberg 2000:126; Prescott 2012b:115). Distribusjonen av VI-flintdolker fra EBA per. I viser tydelig at funnlakunen av SN II-dolker ikke gjenspeiler et endra bosetningsmønster, men at området var helt dominert av jyske gjenstandstyper.

Ved også å betrakte distribusjonen av enkle skafthulløkser og tidlige bronsefunn blir det klart at bosetninga utover i perioden konsentreres ytterligere omkring de beste jordbruksområda. Lista står fortsatt i ei særstilling, både hva antall funn og jordbruksindikatorer i pollendiagramma angår, mens Grimstad-området kan regnes som et mindre sentrum på Aust-Agderkysten, med KBK-funn, og bronsefunn fra og med EBA per. II (Johansen 1989:111). At funna konsentreres i de beste jordbruksområda er ytterligere en klar indikasjon på at jordbruket nå ble økonomisk basis, og at disse områda derfor var åsted for den største befolkningsveksten. Jordbruksbosetninger fra bronsealder finnes imidlertid også i mer marginale områder, stolpehull fra yngre bronsealder er f.eks. avdekka på Moi i Setesdal (Reitan 2011:181). SN-funna ellers i Setesdalen tatt i betraktning, er det ikke usannsynlig at jordbruksbosetninga her kan ha røtter i samme periode. I det store og det hele sammenfaller distribusjonen av SN- og EBA-funn i Agder med utbredelsen av jordbruksbosetninga slik den er kjent fra historisk tid.

13. Samfunnsutviklinga i Agder i neolitikum – interne strukturer og eksterne relasjoner

13.1 Innledning – Forsøk på å forstå endringer i sosiale institusjoner fra TN til SN

I dette siste kapitlet vil jeg forsøke å trekke trådene sammen, og bruke det handlingsteoretiske rammeverket og begrepa fra kap. 6 for å beskrive og forstå endringer de sosiale institusjonene i Agders neolittiske samfunn gjennomgikk fra TN til SN. Jeg vil argumentere for at måten endringene i samfunnas sosiale institusjoner mot slutten av perioden fant sted på kan beskrives og forstås som det Giddens kaller en *episodisk historisk hendelse*, og at opphavet til episoden var *interaksjonen mellom to strukturelt forskjellige samfunn i en bestemt kulturhistorisk situasjon* (jfr. kap. 6.2). Når episoden først var i gang ble endringene både *intensive*, i den forstand at de sosiale institusjonene ble gjennomgripende omforma, og *ekstensive*, i den forstand at endringene fant sted over et stort geografisk område. I lys av at de sosiale institusjonene fram til dette tidspunktet stort sett hadde vært svært stabile i svært lang tid, fant endringene også sted meget raskt (Giddens 1984:244-246). De omforma institusjonene ble på sin side også svært stabile, men i denne sammenhengen skal jeg fokusere på *etableringa* snarere enn *konsolideringa* av disse institusjonene.

13.2 Økonomiske institusjoner (allokative ressurser)

I hele tidsrommet fra TN til SN var de materielle egenskapene ved omgivelsene stort sett de samme i Agder. Større endringer i naturmiljøet kan ikke spores, og liten landheving førte også til små endringer i strandlinjeforholda. Fram til SN var midlene for materiell produksjon og reproduksjon, teknologien og arbeidsredskapene, og det som ble produsert ved hjelp av dem, også i store trekk de samme. Indikasjoner på korndyrkning og husdyrhold blant grupper i fangstsamfunna er meget svake. Sjøl om det kan ha forekommet, må fiske og fangst ha utgjort disse samfunnas økonomiske basis. Det kan også ha vært spredt bosetning av EGK- og SNSØK-grupper med pastoral økonomi, men disse har satt få entydige spor etter seg.

Gjenstander og redskaper har gjennom hele tidsrommet først og fremst blitt produsert av lokale råstoff, med teknologier som fra før var i bruk i området. Den lokale teknologien kan sies å ha tilhørt et teknokompleks som i hovedsak var orientert mot Oslofjordsområdet, først mot Nøstvetkulturens teknokompleks i seinmesolitikum, og deretter TRB-kulturens i TN/MNA. Småredskapsformene av flint holdt seg stort sett uforandra, og i spissmaterialet dominerer de enkle A-spissene. Innslaget av andre råstoff enn flint, som skifer og kvarts, er lite, særlig sammenligna med forholda på Vestlandet. Keramikkteknologien var konservativ, men med stor variasjon i dekorformene.

I TN/MNA ble mangeløkser og stridsøkser av TRB-kulturens former produsert sporadisk i området, særlig på kystboplasser i Aust-Agder og Telemark. I MNB, særlig mot slutten av perioden, forekommer samme fenomen, da stridsøkser igjen ble produsert på kystboplassene. Men denne gangen forekommer spor etter denne produksjonen langs hele kysten, så langt vest som til Jæren, og funna er flere. Gjennom hele tidsrommet har det blitt produsert bergartsøkser uten skafthull av TRB-kulturens og stridsøkskulturenes typer, og en høy forekomst av «atypiske» økser indikerer at tilgangen på slike økser av «typiske» former var lav. De viktigste ikke-lokalproduserte gjenstandene før SN er de slipte flintøksene, først av TRB-kulturens former i TN/MNA, og deretter av stridsøkskulturenes former i MNB. I MNB har tilgangen til og/eller etterspørselen etter slike økser økt kraftig i samfunna langs Agderkysten.

Fra og med begynnelsen av SN gjennomgikk de økonomiske institusjonene omfattende endringer. Korndyrkning og husdyrhold ble nå økonomisk basis for mange grupper. Utenom ernæringsproduktene, er det mulig at også ull ble produksjons- og eksportvare. Om metaller som kobber og gull har blitt utvunnet kan foreløpig ikke avgjøres, men må regnes som en reell mulighet.

Fra og med begynnelsen av SN gjennomgikk også teknologien knytta til annen materiell produksjon store endringer. Måten å bo på endres, med bygging av toskipa langhus. Flateretusjering blir den viktigste teknologien for storredskaper som flintdolker, sigder og skjeforma skrapere, og dominerer fullstendig i spissmaterialet. Andre småredskapsformer lever videre, og det gjør trolig også bruk av tjukknakka bergartsøkser. Enkle skafthulløkser blir imidlertid den hyppigst forekommende økseformen. Den gamle keramiktradisjonen opphører helt, og det produseres lite ny keramikk. Forholdet mellom lokalproduserte gjenstander og forekomst av gjenstander fra andre områder endres også drastisk, ved at en høy andel av de flateretusjerte storredskapene og flintøksene må antas å være produserte i Danmark.

En viktig observasjon hva forståelsen av endringene av de økonomiske institusjonene fra MNB til SN angår, er at endringene ikke kan forstås ut fra en reint økonomisk logikk. Jordbruksteknologi ser ut til å ha vært kjent (i hvert fall sporadisk), blant grupper i området, helt siden TN, men ikke tatt i bruk. Endringene synes imidlertid å skje brått, og ikke gradvis fra MN til SN. Fangstøkonomien ser ut til å ha vært meget vel tilpassa områdets økologiske forhold, og endringer i naturmiljøet kan altså ikke spores. Fra naturens side er det meste av Agder derimot ikke egna for jordbruk. Den lokale redskapsproduksjonen endra seg lite gjennom perioden. Endringene i de økonomiske institusjonene ser derfor ikke ut til å ha sitt

opphev i endra strukturelle betingelser *innfor* disse institusjonene, men i endringer i de øvrige sosiale institusjonene.

13.3 Politiske institusjoner, sosial, kulturell og symbolsk kapital (autorative ressurser)

Analysen viste at *bosetningsmønsteret* endra seg lite fra TN til slutten av MNB. Dette har selvfølgelig nær sammenheng med den økonomiske produksjonsmåten, som også var stabil. Å si noe utdypende om *arbeidsdeling* og *organiseringa av produksjonen* er vanskelig med den analysen som her er foretatt. Da må også studier av boplassorganisasjon på mikronivå til. Sesongmessig forflytning mellom boplasser har imidlertid sannsynligvis vært nødvendig for opprettholdelsen av den grunnleggende økonomiske produksjonen. Dessuten har det trolig foregått sesongmessig jakt- og fangstvirksomhet ved vassdrag og i heiene i innlandet.

Distribusjonsmønstrene indikerer at forflytning mellom ulike områder først og fremst fant sted langs den beskytta skjærgårdskysten, og at forflytningsavstandene i TN/MNA ikke var særlig store. I innlandet har vassdraga vært de viktigste ferdselsårene, men ferdsel har trolig også foregått i tverrdalene over heiene. Fram til begynnelsen av SN har Agderkystens samfunn i hovedsak orientert seg østover langs kysten i sin kontakt med andre grupper.

I motsetning til forholda på Vestlandet i samme periode, men i likhet med forholda i Oslofjordsområdet, er det vanskelig å spore sosiale territorier i det arkeologiske materialet. På Vestlandet har råstoff blitt regna som en etnisk markør, men i prinsippet kan ethvert aspekt av den materielle kulturen få slik betydning (Barth 1969:14). Vi kan derfor ikke utelukke at slike sosiale territorier har eksistert, sannsynligvis *har* det det, men det er i så fall neppe råstoffbruken som har blitt bruk til å differensiere ulike grupper sosialt.

Det ble argumentert for at storviltjakt kan ha fått økt betydning i seinmesolitikum og TN, organisert rundt spesialiserte jaktlag som oftere enn før dro langt vekk fra resten av gruppa, og kom i kontakt med grupper fra andre områder (jfr. kap. 12.1.2). Dette kan ha bidratt til konstruksjonen av et nytt handlingsfelt, med produksjon av nye former for kapital, der jegere fikk anledning til å vende tilbake til gruppa med storvilt og eksotiske gjenstander. Ved å benytte disse produktene som gaver mellom individer eller grupper kunne de bli tillagt betydning ved å realiseres som sosial og kulturell kapital i gavebyttets handlingsfelt, og på denne måten bidra til å produsere, reprodusere og legitimere maktforhold i samfunna. Sannsynligvis har dette vært en strategi som det har vært lettest for unge menn å benytte seg av, på grunn av deres fysiske fortrinn under jakt og lengre reiser. Med Giddens' terminologi kan dette ha vært en måte for dem å utvide sine «livssjanser» og oppnå en form for sosial differensiering og dominans på.

Dersom dette har vært tilfellet, må vi også regne med at andre sosiale grupper har forfulgt andre strategier for å motvirke denne dominansen. I så lite sosialt differensierte samfunn som det her er snakk om, går de viktigste sosiale skillelinjene mellom kjønn- og aldersgrupper. Det ble nevnt at keramikktradisjonen var svært konservativ, og gjengitt argumenter for at keramikk først og fremst ble produsert av kvinner. I motsetning til gavebyttet, hvor feltets logikk krever at det stadig er noe *nytt* som gis, kan den konservative keramikkteknologien (og for så vidt enhver konservativ teknologi eller praksis) betraktes som en form for *tradisjonell* symbolsk og kulturell kapital, som kunne realiseres innafør et felt der tradisjonens autoritet legitimerte ulike handlemåter og praksiser. Blott og bart gjennom sin biologiske og fysiske posisjon i det sosiale tid-rommet, er det vanligvis *de eldre* som har lettest for å representere den tradisjonelle formen for autoritet, som kan legitimeres ved å ha forklaringer på at *ting er som de er*, ved å vise til forhold i *fortida*. Dette gjelder særlig i skriftløse samfunn, hvor hukommelsen er den eneste måten å lagre kunnskap på (jfr. kap. 6.3).

Direkte knytta til disse ulike preferansene for handlingsfelt og strategier for å posisjonere seg innafør disse blir dermed strukturerende forhold knytta til kjønn, alder og biologisk reproduksjon. Med utgangspunkt i Hallgrens tolkning av keramikkproduksjon i TRB-kulturen ble det antydta at slektskapssystemet kan ha vært matrilokalt og matrilineært. I så fall har kvinner vært mest knytta til området de vokste opp i, og forskjeller i f.eks. keramikkdekor kan tenkes å representere ulike lokale tradisjoner, som gikk i arv fra mor til datter. Menn har da ankommet nye områder etter giftermål, og har vært i en situasjon hvor de var nykommere i et område hvor de som bodde der fra før var bedre kjent enn de som kom utenfra. Et slikt system har gjort det lettere for gruppas eldre å hevde sin tradisjonelle autoritet og maktutøvelse, ved å kunne si «slik gjør vi det *her*». En høy grad av gjenbruk av eldre boplassflater, med materielle spor fra tidligere tider, kan også ha bidratt til å gjøre forklaringer av fortida til en viktig form for symbolsk kapital for de eldre.

Praksiser unge menn i et (mulig) matrilokalt system, dominert av tradisjonell autoritet kan ha anvendt for å styrke sin egen posisjon er, som nevnt, storviltjakt, lange reiser og gavebytte. Men det kan også ha vært å ta i bruk fremmede teknologier for å produsere noe *nytt* som *de sjøl* kunne definere betydninga til, å kunne si «slik gjør de det *der*», og henvise til andre samfunn med *geografisk* snarere enn *tidsmessig* avstand, for å definere og legitimere betydninger og praksiser. Å produsere stridsøkser og andre bergartsøkser av TRB-kulturens og stridsøksekulturenes typer, og eventuelt kanskje også å gjøre spredte forsøk på korndyrking og husdyrhold, kan tolkes som et uttrykk for slike praksiser. At denne produksjonen fikk lite

omfang kan da forstås som at den tradisjonelle autoriteten i samfunna var så sterk, at det å produsere slike produkter *ikke* kunne realiseres som sosial, kulturell og symbolsk kapital i særlig stor grad.

Gravfunna fra MNB kan forstås på samme måte. Det har eksistert individer som har villet signalisere kjennskap og tilslutning til andre normer enn de tradisjonelle der på stedet. Det kan være at de har antatt en etnisk identitet assosiert med stridsøkskulturene, og levd i ei gruppe hvor denne har blitt verdsatt. Alternativt kan det også tenkes at de få gravene representerer besøk av «fremmede» pastorale grupper. De få gravene med aspekter av stridsøkskulturenes gravskikk er uansett et kulturelt fremmedelement i Agder; dette ble definitivt ikke noen utbredt tradisjon her.

Å behandle gjenstander på samme måte som i kulturene der de hadde sitt typologiske opphav, f.eks ved å følge SNSØKs normer for rituell nedlegging av økser, kan også i begynnelsen ha vært en tilsvarende strategi som produksjon av fremmede gjenstandstyper. Når slike praksiser allikevel ser ut til å ha fått et visst omfang, kan det forstås som at de, i motsetning til gravskikken, over tid *har blitt tradisjon*, slukt av spillets regler. Det at SNSØKs gravskikk framheva *individet*, mens offerritualer i større grad kan ha framheva *kollektivet* kan ha bidratt til dette. Det å legge ned gjenstander kan dessuten ha fungert hindrende for individuell kapitalproduksjon og posisjonering gjennom gavebytterelasjoner ved at gjenstander ble tatt ut av sirkulasjon. Det er også mulig at eksotiske gjenstander har tapt verdi som symbolsk kapital ved rett og slett å bli lettere tilgjengelige, slik flintøkser ble i MNB, og ved at kontakten mellom grupper ser ut til å ha økt i denne perioden.

13.4 Historien gjentar seg fra TN til MNB

Hva den diakrone utviklinga av de sosiale institusjonene angår, må de, i lys av det foregående, forstås som svært stabile i hele tidsrommet fra TN til MNB, sjøl om det hele tida trolig har vært sosiale spenninger innad i samfunna knytta til ulike sosiale gruppers forsøk på å posisjonere seg best mulig i de handlingsfeltene de har deltatt i, produksjon og realisering av ulike former for kapital, og ulike strategier for å utøve makt gjennom å definere betydninger og legitimere praksiser. Det er antydning at spillerrommet for karismatisk autoritet ble større i slutten av seinmesolitikum og begynnelsen av TN, men som vist har denne situasjonen neppe kunnet vedvare særlig lenge (jfr. kap. 12.1.2). Funna fra MNB kan tolkes som at det, kanskje særlig mot slutten av perioden, har vært opposisjon mot tradisjonell autoritet, der samme type strategier som tidligere ble tatt i bruk for dette formålet. Dersom disse strategiene vanligvis hadde vunnet fram kunne vi forvente at tradisjonelle teknologier og praksiser i større grad

hadde blitt erstatta av nye. At dette ikke skjedde i MNB viser at de eksterne relasjonene Agderkystens samfunn hadde med SNSØK-grupper i Oslofjordsområdet og Sør-Skandinavia var strukturelt forskjellige fra de eksterne relasjonene med KBK som ble etablert i begynnelsen av SN.

13.5 KBK i Agder – Utløsende årsak til en episodisk, historisk hendelse

Som nevnt var de store endringene i de økonomiske institusjonene ved overgangen til SN trolig ikke *årsak* til, men ei *følge av* endringer i de øvrige sosiale institusjonene. Dersom vi tar utgangspunkt i de sosiale spenningene innad i fangstsamfunna som er skissert ovenfor, virker Glørstad og Prescotts forklaringsmodell fra kap. 12.3.3 som et rimelig utgangspunkt for å forstå endringene som fant sted ved KBKs ankomst til Agder. Som SNSØK kunne KBK tilby en alternativ livsstil og alternative normer, deltakelse i andre handlingsfelt og spill med andre regler for individer som sto i opposisjon til tradisjonelle autoriteter i deres egne lokalsamfunn. Slik sett var situasjonen lik. Men noe må også ha vært grunnleggende forskjellig, ellers ville historien trolig bare ha gjentatt seg, eller kanskje heller: ha stått på stedet hvil.

Den kanskje mest åpenbare forskjellen i interaksjonen mellom Agderkystens samfunn og henholdsvis SNSØK og KBK er graden av *romlig nærhet*. Lite tyder på at innslaget av pastorale grupper i Agder i MNB var særlig stort, og det var neppe mange situasjoner der det å skifte etnisk identitet og slutte seg til slike grupper var et reellt valg for individer som var misfornøyde med sin sosiale posisjon i sine egne grupper. Med en direkte migrasjon fra Jylland til norskekysten, og etablering av KBK-grupper i de beste jordbruksområda, rykka denne muligheten imidlertid svært mye nærmere. Dersom nyetablerte KBK-grupper utøvde direkte eller indirekte tvang og kontroll over fangstsamfunn i sin nærhet, kan det sikkert også ha bidratt til kulturell dominans, i kombinasjon med den karismatiske tiltrekningskrafta en ekspansiv krigeridologi kan ha hatt på enkelte sosiale grupper i de innfødte samfunna. Områder som fangstamfunna utnyttet i liten grad, som elveslettene nederst i dalene, har kanskje i mindre grad enn andre områder vært omgitt av tradisjoner og ideologiske forestillinger. Når KBK-jordbruksbosetninger ble etablert her, ble derfor bruddet med fortida særdeles konkret og synlig. KBK-funnas maritime orientering indikerer at KBK-grupper gjorde sitt nærvær gjeldende langs hele kysten. I en slik situasjon vil sjølve *nærheten* og *hurtigheten* til endringene ha kunnet bidra til rask nedbrytning av tradisjonell autoritet i fangstsamfunna. Sjøl om både pastorale SNSØK-grupper og jordbrukende KBK-grupper representerte samfunnsformer og sosiale institusjoner som var strukturelt forskjellige fra Agderkystens samfunn, og som derfor hadde potensiale til å påvirke og bidra til endringer i de

sosiale institusjonene i disse samfunna, måtte det etableres en viss grad av romlig tetthet i interaksjonen mellom gruppene før møtet mellom disse ulikhetene kunne få strukturelle effekter. En slik forståelse er i tråd med Giddens' begrep om hva som karakteriserer en episodisk, historisk hendelse og dens årsaker. Innafor denne begrepsramma kan KBK-migrasjonen til Agder forstås som en *utløsende årsak* til endringene i de sosiale institusjonene i samfunna her på overgangen til SN, en utløsende årsak til denne episodiske, historiske hendelsen, som oppsto i situasjonen rundt 2350 BC, da immigrerte KBK-grupper og lokale fangstsamfunn ved Agderkysten kom i hverandres umiddelbare nærhet.

13.6 Avsluttende bemerkninger – Å konstruere ei historisk fortelling om neolitikum

I denne avhandlinga har jeg forsøkt å forstå interne strukturer og eksterne relasjoner som karakteriserte de neolittiske samfunna i Agder i det tredje årtusen f. Kr. Drøftinga har vist at de sosiale institusjonene i disse samfunna var grunnleggende stabile fram til slutten av MNB II/begynnelsen av SN I, da KBK-grupper fra Nord-Jylland etablerte seg i området. Ved å benytte et handlingsteoretisk rammeverk lar det seg gjøre å forstå både hvorfor de sosiale institusjonene holdt seg stabile i så lang tid, men også hvordan de kunne endres så gjennomgripende og raskt, gjennom vekselvirkninga mellom hvordan hvert enkelt samfunnsmedlems praksis i en gitt situasjon både forma og ble forma av samfunnets sosiale strukturer. Når vi betrakter historien på denne måten blir periodegrensene ikke annet enn kronologiske orienteringspunkter, og det gir liten mening å bruke begrepet «neolitikum» som noe annet enn et kronologisk begrep. Som vi har sett var det trolig stor kontinuitet i samfunnas sosiale institusjoner helt fra seinmesolitikum til MNB, mens de sosiale institusjonene som ble etablert i slutten av MNB II/begynnelsen av SN I var opphavet til bronsealderens sosiale strukturer. Da blir det vanskelig å tilkjenne neolitikumsbegrepet et innhold som samsvarer med en evolusjonistisk betraktningssmåte. Med slikt utgangspunkt blir det nødvendig å forsøke å konstruere ei *historisk fortelling om hva som hendte* i en avgrensa kulturhistorisk situasjon. Dette er ikke det samme som å hevde at det bare finnes *én* riktig versjon av det historiske hendelsesforløpet, noe entydig «*wie es eigentlich gewesen*». Tolkninger vil alltid variere ut fra metodisk og teoretisk ståsted. Men det er jo heller ikke slik at «*anything goes*»; tvert i mot kan vi si, at det å anvende arkeologiske og naturvitenskaplige metoder for å lage stadig mer detaljerte beskrivelser av fortidige sosio-materielle handlingsfelt vil gi et stadig bedre grunnlag for å konstruere historiske fortellinger, som igjen er nødvendige utgangspunkt for å foreta samfunnsfaglige tolkninger på et høyere teoretisk nivå (jfr. kap. 2 og 6.3).

Forhåpentligvis har denne avhandlinga bidratt til konstruksjonen av ei historisk fortelling om hva som hendte i neolitikum i Agder, som også undersøkelser med andre metodiske og teoretiske tilnærmingar kan nyttiggjøre seg av. Hovedanliggendet her har vært å forstå hva som hendte før og under KBKs *etableringsfase* i Agder, mens det ikke har vært rom for å undersøke hvordan de transformerte sosiale institusjonene ble *konsolidert* etter ca. 2350 BC. Å konstruere ei historisk fortelling om denne konsolideringsfasen kan være en sentral oppgave for vidare forskning på området.

14. Litteraturliste

- Aksdal, J. 1996. *Neolitikum i Vestnoreg. Sosiale prosessar i eit regionalt perspektiv*. Hovudfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Bergen.
- Aksdal, J. 2000. The Battle-axe Culture in western Norway. Form, function and context. In Olausen, D. and H. Vandkilde (eds.) *Form, Function and Context. Material culture studies in Scandinavian archaeology*, pp. 105-120. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°, No. 31. Almqvist & Wiksell International. Lund.
- Alsaker, B. 1987. *Bømlo. Steinalderens råstoffsentrum på Vestlandet*. Arkeologiske avhandlinger nr. 4. Historisk museum. Universitetet i Bergen. Bergen.
- Amundsen, H. R. 2011. *Mot de store kulturtradisjonene – endringsprosesser fra tidligneolitikum til førromersk jernalder mellom Mjøsa og Femunden*. Avhandling for graden Ph.D. Universitetet i Oslo.
- Amundsen, Ø. M. 2000. *Neolitikum i Agder og Telemark. En komparativ analyse av keramikk og flintøkser*. Hovedfagsoppgave i nordisk arkeologi. Universitetet i Oslo.
- Anthony, D. 1990. Migration in Archaeology: The Baby and the Bathwater. *American Anthropologist* 92, pp. 895-914. American Anthropological Association.
- Apel, J. 2001. *Daggers, knowledge and power. The social aspects of flint-dagger technology in Scandinavia 2350-1500 cal BC*. Coast to coast-book no. 3. Uppsala.
- Apel, J. 2008. Knowledge, know-how and raw material – the production of Late Neolithic flint daggers in Scandinavia. *Journal of Archaeological Method and Theory* 15/1, pp. 91-111.
- Apel, J. 2012. Tracing pressure-flaked arrowheads in Europe. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Becoming European. The transformation of third millennium northern and western Europe*, pp. 156-164. Oxford.

- Apel, J. & K. Darmark. 2007. Den flathugna pilspetsens fylogeni. Mellansvenskt stenhantverk ur et kulturevolusjonistisk perspektiv. I Stenbäck, N (red.) *Stenalder i Uppland. Uppdragsarkeologi och eftertanke*. Arkeologi E4 Uppland – Studier vol. 1. Uppsala.
- Apel, L. K. 2003. «Enten finder jeg Vei – eller jeg baner mig Vei!» – Arkeologen Anders Lund Lorange på Lista i 1877. I Rolfsen, P. & F. Stylegar (red.) *Snartemofunnene i nytt lys. Universitetets Kulturhistoriske Museer Skrifter nr. 2*, s. 239-268. Universitetets Oldsakssamling. Oslo.
- Bakka, E. 1976. *Arktisk og nordisk i bronsealderen i Nordskandinavia*. Miscellanea 25. Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab - Museet. Trondheim.
- Bakka, E. & P. E. Kaland 1971. Early Farming in Hordaland, Western Norway. *Norwegian Archaeological Review* 4/2, s. 1-35.
- Ballin, T. B. 1996. *Klassifikasjonssystem for stenartefakter*. Varia 36. Universitetets Oldsakssamling. Oslo.
- Ballin, T. B. & O. Lass Jensen. 1995. *Farsundprosjektet – stenalderboplasser på Lista*. Varia 29. Universitetets Oldsakssamling. Oslo.
- Bang-Andersen, S. 2008. *De første jegerne i Dyråheio. Utnyttelsen av Setesdal Vesthei i steinalder ca. 7000-3500 år før nåtid*. AmS-Varia nr. 48. Arkeologisk museum i Stavanger. Stavanger.
- Barth, F. 1969. Introduction. I Barth, F (ed.) *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Cultural Difference*, pp. 9-38. Universitetsforlaget.
- Becker, C. J. 1951. Den Grubkeramiske Kultur i Danmark. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1950, s. 153-274.
- Becker, C. J. 1958. Den Tyknakkede Flintøkse. Studier over Tragtbægerkulturens Svære Retøkser i Mellem-Neolitisk Tid. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1957, s. 1-37.

- Becker, C. J. 1974. Studien zu Neolitischen Flintbeilen. Metodische Probleme, Neue Formen und Varianten der dicknackigen Beile innerhalb der Trichterbecherkultur – Chronologische Probleme. *Acta Archaeologica*, vol. CLIV, s. 125-186.
- Behre, K. E. 1981. The interpretation of anthropogenic indicators in pollen diagrams. *Pollen et Spores* 23. pp. 225-245.
- Berg, E. 1986. *De neolittiske flintøksene i Vest-Norge, typologisk/kronologisk inndeling. Bakgrunn for flintøksenes oppkomst og forholdet til de lokale tradisjoner.* Hovedfagsavhandling i arkeologi. Universitetet i Bergen.
- Berg, E. 1988. Flintøkser fra yngre steinalder i Vest-Norge. Typer, datering og utbredelse. *Arkeologiske Skrifter* 1988, nr. 4, s. 252-261. Historisk Museum. Universitetet i Bergen.
- Berg-Hansen, I. M. 2009. *Steinalderregistrering. Metodologi og forskningshistorie i Norge 1900-2000 med en feltstudie fra Lista i Vest-Agder.* Varia 75. Kulturhistorisk Museum. Fornminneseksjonen. Oslo.
- Bergsvik, K. A. 2001. Strømmer og steder i vestnorsk steinalder. *Viking* LXIV, s. 11-34.
- Bergsvik, K. A. 2002. Task groups and social inequality in early Neolithic western Norway. *Norwegian Archaeological Review* 35/1, s. 1-25.
- Bergsvik, K. A. 2003. *Ethnic boundaries in neolithic Norway.* Avhandling for graden Ph.D. Universitetet i Bergen.
- Bergsvik, K. A. 2006. *Ethnic boundaries in neolithic Norway.* British Archaeological Reports, International Series 1554. Archaeopress. Oxford.
- Bergsvik, K. A. 2012. The last hunter-fishers of western Norway. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Becoming European. The transformation of third millennium northern and western Europe*, pp. 82-99. Oxford.

- Bergsvik, K. A. & A. B. Olsen. 2003. Traffic in stone adzes in Mesolithic western Norway. In Larsson, L., H. Kindgren., K. Knutsson., D. Loeffler & A. Åkerlund (eds.) *Mesolithic on the Move. Papers presented at the Sixth International Conference on the Mesolithic in Europe, Stockholm 2000*, pp. 395-404. Oxbow Books. Oxford.
- Bergsvik, K. A. & E. Østmo. 2011. The experienced axe. Chronology, condition and context of the TRB Axes in Western Norway. In Edmond, M. & V. Davis (eds.) *Stone Axe Studies III*, pp. 7-20. Oxbow Books. Oxford.
- Bigelow, N. H., H. Birks., J. Birks., W. Eide. & S. Peglar. 2006. Holocene forest development along the Setesdal valley, southern Norway, reconstructed from macrofossil and pollen evidence. *Vegetation History & Archaeobotany*, No. 15, pp. 65-85.
- Bjørkli, B. 2005. «Den arktiske steinalderen i sør». *En studie av skiferfunn fra Sørøst-Norge. Oldsakssamlingens museumsdistrikt*. Hovedfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Bergen.
- Bjørn, A. 1924. *Stenalderstudier*. Videnskabselskabets Skrifter. II. Hist-Filos. Klasse. No. 5. Kristiania.
- Bjørn, A. 1927. Bidrag til den yngre steinalder i Østnorge. *Universitetets Oldsakssamlings årbok 1927*, s. 47-73.
- Bjørn, A. & A. Nummedal. 1930. Boplassfunn fra yngre steinalder i Aust-Agder. *Universitetets Oldsakssamlings Årbok 1930*, s. 21-110.
- Bostwick Bjerck, L. G. 1988. Remodelling the Neolithic in Southern Norway: Another Attack on a Traditional Problem. *Norwegian Archaeological Review* 21/1, pp. 21-33.
- Bourdieu, 1991 [1977]. *Outlines of a theory of practice*. Cambridge.
- Bourdieu, P. 1999. *Méditations pascaliennes*. Pax forlag. Oslo.

- Bourdieu, P. 2006 [1980]. *Strukturer, habituser og praksiser. Agora: Journal for metafysisk spekulasjon 1-2.*
- Bronk-Ramsey, C. 2010. *Ox.Cal. v.4.1.7.* (radiocarbon calibration program). Atmospheric data from Reimer, S. W. et. al. 2009.
- Bruen-Olsen, T. 2004. *Egger av tid og rom. Transformasjonen av steinalderens fangstsamfunn i Vest-Norge.* Hovedfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Bergen.
- Brøgger, A. W. 1908. Norges vestlands steinalder. Typologiske studier. *Bergen museum Aarbog* 1907, 1. hefte.
- Brøgger, A. W. 1925a. *Det norske folk i oldtiden.* Institutt for sammenliknende kulturforskning, serie A, No. VI. Oslo.
- Brøgger, A. W. 1925b. *Veid og vær.* Opptrykk av upubl. manuskript. Universitetets Oldsakssamling. Oslo.
- Børsheim, R. 2004. Toskipede hus i neolitikum og eldste bronsealder. *Primitive tider* 7, s. 49-60.
- Børsheim, R. 2005. Toskipede hus i neolitikum og eldre bronsealder. I Høgestøl, M., L. Selsing., T. Løken., A. J. Nærøy & L. Prøsch-Danielsen (red.) *Konstruksjonsspor og byggeskikk: maskinell flateavdekking – metodikk, tolkning og forvaltning*, s. 109-122. AmS-Varia 43. Arkeologisk museum i Stavanger. Stavanger.
- Bårdseth, G. A. 1998. *Depot som arkeologisk kjeldekategori. Ein analyse av depot og depotskikk frå mesolitikum til førromersk jernalder i Sande og Volda kommunar, Møre og Romsdal.* Hovedfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Oslo.
- Cassirer, E. 2010 [1929]. *Philosophie der symbolischen Formen. Zweiter Teil. Das mythische Denken.* Felix Meiner Verlag. Hamburg.
- Cederlund, C. O. 1961. Yxor av Hagebyhögatyp. *Fornvännen* 1961, s. 65-79.

- Childe, V. G. 1981 [1936]. *Man Makes Himself* (3rd. ed.). Moonraker Press & Pitman Publishing Ltd. Bradford-on-Avon.
- Clarke, D. L. 1976. The Beaker network – Social and economic models. *Glockenbechersymposion Oberreid 1974*, s. 459-476. Bussum.
- Damm, C. 1991. The Danish Single Grave Culture – Ethnic Migration or Social Construction? *Journal of Danish Archaeology* 10, s. 199-203.
- Diinhof 2004. Tidlige jordbrugsbosetninge på Vestlandet med spor etter toskibede langhuse. *Primitive tider* 7, 41-48.
- Ebbesen, K. 1981. Flintafslag som offer. *KUML* 1980, s. 147-157.
- Ebbesen, K. 2006. *The Battle Axe Period*. Attika. København.
- Engels, F. 1990 [1884]. *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats*. Akademie Verlag. Berlin.
- Forssander, J. E. *Der ostskandinavische Norden während der ältesten Metallzeit Europas*. Skrifter utgivna av Kungliga Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund, No. XXII. Lund.
- Fægri, K. & Iversen, J. 1989. *Textbook of Pollen Analysis*. (4th ed.) By Fægri, K., P. E. Kaland & K. Krzywinski. John Wiley & Sons. Chichester.
- Gjerpe, L. & G. Bukkemoen. 2008. Nordby 1 – Toskibede hus fra neolitikum-bronsealder og boplassspor fra jernalder. I Gjerpe, L. (red.) *E18-prosjektet Vestfold, Bind 3, Hus, boplass- og dyrkningsspor*. Varia 73. Kulturhistorisk museum, Fornminneseksjonen. Oslo.
- Giddens, A. 1984. *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge.

- Giddens, A. 1990. *The Consequences of Modernity*. Cambridge.
- Gjerland, B. 1985. *Bergartsøkser i Vest-Noreg. Distribusjon sett i forhold til praktisk funksjon, økonomisk tilpasning og tradisjon i steinalderen*. Magistergradsavhandling i arkeologi. Universitetet i Bergen.
- Gjessing, H. 1920a. *Rogalands steinalder*. Stavanger museum. Stavanger.
- Gjessing, H. 1920b. En steinaldersgrav på gården Vestre Hauge, Vanse S. og Pgd., Vest-Agder. *Oldtiden* 9/1, s. 107-123.
- Gjessing, H. 1925. Vest-Agder i forhistorisk tid. I All, H. (red.) *Vest-Agder. Norske bygder II*. John Griegs forlag. Bergen.
- Gjessing, G. 1945. *Norges steinalder*. Norsk Arkeologisk Selskap. Oslo.
- Glob, P. V. 1945. *Studier over den jyske enkeltgravskulturen*. København.
- Glob, P. V. 1952. *Danske Oldsager II. Yngre Steinalder*. København.
- Glørstad, H. 1996. *Neolittiske smuler. Små teoretiske og praktiske bidrag til debatten om neolittisk keramikk og kronologi i Sør-Norge*. Varia 33. Universitetets Oldsakssamling.
- Glørstad, H. (red.) 2002a. *Svinesundprosjektet bind 1. Utgravninger avsluttet 2001*. Varia 54. Universitetets kulturhistoriske museer. Oslo.
- Glørstad, H. 2002b. *Neolittisk Renaissance. Hypoarkeologiske tekster om neolitikum i Sør-Norge*. Avhandling for graden Dr. Phil. Universitetet i Oslo.
- Glørstad, H. (red.) 2004. *Svinesundprosjektet bind 4. Oppsummering av Svinesundprosjektet*. Varia 57. Universitetets kulturhistoriske museer. Oslo.

- Glørstad, H. 2006a. *Steinalderundersøkelser. Faglig program bind 1*. Varia 63. Kulturhistorisk museum. Fornminneseksjonen. Oslo.
- Glørstad, H. 2006b. The Northern Province? The Neolithisation of Southern Norway. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Neolithisation as if History Mattered*, pp. 135-168. Bricoleur Press. Lindome.
- Glørstad, H. 2010. *The Structure and History of the Late Mesolithic Societies in the Oslo Fjord Area 6300-3800 BC*. Lindome.
- Glørstad, H. 2012a. Historical ideal types and the transition to the Late Neolithic in South Norway. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Becoming European. The transformation of third millennium northern and western Europe*, pp. 82-99. Oxford.
- Glørstad, H. 2012b. Traktbegerkulturen, kysten og det tidligste jordbruket – Et problem for periferien? I Solberg, A., J. A. Stålesen & C. Prescott (red.) *Neolitikum. Nye resultater fra forskning og forvaltning. Nicolay skrifter nr. 4*, s. 7-18.
- Glørstad, H. & Prescott, C. 2009. Neolithisation as if history mattered. In Glørstad, H. & Prescott, C (eds.) *Neolithisation as if history mattered*, pp. 9-22. Bricoleur Press. Göteborg.
- Glørstad, H. & Prescott, C. 2012. Introduction: Becoming European. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Becoming European. The transformation of third millennium northern and western Europe*, pp. 1-11. Oxford.
- Glørstad, H. & C. Prescott. In press. *Norway – Expanding third millennium transformations*.
- Grimsrud, O. 1999. Rapport fra utgravning av boplassspor på Arctanderjordet, Bryne 21/243, 244 og 253, Farsund kommune, Vest-Agder. Prosjekt 19993006. Universitetets kulturhistoriske museer. Oslo.
- Groseth, L. 2001. *Å finne sted. Økonomiske og rituelle landskap i Telemark sen-neolitikum og bronsealder*. Varia 53. Universitetets kulturhistoriske museer. Oslo.

- Gustafson, G. 1906. *Norges Oldtid*. Cammermeyers forlag. Kristiania.
- Göransson, H. 1988. Comments on Remodelling the Neolithic in Southern Norway. On Pollen Analytical Myths. *Norwegian Archaeological Review* 21/1, pp. 33-37.
- Hafsten, U. 1983. Shore-level changes in South Norway during the last 13,000 years, traced by biostratigraphical methods and radiometric datings. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 37/2, s. 63-79.
- Hafsten, U. 1992. Vegetation, climate and agricultural history on the extreme south coast of Norway. *Norsk geografisk tidsskrift* 38, s. 85-99.
- Hagen, A. 1944. Skaftulløksene. Fra Furnes til Ungarn. *Viking* VIII, s. 121-130.
- Hagen, A. 1967. *Norges Oldtid*. Oslo.
- Hallgren, F. *Identitet i praktik. Lokala, regionala och överregionala sociala sammanhang inom nordlig trattbägarkultur*. Coast to coast-books no. 17. Uppsala.
- Hansen, O. 2005. *Stridsøkskulturenes etablering i Østfold. En migrasjonshypotese*. Mastergradsavhandling i arkeologi. Universitetet i Oslo.
- Harrison, R. J. 1980. *The Beaker Folk*. Thames & Hudson. London.
- Helliksen, W. 1996. *Evolusjonisme i norsk arkeologi – Diskutert med utgangspunkt i A. W. Brøggers hovedverk 1909-25*. Varia 37. Universitetets Oldsakssamling. Oslo.
- Helskog, K., S. Indrelid & E. Mikkelsen. 1976. Morfologisk klassifisering av slätte steinartefakter. *Universitetets oldsakssamlings årbok 1972-1974*, s 9-40.
- Hinsch, E. 1948. Buplasskulturen på Mørekysten i dolktida. *Viking* XII, s. 89-135.

- Hinsch, E. 1955. Traktbegerkultur-Megalitkultur. En studie av Øst-Norges eldste, neolittiske gruppe. *Universitetets Oldsakssamlings Årbok 1951-1953*, s. 1-237.
- Hinsch, E. 1956. *Yngre steinalders stridsøksekulturer i Norge*. Universitetet i Bergen. Årbok 1954. Historisk-antikvarisk rekke, No. 1. Bergen.
- Hjelle, K., K. A. Bergsvik & K. Hufthammer. 2006. Hesitant hunters: a review of the introduction of agriculture in western Norway. *Environmental Archaeology* 2006 11/2, pp. 147-170.
- Hodder, I. 1990. *The Domestication of Europe*. Oxford.
- Hofseth, E. *Kulturminner i Vegårvassdraget, Aust-Agder*. Varia 7. Universitetets Oldsakssamling. Oslo.
- Holberg, E. 2000. *Klokkebegerkulturens symboler. Senneolitikum i Rogaland og Nordland sør for polarsirkelen*. Hovedfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Bergen.
- Hougen, B. 1947. *Fra seter til gård. Studier i norsk bosetningshistorie*. Norsk Arkeologisk Selskap. Oslo.
- Hübner, E. 2005. *Jungneolitische Gräber auf der Jütischen Halbinsel*. Nordiske Fortidsminder. København.
- Høeg, H. I. 1978. The immigration of *Picea abies* to southeastern Norway with special regard to Telemark (a preliminary report). *Norwegian Journal of Botany* 25, s. 19-21.
- Høeg, H. 1987. The pollenanalytic research in Tveitå Fiskeløs, Bygland. Surface Water Acidification Programme. *Midterm review conference, Bergen, Norway 22 to 26 June 1987*. The Royal Society, The Norwegian Academy of Science and Letters, The Royal Swedish Academy of Sciences, s. 374-423.
- Høeg, H. I. 1989. Noen resultater fra den pollenanalytiske undersøkelsen i Telemark. I Mikkelsen, E. *Fra jeger til bonde. Utviklingen av jordbruksamfunn i Telemark i*

- steinalder og bronsealder*, s. 372-421. Universitetets Oldsakssamling skrifter nr. 11. Ny rekke. Oslo.
- Høeg, H. 1991. Blomsterstøv fortel historie. I Bykle kommune: *Arkeologi og historie*, s. 17-20.
- Høeg, H. 1995a. Pollenanalyse – Lista. I Ballin, T. B. & O. L. Jensen. *Farsundprosjektet – steinalderboplasser på Lista*. Varia 29. Universitetets Oldsaksamling. Oslo.
- Høeg, H. 1995b. 12.000 år gammel historie opp av myra ved Vesttjønn. *Torridal blir til. Naturgrunnlaget og spor etter mennesker. Temahefte nr. 1* Torridal historielag. Kristiansand.
- Høeg, H. 1999. Pollenanalytiske undersøkelser i Rogaland og Ersdal i Vest-Agder. I Selsing, L. & G. Lillehammer (red.) *Museumslandskap – artikkelsamling til Kerstin Griffin på 60-årsdagen. Ams-Rapport 12 A*, s. 145-225. Stavanger.
- Høeg, H. 2012. *Pollenanalytiske undersøkelser i Aust- og Vest-Agder*. Upublisert manuskript.
- Høgestøl, M. & L. Prøsch-Danielsen. 2006. Impulses of agro-pastoralism in the 4th and 3th millenium BC on the southwestern coastal rim of Norway. *AEA (Association for Environmental Archaeology, 25th Anniversary Symposium volume. Vol. 11. No. 1*, pp-19-34.
- Indrelid, S. 1994. *Fangstfolk og bønder i fjellet. Bidrag til Hardangerviddas førhistorie 8500-2500 før nåtid*. Universitetets Oldsakssamlings Skrifter nr. 17. Ny rekke. Oslo.
- Indrelid, S. & D. Moe 1983. Februk på Hardangervidda i yngre steinalder. *Viking XLVI*, s. 36-71.
- Iversen, R. 2010. In a world of worlds. The Pitted Ware complex in a large scale perspective. *Acta Archaeologica* 81, pp. 5-43.
- Jensen, J. Aa. 1973. Myrhøj, 3 hustomter med klokkebægerkeramikk. *KUML* 1972, s. 61-122.

- Jessen, C. & C. Christensen. 2011. Paleoenvironmental investigations at Sosteli Iron Age farm (1948-2011). NNU report 09/2011. National Museum of Denmark.
- Johansen, Ø. 1986. *Tidlig metallkultur i Agder*. Universitetets Oldsaksamlings Skrifter nr. 8. Ny rekke. Oslo.
- Johansen, Ø. 1989. De skandinaviske stridsøkskulturer – er deres oppkomst resultat av innvandringer, religionsskifte eller andre årsaker? *Viking* LII, s. 72-90.
- Johnson, T. 1993. *Seinneolittisk tid i Sogn og Fjordane. Gjenstandstyper og funndistribusjon*. Hovedfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Bergen.
- Johnson, T. & C. Prescott. 1993. Late Neolithic houses at Stokkset, Sande in Sunnmøre. I Solberg, B (red.) *Minneskrift Egil Bakka*, s. 70-89. Arkeologiske Skrifter fra Historisk museum nr. 7. Historisk museum, Universitetet i Bergen. Bergen.
- Karsten, P. 1994. Att kasta yxan i sjön: en studie över rituell tradition och förändring utifrån skånska neolitiska offerfynd. *Act. Arch. Lundensia*. Series in 8°, No. 23. Lund.
- Kristiansen, K. 1989. Prehistoric Migrations – the case of the Single Grave and Corded Ware cultures. *Journal of Danish Archaeology* 8, s. 211-225.
- Kristiansen, K. 2009. Proto-Indo-European languages and institutions – an archaeological approach. In Vander-Linden, M & K. Jones-Bley (eds.). *Departure from the Homeland: Indo-Europeans and Archaeology*. Journal of Indo-European Studies Monograph Series 56, pp. 111-140. Washington D. C.
- Kristiansen, K. 2012. The Bronze Age expansion of Indo-European languages: an archaeological model. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Becoming European. The transformation of third millennium northern and western Europe*, pp. 165-181. Oxford.
- Kvalø, F. 2007. Oversjøiske reiser fra Sørvest-Norge til Nordvest-Jylland i eldre bronsealder – en drøfting av maritim realisering og rituell mobilisering. I Hedeager, L. (red.)

- Sjøreiser og stedsidentitet. Jæren/Lista i bronsealder og eldre jernalder.* Oslo
Archaeological Series, Vol. 8, s. 13-134. Oslo.
- Larsen, J. H. 2003. Utmarksbruk i Vest-Agder i eldre jernalder. I Rolfsen, P. & F. Stylegar (red.). *Snartemofunnene i nytt lys*, s. 167-190. Universitetets Kulturhistoriske Museer Skrifter nr. 2. Oslo.
- Larsson, L. 1992. Settlement and Environment during the Middle Neolithic and Late Neolithic. In Larsson, L., J. Callmer & B. Stjärnquist (eds.) *The Archaeology of the Cultural Landscape*. Lund.
- Larsson, L. 2000. Axes and fire – Contacts with the Gods. In Vandkilde, H. & D. Olausson (eds.) *Form, function and context: material studies in Scandinavian archaeology*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°, No. 31, pp. 93-103. Lund.
- Lekberg, P. 2002. *Yxors liv, människors landskap: en studie av kulturlandskap och samhälle i Mellansveriges senneolitikum*. Department of Archaeology and Ancient History. Uppsala University. Uppsala.
- Lindblom, I. 1982. *Fornminner i Tovdalsvassdraget, Aust-Agder*. Varia 8. Universitetets Oldsakssamling. Oslo.
- Lindström, J. 2003. Long distance distribution of battle axes in northern Europe – some aspects of the contacts between Denmark, Sweden and Finland 2800-2300 BC. In Samuelsson, C. and N. Ytterberg (eds.) *Uniting the Sea: Stone Age Societies in the Baltic Sea Region*, pp. 147-160. Department of Archaeology and ancient History. University of Uppsala. Uppsala.
- Lomborg, E. 1959. Donauländische Kulturbeziehungen und die relative Chronologie der frühen nordischen Bronzezeit. *Acta Archaeologica*, Vol. 30. København.
- Lomborg, E. 1960. Fladehugne flintredskaber i gravfund fra ældre bronzealder. *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie*, s. 146-183.

- Lomborg, E. 1968. Den tidlige bronzealders kronologi. Et forsøk på at fastlegge grænsen mellom perioderne I og II. *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie*, s. 91-152.
- Lomborg, E. 1973. *Die Flintdolche Dänemarks. Studien über Chronologie und Kulturbeziehungen des südkandinavischen Spätneolitikums*. Nordiske Fortidsminder. Serie B in quarto, bind 1. København.
- Låg, T. 1999. *Agders historie - 800-1350*. Agder Historielag. Kristiansand.
- Malmer, M. P. 1962. *Jungneolitische Studien*. Lund.
- Malmer, M. P. 1975. *Stridsyxekulturen i Sverige och Norge*. Lund.
- Malmer, M. P. 2002. *The Neolithic of south Sweden. TRB, GRK and STR*. The Royal Swedish Academy of Letters, History and antiquities. Stockholm.
- Mandt, G. 1991. *Vestnorske ristninger i tid og rom. Kronologiske, korologiske og kontekstuelle studier*. Upublisert doktorgradsavhandling. Universitetet i Bergen.
- Marstrander, S. 1950. Jylland – Lista. *Viking XIV*, s. 63-85.
- Mauss, M. 1990 [1925]. *The Gift. The Form and Reason for Exchange in Archaic Societies*. Routledge.
- Melheim, A. L. 2001. *Gjennom ild og vann. Graver og depoter som kilde til kosmologi i bronsealderen i Øst-Norge*. Hovedfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Oslo.
- Melheim, A. L. 2009. Kobberimport eller kobberproduksjon? *Foredrag fra det 10. nordiske bronsealdersymposiet i Trondheim 2006. Gunneria*, s. 10-35. NTNU, Vitenskapsmuseet. Trondheim.
- Melheim, A. L. 2012a. Towards a new understanding of Late Neolithic Norway – the role of metal and metalworking. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Becoming European. The transformation of third millennium northern and western Europe*, pp. 70-81. Oxford.

- Melheim, A. L. 2012b. *Recycling Ideas. Bronze Age Metal Production in Southern Norway*. Dissertation for the degree of philosophiae doctor (PhD). Department of Archaeology, Conservation and History. The Faculty of Humanities, University of Oslo. Oslo.
- Midtbø, I, L. Prøsch-Danielsen & S. K. Helle. 2001. Den Holocene (etteristidens) strandlinje i området Mandal-kristiansand, Vest-Agder, Sør-Norge: Et forprosjekt. *AmS-Varia* 37, s. 37-50. Stavanger.
- Mikkelsen, E. 1974. Kasin-graven, en stridsøksegrav fra yngre steinalder i Heddal, Telemark. Tradisjon og diffusjon. *Viking XXXVIII*, s. 117-136.
- Mikkelsen, E. 1980. *Kulturminner i Lyngdalsvassdraget, Vest-Agder*. Varia 3. Universitetets Oldsakssamling. Oslo.
- Mikkelsen, E. 1982. Introduksjon av jordbruk i Øst-Norge. I Sjøvold, T. (red.) *Introduksjonen av jordbruk i Norden*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Mikkelsen, E. 1984. Neolitiseringsen i øst-Norge. *Universitetets Oldsakssamlings årbok 1982/1983*, s. 87-128.
- Mikkelsen, E. 1989. *Fra jeger til bonde – utviklingen av jordbruksfunn i Telemark i steinalder og bronsealder*. Universitetets Oldsakssamlings Skrifter. Ny rekke 11. Oslo.
- Mikkelsen, E. & H. I. Høeg 1979. A reconsideration of Neolithic Agriculture in Eastern Norway. *Norwegian Archaeological Review* 12/1, pp. 33-47.
- Mjærum, A. 2004. *Å gi øksene liv: et biografisk perspektiv på slipte flintøkser fra sørøstnorsk tidlig- og mellomneolitikum*. Hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Oslo.
- Mjærum, A. 2012. The Bifacial Arrowheads in Southeast Norway. *Acta Archaeologica*, vol. 83/1, pp. 105-143.

- Moragón, L. 2012. Body use transformations: socio-political changes in the Bell Beaker context. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Becoming European. The transformation of third millennium northern and western Europe*, pp. 48-62. Oxford.
- Müller, S. 1898. De jydskke Enkeltgrave fra Stenalderen. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1898, s. 157-282.
- Myhre, B. 2002. Landbruk, landskap og samfunn 4000 f.Kr.-800 e.Kr. I Myhre, B. & I. Øye (red.), *Norges Landbrukshistorie I. 400 f.Kr.-1350 e.Kr. Jorda blir levevei*. Det norske samlaget. Oslo.
- Månson, P. 2007. *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. Norstedts Akademska Förlag. Stockholm.
- Nielsen, P. O. 1979. De tykknakkede flintøksers kronologi. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1977, s. 5-71.
- Nyland, A. 2003. Å gjenfortelle en ukjent historie med kjente kategorier. *Primitive tider* 6, s. 47-59.
- Nygaard, S. Too many people, ritual porridge eating or was Hinsch right after all? I *Festskrift til Anders Hagen. Arkeologiske Skrifter Bergen Museum*, nr. 4, s. 147-155.
- Nygaard, T. 2001. *Den lille sosiologiboka. Innføring i sosiologisk handlingsteori*. Oslo.
- Nærøy, A. J. 1993. Chronological and technological changes in Western Norway 6000-3800 BP. *Acta Archaeologica*, vol. 63, s. 77-95.
- Olausson, D. 1998. Battleaxes: Home-made, Made to Order or Factory Products? In Holm, L. & K. Knutsson (eds.). *Proceedings from the Third Flint Alternatives Conference at Uppsala, Sweden. Occasional Papers in Archaeology* 16, pp. 125-140. Uppsala.
- Olsen, A. B. 1981. *Bruk av diabas i vestnorsk steinalder*. Magistergradsavhandling i arkeologi. Universitetet i Bergen.

- Olsen, A. B. 1992. *Kotedalen – en boplass gjennom 5000 år, bd. 1*. Historisk museum, Universitetet i Bergen. Bergen.
- Olsen, T. B. 2005. *Egger av tid og rom. Transformasjonen av steinalderens fangstsamfunn i Vest-Norge*. Hovedfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Bergen.
- Prescott, C. 1986. *Chronological, typological and contextual aspects of the Late Lithic Period. A study based on sites excavated in the Nyset-Steggje mountain valleys, Årdal, Sogn, Norway*. Hovedfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Bergen.
- Prescott, C. 1991. Kulturhistoriske undersøkelser i Skrivarhelleren. *Arkeologiske rapporter 14*. Historisk museum. Universitetet i Bergen.
- Prescott, C. 1994. Paradigm Gained – Paradigm Lost? 150 years of Norwegian Bronze Age Research. *Norwegian Archaeological Review* 27/2, pp. 87-110.
- Prescott, C. 1996. Was there really a neolithic in Norway? *Antiquity* 70/267, pp. 77-87.
- Prescott, C. 2005. Settlement and economy in the Late Neolithic and Bronze Age of Southern Norway: Some points and premisses. I Høgestøl, M., L. Selsing, T. Løken, A. J. Nærøy & L. Prøsch-Danielsen (red.) *Konstruksjonsspor og byggeskikk: maskinell flateavdekking – metodikk, tolkning og forvaltning*, s. 127-136. AmS-Varia 43. Arkeologisk museum i Stavanger. Stavanger.
- Prescott 2006. Copper production in Bronze Age Norway? I Glørstad, H., B. Skar & D. Skre (red.) *Historien i forhistorien. Festskrift til Einar Østmo på 60-årsdagen*, s. 183-190. Skrifter nr. 4. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. Oslo.
- Prescott, C. 2009. History in prehistory – the late Neolithic/Early Metal Age, Norway. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Neolithisation as if History Mattered*, pp. 193-216. Bricoleur Press. Lindome.

- Prescott, C. 2012a. Veien til norske gårdssamfunn. Synspunkter på den kronologiske og kulturelle prosessen. I Solberg, A., J. A. Stålesen & C. Prescott (red.) *Neolitikum. Nye resultater fra forskning og forvaltning*, s. 169-179. Nicolay skrifter nr. 4.
- Prescott, C. 2012b. Third millennium transformations in Norway: modelling an interpretative platform. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Becoming European. The transformation of third millennium northern and western Europe*, pp. 115-127. Oxford.
- Prescott, C. & E. Walderhaug. 1995. The Last Frontier? Processes of Indo Europeanization in Northern Europe. The Norwegian Case. *The Journal of Indo-European Studies* 3 & 4, pp. 257-280.
- Prescott, C. & L. Melheim 2011. The first bronze age communities in Scandinavia. Comment to M. Pilar Prieto-Martinez: 'Bell Beaker Communities in Thy: The First Bronze Age Society in Denmark.' *Norwegian Archaeological Review* 42/1, pp. 89-93.
- Prieto-Martínez, M. P. 2008. Bell Beaker communities in Thy. The first Bronze Age society in Denmark. *Norwegian Archaeological Review*. 41/2, pp. 115-158.
- Prøsch-Danielsen, L. 1995. *Lista i støpeskjeen - landskapsendringer gjennom 15.000 år*. Utgitt av Fylkeskonservatoren i Vest-Agder. Trykkerihuset Skipnes. Trondheim.
- Prøsch-Danielsen, L. 1996. Vegetation history and human impact during the last 11500 years at Lista, the southernmost part of Norway. Based primarily on Professor Ulf Hafsten's material and diary from 1955-1957. *Norsk geografisk tidsskrift* 50, s. 85-99.
- Prøsch-Danielsen, L. 1997. New light on the Holocene shore displacement curve on Lista, the southernmost part of Norway. Based primarily on Professor Ulf Hafsten's material from 1955-57 and 1966. *Norsk geografisk tidsskrift* 51, s. 83-101.
- Reitan, G. 2005. *Neolitikum i Buskerud. Skikk, bruk og erverv i et langtidsperspektiv*. Hovedfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Oslo.

- Reitan, G. 2011. Moi – ett jorde, én gård, mange faser? Fra bronsealder til vikingtid og middelalder i Bygland, Setesdal. *Viking LXXIV*, s. 165-191.
- Renfrew, C. 1989. *Archaeology and Language. The Puzzle of Indo-European Origins*. Jonathan Cape. London.
- Rønne, O. 2005. Hus og gård i senneolitikum på Svinesund. *Primitive tider* 7, s. 61-69.
- Sahlins, M. 1963. Poor Man, Rich Man, Big-Man, Chief: Political Types in Melanesia and Polynesia. *Comparative Studies in Society and History*, No. 3, pp. 285-303.
- Sarauw, T. 2006. Early Late Neolithic dagger production in northern Jutland: marginalised production or source of wealth? *Sonderdruck aus Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 87, s. 213-272. Mainz am Rhein.
- Sarauw, T. 2007. Male symbols or warrior identities? The "archery burials" of the Danish Bell Beaker Culture. *Journal of Anthropological Archaeology* 26, pp. 65-87.
- Sarauw, T. 2008. Danish Bell Beaker Pottery and Flint Daggers – the Display of Social Identities? *European Journal of Archaeology* vol. 11/1, pp. 23-47.
- Scheen, R. 1977. *De norske flintdolkene*. Magistergradsavhandling i arkeologi. Universitetet i Oslo.
- Segeberg, A. 1978. Den enkla skafthålsyxan av sten. Fyndförhållanden och datering. *Tor* XVII, s. 159-218.
- Shennan, S. J. 1986. Interaction and Change in third millennium BC Western and Central Europe. In Renfrew, C. & J. F. Cherry (eds.). *Peer Polity Interaction and Socio-Political Change*, pp. 149-158. Cambridge University Press. Cambridge.
- Sherratt, A. 1983. The secondary exploitation of animals in the old world. *World Archaeology*, Vol. 15, No. 1, pp. 90-104.

- Sherratt, A. 1987. Cups that Cheered. In Waldren, W. H. & R. C. Kennard (eds.). *Bell Beakers of the western Mediterranean. Definition, Interpretation, Theory and New Site Data. The Oxford International Conference 1986. British Archaeological Reports – International Series 331*, pp. 81-115. Oxford.
- Sherratt, A. 1991. Sacred and Profane Substances: The Ritual use of Narcotics in Later Neolithic Europe. In Garwood, P., D. Jennings, R. Skeates & J. Toms (eds.). *Sacred and profane. Oxford University Committee for Archaeology Monograph No. 32*, pp. 50-64. Oxford University Committee for Archaeology. Oxford.
- Sherratt, A. 1994a. The Transformation of Early Agrarian Europe: The Later Neolithic and Copper Ages. In Cunliffe, B. (ed.). *Oxford Illustrated Prehistory of Europe*, pp. 167-202.
- Sherratt, A. 1994b. The Emergences of Elites: Earlier Bronze Age Europe. In Cunliffe, B. (ed.). *Oxford Illustrated Prehistory of Europe*, pp. 244-277.
- Shetelig, H. 1925. *Norges forhistorie. Problemer og resultater i norsk arkeologi*. Institutt for sammenliknende kulturforskning, serie A, Forelesninger 5a. Oslo.
- Sigmond, E. 1996. *Berggrunnen i Norge. Brukerveiledning til berggrunnskart over Norge 1:3 mill.* Statens Kartverk. Tapir forlag. Oslo.
- Skjølsvold, A. 1977. Slettabøboplassen. *Arkeologisk Museum i Stavanger. Skrifter 2*.
- Solberg, B. 1999. Graver og gravformer i norsk steinalder. I Glørstad, H., B. Skar & D. Skre (red.) *Historien i forhistorien. Festskrift til Einar Østmo på 60-årsdagen*. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, Skrifter nr. 4, s. 83-93.
- Stabell, B. 1980. Holocene shorelevel displacement in Telemark, southern Norway. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 60, s. 71-80.
- Stylegar, F. 1998. Snartemofunnenes miljø. *Universitetets Oldsakssamlings Årbok 1997/1998*, s. 113-122. Universitetets Oldsakssamling. Oslo.

- Stylegar, F. 2000. Tidlig jordbruk i det sørligste Norge. *Agder historielags årsskrift* 76, s. 116-154. Kristiansand.
- Stylegar, F. 2006. "Norges terskel, Europas port". *Kristiansand fra istid til sagatid*. Kristiansand.
- Sørensen, R. 2005. Vegetasjonshistorie. I Hedeager, L. & E. Østmo (red.). *Norsk arkeologisk leksikon*, s. 412-419. Pax forlag. Oslo.
- Thoresen, M. 2000. *Kvartærgeologisk kart over Norge. Tema: Jordarter*. Norges geologiske undersøkelse.
- Tilley, C. 1996. *An Ethnography of the Neolithic. Early Prehistoric Societies in Southern Scandinavia*. New Studies in Archaeology. Cambridge.
- Troels-Smith, J. 1952. *Rapport over mosegeologisk undersøgelse i forbindelse med et gaardsanlæg fra folkevandringstid, Sostelid, Åseral, Norge*. Upublisert rapport i topografisk arkiv, Kulturhistorisk museum. Oslo.
- Tschudi, A. 1963. Sørlandet. I Myklebost, H. & S. Strømme. (red.) *Norge. Land og folk*. Cappelen forlag. Oslo.
- Tørdal, K. 1978. *Steinalderfunn frå Vegårshei*. Trykt manuskript i topografisk arkiv, Kulturhistorisk museum. Oslo.
- Valum, M. 2009. *Hellig eller profan? Hus og husoffer som kilde til kosmologi i senneolitikum og bronsealder på Lista i Vest-Agder fylke*. Masteroppgave i arkeologi. Universitetet i Oslo.
- Vander Linden, M. 2012. Demography and mobility in North-Western Europe during the third millennium cal. BC. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Becoming European. The transformation of third millennium northern and western Europe*, pp. 19-29. Oxford.

- Vandkilde, H. 1996. *From Stone to Bronze. The Metalwork of the Late Neolithic and earliest Bronze Age in Denmark*. København.
- Vandkilde, H. 2005. A Review of the Early Late Neolithic Period in Denmark: Practice, Identity and Connectivity. *Offa-Jahrbuch*, Vol. 61/62, Nr. 2004/05, 2007, s. 75-109.
- Vandkilde, H., U. Rahbek & K. L. Rasmussen. 1996. Radiocarbon dating and the chronology of Bronze Age southern Scandinavia. *Acta Archaeologica* 67, pp. 183-198.
- Weber, M. 2008 [1922]. Det legitime herredømmes tre rene typer. I Weber, M. *Makt og byråkrati. Essay om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. Oslo.
- Weber, M. 1947. *The Theory of Social and Economic Organization*. Parsons. London.
- Weiner, A. B. 1992. *Inalienable Possessions. The Paradox of Keeping-While-Giving*. University of California Press.
- Østerberg, D. 1998. *Arkitektur og sosiologi i Oslo – en sosio-materiell fortolkning*. Pax forlag. Oslo.
- Østerberg, D. 2003. *Sosiologiens nøkkelbegreper og deres opprinnelse*. Oslo.
- Østerberg, D. 2011. *Kritisk situasjonsfilosofi*. Gyldendal Akademisk. Oslo.
- Østmo, E. 1978. Schaflochhäxte und landwirtschaftliche Siedlung. Eine Fallstudie über Kulturverhältnisse im südöstlichen Norwegen im Spätneolithikum und in der älteren Bronzezeit. *Acta Archaeologica*, Vol. 48, s. 155-206.
- Østmo, E. 1980. Boplasskronologi på Skagerakkysten. I Johansen, Ø., L. Marstrander, E. Mikkelsen og P. Rolfsen (red.) *Festskrift til Sverre Marstrander på 70-års dagen*. Universitetets Oldsaksamlings Skrifter. Ny rekke nr. 3, s. 87-94. Oslo.
- Østmo, E. 1984. *Kulturminner ved Gyvatn og Evje Øst, Vest-Agder og Aust-Agder*. Varia 10.

- Østmo, E. 1988. *Etableringen av jordbrukskultur i Østfold i steinalderen*. Universitetets Oldsakssamlings Skrifter. Ny rekke, 10. Oslo.
- Østmo, E. 1989. Vassendøya i Bygland. Fra Setesdalens steinalder. *Viking* LII, s. 22-52.
- Østmo, E. 2005. Over Skagerrak i steinalderen. Noen refleksjoner om oppfinnelsen av havgående fartøyer i Norden. *Viking* LXVIII, s. 55-82.
- Østmo, E. 2008a. Some Notes on the Development of Shipbuilding and Overseas Connections in Scandinavian Prehistory. In Childis, K., J. Lund & C. Prescott (eds.) *Facets of Archaeology. Essays in Honour of Lotte Hedeager on her 60th Birthday*, pp. 265-274. Oslo Arkeologiske serie, Vol. 10. Oslo.
- Østmo, E. 2008b. *Auve. En fangstboplass fra yngre steinalder på Vesterøya i Sandefjord*. Norske Oldfunn XXVIII. Kulturhistorisk museum. Oslo.
- Østmo, E. 2009. The Northern Connection. Comment to M. Pilar Prieto-Martinez: 'Bell Beaker Communities in Thy: The First Bronze Age Society in Denmark.' *Norwegian Archaeological Review* 42/1, pp. 86-89.
- Østmo, E. 2011. *Kriggergraver. En dokumentarisk studie av senneolittiske hellekister i Norge*. Norske Oldfunn XXVI. Kulturhistorisk museum. Oslo.
- Østmo, E. 2012. Late Neolithic Expansion to Norway. The beginning of a 4000 year old shipbuilding tradition. In Glørstad, H. & C. Prescott (eds.) *Becoming European. The transformation of third millennium northern and western Europe*, pp. 63-69. Oxford.
- Åstveit, L. I. 2006. Som man leter finner man. Røys, boplass og materiell kultur fra mellomneolitikum på Nordvestlandet. *Primitive tider* 9, s. 71-84.
- www.prospecting.no – Norges Geologiske undersøkelse og Direktoratet for gruvedrift.
Kartdatabase over industrimineraler, naturstein og metallforekomster.

15. Tabell- og figurlister

15.1 Tabelliste

Tab. 3.1: Kronologisk rammeverk for neolitikum og EBA per. I i Sør-Norge.

Tab. 4.1: Strandlinjeutviklinga langs Agderkysten 5000-2900 BP.

Tab. 8.1: Oversikt over SNSØK-flintøkser fra Agder fordelt på varianter av eggens utforming.

Merk at 15 økser er utelatt pga. manglende gjenstandsopplysninger.

Tab. 8.2: Oversikt over alle flintøkser fra MNB og SN i Agder.

Tab. 8.3: Oversikt over bergartsøkser uten skafthull fra MNB i Agder.

Tab. 8.4: Oversikt over økser med skafthull fra Agder.

Tab. 8.5: Flintdolker fra Agder fordelt på periode.

Tab. 8.6: Oversikt over flateretusjerte gjenstander fra SN.

Tab. 10.1: Kriterier for kategorisering av offerfunn utarbeida etter Bårdseth 1998; Groseth 2001; Karsten 1994; Mandt 1991; Melheim 2001; Reitan 2005; Vandkilde 1996a.

15.2 Figurliste

Forside: Fra venstre: Stridsøks fra Åmdal på Lista (C.28754a – Foto: Forf.), Fotografi fra Gunvald Strømmes private samling av oldsaker på Strømme i Kristiansand (Foto: Vest-Agder fylkeskommune), flateretusjert pilspiss fra Dyngvoll på Lista (C.22646a – Foto: Forf.)

Fig. 4.1: Lista – Strandlinje 5m over dagens havnivå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Fig. 4.2: Agder – Naturgeografisk soneinndeling (modifisert etter Låg 1999).

Fig. 8.1: C.32063 – Atypisk stridsøks fra Tjomsemoen på Søgne prestegård. Foto: Forf.

Fig. 8.2: C.34368a – «Klokkebegerspiss» fra Feda i Kvinesdal. Foto: Forf.

Fig. 8.3: Beinharpun C.30901a fra Halse i Mandal (Stylegar 2000:131).

Fig. 10.1: Datering av boplassen Vassendøya 3b - Rekalibrert i Ox.Cal. v.4.1.7.

Fig. 10.2: Gravfunnet C.27704 fra Gimleveien i Kristiansand (Stylegar 2000:130).

Fig. 10.3: Offerfunn fra MNB fordelt på gjenstandstyper og funnkontekster.

Fig. 10.4: Datering av stolpehull på Arctanderjordet - Rekalibrert i Ox.Cal. v.4.1.7.

Fig. 10.5: Datering av gravhaug ved Lundevågen – Rekalibrert i Ox.Cal. v.4.1.7.

Fig. 10.6: Offerfunn fra SN fordelt på funnkontekster og gjenstandstyper.

Fig. 10.7: Funnet C.22437 fra Hauge vestre på Lista (Gjessing 1920:112, 114).

Fig. 11.1: Kobber- og gullforekomster i Agder. Kart: NGU.

Fig. 12.1: Emne til stridsøks fra Sævik i Lillesand (Aust-Agder fylkeskommunes arkiv).

Fig. 12.2: C.25684 – Fragment av emne til stridsøks fra Maberg på Lista. Foto: Forf.

Fig. 12.3: C.25802 – I C-flintdolk fra Kråkenesvannet ved Torp på Lista. Foto: Forf.

Fig. 12.4: C.27769a – I E:2-flintdolk fra boplass ved Kjevik, Kristiansand. Foto: Forf.

16. Appendiks

Funnlister:

- Appendiks I: MNB-flintøkser
- Appendiks II: SN-flintøkser
- Appendiks III: MNB-bergartsøkser
- Appendiks IV: Vestlandsøkser
- Appendiks V: Stridsøkser
- Appendiks VI: Hagebyhögaøkser
- Appendiks VII: Enkle skafthulløkser
- Appendiks VIII: Flintdolker
- Appendiks IX: Flintdolker type VI
- Appendiks X: Flintdolkemner
- Appendiks XI: Flintsigder
- Appendiks XII: Skjeforma skrapere
- Appendiks XIII: Flateretusjerte spisser
- Appendiks XIV: Metallgjenstander
- Appendiks XV: Keramikklokalteter
- Appendiks XVI: Fasetterte slipesteiner
- Appendiks XVII: Boplassfunn
- Appendiks XVIII: Gravfunn fra MNB
- Appendiks XIX: Gravfunn fra SN
- Appendiks XX: Offerfunn med flintskiver, spisser, flekker og avslag

Pollenanalyser:

- Appendiks XXI: Pollenanalyser fra Agder

Metallforekomster:

- Appendiks XXII: Metallforekomster og neolittiske funn

Kart:

Kartgrunnlag for alle kart: © Statens kartverk.

- Appendiks XXIII: Agder – Geografisk oversiktskart
- Appendiks XXIV: Agder – Administrativ inndeling

- Appendiks XXV: Boplasser med bruksfase i TN/MN – Oversiktskart
- Appendiks XXVI: Boplasser med bruksfase i SN – Oversiktskart
- Appendiks XXVII: Funn av slipt flint på boplasser – Oversiktskart
- Appendiks XXVIII: Funn av sylindriske flintkjerner på boplasser – Oversiktskart
- Appendiks XXIX: Funn av skiferspisser på boplasser – Oversiktskart
- Appendiks XXX: Tangespisser fordelt på typer – Oversiktskart (farger)
- Appendiks XXXI: Lokalteter med dekorert neolittisk keramikk – Oversiktskart
- Appendiks XXXII: Neolittiske lokaliteter med udekorert keramikk – Oversiktskart

- Appendiks XXXIII: MNB-flintøkser fordelt på hovedtyper – Oversiktskart (farge)
- Appendiks XXXIV: MNB-flintøkser fordelt på kulturtilhørighet – Oversiktskart (farge)
- Appendiks XXXV: SN-flintøkser fordelt på hovedtyper – Oversiktskart
- Appendiks XXXVI: MNB-bergartsøkser fordelt på eggvarianter – Oversiktskart (farge)
- Appendiks XXXVII: Stridsøkser fordelt på kulturtilhørighet – Oversiktskart
- Appendiks XXXVIII: Stridsøkser fordelt på underperioder – Oversiktskart
- Appendiks XXXIX: Enkle skafthulløkser – Oversiktskart
- Appendiks XL: SN-Flintdolker og flintdolkemner fordelt på hovedtyper – Oversiktskart (farge)
- Appendiks XLI: SN-Flintdolker fordelt på undertyper – Oversiktskart (farge)
- Appendiks XLII: Flintdolker fordelt på underperioder – Oversiktskart
- Appendiks XLIII: EBA-flintdolker - Type VI – Oversiktskart
- Appendiks XLIV: Flintsigder og skjeforma skrapere – Oversiktskart
- Appendiks XLV: Flateretusjerte spisser fordelt på perioder – Oversiktskart (farge)
- Appendiks XLVI: Fasetterte slipesteiner – Oversiktskart

- Appendiks XLVII: MNB-flintøkser fordelt på funnkategorier – Oversiktskart

- Appendiks XLVIII: SN-flintøkser fordelt på funnkategorier – Oversiktskart
- Appendiks XLIX: MNB-bergartsøkser fordelt på funnkategorier – Oversiktskart
- Appendiks L: Stridsøkser fordelt på funnkategorier – Oversiktskart
- Appendiks LI: Enkle skafthulløkser fordelt på funnkategorier – Oversiktskart
- Appendiks LII: Flintdolker og flintdolkemner fordelt på funnkategorier – Oversiktskart
- Appendiks LIII: Flintsigder fordelt på funnkategorier – Oversiktskart
- Appendiks LIV: Skjeforma skrapere fordelt på funnkategorier – Oversiktskart
- Appendiks LV: Flateretusjerte spisser fordelt på funnkategorier – Oversiktskart

- Appendiks LVI: MNB - Funndistribusjon – Oversiktskart (farge)
- Appendiks LVII: MNB - Funndistribusjon – Lista
- Appendiks LVIII: MNB - Funndistribusjon – Flekkefjord – Lindesnes
- Appendiks LIX: MNB – Funndistribusjon – Lindesnes – Mandal
- Appendiks LX: MNB - Funndistribusjon– Mandal – Kristiansand
- Appendiks LXI: MNB - Funndistribusjon – Kristiansand – Grimstad
- Appendiks LXII: MNB - Funndistribusjon– Grimstad – Arendal
- Appendiks LXIII: MNB - Funndistribusjon – Arendal – Tvedestrand
- Appendiks LXIV: MNB - Funndistribusjon – Tvedestrand – Risør
- Appendiks LXV: MNB - Funndistribusjon – Otravassdraget

- Appendiks LXVI: MNB - Funnkategorier – Oversiktskart (farge)
- Appendiks LXVII: MNB - Funnkategorier – Lista
- Appendiks LXVIII: MNB - Funnkategorier – Flekkefjord – Lindesnes
- Appendiks LXIX: MNB - Funnkategorier – Lindesnes – Mandal
- Appendiks LXX: MNB - Funnkategorier – Mandal – Kristiansand
- Appendiks LXXI: Funnkategorier i MNB – Kristiansand – Grimstad
- Appendiks LXXII: MNB - Funnkategorier – Grimstad – Arendal
- Appendiks LXXIII: MNB - Funnkategorier – Arendal – Risør
- Appendiks LXXIV: MNB - Funnkategorier – Otravassdraget

- Appendiks LXXV: SN-Funndistribusjon – Oversiktskart (farge)
- Appendiks LXXVI: SN-Funndistribusjon – Lista
- Appendiks LXXVII: SN-Funndistribusjon – Flekkefjord – Lindesnes

- Appendiks LXXVIII: SN-Funndistribusjon – Lindesnes – Mandal
- Appendiks LXXIX: SN-Funndistribusjon – Mandal – Kristiansand
- Appendiks LXXX: SN-Funndistribusjon – Kristiansand – Grimstad
- Appendiks LXXXI: SN-Funndistribusjon – Grimstad – Arendal
- Appendiks LXXXII: SN-Funndistribusjon – Arendal – Tvedestrand
- Appendiks LXXXIII: SN-Funndistribusjon – Tvedestrand – Risør
- Appendiks LXXXIV: SN-Funndistribusjon – Otravassdraget

- Appendiks LXXXV: SN-Funnkategorier – Oversiktskart (farge)
- Appendiks LXXXVI: SN-Funnkategorier – Lista
- Appendiks LXXXVII: SN-Funnkategorier – Flekkefjord – Lindesnes
- Appendiks LXXXVIII: SN-Funnkategorier – Lindesnes – Mandal
- Appendiks LXXXIX: SN-Funnkategorier – Mandal – Kristiansand
- Appendiks XC: SN-Funnkategorier – Kristiansand – Grimstad
- Appendiks XCI: SN-Funnkategorier – Grimstad – Arendal
- Appendiks XCII: SN-Funnkategorier – Arendal – Risør
- Appendiks XCIII: SN-Funnkategorier – Otravassdraget

Appendiks I - MNB-Flintøkser

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Datering	Kultur	Gjenstand	Type	Nakke	Egg	Mærknad	Funnopplysninger	Funntype
C30454	Aust-Agder	Arendal	Alve 19/25	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Uslipte smalsider	Funnet på Danielshave, ca. 1,2m djupt i jorda	Mulig offer
C30352	Aust-Agder	Arendal	Fløystad 11	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Slipt egg, ellers uslipt	Ukjent	
C30355	Aust-Agder	Arendal	Fløystad 11/5	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Eggfragment, uslipte smalsider	Ukjent	
C31938	Aust-Agder	Arendal	Gamle Skjeggestø 10/88	MNB	EGK	Flintøks	Rettegga tynnblada	Tjukk	Rett	Slipt egg, ellers uslipt	Funnet i fyllmasse gravd ut fra under huset på gården	
C30544	Aust-Agder	Arendal	Hafstad 48/Arendal by	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Godt bevart	Funnet i åker	
C30466	Aust-Agder	Arendal	His 5/126	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Slipt egg, ellers uslipt	Ukjent	
C30456a	Aust-Agder	Arendal	Lien 17/6-8-14 (Vågsnes)	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Rettegga	Tjukk	Rett	Slipt egg, ellers uslipt	Funnet sammen med C30456b	Mulig offer
C30456b	Aust-Agder	Arendal	Lien 17/6-8-14 (Vågsnes)	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga		Tverr	Helslipt	Funnet sammen med C30456a	Mulig offer
C35809	Aust-Agder	Arendal	Løddesøl søndre 44 (Solberg)	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga	Tjukk	Tverr	Eggfragment	Ukjent	
C30469	Aust-Agder	Arendal	Løvold 4	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Helslipt	Ukjent	
C28273	Aust-Agder	Arendal	Nedenes 28/7 (Skyttervolden)	MNB	EGK/SNSØK	Flintmeisel	Rettegga tynnblada		Rett	Slipt egg, ellers uslipt	Ukjent	
C30898	Aust-Agder	Arendal	Omholt lille 41	MNB	SNSØK	Flintøks	Hulegga tjukkblada		Hul	Helslipt	Funnet ved veien til Bråstad jernbanestasjon, under bygging av jernbanen	
C35256	Aust-Agder	Arendal	Slåbervik 6	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tynnblada, tverregga	Tjukk	Tverr	Uslipte smalsider	Funnet ved fergeteiet på Nordodden	
C30550	Aust-Agder	Arendal	Strømsbu 218/Arendal by	MNB	EGK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Var hel da den ble funnet	Funnet på byggetomt. "Lå knapt 30 cm under overflaten og ca. 2,5 cm over fjellet på toppen av en liten bakke med glissen furuskog."	
C30374	Aust-Agder	Arendal	Tveite østre 19	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Avslag av eggen	Ukjent	
C34499	Aust-Agder	Arendal	Åmdal 22/6	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Rettegga tynnblada	Tjukk	Rett	Knusespor i nakken	Funnet under grøfting med maskin	
C30472	Aust-Agder	Arendal	Ukjent/Haugedal?	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Uslipte smalsider	Ukjent	
Aust-Agder-museet nr. 17714	Aust-Agder	Arendal	Ukjent	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr		Ukjent	
C17008	Aust-Agder	Bygland	Lande 57	MNB	SNSØK	Flintøks	Rettegga tjukkblada	Tjukk	Rett	Slipt egg, ellers uslipt	Ukjent	
C19381	Aust-Agder	Bygland	Lande 57	MNB	SNSØK?	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk		Slipt egg, ellers uslipt (ikke gjenfunnet)	Ukjent	

Appendiks I - MNB-Flintøkser

Top. ark	Aust-Agder	Bygland	Neset	MNB	SNSØK	Flintøks	Hulegga tjukkblada		Hul	I to deler	Funnet på odde i Byglandsfjorden (lok. ID-nr. 76604) sammen med flintøks av usikker type	Mulig offer
C10542	Aust-Agder	Evje	Kalland 30	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Hulegga tjukkblada		Hul		Funnet sammen med C10543 og C0544 under en stor stein	Offer
C10543	Aust-Agder	Evje	Kalland 30	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Hulegga tjukkblada		Hul		Funnet sammen med C10543 og C10544 under en stor stein	Offer
C10544	Aust-Agder	Evje	Kalland 30	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Hulegga tjukkblada		Hul		Funnet sammen med C10543 og C10544 under en stor stein	Offer
C30431	Aust-Agder	Froland	Oland 45/1	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Eggfragment	Ukjent	
C30279	Aust-Agder	Gjerstad	Sunde 41	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Helslipt	Funnet ved nybrott	
C27530	Aust-Agder	Gjerstad	Åsbø 23/12	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr		Funnet i åker	
C30282	Aust-Agder	Gjerstad	Ukjent/Vegårshei?	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Slipt egg, ellers uslipt. Ant. omhøgd av større øks	Ukjent	
C30480	Aust-Agder	Grimstad	Fevik 50	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Rettegga	Tjukk	Rett		Funnet i steinrøys	Mulig gravfunn
C28251	Aust-Agder	Grimstad	Frivoll østre 8/13 (Kringvold)	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Uslipte smalsider	Funnet under grøfting i gammel åker	
C29558	Aust-Agder	Grimstad	Kroken 69/25 (Tunga)	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Godt bevart	Funnet i åker	
C25823	Aust-Agder	Grimstad	Kvikshaug 63/3	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga	Tjukk	Tverr	Helslipt	Funnet i åker	
C30495	Aust-Agder	Grimstad	Trålum nedre 52/7	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Slipt egg, ellers uslipt	Ukjent	
C34383	Aust-Agder	Grimstad	Vessøya 59/1	MNB	EGK/SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Var hel da den ble funnet	Funnet i åker	
C21810	Aust-Agder	Grimstad	Ukjent/Levermyr	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga	Tjukk	Tverr		Funnet i myr	Offer
C30510	Aust-Agder	Lillesand	Ukjent/Vestre Moland pgd.	MNB	USIKKER	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk		Uslipte smalsider (ikke gjenfunnet)	Ukjent	
C30552	Aust-Agder	Grimstad	Ukjent	MNB	SNSØK	Flintøks	Hulegga tjukkblada	Tjukk	Hul		Ukjent	
C25694	Aust-Agder	Lillesand	Kalvell 44/1	MNB	EGK	Flintøks	Rettegga tjukkblada	Tjukk	Rett	Helslipt	Ukjent	
C4494	Aust-Agder	Lillesand	Ukjent/Smalsundet	MNB	SNSØK	Flintøks	Hulegga tjukkblada	Tjukk	Hul		Funnet ved mudringsarbeide i Smalsundet, mellom Justøya og fastlandet, på en dybde av ca. 9 fot	
C30510	Aust-Agder	Lillesand	Ukjent/Vestre Moland pgd.	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Uslipte smalsider	Ukjent	
C35830	Aust-Agder	Risør	Garte 10/1	MNB	SNSØK	Flintøks	Rettegga tjukkblada	Tjukk	Rett	Uslipte smalsider	Funnet ved stolpegravning, 50m NV for våningshuset	

Appendiks I - MNB-Flintøkser

C18720	Aust-Agder	Risør	Sandnes 5	MNB	SNSØK	Flintøks	Rettegga tynnblada	Tjukk	Rett	Helslipt	Ukjent	
C13410	Aust-Agder	Risør	Skjelsø 19	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr		Ukjent	
C30287	Aust-Agder	Risør	Risøya 32	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Ant. omhøgd fra større øks	Ukjent	
C11197	Aust-Agder	Risør	Ukjent/Skarvannet	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Slipt egg, ellers uslipt	Funnet ved Skarvannet	
C18365	Aust-Agder	Tvedestrand	Borøy	MNB	EGK	Flintøks	Rettegga tjukkblada	Tjukk	Rett	Slipt egg, ellers uslipt	Ukjent	
C14827	Aust-Agder	Tvedestrand	Gåsekjenn 23	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Helslipt	Funnet i myr, ca. 1 alen djupt	Offer
C8753	Aust-Agder	Tvedestrand	Kvåstad 22	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Helslipt	Funnet i grustak	Mulig gravfunn
C19681	Aust-Agder	Tvedestrand	Romundstad 70	MNB	EGK	Flintøks	Rettegga tjukkblada	Tjukk	Rett	Uslipte smalsider	Funnet sammen med tangespiss C19682	Mulig offer
C29122	Aust-Agder	Tvedestrand	Sandøya østre 78/15 (Hella)	MNB	EGK/SNSØK	Flintøks	Rettegga tynnblada	Tjukk	Rett	Ildskada	Funnet i ei steinrøys nær stranda i Fiskevika	Mulig gravfunn
C29121	Aust-Agder	Tvedestrand	Ukjent/Lundedalen, Holt pgd.	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Helslipt	Funnet i åker, nær et vann	
C8148	Aust-Agder	Valle	Ukjent/Helle	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Hulegga		Hul	Helslipt	Ukjent	
C35439	Aust-Agder	Åmli	Ramse øvre 11/10 (Lislemyr)	MNB	USIKKER	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk	Rett	Delvis slipt (typebestemt ut fra fotografi)	Funnet under jordarbeid ca. 100 m SV for hovedbygningen, ca. "1 fot" nede i jorda, S for en stor, jordfast stein	Offer
C23270	Aust-Agder	Åmli	Smeland 15/6 (Gjevdeli)	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Slipt egg, ellers uslipt	Funnet under anlegg av ny skogsvei	
C21150	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Helslipt	Funnet under jordarbeide	
C24831	Vest-Agder	Farsund	Elle 55/5-6	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Helslipt	Ukjent	
Lista museum	Vest-Agder	Farsund	Grimsby	MNB	SNSØK?	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk	Tverr		Ukjent	
C27303	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16/26	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Ildskada. Nærmest ei "miniatyrøks"	Funnet i åker	
C27481	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16/26	MNB	SNSØK	Flintøks	Hulegga tukklada		Hul	Mangler en del av nakken	Funnet i dyrka utmark, sør for vei mellom Farsund og Vanse	
C22437b	Vest-Agder	Farsund	Hauge vestre 91	MNB	USIKKER	Flintøks	Tjukknakka, tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr		Funnet sammen med tjukkknakka bergartsøks C22437a og skjeforma skraper C22437e ved utgravning av gravhaug i 1919. Gjenstandene lå samlet ved en stor, jordfast stein.	Usikkert anlegg

Appendiks I - MNB-Flintøkser

C22437c	Vest-Agder	Farsund	Hauge vestre 91	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr		Funnet sammen med tjukknakka bergartsøks C22437a og skjeforma skraper C22437e ved utgravning av gravhaug i 1919. Gjenstandene lå samlet ved en stor, jordfast stein.	Usikkert anlegg
C27645d	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85	MNB	SNSØK	Smalmeisel	Tverregga	Tjukk	Tverr		Funnet i åker kalt Ørdalen, NV for gårdstunet	
C34222b	Vest-Agder	Farsund	Kalleberg 97/2-10-11	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tynnblada, rettegga	Tjukk	Rett	Uslipte smalsider	Funnet under veiarbeide	
C22422	Vest-Agder	Farsund	Knutstad 59/1	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk		Eggfragment	Funnet "i marken"	
C36571	Vest-Agder	Farsund	Listeid (Knatten)	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukklada	Tjukk	Tverr	Uslipte smalsider	Funnet under gravarbeid i en bakkeskråning ca. 70 m fra sjøen og ca. 20-30 m o.h.	
B4576	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	MNB	USIKKER	Flintmeisel?	Rettegga(?)	Tjukk	Rett			
C22253	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99/7	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Nesten helslipt	Funnet i Hellemyra	Offer
B3220	Vest-Agder	Farsund	Nordhassel	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Rettegga	Tjukk	Rett	Uslipt egg	Funnet i kanten av Hellemyra sammen med slipt flintøks og flintavslag under en stor stein	Offer
C26103	Vest-Agder	Farsund	Råstad 94/1	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Delvis slipte smalsider	Funnet ca. 350m S for gårdstunet	
C8291	Vest-Agder	Farsund	Sigersvoll 6	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukklada	Tjukk	Tverr	Helslipt	Ukjent	
C24600	Vest-Agder	Farsund	Skagen 62/4 (Skomsvold)	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tverregga	Tjukk	Tverr	Delvis slipte smalsider (ikke gjenfunnet)	Funnet under jordarbeide	
C21294	Vest-Agder	Farsund	Skeibrok	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr	Helslipt	Funnet i gammel hustuft	
C26340	Vest-Agder	Farsund	Skeime øvre 26	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tjukklada, tverregga	Tjukk	Tverr	Ildskada, uslipte smalsider	Funnet på "Monestykket"	
C50208	Vest-Agder	Farsund	Skjolnes 7/13	MNB	USIKKER	Flintøks	Miniatyrøks	Tjukk			Funnet i åker	
C21745	Vest-Agder	Farsund	Tjørve 33	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tynnblada	Tjukk	Tverr		Ukjent	
C26608a	Vest-Agder	Farsund	Torp 10/1	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga	Tjukk	Tverr	Helslipt	Funnet sammen med bredt flekkefragment C26608b	Mulig offer
B4575	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103	MNB	SNSØK	Flintøks	Hulegga tjukklada		Hul		Funnet i grusen fra utgravd gravhaug	
B5432	Vest-Agder	Farsund	Åmdal	MNB	SNSØK?	Flintøks	Hulegga tjukklada		Hul	Helslipt	Ukjent	
B3299	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/Herad	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tjukklada	Tjukk	Tverr		Ukjent	
C22487	Vest-Agder	Farsund	Ukjent	MNB	EGK	Flintøks	Tverregga tjukklada	Tjukk	Rett		Funnet "i en dal nær Farsund"	

Appendiks I - MNB-Flintøkser

C24076	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103 (Møllerhaug)	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Uslipte smalsider	Funnet ved bygging av mur nær kvernhuset	
C7705	Vest-Agder	Flekkefjord	Tjørsvåg	MNB	USIKKER	Flintøks	Tjukknakka, tjukkblada, rettegga	Tjukk	Rett	Delvis slipte smalsider	Ukjent	
C19790	Vest-Agder	Flekkefjord	Ukjent/Kirkehavn	MNB	SNSØK	Flintøks	Hulegga tjukkblada		Hul	Helslipt	Ukjent	
C25261	Vest-Agder	Flekkefjord	Ukjent/Hersdalen	MNB	EGK	Flintøks	Rettegga tjukkblada	Tjukk	Rett	Delvis slipte smalsider	Funnet i myr	Offer
C35021	Vest-Agder	Hægebostad	Gysland nedre 1	MNB	USIKKER	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk		Slipte smalsider (i privat oppbevaring)	Funnet ca. 5m SV for flyttblokk, med heller i V-enden. Flintavslag i prøvestikk i helleren	Boplass
C26183	Vest-Agder	Kristiansand	Berge 5/1	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tjukkblada, tverregga	Tjukk	Tverr	Delvis slipte smalsider	Funnet i liten heller	Mulig boplass
Privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Bjørndalen	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, rettegga	Tjukk	Rett	Delvis slipte smalsider?	Ukjent	
VAF 8821	Vest-Agder	Kristiansand	Bøen	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tverregga	Tjukk	Tverr	Delvis slipte smalsider?	Ukjent	
Vennesla museum nr. 177	Vest-Agder	Kristiansand	Bøen (Hvalviga)	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tverregga	Tjukk	Tverr		Ukjent	
VAF 8823	Vest-Agder	Kristiansand	Dolsvåg	MNB	SNSØK?	Flintøks	Tjukknakka, tverregga (?)	Tjukk	Tverr	Eggfragment med uslipte smalsider	Ukjent	
VAF 8872	Vest-Agder	Kristiansand	Drange	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tjukkblada, tverregga	Tjukk	Tverr		Ukjent	
C30773	Vest-Agder	Kristiansand	Flekkerøya 2/174	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tjukkblada, tverregga	Tjukk	Tverr	Delvis slipte smalsider	Funnet "under et 1 m høyt steilt fjell, 30 cm dypt i steinet, rød jord", ca. 17m NØ for huset	Offer
VAF 8824	Vest-Agder	Kristiansand	Frikstad 22	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tynnblada, rettegga	Tjukk	Rett	Uslipte smalsider	Ukjent	
C27019	Vest-Agder	Kristiansand	Heglevold 42/235	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Delvis slipte smalsider	Funnet i åker	
VAF	Vest-Agder	Kristiansand	Holskogen	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk			Ukjent	
C20966	Vest-Agder	Kristiansand	Knarrevik	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tjukkblada, tverregga	Tjukk	Tverr	Uslipte smalsider	Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme øvre	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk			Ukjent	
Privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Støle	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk			Ukjent	
Agder naturmuseum	Vest-Agder	Kristiansand	Torsvik	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk			Ukjent	
B5309	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/"Topsdalen"	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk		Delvis slipte smalsider	Ukjent	

Appendiks I - MNB-Flintøkser

C20703a	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Flekkerøya	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tjukkblada, rettegga	Tjukk	Rett	Helslipt	Funnet sammen med fragment av tverregga bergartsøks, hulslipt bergartsfragment og 8 flintflekker C20703b-e	Mulig boplass	
C26490	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Oddernes	MNB	EGK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Uslipt	Funnet ved graving nær Oddernes ringgate		
C27704a	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Gimleveien	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr		Funnet under veiarbeid	Gravfunn	
C27704b	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Gimleveien	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr		Funnet under veiarbeid	Gravfunn	
C27704c	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Gimleveien	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr		Funnet under veiarbeid	Gravfunn	
C27704d	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Gimleveien	MNB	SNSØK	Flintøks	Rettegga tjukkblada	Tjukk	Rett		Funnet under veiarbeid	Gravfunn	
Privat eie	Vest-Agder	Lindesnes	Njerve	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk			Funnet i Høllebukta (lok. ID-nr. 11840)		
C21742	Vest-Agder	Lindesnes	Ukjent	MNB	SNSØK	Flintøks	Tverregga	Tjukk	Tverr	Eggfragment	Ukjent		
C4347	Vest-Agder	Lyngdal	Austad 168	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tynnblada, hulegga			Hul	Eggfragment	Ukjent	
C38588	Vest-Agder	Mandal	Rosshaven 63/2	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Firesidig			Delvis slipt	Funnet i åker 20m ØSØ for hovedhuset på gården		
C28750	Vest-Agder	Mandal	Skoje 69/2-7	MNB	SNSØK	Smalmeisel	Tverregga	Tjukk	Tverr	Uslipte smalsider	Funnet under stor jordfast stein i åker	Offer	
B214	Vest-Agder	Mandal	Ukjent	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Tverregga tjukkblada	Tjukk	Tverr	Uslipt	Funnet i nærheten av Mandal kirke		
C19446	Vest-Agder	Marnardal	Åpåsæ	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tynnblada, rettegga	Tjukk	Rett		Funnet under grusgraving		
C19445	Vest-Agder	Marnardal	Homme øvre eller ytre	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tjukkblada, rettegga (B-øks?)	Tjukk	Rett	Uslipte smalsider	Funnet ved nybrott		
B5715	Vest-Agder	Sirdal	Haukhom	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka	Tjukk		Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Ukjent		
C50382	Vest-Agder	Søgne	Salthaug 40/1	MNB	SNSØK	Flintøks	Tjukknakka, tynnblada, hulegga			Hul	Delvis slipte smalsider	Funnet under grøftegraving i dyrket sand- og myrjord på et sted kalt Fidja, ca 100 m 22o NNØ for tunet på Saltåg (40/4) og ca 340 m VSV for bekkeutløp i Ravnebukta.	Offer
Top. ark	Vest-Agder	Vennesla	Vennesla 6/212	MNB	SNSØK	Flintmeisel	Usikker				Ukjent		

Appendiks II - SN-Flintøkser

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Gjenstand	Type	Merknad	Datering	Funnopplysninger	Funntype
C30452	Aust-Agder	Arendal	Alve 19	Flintøks	Breiegga tjukkblada		SN	Funnet i åker, ca. 1 fot dypt i jorda	
C33795	Aust-Agder	Arendal	Gjerdalen 5/6	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet i åker	
C23339c	Aust-Agder	Arendal	Lien 17/15	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet i samme område som vestlandsøks C23339b og flintsigd C23339d	Mulig boplass
C30444	Aust-Agder	Arendal	Løddesøl søndre 14/11	Flintøks	Tosidig	Oppskjerpa egg	SN	Funnet under nybrott i bakkeskråning, ca. 20m fra C30445	Mulig offer
C30445	Aust-Agder	Arendal	Løddesøl søndre 14/11	Flintøks	Tosidig	Oppskjerpa egg	SN	Funnet under nybrott i bakkeskråning, ca. 20m fra C30444	Mulig offer
C32038	Aust-Agder	Arendal	Mørefjær østre 44/178 (Salterød)	Flintøks	Breiegga tjukkblada		SN	Funnet i en ca.120cm djup jordfylt forsenkning i fjellet like utafor huset	Mulig offer
C26223	Aust-Agder	Arendal	Mørlund lille 21/3	Flintøks	Tosidig		SN	Ukjent	
C26224	Aust-Agder	Arendal	Nyli/Arendal by	Flintøks	Tosidig		SN	Ukjent	
C30411	Aust-Agder	Arendal	Oddersland øvre 49 (Sagene)	Flintøks	Tosidig	Oppskjerpa egg	SN	Ukjent	
C35706	Aust-Agder	Arendal	Ukjent	Flintøks	Breiegga tynnblada		SN	Ukjent	
C32822a	Aust-Agder	Risør	Frivoll 14/31 (Grundesund)	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet på et jordstykke kalt Nybråta, sammen med tangespissfragment C32822b	Mulig boplass
C35222	Aust-Agder	Tvedestrand	Gjeving 84/150	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet under grøftegraving på idrettsplassen på Gjeving skole, ca. 20moh.	Mulig offer
C4010	Aust-Agder	Tvedestrand	Nes øvre 45	Flintøks	Tosidig	Tosidig	SN	Funnet på Nes jernverk sammen med C4009 type III B-flintdolk	Mulig offer
C28752	Aust-Agder	Tvedestrand	Sandøya østre 78/15 (Fiskvika)	Flintøks	Breiegga tjukkblada		SN	Funnet "i en liten ring ca. 1 m ovenfor fjæra nær flomålet"	
C1832	Aust-Agder	Tvedestrand	Tvedestrand by	Flintøks	Breiegga tynnblada		SN	Funnet under tomtegraving	
C25709	Vest-Agder	Farsund	Frestad 70/2	Flintøks	Tosidig	Oppskjerpa egg	SN	Funnet "ved en del mindre steiner"	

Appendiks II - SN-Flintøkser

C26286	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16/26	Flintøks	Breiegga, tjukknaakka, tverregga		SN	Ukjent	
C22437d	Vest-Agder	Farsund	Hauge vestre 91	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet under en stor stein	Offer
C20089	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45	Flintøks	Tosidig, tverregga	Emne	SN	Ukjent	
C23289	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99	Flintøks	Breiegga, tynnblada		SN	Funnet vest for gården i dyrka mark	
B3220a	Vest-Agder	Farsund	Nordhassel	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet ved siden av B3220b under en stein, sammen med flintknoller og avslag	Offer
B3220b	Vest-Agder	Farsund	Nordhassel	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet ved siden av B3220a under en stein, sammen med flintknoller og avslag	Offer
C26141	Vest-Agder	Farsund	Senegre	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet "ved et le"	
C24500	Vest-Agder	Farsund	Skeime 25-26	Flintøks	Tosidig	Emne?	SN	Funnet i ei hustuft fra nyere tid	
C25971	Vest-Agder	Farsund	Skeime nedre 25/24	Flintøks	Breiegga tjukkblada		SN	Funnet ca. 20cm djupt i jorda, på overgangen mellom matjord og gruslag	
C26617a	Vest-Agder	Farsund	Skeime øvre 25/7	Flintøks	Tosidig	Uferdig emne	SN	Funnet under nybrott sammen med flintdolkemne og 7 store flintskiver	Offer
C25083	Vest-Agder	Farsund	Stokke 11	Flintøks	Tosidig	Uferdig emne	SN	Ukjent	
C25277	Vest-Agder	Farsund	Strømsland 107/1-2	Flintøks	Breiegga, tjukknaakka, tverregga		SN	Ukjent	
B4763	Vest-Agder	Farsund	Sunde	Flintøks	Tosidig		SN	Ukjent	
C22150 (2 økser)	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103 (Klokkhammer)	Flintøks	Tosidig	Emner til 2 økser	SN	Funnet sammen med flintskive og flintknoll	Offer
C22214	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103 (Klokkhammer)	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet samme sted som C22150	Offer

Appendiks II - SN-Flintøkser

								"Funnet ikke langt fra Farsund i en liden Røs ved Veien udover til Lunde. Efter Finderens Opgivende var de nedlagte i et mellem Stenene bygget lidet firesidet Rum, der dækkedes af en Helle eller mindre flad Sten." Funnet sammen med skiveformet skraper, 2 andre skrapere og flintflekke B.4304b-e	
B4304a	Vest-Agder	Farsund	Ukjent	Flintøks	Tosidig		SN		Gravfunn
C26141	Vest-Agder	Farsund	Ukjent	Flintøks	Tosidig		SN	Ukjent	
C28022	Vest-Agder	Flekkefjord	Omland 16/7	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet under veiarbeide ved en heller, ca. 1 fot under "noe jord og mose"	Mulig boplass
C20219	Vest-Agder	Kristiansand	Fiskå 14	Flintøks	Breiegga, tjukknakka, tynnblada, rettegga		SN	Ukjent	
C38681	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme øvre 62/2	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet under ei steinblokk, på en terrasse dekket av ur	Offer
C20966	Vest-Agder	Kristiansand	Torsvik	Flintøks	Tosidig		SN	Ukjent	
Privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Katedralskolen	Flintøks	Breiegga, tjukkblada		SN	Ukjent	
C31802	Vest-Agder	Lindesnes	Gauksund 161/6	Flintøks	Tosidig, breiegga		SN	Funnet i en haug like ved uthuset	Mulig gravfunn
C32479	Vest-Agder	Lyngdal	Børø 20	Flintøks	Tosidig		SN	Funnet ved ei steinrøys like ved tunet	Mulig gravfunn
C23560	Vest-Agder	Mandal	Jåbekk 37/3	Flintøks	Tosidig	Oppskjerpa egg	SN	Funnet i åker	
C29216	Vest-Agder	Marnardal	Skjævesland 82	Flintøks	Tosidig		SN	Ukjent	
C34812	Vest-Agder	Marnardal	Usland 83/3	Flintøks	Breiegga tjukkblada		SN	Funnet i potetåker	
C27791	Vest-Agder	Søgne	Tofteland 74/2	Flintøks	Tosidig, tverregga		SN	Funnet i åker	

Appendiks III - MNB-Bergartsøksker

Katalognummer	Fylke	Kommune	Gård	Datering	Gjenstand	Type (etter Malmer 1962)	Nakke	Egg	Merknad	Funnopplysninger	Funntype
C35810	Aust-Agder	Arendal	Barbu guttehem/Arendal by	MNB	Bergartsøks	Atypisk hulegga øks	Tjukk	Hul		Ukjent	
C35877	Aust-Agder	Arendal	Uglebu 36/1	MNB?	Bergartsøks	Atypisk tverregga øks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C36778	Aust-Agder	Arendal	Østensbu 45 (Stoa)	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe B	Tjukk	Rett		Ukjent	
C30897	Aust-Agder	Arendal	Åsdal 36/181 (Bjorbekk)	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe A:2	Tjukk	Rett		Ukjent	
C36293	Aust-Agder	Froland	Tresnes 22/1	MNB	Bergartsøks	Atypisk tjukknaakka øks	Tjukk	Tverr	Ildskada	Funnet i åker	
C27860	Aust-Agder	Gjerstad	Lia 28/45	MNB	Bergartsøks	Malmer var. 2	Tjukk	Tverr	Eggen er litt skeiv	Funnet sammen med båtøks C27824	Mulig gravfunn
C24362m	Aust-Agder	Grimstad	Havstad 19/6-7	MNB	Bergartsøks	Firesidig øks		Tverr		Del av boplassfunn med skjeforma skrapere, tangespiss, skiferspiss og hengesmykke	Boplass
C24362n	Aust-Agder	Grimstad	Havstad 19/6-7	MNB	Bergartsøks	Atypisk øks med skeiv egg og uslipte smalsider	Tynn	Rett	Forvitra	Del av boplassfunn med skjeforma skrapere, tangespiss, skiferspiss og hengesmykke	Boplass
C24362o	Aust-Agder	Grimstad	Havstad 19/6-7	MNB	Bergartsøks	Atypisk, tynnblada øks med uslipte smalsider	Tynn	Rett	Forvitra	Del av boplassfunn med skjeforma skrapere, tangespiss, skiferspiss og hengesmykke	Boplass
C24362p	Aust-Agder	Grimstad	Havstad 19/6-7	MNB	Bergartsøks	Firesidig øks		Rett	Forvitra	Del av boplassfunn med skjeforma skrapere, tangespiss, skiferspiss og hengesmykke	Boplass
C22656	Aust-Agder	Grimstad	Vatnestrand 21/3	MNB	Bergartsøks	Malmer var. 2	Tjukk	Tverr		Funnet i ei ur like ved bygdveien	Offer
C25280a	Aust-Agder	Risør	Nipe 2/7	MNB	Bergartsøks	Smalmeisel, Malmer var. 1		Hul		Funnet i nærheten av slipestein	Mulig offer
C30288	Aust-Agder	Risør	Risøya 32	MNB	Bergartsøks	Malmer var. 1	Tjukk	Tverr		Ukjent	
C20531	Aust-Agder	Tvedestrand	Dynge	MNB	Bergartsøks	Nærmest Malmer gruppe A:1 (uten konkave smalsider)	Tjukk	Rett		Funnet under nybrott, ca. 2 fot djupt i jorda	
C25121	Aust-Agder	Tvedestrand	Ukjent/Holt pr. gjeld	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe B	Tjukk (tynn?)	Tverr		Funnet i ei ur	Offer
C23131	Aust-Agder	Åmli	Austenå 7/5	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe A:2	Tjukk	Rett		Funnet i åker "i en "reiskamb" ved Tovdalselven som antagelig i gamle dager har vært elvebredd"	Offer

Appendiks III - MNB-Bergartsøks

C25564	Vest-Agder	Farsund	Drange 47/13	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe C	Tjukk	Rett		Funnet sammen med trekull halvannen fot djupt under ei steinhelle	Mulig gravfunn
C26663	Vest-Agder	Farsund	Farøy/Farsund by	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe B	Tjukk	Rett		Funnet i ei røys	Mulig gravfunn
C10512	Vest-Agder	Farsund	Huseby 2 (Einarsnes)	MNB	Bergartsøks	Malmer var. 2	Tjukk	Tverr		Ukjent	
C25602	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe B	Tjukk	Rett	Eggfragment	Ukjent	
C18565	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23	MNB	Bergartsøks	Smalmeisel	Tjukk	Hul		Funnet på nybrottsland	
C24056	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe B	Tjukk	Rett		Ukjent	
C24926	Vest-Agder	Farsund	Meberg 88	MNB?	Bergartsøks	Smalmeisel?	Tjukk	Hul?	Eggen er skadet	Funnet midt på tunet	
C26153	Vest-Agder	Farsund	Rudjord 3/3	MNB?	Bergartsøks	Atypisk tjukknaakka øks	Tjukk	Rett		Funnet i myrjord	Offer
C25344	Vest-Agder	Farsund	Skeibrok 86/4	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe A:2	Tjukk	Rett		Funnet i potetåker	
C25257	Vest-Agder	Farsund	Stokke 11/7	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe B	Tjukk	Rett	Emne med uferdig egg	Funnet i ei myr, omgitt av kampestein	Offer
C22501	Vest-Agder	Farsund	Tosås 43	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe A:2	Tjukk	Rett		Funnet nær et tjern	Offer
C26658	Vest-Agder	Farsund	Voile	MNB	Bergartsøks	Nærmest Malmer var. 2	Tjukk	Tverr	Antydning til hul egg	Funnet i kanalen mellom Prestvatn og Nesheimsvatn	Offer
C21878a	Vest-Agder	Farsund	Åmland 105	MNB	Bergartsøks	Malmer var. 1	Tjukk	Hul	Muligens sekundært slipt hul egg	Funnet i ei myr	Offer
C26061	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/Lista	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe A:2	Tjukk	Rett		Ukjent	
C25384a	Vest-Agder	Flekkefjord	Bakke 138/29 (Rannestad)	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe B	Tjukk	Rett		Ukjent	
C25384b	Vest-Agder	Flekkefjord	Bakke 138/29 (Rannestad)	MNB	Bergartsøks	Malmer var. 2	Tjukk	Tverr (rett?)	Forvitra	Funnet en spadedybde ned i grusen på en gressvoll	
C37071	Vest-Agder	Flekkefjord	Loga 71/196 (Sandvollen)	MNB	Bergartsøks	Malmer var. 1	Tjukk	Hul		Funnet i et blomsterbed, ca. 20 m NØ for vannkanten i Fenvika og ca. 20 m S for våningshuset	
C51941	Vest-Agder	Flekkefjord	Vatland 57	MNB	Bergartsøks	Smalmeisel	Tjukk	Hul	Hele den ene breisida er hulslipt	Funnet i sand- og myrjord 20m NØ for ei hytte	Offer
VAF 8877	Vest-Agder	Kristiansand	Eftevåg	MNB	Bergartsøks	Ukjent	Tjukk			Ukjent	
Privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Justvik	MNB	Bergartsøks	Ukjent	Tjukk			Ukjent	
VAF	Vest-Agder	Kristiansand	Kjære	MNB	Bergartsøks	Ukjent	Tjukk			Ukjent	
C35901	Vest-Agder	Kristiansand	Movik 7/197	MNB	Bergartsøks	Nærmest Malmer var. 2	Tjukk	Tverr	Mangler den ene smalsida	Funnet under bortgraving av sandbanke	Offer
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	MNB	Bergartsøks	Ukjent	Tjukk		Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Ukjent	

Appendiks III - MNB-Bergartsøkser

Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	MNB	Bergartsøks	Ukjent	Tjukk		Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	MNB	Bergartsøks	Ukjent	Tjukk		Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Ukjent	
VAF 8834	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	MNB	Bergartsøks	Ukjent	Tjukk	Tverr (?)	Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Ukjent	
VAF 8853	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	MNB	Bergartsøks	Ukjent	Tjukk	Tverr (?)	Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Timenes øvre	MNB	Bergartsøks	Ukjent	Tjukk		Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Ukjent	
C22485a	Vest-Agder	Kristiansand	Ve 2/7	MNB	Bergartsøks	Malmer var.1	Tjukk	Hul		Funnet under nybrottsarbeide i en bakke, sammen med tverregga bergartsøks, flintspiss, knusestein av kvartsitt og en prikkhogd kulerund stein	Mulig boplass
C26655	Vest-Agder	Mandal	Hageland 29/1	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe B	Tjukk	Rett	Har tre parallelle hakk i nakken	Funnet i åker	
C30561	Vest-Agder	Mandal	Langeland 36	MNB	Bergartsøks	Nærmest Malmer gruppe A:2	Tjukk	Rett		Ukjent	
Privat eie	Vest-Agder	Sirdal	Seland	MNB	Bergartsøks	Ukjent	Tjukk		Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Ukjent	
C28227a	Vest-Agder	Åseral	Forgard (Sosteli)	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe B	Tjukk		Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Funnet i steinsetning fra EJA	Sekundær kontekst
C28228b	Vest-Agder	Åseral	Forgard (Sosteli)	MNB	Bergartsøks	Malmer gruppe C (?)	Tjukk	Rett	Svært forvitra	Funnet i gravhaug fra EJA, i brannlag på bunnen av haugen, sammen med flere andre gjenstander	Sekundær kontekst

Appendiks IV - Vestlandsøkser

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Type	Nakke	Egg	Merknad	Funnopplysninger	Funntype
C14037	Aust-Agder	Arendal	Garta nedre eller øvre	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet sammen	Mulig offer
C14038	Aust-Agder	Arendal	Garta nedre eller øvre	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet sammen	Mulig offer
C30360	Aust-Agder	Arendal	Haugenes 8	Vestlandsøks?		Tverr		Ukjent	
C23339b	Aust-Agder	Arendal	Lien 17/15	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C19001	Aust-Agder	Arendal	Lunnerød 38	Vestlandsøks	Tykk	Tverr		Ukjent	
C19948	Aust-Agder	Arendal	Omholt	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C29728	Aust-Agder	Arendal	Trommestad 8/36 (Grødevigen)	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C21356	Aust-Agder	Gjerstad	Sunde 41	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet i åker	
C36984	Aust-Agder	Grimstad	Berge 5 (Frivoll)	Vestlandsøks	Tykk	Tverr		Funnet i rabarbraåker	
C19773	Aust-Agder	Grimstad	Bringsvær 40	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C8857	Aust-Agder	Grimstad	Spedalen 23	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C30241	Aust-Agder	Grimstad	Tjore østre 1/1	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C18721	Aust-Agder	Risør	Sandnes 5	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C30312	Aust-Agder	Tvedestrand	Holt prestegård 33/1	Vestlandsøks (meisel/miniaturøks)	Tynn	Tverr		Funnet i åker	
C36523	Aust-Agder	Tvedestrand	Lien østre 68/3	Vestlandsøks		Tverr		Funnet like ved båtøks C36522	Mulig offer
C24979	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27/15	Vestlandsøks	Tykk	Tverr		Funnet nær Hellemyra, sammen med 12 flintstykker "i en klump", og nær 29 andre flintskiver C25067	Offer
C26692d	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet på nybrottsland etter senkning av Nesheimsvatn	Offer
C24070a	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet nær flintskraper, avslag og keramikkskår, i eller ved gravhauger	Mulig offer
C25232	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16/7	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet i en husmur	Sekundær kontekst
C25692	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16	Vestlandsøks	Tykk	Tverr		Funnet i gravhaug fra bronsealder C25633	Sekundær kontekst
C25907	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet i masser fra utgravd gravhaug	Sekundær kontekst
C32815	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16/16	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet i åker ca. 150 m fra moreneryggen mellom Åsen og Kvilje	
C22437a	Vest-Agder	Farsund	Hauge vestre 91	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Del av funn med tre tverregga tynnblada flintøkser og vespestadøks C22438a	Offer
C26339	Vest-Agder	Farsund	Hauge vestre 91/3 (Vollan)	Vestlandsøks		Tverr		Ukjent	
C27063	Vest-Agder	Farsund	Hauge vestre 19/24	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet i en gammel smie	Sekundær kontekst

Appendiks IV - Vestlandsøkser

C27380a	Vest-Agder	Farsund	Hauge østre 9/8	Vestlandsøks		Tverr	Mangler nakkepartiet	Funnet under en stein i kanten av ei myr sammen med skjeforma skraper og to skiveskrapere	Offer
C25343	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85	Vestlandsøks	Tjukk	Tverr		Ukjent	
C27647	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85/2	Vestlandsøks	Tynn	Tverr	Mangler nakkepartiet	Funnet under en framspringende kant av en stor flat stein om lag 10 cm under overflata, ca. 4m N for boplassfunnet C27646	Offer
C22602	Vest-Agder	Farsund	Jåtog 78/4	Vestlandsøks		Tverr	Fragment	Ukjent	
C25220	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/19	Vestlandsøks	Tykk	Tverr		Ukjent	
C22436	Vest-Agder	Farsund	Kalleberg 96	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet mellom en bergvegg og en nedrast stein sammen med skår av 3 ulike kar, skraper og 2 avslag	Offer
C26148a	Vest-Agder	Farsund	Kjørrefjord 13/9	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet nær enkel skafthulløks	Mulig offer
C26104	Vest-Agder	Farsund	Langeland 96/8	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet på lokalitet kalt Mona, ca. 100m S for tunet	
C22427	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99	Vestlandsøks	Tynn	Tverr	Ildskadet	Funnet i utmarka	
C22706	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99	Vestlandsøks		Tverr		Funnet i åker	
C25683	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99/8 (Loptsvollen)	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet i åker	
C22426	Vest-Agder	Farsund	Skeime nedre 26/2	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C22275b	Vest-Agder	Farsund	Steinsvold 17/6	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C22637a	Vest-Agder	Farsund	Steinsvold 17/6	Vestlandsøks		Tverr		Funnet i "en stenberg"	
C25082	Vest-Agder	Farsund	Stokke 11	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C22631	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103/24 (Klokkhammer)	Vestlandsøks		Tverr		Funnet sammen med keramikkskår, brent bein og trekull " i en lav overpløiet haug vel 7 m i tverrmål på Klokkhammer. 1,10 m SV for centrum lå krukkebrottet nede ved bunnen, 2,72 m øst for midten var der en liten grop gravet ned i den faste bunn ca. 0,40 m i tverrmål og 0,26 m dyp. Gropen var fylt med kull blandet med jord og en del sten. I denne fantes ben og kullstykkene og den lille øks stående med eggen op"	Mulig gravfunn
C24009	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103/1	Vestlandsøks	Tjukk	Tverr		Funnet mellom kirkegården og Prestvatnet etter senking av vannet	Offer
C27088	Vest-Agder	Farsund	Velle 92/17	Vestlandsøks		Tverr		Funnet i en bakke mellom Velle og Hauge	
C21447	Vest-Agder	Farsund	Åmdal 77	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C27229a	Vest-Agder	Farsund	Åmdal 77/14	Vestlandsøks	Tynn	Tverr	Mangler nakkepartiet	Funnet på jordet Småhaugan sammen med knokkelforma slipestein?	Mulig offer

Appendiks IV - Vestlandsøksker

C21878b	Vest-Agder	Farsund	Åmland 105	Vestlandsøks		Tverr		Funnet sammen i ei myr	Offer
C21878c	Vest-Agder	Farsund	Åmland 105	Vestlandsøks?			Emne av liknende bergart som b	Funnet sammen i ei myr	Offer
C21878d	Vest-Agder	Farsund	Åmland 105	Vestlandsøks?			Emne av liknende bergart som b	Funnet sammen i ei myr	Offer
C26190	Vest-Agder	Farsund	Åmland 105/6	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
C26482a	Vest-Agder	Farsund	Åmland 105/7	Vestlandsøks		Tverr		Funnet sammen i en ca. 50cm djup fjellsprekk	Offer
C26482b	Vest-Agder	Farsund	Åmland 105/7	Vestlandsøks		Tverr		Funnet sammen i en ca. 50cm djup fjellsprekk	Offer
C26482c	Vest-Agder	Farsund	Åmland 105/7	Ubestemmelig			Emne?	Funnet sammen i en ca. 50cm djup fjellsprekk	Offer
C21390	Vest-Agder	Flekkefjord	Abelsnes 32/20 (Bjørnøy)	Vestlandsøks		Tverr		Ukjent	
C27408	Vest-Agder	Flekkefjord	Marstad 20	Vestlandsøks (miniatyrøks)	Tynn	Tverr		Ukjent	
C25348	Vest-Agder	Flekkefjord	Sæle 3	Vestlandsøks?		Tverr	Eggfragment	Funnet i en bekk i Hersedalen	Offer
C31795	Vest-Agder	Flekkefjord	Vimmervåg 18/9	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Funnet øverst i ei røys, 3-4 m i tverrmål og 0,5 m høy. Røysa ligger i en bratt bakke ca. 300 m fra sjøen og 20 m fra våningshuset	Mulig gravfunn
VAF	Vest-Agder	Kristiansand	Dønnestad	Vestlandsøks	Tjukk	Tverr		Ukjent	
VAF 8877	Vest-Agder	Kristiansand	Eftevåg					Ukjent	
C20703b	Vest-Agder	Kristiansand	Flekkerøy	Vestlandsøks?		Tverr		Funnet sammen med tjukkakka SNSØK-flintøks, mulig emne til hulegga meisel og flere flintflekker	Mulig offer
Privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Justvik					Ukjent	
VAF	Vest-Agder	Kristiansand	Kjære					Ukjent	
C20968	Vest-Agder	Kristiansand	Knarrevik	Vestlandsøks (meisel/miniatyrøks)	Tjukk	Tverr		Ukjent	
VAF 8837	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	Vestlandsøks		Tverr		Ukjent	
VAF 8843	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	Vestlandsøks		Tverr		Ukjent	
VAF 8845	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	Vestlandsøks		Tverr		Ukjent	
VAF 8849	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	Vestlandsøks		Tverr	Eggfragment	Ukjent	
VAF 8850	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	Vestlandsøks		Tverr	Eggfragment	Ukjent	
C23188	Vest-Agder	Kristiansand	Timenes 64-66	Vestlandsøks	Tynn	Tverr		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Torsvik	Vestlandsøks		Tverr	Eggfragment	Ukjent	
VAF 8844	Vest-Agder	Kristiansand	Torsvik	Vestlandsøks		Tverr	Eggfragment	Ukjent	
C22485b	Vest-Agder	Kristiansand	Ve 2/7	Vestlandsøks		Tverr		Funnet under nybrottsarbeide i en bakke, sammen med hulegga meisel, flintspiss, knusestein av kvartsitt og en prikkhogd, kulerund stein	Mulig boplass

Appendiks IV - Vestlandsøkser

C32186	Vest-Agder	Lyngdal	Bergsaker 166/50 (Hammeren)	Vestlandsøks	Tjukk	Tverr		Funnet under tomtegraving, nesten nede på fjellet, under en rullestein ca. 1,5m i dm, med ca. 40cm jord over	Offer
C22353a	Vest-Agder	Lyngdal	Flesland 184/8	Vestlandsøks		Tverr		Funnet sammen med et hengesmykke(?) og slipt steingjenstand i bunnen av en bortgravd gravhaug, ca. 100m fra sjøen	Mulig gravfunn
C32484	Vest-Agder	Lyngdal	Rosfjord med Vatne 171/1	Vestlandsøks		Tverr	Eggfragment	Funnet i åker på landbruksskolen	
C39195	Vest-Agder	Lyngdal	Vemestad øvre 246/1/11	Vestlandsøks?		Tverr	Fragment	Funnet "et par meter fra elvekanten på Lygnas Ø-bredd, ca 35 m NNV for våningshuset på gården. Stedet kalles Pråmstøa og ligger nedenfor et lavtliggende, fuktig område, kalt Dølda. Funnet lå på elvesanden, som var blottlagt etter lang tids tørke i 1989"	Offer
C33957	Vest-Agder	Mandal	Farestad 23	Vestlandsøks?		Tverr	Eggfragment	Funnet ca. 20 m fra sjøen, ved det gamle skolehuset i Farestad, 500 m NNV for hengebrua over til Rossnes	
C29820	Vest-Agder	Marnardal	Tisland 17/7-8	Vestlandsøks		Tverr		Ukjent	
C28495	Vest-Agder	Vennesla	Foss 24/16 (Heisel)	Vestlandsøks	Tjukk	Tverr	Den ene smalsiden er slipt, den andre er uslipt. Bredsidene er rette og parallelle. Har blitt brukt som brynestein	Funnet ca. 1m djupt i jorda, like ved fossen	Offer

Appendiks V - Stridsøkser

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Datering	Gjenstand	Type	Merknad	Funnopplysninger	Funntype
C34976	Aust-Agder	Arendal	Gjerstad 4/4	Periode 4-6	SNSØK-stridsøks	Type E:1 (Vanskelig å avgjøre sikkert, fordi nakken mangler og stykket er forvitra. Øksa har rørboret skafthull, som er vanligst blant de yngre stridsøkse)	Forvitra eggfragment av lita øks som er avbrutt i skafthullet og gitt nytt skafthull	Funnet i åker	
C26691	Aust-Agder	Arendal	Sundevik 15/27	Periode 4-6	SNSØK-stridsøks	Type E:1 (Kan være en C:2-Sösdalaøks av eldre type, fordi skafthullet er boret med massivt rør. Dette lar seg ikke avgjøre sikkert fordi øksa er forvitra og mangler nakkepartiet)	2 svært forvitra fragmenter av øks som er avbrutt i skafthullet	Funnet under nydyrking, sammen med slipestein av kvartsitt, atypisk flintspiss med tange uten retusj og flere flintstykker, i et område med "påfallende mye stein"	Mulig gravfunn
C24114	Aust-Agder	Gjerstad	Eikeland 2/2	Periode 4-6	SNSØK-stridsøks	Type E:1	Godt bevart, bortsett fra forvitra overflate	Funnet i det øvre leirlaget på ei myraktig slette, ca. 23 cm djupt, ca. 32moh, rundt 600m fra husene på gården	Offer
C27824	Aust-Agder	Gjerstad	Mostad 28/45 (Lia)	Periode 1-4	SNSØK-stridsøks	Type C:1 (Hvorvidt øksa er av undertype C:1a eller C:1b lar seg ikke avgjøre, fordi nakken mangler)	Mangler egg- og nakkeparti	Funnet i åker nær bygdevei på en liten forhøyning i terrenget, ca. 3m fra tjukknaaka tverregga bergartsøks (C27860) av samme bergart som stridsøkse	Gravfunn
Privat eie	Aust-Agder	Lillesand	Sævik 88/2	Periode 1-6	SNSØK-stridsøks	Type E:1	Emne med påbegynt skafthull	Funnet på Strandjordet blant rydningsstein (lok. ID-nr. 80070)	Mulig boplass
C30289a	Aust-Agder	Risør	Øysang 25	Periode 4-6	EGK-stridsøks	Jysk stridsøks type E	Forvitra nakkefragment (Typebestemmelsen er noe usikker, øksa kan være ei fredgårdsøks)	Boplassfunn med 6 bergartsøkser og sylindrisk flintkjerne	Boplass
C36522	Aust-Agder	Tvedestrand	Lien østre 68/3	Periode 4-6	SNSØK-stridsøks	Type D:2	Nakkefragment	Funnet i åker ca. 10 m SV for driftsbygningen på gården, like ved tjukknaaka tverregga bergartsøks C36523	Mulig offer
C25640	Vest-Agder	Farsund	Forøy, Farsund by	Periode 4-6	SNSØK-stridsøks	Atypisk, nærmest type D:2	Eggfragment, brukket i skafthullet	Funnet i grus fra byggetomt	
C25684	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99/19	Periode 4-6	SNSØK-stridsøks	Nærmest type D:2 (ut fra tverrsnittet)	Midtfragment av påbegynt emne, uten skafthull	Funnet nær Hellemyra	Offer
C22730	Vest-Agder	Farsund	Tosås 43	Periode 4-6	EGK-stridsøks	Jysk stridsøks type K:5	Godt bevart	Funnet i haug som lå i åkeren	Gravfunn

Appendiks V - Stridsøkser

C28754a	Vest-Agder	Farsund	Åmdal 77/11-12	Periode 1-3	SNSØK-stridsøks	Type D:1b	Godt bevart	Funnet sammen med knusestein av kvarts/kvartsitt. Begge ble funnet under pløying. "De lå under et steingjerde som ble fjernet ved utskiftning, og dukket så opp i furene etter maskinploegen. På stedet, et svakt skrånende jorde, ca. 50 m NNØ for tunet, var det mye stein og grus, nærmest en slags liten, lav røys."	Mulig gravfunn
C21934	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/Brastadvannet	Periode 4-6	SNSØK-stridsøks	Type E:1	Godt bevart	Funnet i Brastadvannets vestre ende, under senking av vannet. Øksa lå på leirblanda grusbunn, 1-2m under den gamle vannoverflata	Offer
Privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Hamresanden	Periode 4-6	SNSØK-stridsøks	Atypisk båtøks av yngre type	Delvis ferdigslipt emne, uten skaffhull	Funnet djupt i jorda under veiarbeide på ei busslomme på sletta SØ for Hamresanden	Mulig offer
B3356	Vest-Agder	Lindesnes	Løland	Periode 1-6	SNSØK-stridsøks	Type D (Mulig type D:1b - Øksa har ikke vært tilgjengelig for nærmere typebestemmelse)	Godt bevart	Funnet "i en Gravhaug, Torjushaugen kaldet, sammen med brændte Ben og en Krukke"	Mulig gravfunn
C25451	Vest-Agder	Mandal	Møll 46-48 (Rauvoll)	Periode 4-6	SNSØK-stridsøks	Atypisk, nærmest type E:2	Eggfragment, brukket i skaffhullet	"Funnet ca. 8 tommer dypt på en gammel slåttevoll, kalt Dyna på Rauvoll u. Møll."	
Privat eie	Vest-Agder	Mandal	Skeie	Periode 1-6	SNSØK-stridsøks	Ukjent		Ukjent	
C19444	Vest-Agder	Marnardal	Mannflå	Periode 4-6	EGK-stridsøks	Jysk stridsøks type K	Godt bevart	Ukjent	
Privat eie	Vest-Agder	Søgne	Ormestad 34/3	Periode 1-3	SNSØK-stridsøks	Atypisk båtøks med skuldre av eldre type		Funnet like øst for huset	
C32063	Vest-Agder	Søgne	Søgne prestegård 1	Periode 4-6	SNSØK-stridsøks	Atypisk, nærmest type C:2	Godt bevart	Funnet ved pløying 600 m VNV for husene på et sted kalt Tjomsemoen	

Appendiks VI - Hagebyhögaøkser

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Datering	Gjenstand	Merknad	Funnopplysninger	Funntype
C8132	Aust-Agder	Risør	Limkjær 26	SN	Hagebyhögaøks	Brukket i to	Funnet ved veiarbeide i utmarka	
C26665a	Vest-Agder	Farsund	Trøyborg 73/1	SN	Hagebyhögaøks	Eggfragment av øks som er avbrutt i skafthullet. Skafthullet er trolig sekundært boret inn på en brukket øks. Typebestemmelsen er usikker, øksa kan være ei båtøks av typen D:2	Funnet sammen med oval rullestein med noe flatklemte sider	

Appendiks VII - Enkle skafthulløkser

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Type	Merknad	Funnopplysninger	Funntype
C30348	Aust-Agder	Arendal	Brekken østre 2/7 (Moen)	Enkel skafthulløks	Emne, uten påbegynt skafthull	Funnet "i marken"	
C30350a	Aust-Agder	Arendal	Fløystad 11	Enkel skafthulløks	Godt bevart	Funnet sammen med C.30350b og en kljåstein av kleberstein i ei myr	Offer
C30350b	Aust-Agder	Arendal	Fløystad 11	Enkel skafthulløks	Godt bevart	Funnet sammen med C.30350a og en kljåstein av kleberstein i ei myr	Offer
C30296	Aust-Agder	Arendal	Garta 14-16	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
C30358	Aust-Agder	Arendal	Harveland 16	Enkel skafthulløks	Nakkefragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
C30365	Aust-Agder	Arendal	Landbø 5/3-4	Enkel skafthulløks	Uregelmessig form	Funnet ved nybrott ved foten av et steilt fjell kalt Landbøstien, som ligger på N-siden av gården	Offer
C20349	Aust-Agder	Arendal	Løddesøl	Enkel skafthulløks	Emne, med påbegynt skafthull	Funnet under 2-3 fot dypt i jorda under grøfting i nydyrka jord i en bakke ved kanten av ei myr	Offer
C23863	Aust-Agder	Arendal	Narrestø 3/15	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet	Funnet under grøftegraving	Mulig offer
C22494	Aust-Agder	Arendal	Nedenes 28/10	Enkel skafthulløks	Uregelmessig form	Funnet i åker	
C30393	Aust-Agder	Arendal	Nes 52	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet, med nytt skafthull	Funnet ved Neskilen	
C30895	Aust-Agder	Arendal	Sandå 20	Enkel skafthulløks	Godt bevart	Funnet under tomtegraving	
C29360	Aust-Agder	Arendal	Vatnebu 6/7	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet	Funnet blant oppkasta stein fra åker	
C30437	Aust-Agder	Arendal	Åsedal 36	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C50197	Aust-Agder	Bygland	Laudal søndre 52/5 (Odden)	Enkel skafthulløks	I 3 deler, brukket i skafthullet	Funnet 1/2m under overflata, inntill en bergvegg, i kanten av ei SV-vendt vik, ytterst ute på Odden i Byglandsfjorden	Offer
C30534	Aust-Agder	Bygland	Sordal nordre 7	Enkel skafthulløks	Godt bevart	Funnet under kjellergraving, der det også ble funnet forrusta jernsaker og et leirkar	Sekundær kontekst

Appendiks VII - Enkle skafthulløkser

C8314	Aust-Agder	Gjerstad	Eikeland 2	Enkel skafthulløks		Skal være funnet sammen med ei annen skafthulløks	Mulig offer
C7464	Aust-Agder	Grimstad	Berge 5	Enkel skafthulløks	Sterkt omhogd	Funnet i veigrus	
C30476	Aust-Agder	Grimstad	Bringsvær 40	Enkel skafthulløks	Godt bevart	Ukjent	
C38870b	Aust-Agder	Grimstad	Einartrå 105/1	Enkel skafthulløks		Funnet i dyrka mark V for gården	
C30876	Aust-Agder	Grimstad	Fjære 19/1	Enkel skafthulløks		Funnet under graving til master	
C29894	Aust-Agder	Grimstad	Grøm 1/152	Enkel skafthulløks		Funnet ca. 1m djupt i aurjord, under hagearbeide	Mulig offer
C30503	Aust-Agder	Grimstad	Havstad 19	Enkel skafthulløks		Funnet i åker	
C24103	Aust-Agder	Grimstad	Hesnes 30	Enkel skafthulløks	Sterkt forvitra	Funnet i et steingjerde	
C28557	Aust-Agder	Grimstad	Nærebø 36/12 (Reddalen)	Enkel skafthulløks	Emne, uten påbegynt skafthull	Funnet under grøfting	Mulig offer
C30507	Aust-Agder	Grimstad	Toskedal 62	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C20066	Aust-Agder	Grimstad	Vågsholt 30	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C4830	Aust-Agder	Grimstad	Ukjent/Løvåsvollen	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
C13442	Aust-Agder	Grimstad	Ukjent	Enkel skafthulløks	Sterkt omhogd	Ukjent	
C22099	Aust-Agder	Grimstad	Ukjent/Hestneslandet	Enkel skafthulløks		Funnet i potetåker nær sjøen	
C30499	Aust-Agder	Grimstad	Ukjent/Landvik sogn	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C29733	Aust-Agder	Lillesand	Flesi 55/9 (Bjørnviken)	Enkel skafthulløks		Funnet under nyrødning	
C22056	Aust-Agder	Lillesand	Tingsaker 42/1-2	Enkel skafthulløks		Funnet "i jorden"	
C19003	Aust-Agder	Lillesand	Øresland 52-53	Enkel skafthulløks	Sterkt omhogd	Ukjent	

Appendiks VII - Enkle skafthulløkser

C21198	Aust-Agder	Risør	Limkjær 26 (Kringla)	Enkel skafthulløks		Funnet "under oprensning av et dike, ca. 1 1/2 fot dypt i rødsand blandet med muldjord"	Mulig offer
C23036	Aust-Agder	Risør	Nistevåg 27/2	Enkel skafthulløks		Funnet "under rydding av en bakke, 10 m fra en nærliggende myr i gårdens innmark"	Offer
C19000	Aust-Agder	Risør	Rød østre eller vestre 54-55	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
C451	Aust-Agder	Tvedestrand	Furøya 35	Enkel skafthulløks	Emne, uten påbegynt skafthull	Funnet i åker	
C30324	Aust-Agder	Tvedestrand	Lunde 53/1	Enkel skafthulløks		Funnet i åker	
C26156	Aust-Agder	Tvedestrand	Ukjent/Tvedestrand by	Enkel skafthulløks	Uregelmessig form	"Funnet en fot dypt utenfor hus nr. 213"	
C30516	Aust-Agder	Åmli	Bærås 72/3-5 (Bæråsmynen)	Enkel skafthulløks		Funnet i myr?	Mulig offer
S2874	Vest-Agder	Audnedal	Ytre Øydna 50	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C25374	Vest-Agder	Farsund	Brekne 34	Enkel skafthulløks	Var hel da den ble funnet	Ukjent	
C21123	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27	Enkel skafthulløks	Emne uten påbegynt skafthull	Funnet sammen med skjeforma skraper C.21124a	Mulig offer
C22142	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27	Enkel skafthulløks		Funnet ved nybrott i ei myr N for gården	Offer
C26692a	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27/10	Enkel skafthulløks	Fragment, brukket i skafthullet	Funnet på nybrottsland som før senkninga lå under vann i Nesheimsvatnet i nærheten av dolkfragment, Vestlandsøks og bryne C.26692b-d	Offer
Lista museum	Vest-Agder	Farsund	Grimsby	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C6425	Vest-Agder	Farsund	Halland 76	Enkel skafthulløks		Funnet i ei myr	Offer
C21448	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16	Enkel skafthulløks	Fragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
C20087	Vest-Agder	Farsund	Heskestad 52	Enkel skafthulløks		Ukjent	

Appendiks VII - Enkle skafthulløkser

C22717	Vest-Agder	Farsund	Huseby 2	Enkel skafthulløks	Nakkefragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
B6039	Vest-Agder	Farsund	Høyland	Enkel skafthulløks		Funnet i en bekk	Offer
C20347	Vest-Agder	Farsund	Kalleberg	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C22287	Vest-Agder	Farsund	Kjølleberg 47	Enkel skafthulløks	Nakkefragment	Ukjent	
C22258	Vest-Agder	Farsund	Kjørrefjord 13	Enkel skafthulløks	Uregelmessig form	Ukjent	
C26148b	Vest-Agder	Farsund	Kjørrefjord 13/9	Enkel skafthulløks	Fragment, brukket i skafthullet og kløyvd på langs	Ant. funnet i nærheten av vestlandsøks C.26148a	
C32074	Vest-Agder	Farsund	Langåker 39/22	Enkel skafthulløks		Funnet under nrydning, ca. 10cm under jordoverflaten	
C22423	Vest-Agder	Farsund	Listeid 65/8	Enkel skafthulløks		Funnet i ei myr kalt Budalsmyra	Offer
B4310	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet	Funnet under "markarbeide"	
C26432	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99/6	Enkel skafthulløks		Funnet på en lokalitet kalt "Steindugen"	
C26280	Vest-Agder	Farsund	Midthassel 30/31	Enkel skafthulløks	Nakkefragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
C31804	Vest-Agder	Farsund	Nordhassel nedre 32/1	Enkel skafthulløks		Funnet under grøftegraving, ca. 40 cm djupt i jorda	Mulig offer
C22304e	Vest-Agder	Farsund	Penne 44	Enkel skafthulløks	Nakkefragment, sekundært bearbeida	Funnet i hustuft fra eldre jernalder	Sekundær kontekst
C24764	Vest-Agder	Farsund	Senegre	Enkel skafthulløks	Uregelmessig form, "butt i begge ender"	Ukjent	
C21959	Vest-Agder	Farsund	Skagen 62	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C25617	Vest-Agder	Farsund	Skeibrok 86/4	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
C20269	Vest-Agder	Farsund	Skeime	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C22276	Vest-Agder	Farsund	Skeime øvre 26	Enkel skafthulløks	Nakkefragment, brukket i skafthullet	Ukjent	

Appendiks VII - Enkle skafthulløkser

C25971	Vest-Agder	Farsund	Skeime nedre 25/24	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C22275a	Vest-Agder	Farsund	Steinsvold 17/6	Enkel skafthulløks		Funnet i ei myr	Offer
Top. ark	Vest-Agder	Farsund	Stokke	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C19678	Vest-Agder	Farsund	Sunde?	Enkel skafthulløks		Funnet i åker	
C22831	Vest-Agder	Farsund	Sutteviken 108	Enkel skafthulløks		Funnet i ei ur nord for gården ca. 6 m fra Framvaren sammen med "en stor rund brunesten".	Offer
B4310	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103	Enkel skafthulløks	Eggfragment	Funnet ved "markarbeide"	
C3432	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C26159b	Vest-Agder	Farsund	Vatne vestre 35/23	Enkel skafthulløks	Eggfragment, emne med påbegynt skafthull	Funnet på en lokalitet kalt "Porsan" sammen med emne til skafthullkølle C.26159a	Mulig offer
C26429	Vest-Agder	Farsund	Vatne vestre 35	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
C21854	Vest-Agder	Farsund	Voile	Enkel skafthulløks		Funnet sammen med 2 flintdolker og støpeform i kanalen mellom Prestvatn og Nesheimsvatn	Offer
C21915	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/Prestvatn	Enkel skafthulløks		Funnet ved senkninga av Prestvatn	Offer
C27606	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/l bekken Oreåen	Enkel skafthulløks		Øksa ble funnet under utgraving av Oreåen. Den lå i bekeleiet ca. 1 m djupt i torvmasse der det fantes ei "mengde store furu- og eikerøtter. Under torven var det kvikksand og leire, der lå øksen"	Mulig gravfunn
C6625	Vest-Agder	Flekkefjord	Abelsnes 32/19 (Gangstø)	Enkel skafthulløks		Funnet 1 alen djupt under ei steinhelle, over skal det ha vært "et slags Murværk"	Mulig gravfunn
C27501	Vest-Agder	Flekkefjord	Kåde 15/1	Enkel skafthulløks		"Funnet i et bekkedar 0,30 m under overflaten på dyrket jord på gården"	
C7224	Vest-Agder	Flekkefjord	Midbø 59	Enkel skafthulløks	Sterkt oppskjerpa og kløyvd på langs	Fra gravfunn fra yngre jernalder	Sekundær kontekst

Appendiks VII - Enkle skafthulløkser

C27832	Vest-Agder	Flekkefjord	Ulland øvre 6	Enkel skafthulløks		Funnet under grøftegraving, ca. 1/2m dypt i jorda	Mulig offer
I privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Eftevåg	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Frikstad 22	Enkel skafthulløks	Nakkefragment, avbrutt i skafthullet	Ukjent	
C34637	Vest-Agder	Kristiansand	Føreid 118/3	Enkel skafthulløks		Funnet i åker SV for gården	
C25253	Vest-Agder	Kristiansand	Grim	Enkel skafthulløks		Funnet ca. 50cm djupt i leirblandet jord	
I privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Hånes	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C23965	Vest-Agder	Kristiansand	Kjære 4/15	Enkel skafthulløks		Funnet under tomtegraving, ca. 1m djupt i jorda	Mulig offer
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Korsvik	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Tapt	Vest-Agder	Kristiansand	Kvarenes	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C27461	Vest-Agder	Kristiansand	Mosby 20/1	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C23967	Vest-Agder	Kristiansand	Sodefed 82/7	Enkel skafthulløks		Funnet ca. 1m djupt i jorda	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	Enkel skafthulløks		Ukjent	
VAF 8854	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme ytre	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme ytre	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme ytre	Enkel skafthulløks		Ukjent	
VAF 8876	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme ytre	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme øvre	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme øvre	Enkel skafthulløks		Ukjent	

Appendiks VII - Enkle skafthulløkser

Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme øvre	Enkel skafthulløks		Ukjent	
VAF 8879	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme øvre	Enkel skafthulløks		Ukjent	
VAF 8839	Vest-Agder	Kristiansand	Timenes nedre	Enkel skafthulløks		Ukjent	
VAF 8841	Vest-Agder	Kristiansand	Timenes nedre	Enkel skafthulløks		Ukjent	
VAF 8873	Vest-Agder	Kristiansand	Ådnevik	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C35715	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Grimsbekken	Enkel skafthulløks		Funnet "ved utgravningen til en ny Stem ved Sagdam"	Offer
I privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Kosvig i Randesund	Enkel skafthulløks		Funnet i nedgravning med trekull, ca. 15 cm dyp, ned til berget. Andre nedgravninger rundt med trekull og brente bein. Undersøkt av VAF	Offer
C28706	Vest-Agder	Kvinesdal	Elgestraum 104/1	Enkel skafthulløks		Funnet under tomtegraving	
C24033	Vest-Agder	Kvinesdal	Hamre 163/1	Enkel skafthulløks		Funnet under tomtegraving	
C20816	Vest-Agder	Kvinesdal	Ukjent/Feda sogn	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Top. ark	Vest-Agder	Lindesnes	Hovsdalen?	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C32177	Vest-Agder	Lindesnes	Sør-Audnedal prestegård 58/2	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet	Funnet under planeringsarbeide foran ungdomsskolen	
C21727	Vest-Agder	Lindesnes	Torland 38	Enkel skafthulløks		Funnet på et jordstykke nær husene	
C30563	Vest-Agder	Lindesnes	Ukjent/Spangereid sogn	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Top. ark	Vest-Agder	Lyngdal	Angersmyr	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C2609	Vest-Agder	Lyngdal	Berge	Enkel skafthulløks		Funnet "i jorden"	
C32468	Vest-Agder	Lyngdal	Bordviken indre 53	Enkel skafthulløks		Funnet i potetåker	
C25924	Vest-Agder	Lyngdal	Jåsund 188/3	Enkel skafthulløks		Funnet i åker	

Appendiks VII - Enkle skafthulløkser

Top. ark	Vest-Agder	Mandal	Frøysland	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C14988	Vest-Agder	Mandal	Greipsland 125	Enkel skafthulløks	Eggfragment	Funnet i gravhaug fra vikingtid	Sekundær kontekst
C24999	Vest-Agder	Mandal	Hageland 29/3	Enkel skafthulløks	Eggfragment, med påbegynt nytt skafthull	Funnet under tomtegraving	
C30560	Vest-Agder	Mandal	Holum 17 (Holmegård)	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Top. ark	Vest-Agder	Mandal	Holum eller Li	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Top. ark	Vest-Agder	Mandal	Høksås	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C23678	Vest-Agder	Mandal	Sandnes 47/1	Enkel skafthulløks		Ukjent	
Top. ark	Vest-Agder	Mandal	Skeie	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C21385a	Vest-Agder	Mandal	Skogsøy 18 (Nordgård)	Enkel skafthulløks		Del av boplassfunn med flintsigd, flateretusjerte spisser, tangespisser, avslag, slipestein og bortkomne dolker C.21385b-d. Boplassen lå ved Skogsøysundet, 8-10moh.	Boplass
C25463	Vest-Agder	Mandal	Soteland 38/9	Enkel skafthulløks	Nakkefragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
C19678	Vest-Agder	Mandal	Ukjent	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C28310	Vest-Agder	Marnardal	Bjørnestøl 55	Enkel skafthulløks	Eggfragment, brukket i skafthullet	Ukjent	
C22653	Vest-Agder	Marnardal	Hesså 56/2	Enkel skafthulløks	Eggfragment	Funnet under nybrott	
C19444	Vest-Agder	Marnardal	Mannflå 34	Enkel skafthulløks		Ukjent	
C21802	Vest-Agder	Songdalen	Birkenes 77	Enkel skafthulløks		Funnet under nybrott	
S2378	Vest-Agder	Songdalen	Finsland 22	Enkel skafthulløks	Omhogd, med nytt skafthull	Ukjent	

Appendiks VII - Enkle skafthulløkser

C29707	Vest-Agder	Songdalen	Hortemo 104/12	Enkel skafthulløks		Funnet "ved foten av et Ø/V-gående fjell ca. 150 m NØ for husene på gården. Øksa lå like i overflaten. Fjellet stiger rett opp 40-50 m og henger utover slik at det danner en 2-3 m dyp, heller"	Mulig boplass
Top. ark	Vest-Agder	Søgne	Sangvig 23	Enkel skafthulløks		Funnet ca. 1m djupt i jorda ved plastfabrikken i Høllen	Mulig offer
C5491	Vest-Agder	Søgne	Try 50	Enkel skafthulløks		Funnet "i en almindelig Stenrøs ved Bunden af Trysfjorden"	
Top. ark	Vest-Agder	Søgne	Try 50	Enkel skafthulløks		Skal være funnet sammen med ei slipt flintøks	Mulig offer
Top. ark	Vest-Agder	Søgne	Tofteland 74/25 (Tjomsemonen)	Enkel skafthulløks		Ukjent	

Appendiks VIII - Flintdolker (alle typer)

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård (matr. nr)	Datering	Gjenstand	Hovedtype	Undertype	Merknad	Funnopplysninger	Funntype
C30294	Aust-Agder	Arendal	Bjelland 11/4	SN I	Flintdolk	I	I X	Godt bevart	Ukjent	
C30297	Aust-Agder	Arendal	Garta 14-16	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Sterkt oppskjerpa	Ukjent	
C30468	Aust-Agder	Arendal	His 5/97 (Store Torungen)	SN I	Flintdolk	I	I X	Godt bevart	Funnet i myr	Offer
C30367b	Aust-Agder	Arendal	Lillestølen 13		Flintdolk		Ukjent	Grepfragment	Funnet i åker - Del av boplassfunn	Boplass
C30368a	Aust-Agder	Arendal	Lillestølen 13		Flintdolk		Ukjent	Grepfragment	Funnet i åker - Del av boplassfunn	Boplass
C33798	Aust-Agder	Arendal	Lindtveit 17/58-66 (Bølihaven)	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Oddfragment	Løfunn på slette ved Nidelva	
C30457a	Aust-Agder	Arendal	Lofstad 3/2	SN I	Flintdolk	III	III E	Sterkt oppskjerpa	Funnet ved grøftegraving sammen med skraper	Offer
C1150	Aust-Agder	Arendal	Moland prestegård	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Godt bevart	Funnet i åker sammen med flintsigden C1151	Mulig offer
C23862	Aust-Agder	Arendal	Narrestø 3/23	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Uten odd	Funnet ved grøftegraving	Offer
C38575a	Aust-Agder	Arendal	Nedenes 28/1	SN I	Flintdolk		I?	2 flateretusjerte fragmenter	Funnet i åker - Del av boplassfunn	Boplass
C30395	Aust-Agder	Arendal	Nes 52/41 (Hegdalen)	SN I	Flintdolk	III	III B	Sterkt oppskjerpa	Funnet i åker	
C30410	Aust-Agder	Arendal	Oddersland øvre 49/5 (Sagene)		Flintdolk		Ukjent	Sterkt oppskjerpa, uten odd	Ukjent	
C30418	Aust-Agder	Arendal	Oddersland øvre 49/5 (Sagene)	SN I	Flintdolk	I	I X	Sterkt oppskjerpa	Ukjent	
C30470	Aust-Agder	Arendal	Slåbervik 6 (Helsvik)		Flintdolk		Ubestemmelig	Oddfragment	Funnet i hule	Offer
C10546	Aust-Agder	Arendal	Strømsbu vestre 32	SN I	Flintdolk	III	III E		Funnet ved brønngraving	Mulig offer
C35020	Aust-Agder	Arendal	Strømsbu vestre 32/252 (Sebo)	SN II	Flintdolk	IV	IV X	Uten odd	Funnet ved tomtegraving i sandig skogsmark	
C34224	Aust-Agder	Arendal	Tjore 1/1	SN I	Flintdolk	I	I X	Grepfragment	Funnet i åker hvor det tidligere lå et tjern	Offer
C29766b	Aust-Agder	Arendal	Vatnebu 6/39 (Skotheien)		Flintdolk		Ukjent	Oddfragment	Ukjent	
C36123a	Aust-Agder	Bygland	Bø 66/1 (Gyvatn 23)	EBA	Flintdolk	VI	VI A		Del av boplassfunn	Boplass
C25138	Aust-Agder	Bygland	Haugå 47/5	SN I	Flintdolk	I	I X	Sterkt oppskjerpa	Ukjent	
C24040	Aust-Agder	Evje	Hornnes		Flintdolk		Ukjent		Funnet i en "stenhaug"	Mulig gravfunn
C26445	Aust-Agder	Evje	Neset nedre 15/42	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Sterkt oppskjerpa	Funnet ved nydyrkning ved Breiflåtvetnet	
C23014	Aust-Agder	Froland	Hillebu 2/17?	SN I	Flintdolk	III	III F		Funnet ved nydyrkning	
C23115	Aust-Agder	Grimstad	Bringsvær 40	SN I	Flintdolk	I	I B	Oddfragment	Funnet under pløying i åker	
C9787c	Aust-Agder	Grimstad	Bringsvær 40		Flintdolk		Ubestemmelig	Grepfragment	Funnet i grus fra gravhaug fra EJA	Sekundær kontekst
C31764	Aust-Agder	Grimstad	Fjære 19/2	SN I	Flintdolk	III	III A	Sterkt oppskjerpa, uten odd	Funnet på Langevollsjordet under potetopptaking	
C26005	Aust-Agder	Grimstad	Hesnes nedre 30/2 (Møretrø)	SN I	Flintdolk	III	III E	Sterkt oppskjerpa	Funnet i åker	

Appendiks VIII - Flintdolker (alle typer)

C30056	Aust-Agder	Grimstad	Huseland øvre 49/20 (Natvig)	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Oppskjerpa	Funnet i dyrka mark ved en bekk	Offer
C5061	Aust-Agder	Grimstad	Lia med Kleiven 44/11	SN I	Flintdolk	III	III E		Funnet ved "Struebroen"	Offer
C30055	Aust-Agder	Grimstad	Moi 39/21	SN I	Flintdolk	III	III B	Uten odd	Funnet i åker	
C8051	Aust-Agder	Grimstad	Molland 12	SN I	Flintdolk	I	I B	Godt bevart	Funnet ca. 2 fot dypt i blaut myr	Offer
C32812	Aust-Agder	Grimstad	Tjore østre 1/1	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Uten odd	Funnet i potetåker	
C30486	Aust-Agder	Grimstad	Trålum nedre 51/2	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Godt bevart	Funnet i åker	
C30052	Aust-Agder	Grimstad	Vik 24/14	SN I	Flintdolk	I	I B		Funnet i hønsegård	
C30053	Aust-Agder	Grimstad	Vik 24/32	SN I	Flintdolk	I	I C	Uten odd	Funnet ved grøftegraving, ca. 1/2m djupt i leirjord	Mulig offer
C29357	Aust-Agder	Lillesand	Natvig 37/6	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Uten odd	Funnet i rullesteinsur ved sjøen, ca. 6-7 moh.	Mulig gravfunn
C20416	Aust-Agder	Risør	Ukjent/Gruedalen?	SN I	Flintdolk	III	III E	Godt bevart	Ukjent	
C30310	Aust-Agder	Tvedestrand	Hegland 40	SN I	Flintdolk	II	II B	Godt bevart	Funnet "under markarbeid"	
C30311	Aust-Agder	Tvedestrand	Holt prestegård 33/1		Flintdolk		Ukjent	Oddfragment, omhøgd til pilspiss	Ukjent	
C30328	Aust-Agder	Tvedestrand	Nes øvre 45	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Godt bevart	Ukjent	
C4009	Aust-Agder	Tvedestrand	Nes øvre 45	SN I	Flintdolk	III	III B	Godt bevart	Funnet sammen med tosidig flintøks C4010	Mulig offer
C25844	Aust-Agder	Valle	Ukjent, men sannsynligvis i Valle	SN I	Flintdolk	III	III A		Ukjent	
C30524	Aust-Agder	Åmli	Ukjent		Flintdolk		Ukjent	Oddfragment, muligens brukt som pilspiss	Ukjent	
C21795	Vest-Agder	Farsund	Daland 24	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Uten odd	Ukjent	
C21245	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27	SN I	Flintdolk		I/III/IV?	Øvre del av "flintblad"	Ukjent	
C21369	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27	SN I	Flintdolk	I	I X		Ukjent	
C22256b	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27	EBA	Flintdolk	VI	VI A?	Oddfragment	Ukjent	
C23275c	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27		Flintdolk		Ubestemmelig	Oddfragment	Ukjent	
Lista museum	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27/4	EBA	Flintdolk	VI	VI F	Brukket i to	Funnet i åker	
C25961c	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27/15		Flintdolk		Ukjent	Midtfragment	Funnet i kanten av Hellemyra, sammen med emne til tykknakka flintøks og 27 flintflekker og avslag	Offer
C26692c	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27/10	SN I	Flintdolk		III A?	Fragment	Funnet ved nydyrking av tørrlagt jord ved Nesheimsvatnet	Offer
C22421	Vest-Agder	Farsund	Eikeland 74	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Uten grepsenden	Funnet ved veiarbeide	
C22418	Vest-Agder	Farsund	Elle 55/7	SN I	Flintdolk		I/III/III	Uten grepsenden	Funnet "i marken"	
C25457	Vest-Agder	Farsund	Farøy 3/1 (Farsund by)	EBA	Flintdolk	VI	VI A		Funnet på byggetomt	
C22715	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5	SN II	Flintdolk	V	V A	Var hel da den ble funnet	Funnet i steinrøys	Mulig gravfunn

Appendiks VIII - Flintdolker (alle typer)

B3657a	Vest-Agder	Farsund	Frestad 70	EBA	Flintdolk	VI	VI A		Ukjent	
C22604	Vest-Agder	Farsund	Frestad 70/2	SN I	Flintdolk	III	III C		Funnet under trerot	
C31427	Vest-Agder	Farsund	Grimsby 15		Flintdolk		Ukjent	Grepsfragment	Funnet nær dyrka mark i Grimsbymarka	
C20379	Vest-Agder	Farsund	Hauge	SN I	Flintdolk	I	I D	Uten odd	Ukjent	
B3242	Vest-Agder	Farsund	Hauge østre	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Godt bevart	Funnet ved torvskjæring i myr i gårdens innmark	Offer
C21313	Vest-Agder	Farsund	Hauge østre	SN I	Flintdolk	II	II X	Sterkt oppskjerpa, uten odd	Funnet i grus fra gravhaug	Sekundær kontekst
									Funnet sammen med skjeforma skraper, flintflekker og keramikk. Sakene fantes "på en forhøining i en utskåren myr en 300 m nord for våningshuset." På forhøiningen var det en stor og noen mindre sten. Ved en av de mindre stenene fantes sakene sammen med "en del vedaske".	
C25825a	Vest-Agder	Farsund	Hauge østre 9/8	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Godt bevart		Mulig gravfunn
C26611	Vest-Agder	Farsund	Hauge østre 9/16	SN I	Flintdolk	III	III B	Grepsfragment	Funnet i utmarka sammen med flintflekker og avslag	Mulig boplass
C21744	Vest-Agder	Farsund	Hauge vestre	SN I	Flintdolk	III	III C	Sterkt oppskjerpa	Ukjent	
									Funnet ved lite vann nord for bebyggelsen mellom Hauge vestre og Kalleberg	Offer
C24927	Vest-Agder	Farsund	Hauge vestre 91	SN I	Flintdolk	I	I B	Godt bevart	Ukjent	
C21446	Vest-Agder	Farsund	Helvik 106	SN I	Flintdolk	I	I B	Godt bevart	Ukjent	
C21350	Vest-Agder	Farsund	Heskestad 52	SN I	Flintdolk	I	I B		Funnet "i jorden"	
C25900	Vest-Agder	Farsund	Heskestad 52/2	SN II	Flintdolk	IV	IV B	Sterkt oppskjerpa	Funnet i steinrøys	Mulig gravfunn
B3345	Vest-Agder	Farsund	Huseby	SN I	Flintdolk	III	III A		Funnet i myr sammen med flintflekker	Offer
C21433a	Vest-Agder	Farsund	Høyland 20	SN I	Flintdolk	III	III C	Uten odd	Ukjent	
C21433b	Vest-Agder	Farsund	Høyland 20	SN I	Flintdolk	I	I C		Ukjent	
C20378	Vest-Agder	Farsund	Jåtog	EBA	Flintdolk	VI	VI A		Ukjent	
C20380	Vest-Agder	Farsund	Jåtog	SN I	Flintdolk	I	I X	Halvdelen	Ukjent	
C22429	Vest-Agder	Farsund	Kalleberg 97	SN I	Flintdolk	I	I B	Godt bevart	Ukjent	
C25614	Vest-Agder	Farsund	Kalleberg 97/28	SN I	Flintdolk		I/II?	Fragment	Ukjent	
C34222a	Vest-Agder	Farsund	Kalleberg 97/42	SN II	Flintdolk	IV	IV	Godt bevart	Funnet i udyrka mark	
B3253h	Vest-Agder	Farsund	Kviljo/Nesheim	SN I	Flintdolk	I	I B		Funnet på "flintmarken" på Kviljostranden	Boplass
C21312	Vest-Agder	Farsund	Kviljo	SN I	Flintdolk	I	I B		Ukjent	
									Funnet sammen med flintsgid C24702a	Mulig offer
C24702b	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/9	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Grepsfragment	Ukjent	
C26143	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23	SN I	Flintdolk	I	I X	Godt bevart	Ukjent	
C25076	Vest-Agder	Farsund	Langeland 96/10	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Fragment	Ukjent	

Appendiks VIII - Flintdolker (alle typer)

B4312	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	SN I	Flintdolk	I	I X		Funnet på "Haarknipmoen ved Lunde vågen"	Boplass
B5473	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	SN I	Flintdolk	I	I B		Ukjent	
C23626a	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/50	EBA	Flintdolk	VI	VI?	Oddfragment	Funnet på "flintmarken" på Lunde	Boplass
C24734b-1	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/50	SN I	Flintdolk		III?	Grepsfragment og oddfragment	Funnet på "flintmarken" på Lunde	Boplass
C24734b-2	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/51	SN I	Flintdolk		III?	Grepsfragment	Funnet på "flintmarken" på Lunde	Boplass
C25901	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99/11	SN I	Flintdolk	II	II B	Godt bevart	Funnet ca. 1 m djupt på bunnen av Krekedugmyr	Offer
C31806	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99/9	SN I	Flintdolk	I	I C	Fragment av blad og odd	Funnet i åker	
C24599	Vest-Agder	Farsund	Meberg 88/4	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Fragment av blad og odd	Funnet et spadestikk djupt nær et bekleie	Offer
C22803g	Vest-Agder	Farsund	Salen 57		Flintdolk		Ubestemmelig	Oddfragment	Funnet ved utgravning av bygdeborgen "Slottet"	
C25598	Vest-Agder	Farsund	Skeibrok 86/5		Flintdolk		Ukjent	Grepsfragment	Ukjent	
C26462a	Vest-Agder	Farsund	Skeibrok 86/4	SN I	Flintdolk		I ?	Nesten ferdig emne	Funnet sammen med to dolkemner, "tett sammen mellom to rader sten, som hadde en avstand fra hinannen av ca. 60 cm. Stenene, hvorav en var jordfast, hadde forskjellig størrelse. Sakene lå ca. 30-40 cm under nuværende overflate."	Offer
C21467	Vest-Agder	Farsund	Skeime	EBA	Flintdolk	VI	VI		Funnet i steinhaus ca. 1 fot under jordoverflata	Mulig gravfunn
C23244	Vest-Agder	Farsund	Skeime	EBA	Flintdolk	VI	VI A		Ukjent	
C20091	Vest-Agder	Farsund	Skeime øvre 26	EBA	Flintdolk	VI	VI B		Ukjent	
C20422	Vest-Agder	Farsund	Skeime øvre 26	EBA	Flintdolk	VI	VI B		Ukjent	
C22613	Vest-Agder	Farsund	Skeime øvre 26	SN I	Flintdolk	I	I B		Funnet under jordarbeide på Innjordet	
C22420	Vest-Agder	Farsund	Steinsvoll 17	SN I	Flintdolk	I	I C	Omhogd, muligens brukt som spydspiss	Ukjent	
C27793	Vest-Agder	Farsund	Steinsvoll 17/9	EBA	Flintdolk		VI A?	Uten odd	Funnet under stor stein i potetåker	Offer
Top.ark	Vest-Agder	Farsund	Steinsvoll 17		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C25902	Vest-Agder	Farsund	Stokke 11/6-8	SN I	Flintdolk	III	III F		Ukjent	
C2436	Vest-Agder	Farsund	Sunde 1	SN I	Flintdolk	III	III C	Godt bevart	Funnet i myr	Offer

Appendiks VIII - Flintdolker (alle typer)

C38753b-c	Vest-Agder	Farsund	Sunde 1		Flintdolk		Ukjent	Fragmenter	Funnet sammen innenfor et område på 30x30 cm i en forsøknings i fjellet midt i steinpakning i gravhaug	Gravfunn
B4825	Vest-Agder	Farsund	Tjørve	SN I	Flintdolk	III	III		Ukjent	
Lista museum	Vest-Agder	Farsund	Tjørve	SN I	Flintdolk	I	I E:2		Funnet i åker	
C25802	Vest-Agder	Farsund	Torp 10	SN I	Flintdolk	I	I C	Flintblad, som er tilnærma parallellhogd og har slipespor	Funnet ved Kråkenesvatnet	Offer
B3199	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103 (Klokkhammer)	SN I	Flintdolk	I	I X	Oppskjerpa	Funnet "i jorden"	
C25072	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103		Flintdolk		Ukjent	Grepsfragment	Ukjent	
C25960	Vest-Agder	Farsund	Vatne vestre 35/57	SN I	Flintdolk	I	I C	Har et naturlig hull i eggen	Funnet mellom Vatne og Langåker	
C22419	Vest-Agder	Farsund	Velle 92/3	EBA	Flintdolk	VI	VI B		Funnet i åker	
C3663	Vest-Agder	Farsund	Vesthassel 28	EBA	Flintdolk	VI	VI B			
C3664	Vest-Agder	Farsund	Vesthassel 28	SN I	Flintdolk	III	III C	Sterkt oppskjerpa	Funnet i Kjørkemyr, ca. 1 alen under overflata	Offer
C21855a	Vest-Agder	Farsund	Voile	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Godt bevart	Funnet nederst i strandgrusen i kanalgrøft sammen med dolken C21855b og kleberkar	Offer
C21855b	Vest-Agder	Farsund	Voile	SN I	Flintdolk	III	III B	Godt bevart	Funnet nederst i strandgrusen i kanalgrøft sammen med dolken C21855a og kleberkar	Offer
C21855c	Vest-Agder	Farsund	Voile		Flintdolk		Ukjent	Oddfragment	Funnet i kanalgrøft sammen med keramikkskår	Offer
C22255	Vest-Agder	Farsund	Øyvoll 111/1	SN I	Flintdolk	I	I X		Funnet i åker	
B3520	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/Lista fyr	SN I	Flintdolk	I	I B		Funnet ved grunngravning for fyrtårnet	
B4767	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/Ved Hanangsvatn	EBA	Flintdolk	VI	VI A		Funnet ved bredden av Hanangsvatn	Offer
C6245	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/Hellemyra	SN I	Flintdolk	III	III E	Uten odd	Funnet ved torvskjæring i Hellemyra	Offer
C21430	Vest-Agder	Farsund	Ukjent	SN I	Flintdolk	I	I X		Ukjent	
C23633	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/på Lista		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
B5660	Vest-Agder	Flekkefjord	Andabeløy	EBA	Flintdolk	VI	VI A		Ukjent	
C27777	Vest-Agder	Flekkefjord	Vallås 13/3	SN I	Flintdolk	III	III E	Grepsfragment, sekundært tildanna til en spiss	Funnet i steingjerde	

Appendiks VIII - Flintdolker (alle typer)

C25118	Vest-Agder	Flekkefjord	Flikka 79/16	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Sterkt oppskjerpa	Funnet under veiarbeide i en grushaug	Mulig gravfunn
C24134	Vest-Agder	Flekkefjord	Nuland 101/7	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Godt bevart	Funnet ca. 30 cm under overflata i en lyngbakke ved Sælurvannet	
C31437	Vest-Agder	Flekkefjord	Sunde 103/495	SN I	Flintdolk		I?	Oddfragment	Funnet i skogen nord for fotballklubbhuset på Venes	
Top.ark	Vest-Agder	Hægebostad	Kvestad		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Top.ark	Vest-Agder	Hægebostad	Sunde østre		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C32043a	Vest-Agder	Kristiansand	Berge 5 (Bendiktsbukta)	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Sterkt oppskjerpa, uten grepsenden	Funnet i åker - Del av boplassfunn	Boplass
C30934a	Vest-Agder	Kristiansand	Buene 83		Flintdolk		Ubestemmelig	Oddfragment	Funnet i åker - Del av boplassfunn	Boplass
Top.ark	Vest-Agder	Kristiansand	Bøen		Flintdolk		Ukjent	Tappt funn	Ukjent	
VAF 8848	Vest-Agder	Kristiansand	Drange	EBA	Flintdolk	VI	VI		Ukjent	
VAF 8745	Vest-Agder	Kristiansand	Eftevåg		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Top.ark	Vest-Agder	Kristiansand	Eftevåg		Flintdolk		Ukjent	Skal ha vært over 30cm lang	Funnet "tæt ved Søen i en Grøft ved Siden af Veien ca. 0,4m under Jorden"	Mulig offer
C27221	Vest-Agder	Kristiansand	Fidje 95/1 (Fidjeåsen)	SN I	Flintdolk	I	I X	Uten odd	Funnet i ei "sørvendt ur eller avsats i heia", ca. 50moh. oppe i åssida, under store steinheller, sammen med smeltedigelen C27222 (fra jernalder)	Offer
VAF 8741	Vest-Agder	Kristiansand	Frikstad 22	SN I	Flintdolk	I	I X	Uten grepsenden	Ukjent	
C34093	Vest-Agder	Kristiansand	Gill 35	SN I	Flintdolk	III	III A/III B	Uten grepsenden	Funnet ved Stitjern	Mulig offer
C22484	Vest-Agder	Kristiansand	Hamre 1/13	SN I	Flintdolk	I	I X		Funnet i åker under pløying	
Ikke katalogisert KHM	Vest-Agder	Kristiansand	Justnes		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C27769a	Vest-Agder	Kristiansand	Kjevik 18 (Bjørkevik)	SN I	Flintdolk	I	I E:2	Godt bevart	Del av boplassfunn med tangespisser og skrapere	Boplass
C25192	Vest-Agder	Kristiansand	Kongsgård 41/4 (Nordviken)	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Sterkt oppskjerpa	Ukjent	
Privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Mebø		Flintdolk		Ukjent		Funnet i ei myr kalt Bånefjellmyra	Offer
Top.ark	Vest-Agder	Kristiansand	Odderøya		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Randøya		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
VAF 8751	Vest-Agder	Kristiansand	Salbustad		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
VAF 8739	Vest-Agder	Kristiansand	Sukkestøl		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme øvre (Rodenæs)	EBA	Flintdolk		VI		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme øvre		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	

Appendiks VIII - Flintdolker (alle typer)

Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme øvre		Flintdolk		Ukjent		Funnet på Bamåsen	
C28494	Vest-Agder	Kristiansand	Sødal 33/5 (Påskeberg)	SN I	Flintdolk	I	I B	Godt bevart	Funnet under pløying ved Sødal, på en terrasse ca. 10moh. Ved Torridalselva	Offer
C30866	Vest-Agder	Kristiansand	Ve 2/25		Flintdolk		Ukjent		Funnet i skråningen ned mot elva	
Privat eie/tapt	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Lovisenlund skole		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Katedralskolens samling	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Oddernes kirke	SN I	Flintdolk	III	III		Ukjent	
Privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Oddernes kirke	SN I	Flintdolk	I	I A		Ukjent	
Privat eie	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Oddernes kirke		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C31288	Vest-Agder	Kvinesdal	Egeland 100/22	SN I	Flintdolk	I	I B		Funnet under tomtegraving, ca. 1m djupt	Mulig offer
C26565	Vest-Agder	Kvinesdal	Moi 94/20 (Moisheia)	SN II	Flintdolk	IV	IV	Sterkt oppskjerpa	Ukjent	
C24015	Vest-Agder	Lindesnes	Gare 155	SN II	Flintdolk	IV	IV E	Uten odd	Ukjent	
B5750	Vest-Agder	Lindesnes	Høllen	SN I	Flintdolk	I	I X	Oppskjerpa	Ukjent	
Privat eie	Vest-Agder	Lindesnes	Underøy		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C34919	Vest-Agder	Lindesnes	Njerve 151/50 (Klobnehaugen)		Flintdolk		Ukjent	Oddfragment	Funnet under hagearbeide, 10-12cm dypt	
Top.ark	Vest-Agder	Lindesnes	Njerve 151		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Top.ark	Vest-Agder	Lindesnes	Njerve 151		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Top.ark	Vest-Agder	Lindesnes	Njerve 151		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C32482	Vest-Agder	Lyngdal	Bergsaker 166/7	SN II	Flintdolk		III/IV/V?	Uten grepsenden	Funnet i åker under pløying	
C32474	Vest-Agder	Lyngdal	Bordviken indre 53/1	SN I	Flintdolk	III	III E	Sterkt oppskjerpa	Funnet i åker	
C32479	Vest-Agder	Lyngdal	Børø 20/3		Flintdolk		Ubestemmelig	Oddfragment, sekundært brukt som skraper eller meisel	Funnet nær ei steinrøys	
C5770	Vest-Agder	Lyngdal	Dragland 107	SN II	Flintdolk	IV	IV B		Funnet i myr	Offer
C32483	Vest-Agder	Lyngdal	Kvavik 170/5	SN I	Flintdolk	III	III C		Funnet i strandkanten	
C24523	Vest-Agder	Lyngdal	Kvås 260 (Haugland)	SN I	Flintdolk	III	III?	Sterkt oppskjerpa	Funnet i skogen	
Top.ark	Vest-Agder	Lyngdal	Skomrak ytre		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Top.ark	Vest-Agder		Dal		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Top.ark	Vest-Agder		Farestad		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C29449	Vest-Agder	Mandal	Farestad 23/16 (Skjernøya)		Flintdolk		Ubestemmelig	Bladfragment	Funnet under pløying i oppdyrka myr	Offer
Top.ark	Vest-Agder		Halse		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Top.ark	Vest-Agder		Langeland		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C25458	Vest-Agder	Mandal	Skogsfjorden, Furulunden, Mandal by	EBA	Flintdolk	VI	VI	Oppskjerpa	Funnet på stranden	
Top.ark	Vest-Agder		Skogsfjord		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	

Appendiks VIII - Flintdolker (alle typer)

C21385 (2 dolker)	Vest-Agder	Mandal	Skogsøy 18 (Nordgård)		Flintdolk		Ukjent	Dolkene er gått tapt	Funnet på nyrødde jordstykke, ca. 8-10moh. ved Skogsøysundet - Del av boplassfunn	Boplass
C21750a	Vest-Agder	Mandal	Skogsøy 18 (Nordgård)	EBA	Flintdolk		III D/VI?	Grepsfragment	Funnet samme sted, ca. 8moh.	Boplass
C24939	Vest-Agder	Mandal	Skogsøy 18 (Nordgård)	SN I	Flintdolk	I	I X	Ildskada	Ukjent	
C25129	Vest-Agder	Mandal	Svinebakken, Nedre Malmøy, Mandal by	SN I	Flintdolk	I	I D	Fire ildskjørna fragmenter	Funnet sammen med keramikkskår, ca. 3 fot djupt i sandjord, på toppen av heia	Mulig gravfunn
C24519	Vest-Agder	Mandal	Upsaker 12/1	EBA	Flintdolk	VI	VI		Funnet ca. 20cm djupt i jorda	
Top.ark	Vest-Agder	Marnardal	Øygarden		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C19443	Vest-Agder	Songdalen	Frikstad 22	SN I	Flintdolk	I	I X	Godt bevart	Funnet ved grøftegraving	Mulig offer
Top.ark	Vest-Agder	Songdalen	Nodeland		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C32064q	Vest-Agder	Søgne	Føre 19/5	EBA	Flintdolk	VI	VI A	Bladfragment	Funnet i åker - Del av boplassfunn	Boplass
C51349	Vest-Agder	Søgne	Herøya 19/1	SN I	Flintdolk	I	I X	Grepsfragment	Funnet i vannet i nordvendt vik, på sandbunn	
Top.ark	Vest-Agder	Søgne	Lunde		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Top.ark	Vest-Agder	Søgne	Lunde		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
Top.ark	Vest-Agder	Søgne	Lunde		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	
C23181	Vest-Agder	Søgne	Ormestad 34 (Ormestad lærerbolig)	SN I	Flintdolk	I	I A	Bladfragment	Ukjent	
C23257	Vest-Agder	Søgne	Ormestad 34 (Lian)	SN I	Flintdolk	I	I A	Grepsfragment	Funnet i åker	
C34962	Vest-Agder	Søgne	Salthaug 40/1	EBA	Flintdolk	VI	VI	Oddfragment	Funnet under graving ved uthus	
C26807	Vest-Agder	Søgne	Søgne prestegård 1/1	SN I	Flintdolk	III	III		Funnet under grøftegraving i svart jord, ca. 40 cm djupt, sammen med kull	Mulig offer
C27791	Vest-Agder	Søgne	Tofteland 74/2		Flintdolk			Mulig omhogd dolkfragment	Funnet i åker	
C30557	Vest-Agder	Søgne	Trysnes 37/23 (Kaldsnes)	EBA	Flintdolk	VI	VI B	Midtfragment	Funnet ved jordarbeide	
C23142	Vest-Agder	Vennesla	Stallemo 16/1 (Nyvoll)	SN I	Flintdolk	III	III E	Uten odd	Funnet ca. 1 fot djupt i jorda ved låvehjørnet	
Top.ark	Vest-Agder	Vennesla	Ravnås		Flintdolk		Ukjent		Ukjent	

Appendiks IX - Flintdolker type VI

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Type	Merknad	Funnkontekst	Funnkategori
C30297	Aust-Agder	Arendal	Garta 14-16	VI B	Sterkt oppskjerpa	Ukjent	
C1150	Aust-Agder	Arendal	Moland prestegård	VI B	Godt bevart	Funnet i åker sammen med flintsigden C1151	
C23862	Aust-Agder	Arendal	Narrestø 3/23	VI A	Uten odd	Funnet ved grøftegraving	
C36123a	Aust-Agder	Bygland	Bø 66/1 (Gyvavn 23)	VI A		Del av boplassfunn	Boplass
C26445	Aust-Agder	Evje	Neset nedre 15/42	VI A	Sterkt oppskjerpa	Funnet ved nydyrking ved Breiflåvatnet	
C30056	Aust-Agder	Grimstad	Huselund øvre 49/20 (Natvig)	VI A	Oppskjerpa	Funnet i dyrka mark ved en bekk	Offer?
C32812	Aust-Agder	Grimstad	Tjore østre 1/1	VI A	Uten odd	Funnet i potetåker	
C30486	Aust-Agder	Grimstad	Trålum nedre 51/2	VI B	Godt bevart	Funnet i åker	
C29357	Aust-Agder	Lillesand	Natvig 37/6	VI A	Uten odd	Funnet i rullesteinsur ved sjøen, ca. 6-7 moh.	Grav?
C30328	Aust-Agder	Tvedestrand	Nes øvre 45	VI B	Godt bevart	Ukjent	
C21795	Vest-Agder	Farsund	Daland 24	VI A	Uten odd	Ukjent	
C22421	Vest-Agder	Farsund	Eikeland 74	VI B	Uten grependen	Funnet ved veiarbeide	
B3657a	Vest-Agder	Farsund	Frestad 70	VI A		Ukjent	
B3242	Vest-Agder	Farsund	Hauge østre	VI B	Godt bevart	Funnet ved torvskjæring i myr i gårdens innmark	Offer
C25825a	Vest-Agder	Farsund	Hauge østre 9/8	VI B	Godt bevart	Funnet sammen med skjeforma skraper, flintflekke og keramikk. Sakene fantes "på en forhøining i en utskåren myr en 300 m nord for våningshuset." På forhøiningen var det en stor og noen mindre sten. Ved en av de mindre stenene fantes sakene sammen med "en del vedaske".	Grav?
C20378	Vest-Agder	Farsund	Jåtog	VI A		Ukjent	
C24702b	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/9	VI B	Grepfragment	Funnet sammen med flintsigd C24702a	

Appendiks IX - Flintdolker type VI

C24599	Vest-Agder	Farsund	Meberg 88/4	VI A	Fragment av blad og odd	Funnet et spadestikk dypt nær et bekkeleie	Offer
C20091	Vest-Agder	Farsund	Skeime øvre 26	VI B		Ukjent	
C20422	Vest-Agder	Farsund	Skeime øvre 26	VI B		Ukjent	
C22419	Vest-Agder	Farsund	Velle 92/3	VI B		Funnet i åker	
C3663	Vest-Agder	Farsund	Vesthassel 28	VI B			
C21855a	Vest-Agder	Farsund	Voile	VI A	Godt bevart	Funnet nederst i strandgrusen i kanalgrøft sammen med dolken C21855b og kleberkar	Offer
B4767	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/Ved Hanangsvatn	VI A		Funnet ved bredden av Hanangsvatn	Offer
B5660	Vest-Agder	Flekkefjord	Andabeløy	VI A		Ukjent	
C25118	Vest-Agder	Flekkefjord	Flikka 79/16	VI B	Sterkt oppskjerpa	Funnet under veiarbeide i en grushaug	
C24134	Vest-Agder	Flekkefjord	Nuland 101/7	VI B	Godt bevart	Funnet ca. 30 cm under overflata i en lyngbakke ved Sælurvannet	Offer
C32043a	Vest-Agder	Kristiansand	Berge 5 (Bendiktsbukta)	VI B	Sterkt oppskjerpa, uten grepsenden	Funnet i åker - Del av boplassfunn	Boplass
C25192	Vest-Agder	Kristiansand	Kongsgård 41/4 (Nordviken)	VI A	Sterkt oppskjerpa	Ukjent	
C30557	Vest-Agder	Søgne	Trysnes 37/23 (Kaldsnes)	VI B	Midtfragment	Funnet ved jordarbeide	

Appendiks X - Flintdolkemner

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Type	Merknad	Funnkontekst	Funnkategori
C30548	Aust-Agder	Arendal	Songe 51/Arendal by (Bakkehus)	Flintdolkemne	Med kalkskorpe	Funnet under hagearbeid	
C26228a	Aust-Agder	Arendal	Sagene 49/8	Flintdolkemne	Fragment	Funnet sammen med flintøksemne C26228b	Mulig offer
C26228b	Aust-Agder	Arendal	Sagene 49/8	Flintdolkemne	Fragment	Funnet sammen med flintøksemne C26228a	Mulig offer
C23206	Aust-Agder	Grimstad	Espenes/Ruåker	Flintdolkemne		Ukjent	
C26462b-c	Vest-Agder	Farsund	Skeibrok 86/4	Flintdolkemne	To flintskiver	Funnet sammen med flintdolkemne C26462a og tynn flintskive med kalkskorpe C26462d "tett sammen mellom to rader sten, som hadde en avstand fra hinannen av ca. 60 cm. Stenene, hvorav en var jordfast, hadde forskjellig størrelse. Sakene lå ca. 30-40 cm under nuværende overflate"	Offer
C26617b	Vest-Agder	Farsund	Skeime nedre 25/7	Flintdolkemne		Funnet under nybrott sammen med flintøksemne og 7 flintskiver	Offer
C38770	Vest-Agder	Kristiansand	Eg 150/1639	Flintdolkemne		Funnet 250 m SØ for gården, ca. 50 m øst for Egveien på flaten ned mot Otra. 20-25moh.	Mulig offer

Appendiks XI - Flintsigder

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Datering	Gjenstand	Merknad	Funnopplysninger	Funntype
C32823a	Aust-Agder	Arendal	Alve 19/33	SN	Flintsigd	Den ene halvdel, brukket i to på midten	Funnet i åker. Del av boplassfunnet C32823 med A2-spiss, tre flatehogde pilspisser og skiveskraper	Boplass
C30455	Aust-Agder	Arendal	Bjelland 18/2-3		Flintsigd	Mangler en endespiss	Funnet under grøftegraving nær et tjern	Offer
C30544b	Aust-Agder	Arendal	Hafstad 48/Arendal by	SN	Flintsigd	Mangler en endespiss	Funnet i åker sammen med tverregga tynnblada flintmeisel C30544a	Mulig offer
C31137	Aust-Agder	Arendal	Haugenes 8/7 (Tangen)		Flintsigd	Endefragment	Ukjent	
C23339d	Aust-Agder	Arendal	Lien 17/15	SN	Flintsigd		Funnet i nærheten av tosidig flintøks og vestlandsøks C23339b-c	Mulig offer
C1151	Aust-Agder	Arendal	Moland prestegård	EBA	Flintsigd		Funnet i nærheten av type VI B-dolk C1150	Mulig offer
C30392a-c	Aust-Agder	Arendal	Mørefjær vestre 45/1		Flintsigd	Tre emner med påbegynt retusj	Funnet sammen under nedtapping av et tjern	Offer
C30399a	Aust-Agder	Arendal	Oddersland nedre 48/3	SN	Flintsigd	Endefragment	Funnet i en åker nær sjøen kalt Håsselvolden, sammen med flekke slått av slipt flintøks C30399b	Mulig boplass
C30401a	Aust-Agder	Arendal	Oddersland østre 50/1	SN	Flintsigd	Emne med bruksspor	Funnet under nybrott sammen med 2 emner til blad- eller hjerteforma pilspisser og 5 flintavslag C30401b-c	Offer
C30450	Aust-Agder	Arendal	Ukjent/Rønningen, Øyestad sogn		Flintsigd		Skal være funnet i en gravhaug	Sekundør kontekst
C18886b	Aust-Agder	Bygland	Kvåle 36		Flintsigd	Mangler begge ender	Funnet i nærheten av tjukkakka øks C18886a	
C25858a	Aust-Agder	Grimstad	Amtedal 26/2		Flintsigd		Funnet sammen under grøftegraving	Offer
C25858b	Aust-Agder	Grimstad	Amtedal 26/2		Flintsigd		Funnet sammen under grøftegraving	Offer
C29638	Aust-Agder	Grimstad	Dømmesmoen 9		Flintsigd		Funnet i åker kalt Haukelandsjordet	
C28049	Aust-Agder	Grimstad	Hodnebrok 36/1		Flintsigd		Funnet i potetåker	
C36563	Aust-Agder	Grimstad	Lia med Kleiven 44/11		Flintsigd		Funnet under graving til vannledning	
C29559a	Aust-Agder	Grimstad	Tjore østre 1/1	EBA	Flintsigd		Funnet sammen med med tangespiss, 4 skrapere og 21 avslag C29559b-d på "lokaliteten "Husefjellegra", et jorde 180 m SØ for husene på gården. Sakene b-d ble funnet på et ca. 10 m vidt område. Sigden (a) lå ca. 20 m østenfor. Stedet ligger lunt til med fjell på alle kanter. H. o. h. 10-15 m"	Boplass
C33774	Aust-Agder	Grimstad	Tjore østre 1/1	EBA	Flintsigd	Mangler en endespiss	Funnet på lokaliteten "Husfjelløgra" på nesten samme sted som type VI A-dolk C32812	Boplass
C32820	Aust-Agder	Risør	Sandnes 5		Flintsigd	Brukt som ildflint	Ukjent	

Appendiks XI - Flintsigder

							"Dette sagblad skal efter finderens gaardbruger Nils Ellertsen Brastad være fundet i en grav paa gaarden Brastad. Efter finderens meddelelse til konservator Gjessing sommeren 1917 under konservators undersøkelser i Vanse, støtte han i 1898 paa to graver i den dyrkede mark ca. 150 m syd for husene. Gravene hadde murede langsider, var ca. 4 1/2 fot lange og ca. 2 1/2 fot brede. De laa med gavlene mot hinanden i retning S.Ø.-N.V. paa hver side av en markvei som gaar ut gjennom eiendommen. I den ene grav fandt han en flintsag (den ovenfor beskrevne), en flintøks samt adskillige pilespidser av flint. I den andre fandtes en "slengkule av sten med hul i", pilespidser av flint samt krukkebrot i begge. Over gravene laa der ingen heller. Avstanden mellem dem var ca. 10 fot. Over den første av dem synes der efter finderens beretning at ha været en forhøining"	Gravfunn
C22143	Vest-Agder	Farsund	Brastad 103/8	SN	Flintsigd			
Top. ark	Aust-Agder	Farsund	Duvoll		Flintsigd	To sigder	Ukjent	
C2335	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27		Flintsigd	To sigder, den ene brukket i to, den andre mangler en endespiss	Funnet sammen i Hellemyra	Offer
C2336	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27		Flintsigd	To sigder, den ene brukket i to, den andre mangler en endespiss	Funnet sammen i Hellemyra	Offer
C29111	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27		Flintsigd		Ukjent	
C31805	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27/2		Flintsigd		Ukjent	
C23117	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16		Flintsigd		Ukjent	
C27355	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16/19		Flintsigd	Mangler en endespiss	Funnet i grøft midt på gårdstunet	Mulig offer
C24320	Vest-Agder	Farsund	Jåtog 78		Flintsigd		Funnet i ei ur	Offer
C20377	Vest-Agder	Farsund	Jåtog 78		Flintsigd		Ukjent	
C24987a	Vest-Agder	Farsund	Kalleberg 97/10-11		Flintsigd	Ualminnelig tynn og fint hugget	Funnet under noen steiner 75-100m N for tunet på Kalleberg, sammen med flintflekke, flintavslag og keramikkskår C24987b-c	Offer
C25934	Vest-Agder	Farsund	Kalleberg 97/14		Flintsigd	Avbrutt i den ene enden	Funnet under grøftegraving	
C22277	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/12		Flintsigd		Funnet like ved Nesheimvatnet	Mulig offer
C24702	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23	EBA	Flintsigd		Funnet sammen med flintdolk type VI B	Mulig offer
C24841	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/10		Flintsigd		Funnet i åker	
C31947	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/37		Flintsigd	Midtfragment	Funnet i åker 75-100m N for tunet	
C26616	Vest-Agder	Farsund	Langeland 96		Flintsigd		Ukjent	
B4428	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6		Flintsigd		Ukjent	
C23978	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/9		Flintsigd		Funnet under opprensning av grøft	Mulig offer
C27038	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/5		Flintsigd	Er blitt brukt til å skrape maling med	Funnet i potetåker	
C22608	Vest-Agder	Farsund	Nordhassel øvre 31/45		Flintsigd	Brukt som ildflint	Funnet på Nordhasselmoen	

Appendiks XI - Flintsigder

C24014d	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99		Flintsigd	Brukket	Del av gravfunn fra folkevandringstid C23987	Sekundør kontekst
C25604a	Vest-Agder	Farsund	Rydland østre 19		Flintsigd		Ukjent	
C28014	Vest-Agder	Farsund	Tjørve 33/96		Flintsigd		Funnet på stranda 6m fra sjøen på Nesodden	
C25245a	Vest-Agder	Farsund	Torp 10		Flintsigd		Ukjent	
B3228	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103		Flintsigd		Ukjent	
C34200a	Vest-Agder	Flekkefjord	Modalsli 149/40		Flintsigd		Funnet "i en liten steinhaug ved den gamle riksvei E 18 mellom Arendal og Tvedestrand"	
Top. ark	Vest-Agder	Flekkefjord	Netland		Flintsigd		Ukjent	
C28223a	Vest-Agder	Kristiansand	Hånes 36	EBA	Flintsigd	Ualminnelig fint hogd, med tjukk ende (imitasjon av bronseknoppsigd)	Funnet i ei myr på Hånestangen sammen med en ualminnelig stor skjeforma skraper C28223b	Offer
Agder naturmuseum	Vest-Agder	Kristiansand	Justnes		Flintsigd		Ukjent	
Top. ark	Vest-Agder	Kristiansand	Justnes		Flintsigd		Ukjent	
C26434	Vest-Agder	Kristiansand	Oddernes prestegård 38/1		Flintsigd		Funnet i åker	
C30932f	Vest-Agder	Kristiansand	Romestøl 79		Flintsigd	Mulig endespissfragment	Funnet i åker, med flere andre flintgjenstander og avslag	Mulig boplass
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme øvre		Flintsigd		Ukjent	
Top. ark	Vest-Agder	Kristiansand	Ve		Flintsigd		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Randesund		Flintsigd	Brukket i to	Ukjent	
C33775	Vest-Agder	Kvinesdal	Slimestad 122/51		Flintsigd		Funnet i potetåker 50 m V for gården og 3-4 m fra en fjellskråning	Offer
C33140a	Vest-Agder	Lindesnes	Eikeland øvre 26		Flintsigd		Funnet i potetåker ca. 150m Ø for våningshuset	
C21741	Vest-Agder	Lyngdal	Klokkergården		Flintsigd		Funnet i potetåker rett ved Lyngdalselva, ca. 6moh.	Mulig offer
C21385b	Vest-Agder	Mandal	Skogsøy 18 (Norgård)	SN	Flintsigd	Brukket i to	Del av boplassfunnet C21385 med skafthulløks, flateretusjerte spisser, C-spiss, flintavslag, slipestein og bortkomne dolker. Boplassen lå ved Skogsøysundet, 8-10moh.	Boplass
Top. ark	Vest-Agder	Songdalen	Fjellskår		Flintsigd		Ukjent	
Top. ark	Vest-Agder	Søgne	Føre		Flintsigd		Ukjent	
C23049	Vest-Agder	Søgne	Knibe øvre 53/1		Flintsigd		Funnet i åker ca. 100m fra våningshuset, 50moh.	
C22612	Vest-Agder	Søgne	Leire 29/7		Flintsigd	Var formodentlig hel da den ble funnet	Ukjent	
Top. ark	Vest-Agder	Søgne	Lunde		Flintsigd		Ukjent	
Top. ark	Vest-Agder	Søgne	Tangvall		Flintsigd		Ukjent	
C36147a	Vest-Agder	Åseral	Espelien 10/2-4 (Gyvavn 45)		Flintsigd		Funnet sammen med to skrapere, ei flekke og seks flintavslag C36147b-c	Boplass

Appendiks XII - Skjeforma skrapere

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Datering	Gjenstand	Merknad	Funnopplysninger	Funntype
C14276	Aust-Agder	Evje	Hornes 15		Skjeforma skrapere	13 skjeforma skrapere og 2 hulskrapere	Funnet i åker. Bare en del av funnet ble innlevert, i alt besto det av 37 skrapere	Offer
C24362a	Aust-Agder	Grimstad	Havstad 19/6-7	SN	Skjeforma skrapere	2 skjeforma skrapere	Funnet i nærheten av flere skrapere, borspiss, skiferhengesmykke, sagtakka tangespiss, skiferspiss, 3 bergartsøkser og vestlandsøks C24362c-q	Boplass
C24362b	Aust-Agder	Grimstad	Havstad 19/6-7	SN	Skjeforma skrapere	2 skjeforma skrapere	Funnet i nærheten av flere skrapere, borspiss, skiferhengesmykke, sagtakka tangespiss, skiferspiss, 3 bergartsøkser og vestlandsøks C24362c-q	Boplass
C21124a	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27		Skjeforma skrapere	Uregelmessig form, men med skraperegg	Funnet i nærheten av emne til enkel skafthulløks C21123	Mulig offer
C25825b	Vest-Agder	Farsund	Hauge østre 9/8	EBA	Skjeforma skrapere		Funnet sammen med type VI B-dolk, flintavslag og fem keramikkskår med kvarts- og asbestmagring. "Sakene fantes på en forhøining i en utskåren myr en 300 m nord for våningshuset. På forhøiningen var det en stor og noen mindre sten. Ved en av de mindre stenene fantes sakene sammen med en del vedaske"	Mulig gravfunn
C27380b	Vest-Agder	Farsund	Hauge østre 9/8	SN	Skjeforma skrapere	Med kalkskorpe	Funnet ca. 1/2m djupt under en stein i kanten av ei myr sammen med vestlandsøks og to skiveskraper C27380a og c	Offer
C22437e	Vest-Agder	Farsund	Hauge vestre 91	SN	Skjeforma skrapere	Med kalkskorpe	Del av funnet C22437a-e, med tre tverregga tynnblada flintøkser og ei tjukkknakka bergartsøks	Usikkert anlegg
C25643	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85		Skjeforma skrapere	En ferdig skjeforma skrapere og 8 mulige emner til skjeforma skrapere	Funnet i nærheten av skiveskraper C25642	Offer
C25689	Vest-Agder	Farsund	Kalleberg 97		Skjeforma skrapere	Med kalkskorpe	Funnet i åker	
C24702a	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/9	EBA	Skjeforma skrapere	Ualminnelig fint hogd	Funnet ca. 200m N for tunet, sammen med type VI B-dolk C24702b	Mulig offer
C50270-156	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	SN	Skjeforma skrapere		Del av stort boplassfunn	Boplass
C21182	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103		Skjeforma skrapere	Eggen er ikke ferdig hogd	Ukjent	
C26060a	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/Lista		Skjeforma skrapere		Funnet sammen med brei flekke som har skraperegg hele veien rundt	Mulig offer
C28223b	Vest-Agder	Kristiansand	Hånes 36	EBA	Skjeforma skrapere	Med kalkskorpe	Funnet i ei myr på Hånestangen sammen med flintsigd C28223a	Offer
C36475	Vest-Agder	Mandal	Ukjent		Skjeforma skrapere	Med kalkskorpe	Ukjent, ble oppbevart på Halse skole	

Appendiks XIII - Flateretusjerte spisser

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Datering	Gjenstand	Type	Merknad	Funnkontekst	Funntype
C32823c-1	Aust-Agder	Arendal	Alve 19/33	SN	Pilspiss	Flateretusjert	Ikke gjenfunnet	Boplass med sigdfragment, A2-spiss og tre flatehogde pilspisser	Boplass
C32823c-2	Aust-Agder	Arendal	Alve 19/33	SN	Pilspiss	Flateretusjert	Ikke gjenfunnet	Boplass med sigdfragment, A2-spiss og tre flatehogde pilspisser	Boplass
C32823c-3	Aust-Agder	Arendal	Alve 19/33	SN	Pilspiss	Flateretusjert	Ikke gjenfunnet	Boplass med sigdfragment, A2-spiss og tre flatehogde pilspisser	Boplass
C30401b	Aust-Agder	Arendal	Oddersland østre 50/1	SN	Pilspiss	Emner	To mulige emner til flateretusjerte pilspisser	Funnet sammen med mulig emne til flintsigd og flere store flintskiver, som lå samla. Funnet under nybrott	Mulig offer
C30402g	Aust-Agder	Arendal	Oddersland østre 50/3	SN	Pilspiss	Hjerteforma	Ikke gjenfunnet	Forskjellige boplassfunn med hjerteforma pilspiss, tangespisser, sylindriske kjerner og avslag av slipt flintøks	Boplass
C30419	Aust-Agder	Arendal	Salterød 41/3 (Dypviken)	SN	Pilspiss	Hjerteforma	Ikke gjenfunnet	Ukjent	
C30334b	Aust-Agder	Arendal	Strengereid 17/38 (Solheim)	SN I	Pilspiss	Konkav basis - triangulær		Flerfasert boplass med flateretusjert pilspiss, tangespisser, skiferspiss og seks sylindriske kjerner	Boplass
C36573a	Aust-Agder	Bygland	Bygland prestegård 47	SN II/EBA	Pilspiss	Konveks basis - oval form		Funnet i V-helling mot Byglandsfjorden, ca. 50 m S for Byglandsheimen og ca. 150 m Ø for riksvei 12, sammen med en flintskraper	Mulig offer
C9206	Aust-Agder	Bygland	Neset 68	SN	Spydspiss	Konveks basis - oval form	Flateretusjert	Funnet i åker	
C35341	Aust-Agder	Evje	Abusland 31/67 (Myglevatn)	SN II/EBA	Pilspiss	Rett basis	Kvartsitt	Boplassfunn	Boplass
C51864-1	Aust-Agder	Evje	Faret med Maurlien 14	EBA	Pilspiss	Konvekst basis - bladforma	Avbrutt odd - dårlig retusjert	Boplassfunn på Auvensneset	Boplass
C51780-1	Aust-Agder	Evje	Glenna, Austerhus 61/13	SN I (tidlig)	Pilspiss	Konkav basis - hjerteforma	Avbrutt odd	Boplass med flateretusjert spiss og B-spiss	Boplass
C33160t	Aust-Agder	Evje	Senum 1/1	SN II/EBA	Pilspiss	Konveks basis - triangulær	Dårlig retusjert	Flateretusjert pilspiss funnet i kullgrop ved VT-gravhaug med 6 flintstykker	Sekundær kontekst
C36141a	Aust-Agder	Evje	Senum 1/12	SN I	Pilspiss	Konveks basis		Boplassfunn	Boplass
C26166	Aust-Agder	Froland	Songe 13	SN II/EBA	Pilspiss	Konkav basis	Ikke gjenfunnet	Funnet nær Blakstad bro	
C33412	Aust-Agder	Froland	Ukjent/Homstølvatn IV	SN II/EBA	Pilspiss	Konveks basis	Bare kanthugget på undersiden	Boplassfunn	Boplass
C36249b	Aust-Agder	Lillesand	Flesi 102/3	SN I	Pilspiss	Konkav basis - oval form	Den ene agnoren er avbrutt - spissen er ildskjørnet	Boplassfunn med flateretusjert spiss og 4 flintavslag, ca. 20-40moh.	Boplass

Appendiks XIII - Flateretusjerte spisser

C34430	Aust-Agder	Lillesand	Hellevik 57/2	SN I	Pilspiss	Konkav basis - oval form	Den ene agnoren er avbrutt - spissen er bare retusjert langs kantene	Funnet i potetåker	
C29657	Aust-Agder	Vegårshei	Mo nordre 25/7	SN II/EBA	Pilspiss	Konveks basis		Funnet i strandgrusen på vestbredden av Vegårdsvatn	Boplass
C38356e-1	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1 (Ytre Tårånes I)	SN II/EBA	Pilspiss	Ant. konveks basis	Ikke gjenfunnet	Boplass med to flateretusjerte bladforma pilspisser, A1- A2- og B-spisser,	Boplass
C38356e-2	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1 (Ytre Tårånes I)	SN II/EBA	Pilspiss	Ant. konveks basis	Ikke gjenfunnet	Boplass med to flateretusjerte bladforma pilspisser, A1- A2- og B-spisser,	Boplass
C38378d	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1	SN II/EBA	Pilspiss	Rett basis - triangulær		Boplass med flateretusjert spiss, A1-spiss og mulig B-spiss	Boplass
C38379a	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1	SN II/EBA	Pilspiss	Rett basis - triangulær	Ildskadet med avbrutt odd	Boplass	Boplass
C38391a	Aust-Agder	Vegårshei	Mjåvatn 14/6	SN I	Pilspiss	Konkav basis	Avbrutt odd	Boplass	Boplass
C38391b	Aust-Agder	Vegårshei	Mjåvatn 14/6	SN	Pilspiss	Usikker - konveks basis?	Avbrutt baseparti - kun retusjert på den ene siden - mulig emne	Boplass	Boplass
C38425c	Aust-Agder	Vegårshei	Usvatn 10/3 (Ussvann III)	SN II/EBA	Pilspiss	Konkav eller rett basis - triangulær	Emne	Boplass med emne til flateretusjert spiss med konkav basis, A3-spiss og enegga spiss	Boplass
C22256a	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27	SN I (tidlig)	Pilspiss	Konkav basis		Ukjent	
C22256b	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27	SN I	Pilspiss	Rett basis med lite hakk på midten	Har trolig oppringelig hatt lengre agnorer	Ukjent	
C22432	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27	SN II/EBA	Pilspiss	Atypisk med konkav basis og surringshakk		"Funnet i Dyngvoldmyren ved garden Dyngvold (gn. 29), Lista s. og pgd., V.Agder, ca. 50 m.NV for den kjendte haug fra bronsealderen som heter Svarthaug. Den blev f. under torvskjæringen oppe i "daumolla", det øverste lag."	Offer
C22646a	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27	SN I (tidlig)	Pilspiss	Konveks basis		Funnet under torvskjæring i Hellemyra sammen med to skrapere og flere flintavslag	Offer

Appendiks XIII - Flateretusjerte spisser

C27646a	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85/2	SN?	Pilspiss	Svakt konkav basis	Retusj kun langs kantene	Fra boplassfunn. "Sakene ble funnet 1940 i en åkerrein på jordstykket Ørdalen NV for Hervoll. Funnstedet ligger like ved en 11/2 m høy og 4 m lang fjellvegg og alle sakene lå 20-30 cm under overflaten på et område som var om lag 1 m i tverrmål. Oldsakene lå sammen med stein som øyensynlig var kastet i haug."	Boplass
C29434a	Vest-Agder	Farsund	Huseby 2	SN I	Pilspiss	Konkav basis		Funnet i grustorv ytterst på Husebyryggen ved en tysk befestning	
C22431	Vest-Agder	Farsund	Jørstad 84	SN II/EBA	Spydspiss	Konveks basis - trekanta form	Grovt hugget	Ukjent	
C25307	Vest-Agder	Farsund	Kjørrefjord 13/9	SN I (tidlig)	Pilspiss	Trekanta spiss med tange og agnorer ("klokkebegerspiss")		Ukjent	
B3202	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23	SN I (tidlig)	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3202-2	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 24	SN I (tidlig)	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3202-3	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 25	SN I (tidlig)	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3202-4	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 26	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3202-5	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 27	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3202-6	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 28	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3202-7	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 29	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3202-8	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 30	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3202-9	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 31	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3202-10	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 32	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3200a1	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3200a2	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3200a3	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3200a4	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3200a5	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3229	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3241a1	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3241a2	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass

Appendiks XIII - Flateretusjerte spisser

B3241a3	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3241a4	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Trekanta spiss med tange og agnorer ("klokkebegerspiss")		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3241a5	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3241a6	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3241a7	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3241a8	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3241a9	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3241a10	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a1	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a2	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a3	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a4	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a5	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a6	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a7	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a8	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a9	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a10	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a11	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a12	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass

Appendiks XIII - Flateretusjerte spisser

B3253a13	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Trekanta spiss med tange og agnorer ("klokkebegerspiss")	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3253a14	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3344a1	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3344a2	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3344a3	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3344a4	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3344a5	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3344a6	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3344a7	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3344a8	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3430b	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3430c	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3430d	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3430e	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3430f	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
B3676	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23 (Nesheimsstranden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Nesheimsstranden	Boplass
C22265a	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/Nesheimsstranden	SN I (tidlig)	Pilspiss	Konkav basis	Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
C26154	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/Nesheimsstranden	SN I (tidlig)	Pilspiss	Konkav basis	Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
C26598b	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/Nesheimsstranden	SN I (tidlig)	Pilspiss	Konkav basis	Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
C26921a	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/Nesheimsstranden	SN I (tidlig)	Pilspiss	Konkav basis	Funnet på "flintmarken" på Kviljo	Boplass
B3213a1	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass

Appendiks XIII - Flateretusjerte spisser

B3213a2	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3213a3	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3239	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3240a1	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Bladforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3240a2	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3240a3	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3240a4	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3240a5	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3240a6	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3281a	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3281b	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3342a1	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3342a2	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Trekanta spiss med tange og agnorer ("klokkebegerspiss")		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3342a3	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3342a4	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3342a5	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3342a6	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3431c	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3605	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma	Kvarts	Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3606	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Trekanta spiss med tange og agnorer		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3607	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Trekanta spiss med tange og agnorer		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass

Appendiks XIII - Flateretusjerte spisser

B3608	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3609	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3610	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3889c1	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
B3889c2	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipsanden)	SN I	Pilspiss	Hjerteforma		Funnet på "flintmarken" på Hårknipsanden	Boplass
C10575a	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipmoen)	SN I	Pilspiss	Konkav basis	Avbrutt odd	Funnet på Hårknipmoen	Boplass
C10575b	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6 (Hårknipmoen)	SN	Pilspiss	Rett basis	Avbrutt odd	Funnet på Hårknipmoen	Boplass
C22710	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	SN	Pilspiss	Hjerteforma	Ikke gjenfunnet	Funnet i Lundemyra, ca. 200m NV for helleristningsstein	Offer
C22711a	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/50	SN I	Pilspiss	Konkav basis		Funnet på jorde kalt "Spannsloten", ca. 250m SV for Lundeavågen ("flintmarken")	Boplass
C23233	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	SN	Pilspiss	Hjerteforma	Ikke gjenfunnet	Funnet på jorde kalt "Spannsloten", ca. 250m SV for Lundeavågen ("flintmarken")	Boplass
C23917e	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/50	SN I	Pilspiss	Konkav basis		Funnet på jorde kalt "Spannsloten", ca. 250m SV for Lundeavågen ("flintmarken")	Boplass
C24734a -1	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/50	SN I	Pilspiss	Konkav basis		Funnet på jorde kalt "Spannsloten", ca. 250m SV for Lundeavågen ("flintmarken")	Boplass
C24734a -2	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/51	SN I	Pilspiss	Konkav basis		Funnet på jorde kalt "Spannsloten", ca. 250m SV for Lundeavågen ("flintmarken")	Boplass
C22161b	Vest-Agder	Farsund	Penne 44	SN I	Pilspiss	Konkav basis		"Sakene er fundet i en rundhaug 5,5 m i tversnit og 0,90 m høi, bygget som en jordblandet røis. De laa spredt rundt om i haugen, lerkarstykkene dog tildels i samlinger." Funnet sammen med pilspiss C.22161c	Gravfunn
C22304f	Vest-Agder	Farsund	Penne 44	SN	Pilspiss	Konkav basis	Ildskadet og fragmentert	Ukjent	
C26659	Vest-Agder	Farsund	Skeime nedre 25/11	SN II/EBA	Pilspiss	Atypisk med konkav basis og surringshakk		Ukjent	

Appendiks XIII - Flateretusjerte spisser

							Den ytterste spissen på odden og den ene agnoren er avbrutt		
Lista museum	Vest-Agder	Farsund	Skeime øvre 26	SN I	Spydspiss	Konkav basis		Funnet i potetåker	
C25920	Vest-Agder	Farsund	Stave 40		Pilspiss	Flateretusjert	Ikke gjenfunnet	Ukjent	
C39148-1	Vest-Agder	Farsund	Sunde 1/254-613	SN I	Pilspiss	Konkav basis - triangulær	Avbrutt odd	Boplassfunn med A- og B-spisser	Boplass
C39148-2	Vest-Agder	Farsund	Sunde 1/254-613	SN I	Pilspiss	Konkav basis		Boplassfunn med A- og B-spisser	Boplass
C26685	Vest-Agder	Farsund	Torp 10/12	EBA	Pilspiss	Konveks basis - hjerteforma		Ukjent	
Lista museum	Vest-Agder	Farsund	Vere	SN II	Pilspiss	Rett basis - oval form		Ukjent	
C23634	Vest-Agder	Farsund	Ukjent		Pilspiss	Hjerteforma	Ikke gjenfunnet	Ukjent	
VAF	Vest-Agder	Kristiansand	Eg 150	SN I	Pilspiss	Konkav basis - hjerteforma	Fotografi i Stylegar 2007:51	Ukjent	
VAF 8792	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Strømme	SN I	Pilspiss	Konkav basis - hjerteforma		Ukjent	
C39385	Vest-Agder	Kvinesdal	Brurli nedre 215/2 (Furøy)	SN I (tidlig)	Pilspiss	Konkav basis - bladforma		Funnplassen ligger i en SV-vent sandjordsåker ca. 2 m over Galdalsvannet, rett ved huset på gården.	
C34368	Vest-Agder	Kvinesdal	Feda 10/31	SN I (tidlig)	Pilspiss	Med tange og agnorer ("klokkebegerspiss")		Funnet i nærheten av flateretusjert pilspiss C.39208	Boplass
C39208	Vest-Agder	Kvinesdal	Feda 10/21/8		Pilspiss		Ikke gjenfunnet	Boplass med flatehogd spiss, flintavslag, ravperle og grovmagra keramikk	Boplass
C51516	Vest-Agder	Lindesnes	Grønsfjord 175/1	SN I (tidlig)	Pilspiss	Konkav basis - triangulær	Odden og den ene agnoren er avbrutt	Boplass med flateretusjert spiss, keramikk og brent bein	Boplass
Top. ark	Vest-Agder	Lindesnes	Njerne	SN	Pilspiss	Hjerteforma	Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Funnet i Høllebukta (lok. ID-nr. 11840)	Boplass
C37569t	Vest-Agder	Lyngdal	Rodfjord med Vatne 171		Pilspiss		Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Flerfaset boplassfunn fra SM, MN og SN/EBA med tangepiler, flateretusjerte spisser og keramikk	Boplass
C37569 ap	Vest-Agder	Lyngdal	Rodfjord med Vatne 171		Pilspiss		Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Flerfaset boplassfunn fra SM, MN og SN/EBA med tangepiler, flateretusjerte spisser og keramikk	Boplass
C37569 bn	Vest-Agder	Lyngdal	Rodfjord med Vatne 171		Pilspiss		Ikke tilgjengelig for undersøkelse	Flerfaset boplassfunn fra SM, MN og SN/EBA med tangepiler, flateretusjerte spisser og keramikk	Boplass
C52137	Vest-Agder	Lyngdal	Årnes 165	SN I	Pilspiss	Konkav basis - bladforma		Funnet i tilkjørte masser til idrettsplassen på Årnes skole	

Appendiks XIII - Flateretusjerte spisser

C35111a	Vest-Agder	Mandal	Holmegård 99/13/68	SN I	Pilspiss	Konkav basis - hjerterforma		Boplassfunn i masser fra EJA-gravhaug	Boplass
C21385b	Vest-Agder	Mandal	Norgård, Skogsøy (18)	SN II/EBA	Pilspiss	Konkav basis		Fra boplassfunn med bla. enkel skafthulløks, flintsigd, C-spiss og flere A-spisser	Boplass
C32064d	Vest-Agder	Søgne	Føre 19/5	SN II/EBA	Pilspiss	Rett, litt skeiv basis - triangulær		Flerfasert boplass med flintdolk, flateretusjert pilspiss, tangespisser, tverregga bergartsøks, nøstvetøks, trinnøks etc.	Boplass

Appendiks XIV - Metallgjenstander

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Datering	Gjenstand	Merknad	Funnopplysninger
C22273	Vest-Agder	Farsund	Hananger 16	SN/EBA	Kobberhammer		Funnet i gravkammer i haug
C38005g	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	SN I	Tinnål		Funnet i fjellsprekk under haug sammen med 10 flintavslag, 2 flekkefragmenter, 2 kvartsavslag, 1 kvernstein og 4 stk. brent bein
B4513	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103/24 (Klokkhammer)	SN I	Noppenring av gull og bronsering		Funnet i haug

Appendiks XV - Funn av dekorert og udekorert keramikk

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Datering	Dekorert keramikk	Udekorert keramikk	Brenningsgrad	Farge	Magringsgrad	Magringsmateriale	Annet funnmateriale
C32832	Aust-Agder	Arendal	Garta øvre 16/4 (Havnevollen)	STA?	Negleintrykk	49 skår			Grovmagra		Keramikkskår fra EJA, jernfragmenter og beinfragmenter
C36468	Aust-Agder	Arendal	Gjervoll 15/8	STA		1 bukskår		Grå			Avslagsskraper og 6 flintavslag
C23892	Aust-Agder	Arendal	Narestø II	MNA	101 dekorerte skår med snorstempel, 8 skår med gropinstrykk, 9 skår med pinneinstrykk, 20 skår med kamstempel, 8 skår med innrissa linjer, 2 skår med Cardiuminstrykk	590 skår					Stort boplassfunn, med 14-C-datering av matskorpe til 4520 +/- 95 BP (3370-3030 calBC) (Amundsen 2000)
C23893	Aust-Agder	Arendal	Narestø I	MNA/MNB	47 dekorerte skår med snorstempel, 6 skår med snorstempel og grop- eller pinneinstrykk, 19 skår med instrykk av kløyvd redskap, 1 skår med pinneinstrykk	111 skår					Stort boplassfunn, med 14-C-datering av matskorpe til 4110 +/- 74 BP (2870-2570 calBC) (Amundsen 2000)
C28290	Aust-Agder	Arendal	Sundevik 15/26	TN/MN		1 randskår og 2 andre skår			Grovmagra	Kvarts	Tangespisser, sylindriske flintkjerner, avslag av slipt flint
C57343	Aust-Agder	Arendal	Tverrdal 76/13	MNA	5 dekorerte skår med snorstempel, 6 skår med grop- eller pinneinstrykk, 2 skår med kamstempel, 9 skår med innrissa linjer og hakk	174 skår, flere hals-, rand- og bukskår					Stort boplassfunn, med 14-C-datering til slutten av MNA (Glørstad 2012b)
C23894	Aust-Agder	Arendal	Viten	TN/MN	1 dekorert skår. Snorstempel i horisontale, parallelle linjer	Usikkert antall skår					Stort boplassfunn med A- og B-spisser, skiferspiss og fragmenter av beinredskaper
C50906	Aust-Agder	Arendal	Ukjent/Tromøya	STA		1 konvekst skår		Grå	Finmagra	Kvarts	Uregelmessig flintkjerne og 4 flintavslag
C38134	Aust-Agder	Bygland	Vassendøya 3b	TN/MN	13 dekorerte skår med snorstempel, 1 skår med tannstokkinstrykk, 2 skår med skrånstilte streker	234 skår					
C38135	Aust-Agder	Bygland	Vassendøya 1	STA		5 skår					Flintkjerner og avslag av flint og kvarts

Appendiks XV - Funn av dekorert og udekorert keramikk

C34080	Aust-Agder	Grimstad	Havstad 89/6-7	TN/MN		3 skår (ett randskår)					A-spisser, flekker, redskap og avslag av flint, fragmenter av firesidige bergartsøks
C33202-C38602	Aust-Agder	Lillesand	Hæstad 75/52	TN/MN	541 dekorerte skår med snorstempel, 341 skår med tosnodd tråd, 44 skår med gropinntrykk, 39 skår med innrissa linjer, 12 skår med groper og snorstempel, 1 skår med groper og pinneinnstikk, 12 skår med negleintrykk, 43 skår med div. pinneinntrykk, 206 skår med ubestembar dekorform	Usikkert antall skår					Stort boplassfunn, med 14-C-datering til 4900-4600 BP (Østmo 2008)
C34973	Aust-Agder	Lillesand	Sævik 88/2	STA		1 skår			Finmagra	Bergart	4 flintavslag
C50893	Aust-Agder	Risør	Nistevåg 27/9 (Ormdalen)	STA		1 konvekst skår	Godt brent	Gulbrun	Finmagra	Bergart	11 flintfragmenter
C52079	Aust-Agder	Risør	Øysang 25/5	TN/MN	14 dekorerte skår. Snorstempeldekor - horisontale render og vinklet dekor. 1 skår har gjennomboret hull.	52 skår				Kvarts	A-spisser, sylindrisk flintkjerne, pimpstein, store mengder flint- og kvartsavslag
C38131	Aust-Agder	Tvedestrand	Sagesund 47	TN/MN	1 skår med mulig dekor - Skrå tverstreker						A-spiss, avslag av slipte flintøkser, store mengder flekker og avslag
C39068	Vest-Agder	Farsund	Engøy 3	MN/SN/EBA		62 skår					A- og B-spisser, skiferspisser, flateretusjerte pilspisser, firesidig slipt bergartsøks, avslag av slipt flintøks
C39070	Vest-Agder	Farsund	Engøy 4	STA		6 skår					Ensidige og bipolare flintkjerne, mikroflekker, flintavslag, pimpstein
C38006	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R3)	STA		13 skår					A- B- og C-spisser, sylindriske flintkjerne, pimpstein
C38009	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R6)	STA		4 skår					A- og B-spisser, sylindriske flintkjerne, firesidige slipte bergartsøks, pimpstein
C38030	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R32)	STA/EBA		126 skår					Flintflekker, skrapere og knakkestein

Appendiks XV - Funn av dekorert og udekorert keramikk

C27646	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85/2	STA/BA		Usikkert antall skår	Dårlig brent			Kvarts	Flintspiss, knakkesteiner, slipestein og 8 flintavslag
C38307	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85/2	STA/BA		4 skår	Dårlig brent	Grå/rødbrun	Finmagra		Flintavslag og brent hasselnøttskall
C29431	Vest-Agder	Farsund	Huseby 5	STA/BA		Usikkert antall skår (noen har frøavtrykk)					3 flintavslag
C38301	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/13	STA/EBA		2 skår	Dårlig brent	Rødbrun	Grovmagra		Flintavslag, fragmenter av brent leire og brent bein
C38311	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/1	TN/MN	3 dekorerte skår. Stempelorning med groper med kryss i bunnen på en horisontal linje og 4 groper i en firkant	113 skår (1 med mulig matskorpe)	Middels brent	Gråbrun	Middels magra		Flintavslag
C38312	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/15	STA/BA		2 skår	Middels brent	Grå	Finmagra		Flintavslag, fragmenter av brent leire og brent bein
C38313	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/14	STA/BA		10 skår	Middels brent	Gråbrun	Middels magra		Flintavslag og fragmenter av brent bein
C38315	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/13	STA/BA		24 skår (ett med matskorpe datert 1625 +/- 60 BP)	Middels brent	Rødbrun	Middels magra		Flintkjerne, kvartsavslag, brent leire, brent hasselnøttskall
C38327	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/18	TN/MN		6 skår	Dårlig brent	Rødbrun	Middels magra		Fragment av flint og slipt skifer
C29430	Vest-Agder	Farsund	Kjørrefjord 13/4	STA/BA		1 skår		Rødbrun			3 flintavslag og trekull
C34056	Vest-Agder	Farsund	Kjørrefjord 13/12	TN/MN		3 skår (ett randskår)			Grovmagra		Tangespisser, flintredskaper og avslag, fragmenter av brent bein
C51211	Vest-Agder	Farsund	Langåker 39/5	STA		10 skår (1 bunnskår, 2 konvekse skår)		Rødbrun	Middels magra	Kvarts	Flintavslag og flekker
C38006	Vest-Agder	Farsund	Lundevågen syd (R3)	TN/MN	1 dekorert skår. Snorstempel med tosnodd tråd i parallelle linjer	Usikkert antall skår					Blandet materiale fra SM-BA/EJA
C39065	Vest-Agder	Farsund	Lundevågen syd (R10)	TN/MN		2720 skår					A- og B-spisser, skiferspisser, sylindriske flintkjemner, avslag av slipt flint, pimpstein
C39066	Vest-Agder	Farsund	Lundevågen syd (R9)	TN/MN		1 skår					A-spisser, sylindriske flintkjemner
C39067	Vest-Agder	Farsund	Lundevågen syd (R8)	STA/BA/EJA		2610 skår					Blanda materiale fra MN-boplass, SN/BA husstruktur og EJA-grav
C50741	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/22	STA		1 konvekst skår	Godt brent	Rødbrun	Finmagra	Kvarts	Flintfragmenter og beinfragmenter
C50742	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/24	STA		1 randskår	Dårlig brent	Gråbrun	Middels magra	Kvarts	Flintfragment

Appendiks XV - Funn av dekorert og udekorert keramikk

C51259	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/32	STA		4 skår (3 bukskår)	Dårlig brent	Gråbrun	Finmagra	Granitt	Flintkjernefragment og flintavslag
C51260	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/22	STA		1 konvekst skår	Godt brent	Brunsvart	Finmagra	Granitt	Flintavslag
C54184	Vest-Agder	Farsund	Skjolnes 7 (Grønnslettвика)	TN/MN	Ca. 15 dekorerte skår. Snorstempel i horisontale og vertikale linjer	Ca. 315 skår			Grovmagra	Kvarts/feltspat/granitt	A- og B-spisser, flateretusjerte pilespisser, flekker, redskap og avslag av flint og kvarts
C37784	Vest-Agder	Farsund	Sunde 1/672	STA		1 skår					
C38796	Vest-Agder	Farsund	Sunde 1/672	STA		60 skår (2 randskår)				Granitt og organisk materiale	Flintflekker og avslag, fragmenter av brent bein
C51139	Vest-Agder	Kristiansand	Dvergsnes 96/4-42	TN/MN		1 skår	Dårlig brent			Kvarts	Flintflekker, ryggflekker og avslag, fragment av slipt flintøks
C36763	Vest-Agder	Kristiansand	Eg	TN/MN	20 skår med snorstempeldekor, 14 skår med gropintrykk, 1 skår med innrissa linjer, 7 skår dekorert med kløyvd redskap, 1 skår dekorert med kamstempel, 2 skår med lister eller vulster	386 skår					Tangespisser, flateretusjerte pilespisser, sylindriske flintkjerner, avslag av slipte flintøkser
C25804	Vest-Agder	Kristiansand	Espelund (Lund)	TN/MN	1 dekorert randskår. Snorstempel i parallelle, horisontale linjer						
C34391	Vest-Agder	Kristiansand	Iversnes?	STA		1 skår					2 A-spisser, flintavslag og jernfragment
C28291	Vest-Agder	Kristiansand	Kirkevik 90/1	TN/MN	1 dekorert skår. 6 parallelle linjer med imitert tverrsnor				Grovmagra		Tangespisser, flekker og flintavslag
C37138	Vest-Agder	Kristiansand	Mebø 1	TN/MN	1 dekorert randskår. Snorstempel i ei horisontal linje parallellt med randen, og vertikale linjer ned fra denne	1 skår					Flint- og kvartsavslag
C34368	Vest-Agder	Kvinesdal	Feda 10/31	SN	1 dekorert skår. Pinneintrykk	9 skår			Grovmagra		Flateretusjert pilespiss med tange og mothaker ("klokkebegerspiss", flintflekker og avslag
C35106	Vest-Agder	Lindesnes	Njerve 151	SN?	2 dekorerte skår. Pinneintrykk	4 skår		Gråsvart		Feltspat	A-spisser, flateretusjerte pilespisser, flintflekker og avslag, kvarts- og kvartsittavslag, pimpstein, brent bein

Appendiks XV - Funn av dekorert og udekorert keramikk

C37569	Vest-Agder	Lyngdal	Rosfjord med Vatne 171	TN/MN/SN	3 dekorerte skår. Gropinstrykk	319 skår			Grovt til middels magra		A- og B-spisser, flateretusjerte pilespisser, flintflekker, ryggflekker, flintredskaper, kjerner, brent hasselnøttskall
C51530	Vest-Agder	Lyngdal	Eitland 19/4	STA		1 konvekst randskår		Gråbrun	Finmagra	Bergart	Flintavslag
C51538	Vest-Agder	Lyngdal	Hausvik 11/18	STA		1 konkavt og 1 konvekst skår		Rødbrun	Finmagra	Bergart	Avslag av flint og kvarts, brent hasselnøttskall
C51539	Vest-Agder	Lyngdal	Hausvik 11/18	STA		2 skår			Middels magra	Kvarts	Flintavslag og mikroflekker
C50779	Vest-Agder	Lyngdal	Ramsjord 12/3	STA		1 konvekst skår	Godt brent	Grå	Finmagra		Flintavslag
C50780	Vest-Agder	Lyngdal	Ramsjord 12/3	STA		2 konvekse skår	Dårlig brent		Middels magra	Kvarts	Flintfragment
C36589-C36590	Vest-Agder	Mandal	Frøysland 51/70-71	STA		1 bukskår		Brun	Finmagra		Mikroflekker, flintavslag, kvartsavslag, pimpstein, beinfragmenter, trekull
C39230	Vest-Agder	Mandal	Høksås 79/20	TN/MN		2 konvekse skår	Dårlig brent	Rødbrun	Grov og finmagra	Kvarts	A- og B-spisser, flintflekker, redskaper, og avslag, pimpstein og brent bein
C51230	Vest-Agder	Mandal	Ime 40	STA		5 skår (1 randskår)	Dårlig brent	Gråbrun/Rødbrun	Finmagra	Kvarts	Avslag, flekker, redskap og kjernefragmenter av flint
C51521	Vest-Agder	Mandal	Skogsøy 18/15 (Breivika)	STA		1 konkavt skår	Dårlig brent	Gulbrun	Finmagra		Avslag av flint og kvarts
C51181	Vest-Agder	Søgne	Eik 28/11	STA		1 konvekst skår			Finmagra	Kvarts	Flintavslag
C37787	Vest-Agder	Søgne	Lunde 71/261	STA		1 skår					Avslag av flint og kvarts

Appendiks XVI - Fasetterte slipesteiner

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Gjenstand	Merknad	Funnopplysninger	Funntype
C30542	Aust-Agder	Arendal	Barbu/Arendal by (Frydentop)	Fasettert slipestein	Avbrutt i den ene enden	Funnet ca. 15cm djupt i jorda	
C35776	Aust-Agder	Arendal	Løddesøl søndre 14/11 (Kverdalen)	Fasettert slipestein	Brukket i to	Funnet i åker ca. 150m NV for tunet, der det tidligere var myr	Offer
C33978	Aust-Agder	Arendal	Salterød 41/1 (Stupind)	Fasettert slipestein	To fragmenterte fasetterte slipesteiner	Funnet på lokalitet i utmark kalt Granly, ca. 200m NØ for tunet, ca. 1m djupt, ant. i myr, sammen med "helleliknende stein"	Offer
C26691b	Aust-Agder	Arendal	Sundevik 15/27	Fasettert slipestein	5 slipeflater	Funnet sammen med stridsøks av type E:1 og flintspiss	Mulig gravfunn
C33446	Aust-Agder	Grimstad	Espevig 171/6	Fasettert slipestein	4 slipeflater (fragment)	Funnet under tomtegraving, like ved fragment av manglekantøks C33445	Mulig offer
C30225	Aust-Agder	Grimstad	Vik 24/1	Fasettert slipestein	Brukket i to	Funnet i myr	Offer
C25280b	Aust-Agder	Risør	Nipe 2/7	Fasettert slipestein	3 slipeflater	Funnet i nærheten av hulegga bergartsmeisel	Mulig offer
C25084	Vest-Agder	Farsund	Stokke 11	Fasettert slipestein	3 slipeflater	Ukjent	
C22168g	Vest-Agder	Farsund	Penne 44	Fasettert slipestein		Funnet i hustuft fra EJA, sammen med et annet, flatt kvartsittbryne	Sekundær kontekst
C26158	Vest-Agder	Farsund	Ukjent/Lista	Fasettert slipestein	4 slipeflater	Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Strømme	Fasettert slipestein		Ukjent	
Strømmes samling	Vest-Agder	Kristiansand	Ukjent/Randesund	Fasettert slipestein	3 slipeflater	Ukjent	
C26698	Vest-Agder	Lyngdal	Jåsund 188	Fasettert slipestein		Funnet under nybrott ca. 12m fra sjøen og 1m under jordoverflata	
C10121	Vest-Agder	Mandal	Fuvik 8	Fasettert slipestein	4 slipeflater	Ukjent	
C9012	Vest-Agder	Mandal	Skinsnes 39	Fasettert slipestein	4 slipeflater	Funnet under nybrott	
C25401b	Vest-Agder	Mandal	Slettan 16	Fasettert slipestein		Ukjent	

Appendiks XVII - Neolittiske boplassfunn

C36126	Aust-Agder	Evje	Senum 1/12 (Gyvatt 26)		X							X			X				Boplass
C36134	Aust-Agder	Evje	Senum 1/12 (Gyvatt 33)									X							Boplass
C36135	Aust-Agder	Evje	Senum 1/12 (Gyvatt 34)									X (4)							Boplass
C36136	Aust-Agder	Evje	Senum 1/12 (Gyvatt 35)		X							X (2)		X					Boplass
C36138	Aust-Agder	Evje	Senum 1/12 (Gyvatt 37)		X				X										Boplass
C36141	Aust-Agder	Evje	Senum 1/12 (Gyvatt 39)				X												Boplass
C36144	Aust-Agder	Evje	Senum 1/12 (Gyvatt 42)		X				X										Boplass
C36145	Aust-Agder	Evje	Senum 1/12 (Gyvatt 43)		X									X					Boplass
C33410	Aust-Agder	Froland	Ukjent/Homstølvatt IV		X				X			X							Boplass
C33419	Aust-Agder	Froland	Ukjent/Homstølvatt V		X									X					Boplass
C33412	Aust-Agder	Froland	Ukjent/Homstølvatt VI				X												Boplass
C35832	Aust-Agder	Grimstad	Buhagen 172/17									X							Boplass
C34589	Aust-Agder	Grimstad	Espevik 102/1								X								Boplass
C24362	Aust-Agder	Grimstad	Havstad 19/6-7	X	X		X		Skjeformet skraper	X	X	X			X			Skiferhengesmykke	Boplass
C34080	Aust-Agder	Grimstad	Havstad 89/6-7	X	X						X	X			X		Snorstempel	4 ravklumper	Boplass
C25034	Aust-Agder	Grimstad	Jortveit 14		X							X			X			Harpun, fiskekrok og spisser av bein	Boplass
C51462	Aust-Agder	Grimstad	Nørholmen 33									X							Boplass
C29559	Aust-Agder	Grimstad	Tjore østre 1/1						Flintdolk type VI og 2 flintsigder			X							Boplass
C36327	Aust-Agder	Grimstad	Tjore mellom 71/12		X									X (2)					Boplass
C35915	Aust-Agder	Grimstad	Østerhus ytre	X	X					X	X								Boplass
C25249	Aust-Agder	Iveland	Ukjent/Laudal								X								Boplass
C36249	Aust-Agder	Lillesand	Flesi 102/3				X		Flateretusjert spiss										Boplass
C36333	Aust-Agder	Lillesand	Flesi 102/27									X							Boplass
C32182	Aust-Agder	Lillesand	Hæstad 75									X							Boplass
C33202	Aust-Agder	Lillesand	Hæstad 75/52		X							X			X	X		Dekorert beinstykke	Boplass
C38602	Aust-Agder	Lillesand	Hæstad 75/52	X	X	X				X	X	X	X	X	X	X	X	Dekorert beinstykke Perler, fuglelignende leirfigurer, 4 kobberholdige bergartsbiter (738g)	Boplass
C30935	Aust-Agder	Lillesand	Neset 31		X					X	X								Boplass
C34973	Aust-Agder	Lillesand	Sævik 88/2												X				Boplass
C22554	Aust-Agder	Lillesand	Vallesvæ vestre 8/6		X							X							Boplass
C30579	Aust-Agder	Lillesand	Vesterhus 25/5		X							X							Boplass
C33771	Aust-Agder	Lillesand	Ukjent/Høvåg		X										X				Boplass

Appendiks XVII - Neolittiske boplassfunn

C38362	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1 (Nordvestre Tårånes lb)		X								X						Boplass
C38367	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1 (Ytre Tårånes II)										X						Boplass
C38368	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1 (Ytre Tårånes II)		X		X						X		X				Boplass
C38370	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1 (Ytre Tårånes III)	X	X								X	X					Boplass
C38372	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1 (Ytre Tårånes III)		X			X					X						Boplass
C38374	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1 (Ytre Tårånes V)	X	X			X					X						Boplass
C38376	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1 (Ytre Tårånes VII)		X						X								Boplass
C38378	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1		X			X					X	X?					Boplass
C38379	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1					X											Boplass
C51923	Aust-Agder	Vegårshei	Lindtveit 19/1 (Tårånes II)	X	X			X					X						Boplass
C38385	Aust-Agder	Vegårshei	Mjåvatn 14/6 (Langøya)	X									X						Boplass
C38386	Aust-Agder	Vegårshei	Mjåvatn 14/6		X									X					Boplass
C38388	Aust-Agder	Vegårshei	Mjåvatn 14/6		X									X (2)					Boplass
C38391	Aust-Agder	Vegårshei	Mjåvatn 14/6					X											Boplass
C39168	Aust-Agder	Vegårshei	Mjåvatn 14/6 (Langøya VI-VII)										X						Boplass
C38382	Aust-Agder	Vegårshei	Mo søndre 26/1	X	X			X					X						Boplass
C38383	Aust-Agder	Vegårshei	Mo søndre 26/1		X			X					X						Boplass
C51921	Aust-Agder	Vegårshei	Mo søndre 26/1		X								X		X				Boplass
C39166	Aust-Agder	Vegårshei	Nes vestre 16/19 (Urånkreken VII-VIII)										X						Boplass
C51907	Aust-Agder	Vegårshei	Nes vestre 16/19 (Urånkreken II)										X						Boplass
C51908	Aust-Agder	Vegårshei	Nes vestre 16/19 (Urånkreken I)		X														Boplass
C51909	Aust-Agder	Vegårshei	Nes vestre 16/19 (Urånkreken IV)		X			X											Boplass
C51911	Aust-Agder	Vegårshei	Nes vestre 16/19 (Urånkreken VI)		X								X		X				Boplass
C51914	Aust-Agder	Vegårshei	Nes vestre 16/11 (Urånkreken X)		X			X		X			X						Boplass
C51916	Aust-Agder	Vegårshei	Nes vestre 16/19 (Urånkreken VII)										X						Boplass
C51917	Aust-Agder	Vegårshei	Nes østre 18/19 (Lyngvasseidet I)		X					X			X		X				Boplass
C51919	Aust-Agder	Vegårshei	Nes østre 18/97 (Lyngvasseidet)		X			X											Boplass
C51920	Aust-Agder	Vegårshei	Nes østre 18/97 (Lyngvasseidet III)										X						Boplass
C38425	Aust-Agder	Vegårshei	Usvatn 10/3 (Ussvann III)	X				X					X						Boplass
C35500	Aust-Agder	Åmli	Ukjent/Bjårvatn		X									X					Boplass
C52894	Vest-Agder	Farsund	Bryne 41/243					X			X							X	Toskipa langhus
C39068	Vest-Agder	Farsund	Engøy 3		X			X			X		X	X				X	Boplass

Appendiks XVII - Neolittiske boplassfunn

C39069	Vest-Agder	Farsund	Engøy 3		X		X	1 spiss, fragmenter av flateretusjerte gjenstander					X	X		X					Boplass	
C39070	Vest-Agder	Farsund	Engøy 3		X											X					Boplass	
C38006	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R3)	X	X		X	Spiss	X	X	X		X	X	X						Boplass	
C38009	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R6)	X	X				X	X			X	X							Boplass	
C38017	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R17)	X	X								X								Boplass	
C38018	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R18)	X	X				X	X			X								Boplass	
C30021	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R21/22)	X	X				X	X	X										Boplass	
C38023	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R24)	X	X				X	X	X		X	X							Boplass	
C38027	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R29)	X																	Boplass	
C38030	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R32)				X?	Spiss												X	Boplass	
C38033	Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5 (R35)				X	2 Flintdolker, 5 spisser													Boplass	
C22411	Vest-Agder	Farsund	Helvik 106/3									X (3)									Boplass	
C27646	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85/2				X	Spiss m/konkav basis												X	Boplass	
C38307	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85/2																	X	Boplass	
C29431	Vest-Agder	Farsund	Huseby 2																	X	Boplass	
C29434	Vest-Agder	Farsund	Huseby 2				X	Spiss m/konkav basis													Boplass	
C38292	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/4-6-12		X				X												Boplass	
C38300	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/8-30				X	Fragment av flateretusjert gjenstand													Boplass	
C38301	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/13																	X	Boplass	
C38311	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/1		X															X	Boplass	
C38312	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/15																	X	Boplass	
C38313	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/14																	X	Boplass	
C38315	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/13																	X	Boplass	
C38327	Vest-Agder	Farsund	Jølle 45/18		X											X?	X		X		Boplass	
B3253	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/3		X		X	11 Spisser m/innbua basis, 1 spiss m/agnor og tange, div. fragmenter av flateretusjerte gjenstander					X (103)									Boplass
C26598	Vest-Agder	Farsund	Kviljo 23/3				X	Spiss m/konkav basis													Boplass	
C29430	Vest-Agder	Farsund	Kjørrefjord 13/4																	X	Boplass	
C34056	Vest-Agder	Farsund	Kjørrefjord 13/12				X	Spiss				X								X	Boplass	
C51220	Vest-Agder	Farsund	Kjørrefjord 13/4	X									X								Boplass	
C51211	Vest-Agder	Farsund	Langåker 39/5																	X	Boplass	
C22802	Vest-Agder	Farsund	Lindland 110											X							Boplass	
C22711	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/50				X	Spiss m/konkav basis													Boplass	
C23232	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/50				X	Spiss m/konkav basis								X					Boplass	
C23626	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/50	X			X	3 Flintdolker, 2 spisser m/konkav basis					X							X	Boplass	
C38147	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6											X							Boplass	
C38149	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	X	X				X	X	X		X								Boplass	
C38150	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	X									X								Boplass	
C39065	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	X	X				X	X	X		X	X		X				X	Boplass	
C39066	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	X	X						X		X							X	Boplass	
C39067	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	X	X								X							X	Boplass	
C50270	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	X	X		X	2 spisser m/konvaks basis, 1 spiss m/rett basis, 1 skjeforma skraper				X				X					Boplass	
C50741	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/22																	X	Boplass	
C50742	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/24																	X	Boplass	
C51259	Vest-Agder	Farsund	Lunde 6/32																	X	Boplass	

Appendiks XVII - Neolittiske boplassfunn

C36158	Vest-Agder	Aseral	Espelian 10/2-4		X				X					(X)	(X)					Boplass
C36509	Vest-Agder	Aseral	Ljosland 7/4		X				Fragment av tynnakka flintøks					X						Boplass
C51170	Vest-Agder	Aseral	Røysland 5/1				X		Flintdolk, 2 flateretuserje spisser					X						Boplass

Appendiks XVIII - Gravfunn fra MNB

SIKRE GRAVFUNN						
Fylke	Kommune	Gård/Lokalitet	Datering	Gjenstander	Funnkontekst	Museumsnummer
Aust-Agder	Gjerstad	Mostad 28/45 (Lia)	MNB I	Midtfragment av SNSØK-stridsøks type C:1 og tverregga bergartsøks	Funnet ca. 3m fra hverandre på en liten forhøyning i en åker	C27824 og C27860
Vest-Agder	Farsund	Tosås 43 i Herad	MNB II (overgravsfasen)	EGK-stridsøks type K:5	Funnet i en liten haug i en åker	C22730
Vest-Agder	Kristiansand	Gimleveien	MNB	4 tjukknakka tverregga flintøkser, C-spiss med sagtanna egg, 2 skiferspisser med rombisk tverrsnitt, 7 flintflekker, 1 avslag av slipt flintøks, 20 andre flintavslag, trekull	Funnet under veiarbeid	C27704a-r
USIKRE GRAVFUNN						
Fylke	Kommune	Gård/Lokalitet	Datering	Gjenstander	Funnkontekst	Museumsnummer
Aust-Agder	Arendal	Sundevik 15/27 på Tromøya	MNB II (overgravsfasen)	2 fragmenter av SNSØK-stridsøks type E:1 som er avbrutt i skafhullet, kvartsittslipestein med 5 slipeflater, A-spiss og flere ukjente flintgjenstander	Funnet under nybrottsarbeide i et område med "påfallende mye stein"	C26691a-c
Aust-Agder	Grimstad	Fevik 50	MNB	Rettegga SNSØK-flintmeisel	Funnet i ei steinrøys	C30480
Aust-Agder	Tvedestrand	Kvåstad 22	MNB	Tverregga tynnblada SNSØK-flintøks (helslipt)	Funnet i et grustak	C8753
Aust-Agder	Tvedestrand	Sandøya østre 78/15 (Hella)	MNB	Rettegga tynnblada flintøks (usikkert om den bør regnes som ei EGK-flintøks eller SNSØK-flintøks)	Funnet i ei steinrøys nær sjøen	C29122

Appendiks XVIII - Gravfunn fra MNB

Vest-Agder	Farsund	Drange 47/13 i Herad	MNB	Tjukknakka rettegga SNSØK-bergartsøks (Malmer gruppe C)	Funnet sammen med trekull halvannen fot djupt under ei steinhelle	
Vest-Agder	Farsund	Farøy/Farsund by	MNB	Tjukknakka rettegga SNSØK-bergartsøks (Malmer gruppe B)	Funnet i ei steinrøys	
Vest-Agder	Farsund	Åmdal 77/11-12	MNB I	SNSØK-stridsøks type D:1b og knusestein av kvartsitt	"De lå under et steingjerde som ble fjernet ved utskiftning, og dukket så opp i furene etter maskinploegen. På stedet, et svakt skrånende jorde, ca. 50 m NNØ for tunet, var det mye stein og grus, nærmest en slags liten, lav røys."	C28754a-b
Vest-Agder	Flekkefjord	Vimmervåg 18/9	MNB/SN	Vestlandsøks	Funnet øverst i ei steinrøys, 3-4m i tverrmål og 0,5m høy. Røysa lå i en bratt bakke.	C31795
Vest-Agder	Lindesnes	Løland	MNB (MNB I?)	SNSØK-stridsøks, ant. av type D:2	Funnet "i en Gravhaug Torjushaugen kaldet, sammen med brændte Ben og en Krukke"	B3365

Appendiks XIX - Gravfunn fra SN

SIKRE GRAVFUNN						
Fylke	Kommune	Gård/Lokalitet	Datering	Gjenstander	Funntekst	Museumsnummer
Vest-Agder	Farsund	Brastad 103/8	SN	Flintsigd, flintøks, flere flintpilsvisser og keramikk	Funnet i hellekiste i dyrket mark	C22143
Vest-Agder	Farsund	Brastad 103/8	SN	"Slengkule av sten med hul i", flintpilsvisser og keramikk	Funnet i hellekiste i dyrket mark	Tapt funn
Vest-Agder	Farsund	Lunde 6	SN I	Tinnål, kvernstein, flekker og avslag av flint og kvarts og brent bein	Funnet i en forsøknings i fjellet under en gravhaug, i askelag datert til 3870 BP	C38005
Vest-Agder	Farsund	Penne 44	SN II	2 flateretusjerte flintvisser, keramikk, 6 knakkesteiner, amboltstein og flintavslag	"Sakene er fundet i en rundhaug 5,5m i tversnit og 0,90m høi, bygget som en jordblandet røis. De laa spredt rundt om i haugen, lerkarstykkene dog til dels i samlinger"	C22161a-f
Vest-Agder	Farsund	Ukjent - "ved Veien udover til Lunde"	SN	Tosidig flintøks, skiveforma flintskaper, 2 andre flintskapere og flintflekke	Funnet i et lite steinkammer i steinrøys	B4304a-e
USIKRE GRAVFUNN						
Fylke	Kommune	Gård/Lokalitet	Datering	Gjenstander	Funntekst	Museumsnummer
Aust-Agder	Evje og Hornnes	Hornnes	SN?	Flintdolk (ukjent type)	Funnet i ei steinrøys	C24040
Vest-Agder	Farsund	Fjellestad 5	SN II	Flintdolk type V A	Funnet i ei steinrøys	C22715
Vest-Agder	Farsund	Heskestad 52/2	SN II	Flintdolk type IV B (sterkt oppskjerpa)	Funnet i ei steinrøys	C25900
Vest-Agder	Farsund	Sunde 1	SN	Flintdolk og flintavslag	Funnet i forsøknings i fjellet under gravhaug	C38753

Appendiks XIX - Gravfunn fra SN

Vest-Agder	Flekkefjord	Abelsnes 32/19 på Hidra	SN	Enkel skafthulløks	Funnet 1 alen djupt under ei steinhelle, over skal det ha vært "et slags Murværk"	C6625
Vest-Agder	Lindesnes	Gauksund	SN	Breiegga flintøks	Funnet i en haug	C31802
Vest-Agder	Lyngdal	Børø 20	SN	Tosidig flintøks	Funnet i ei steinrøys	C32479
Vest-Agder	Lyngdal	Flesland 184/8	MNB/SN	Vestlandsøks, ant. firesidig skiferhengesmykke med ufullført hull i den ene enden og fragment av slipt bergartsgjenstand	Funnet i bunnen av bortgravd haug	C22353a-c
Vest-Agder	Mandal	Svinebakken/Nedre Malmøy	SN I	Flintdolk type I D og keramikk	Funnet ca. 1m dypt i sandbakken på toppen av heia	C25129
USIKRE ANLEGG						
Fylke	Kommune	Gård/Lokalitet	Datering	Gjenstander	Funnkontekst	Museumsnummer
Vest-Agder	Farsund	Hauge vestre	SN	2 vestlandsøkser, 3 flintøkser og en skjeforma skraper	Ved stor stein under gravhaug, der gjenstandene lå på ei rekke	C22437a-e
Vest-Agder	Farsund	Skeibrok	SN I	Flintdolk type I, 2 flintdolkemner og ei flintsive	Ved stor stein mellom to steinrader under jordoverflata	C26462

Appendiks XX - Offerfunn med flintskiver, flekker, skrapere, spisser og avslag

Museumsnummer	Fylke	Kommune	Gård	Gjenstander	Merknad	Funnopplysninger	Funntype
C30401	Aust-Agder	Arendal	Oddersland østre 50/1	4 flintskiver og 5 avslag	Skivene er trekanta av form og kan være emner til sigder/flatehogde spisser	Funnet samla under nybrott	Offer
C32821	Aust-Agder	Arendal	Salterød 54/3	A-2-tangespiss	Spissen er uvanlig stor	Funnet i ei myr nær gamlehjemmet	Offer
C27983	Aust-Agder	Risør	Sandnes 5/27 (Nordlien)	15 flekker	Flekkene er lange og regelmessige, 3 av dem er tilhogde langs ryggen	Funnet samla i gruslag, ca. 30-40cm djupt i jorda, på et sted hvor man skulle anlegge grustak	Offer
C25067	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27/15	29 flintskiver	Skivene kommer fra forskjellige flintknoller	Funnet i kanten av Dyngvollmyra. 12 av skivene lå samla, ved siden av vestlandsøks C24979, de andre skivene lå like bortenfor	Offer
C25961a-b	Vest-Agder	Farsund	Dyngvoll 27/15	27 flintskiver, flekker og avslag, emne til firesidig flintøks		Funnet samla i kanten av Dyngvollmyra, sammen med flintdolkfragment, like ved funnstedet for C25067	Offer
C25643	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85	9 flintskiver	En av skivene er et emne til en skjeforma skraper	Funnet samla, sammen med skiveskraper og flintflekke C25642	Offer
C27648	Vest-Agder	Farsund	Hervoll 85/2	10 flintskiver	Skivene er tynne og noenlunde like store	Funnet samla ved den laveste sida av en lav, hellende stein, oppå sandlag ca. 30 cm djupt i myra kalt Lægemortjødna	Offer
C22289	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99	120 flekker og avslag, 4 skrapere og 3 tangespisser		Funnet samla i Hellemyra	Offer

Appendiks XX - Offerfunn med flintskiver, flekker, skrapere, spisser og avslag

C22290	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99	Flintspiss av uregelmessig form med flateretusjert odd, skrapere og stor flintskive		Funnet samla i Hellemyra, lenger ute på myra enn forrige nr.	Offer
C24047			Maberg 99	7 flintflekker og fragmenter, 3 skiveskrapere, 4 andre skrapere og ei rekke flintavslag		Funnet samla i Hellemyra	Offer
C22434	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99	80 flintavslag og flekker, 3 skrapere, borspiss og tangespiss		Funnet samla i Hellemyra	Offer
C24166	Vest-Agder	Farsund	Maberg 99/7	31 flintskiver, 2 skiveskrapere og 9 skiver med skraperegg		Funnet samla i Hellemyra, ca. 1m djupt	Offer
C26614	Vest-Agder	Farsund	Skeime nedre 25/7	16 flintskiver	Skivene er av samme type flint	Funnet samla under nybrott	Offer
C26615	Vest-Agder	Farsund	Skeime nedre 25	6 flintskiver	To av skiver av mørkebrun flint har retusj langs kantene, fire skiver av lysegrå flint er ubearbeida	Funnet på overgangen mellom gruslag og muldjord, de to retusjerte skivene for seg, og de fire andre 8-9m unna	Offer
C26617	Vest-Agder	Farsund	Skeime nedre 25/7	7 flintskiver, emne til tosidig flintøks og emne til flintspiss		Funnet samla under nybrott	Offer
C25087	Vest-Agder	Farsund	Stokke 11	"En større ansamling" flintskiver	Enkelte av skivene har retusjerte kanter	Funnet samla i ei myr, ca. 1m djupt, på overflata av leirlag	Offer

Appendiks XX - Offerfunn med flintskiver, flekker, skrapere, spisser og avslag

C25258	Vest-Agder	Farsund	Stokke 11/7	Ei "samling" flintskiver		Funnet samla i ei myr SØ for tunet	Offer
C22800	Vest-Agder	Farsund	Vanse prestegård 103/6 (Klokkhammer)	40 flintavslag og flintknoller, skiveskraper, skraper og flekke		Funnet samla i dyrka jord i et lite "dalføre", ca. 1 1/2 fot djupt, nær trekullkonsentrasjon	Offer
C26560	Vest-Agder	Kristiansand	Krågebua 11/24 (Bjørkestøl)	19 flekker	De fleste av flekkene er lange og kraftige ryggflekker	Funnet i potetåker	Offer
VAF	Vest-Agder	Kristiansand	Timenes nedre	Ukjent antall flintskiver		Ukjent	Offer

Appendiks XXI - Pollenanalyser fra Agder

Sone	Kommune	Lokalitetsnavn	Første <i>cerealia</i>	Sammenhengende <i>cerealia</i>	Første <i>plantago lanceolata</i>	Sammenhengende <i>plantago lanceolata</i> og/eller andre beiteindikatorer	Kilde
1	Kristiansand	Vesttjønn	4190±70 # (<i>H+A+T</i>)	2380±110 # (2500) *	4520±90 #	4500 *	Høeg 1982, Høeg, upubl. manuskript
1	Lillesand	Barlindtjern	4630±100 # (<i>H+A</i>)	4200 *	/	4150±80 #	Høeg, upubl. manuskript
1	Grimstad	Tjoresteinmyren	4250 (<i>H</i> - 1 korn) *	4050*	/	/	Høeg, upubl. manuskript
1	Risør	Øisang - Hødnebø	/	/	4280±180 #	/	Høeg 1989, Høeg, upubl. Manuskript
2	Birkenes	Verenvann	2750 *	900 *	7400 *	4260±90 # (4250) *	Høeg, upubl. manuskript
3	Bygland	Tveitå Fiskeløsvann 1 (udatert diagram)	/	/	3000	/	Høeg 1987, Høeg, upubl. Manuskript
3	Bygland	Tveitå Fiskeløsvann 2	4350 (<i>H</i>) *	/	5450 * (rydning?)	4350 *	Høeg 1987, Høeg, upubl. Manuskript
2	Evje og Hornes	Ulleberg myr	1165±75 # (1200) (<i>H</i>)	/	7100 * (rydning?) og 4335±95 #	3900 *	Høeg, upubl. manuskript
2	Evje og Hornes	Ulleberg Fiskeløsvann	1100 * (<i>H</i>)	/	4300 *	4200/3800/2950 *	Høeg, upubl. manuskript
2	Evje og Hornes	Ullstjønn	2600±80 # (2700)	/	3825±110 #	4100 *	Høeg, upubl. manuskript
3	Bygland	Austad Fiskeløsvann	3015±85 # (<i>H</i>)	3100 * (noe diskont.)	Etter 3100	/	Høeg, upubl. manuskript
3	Valle	Straume Fiskeløsvann I (udatert diagram)	Etter 700 (<i>H+T+S</i>)	/	2000	/	Høeg, upubl. manuskript
3	Valle	Straume Fiskeløsvann II	/	/	4580±80 #	4600 * (rydning?)	Høeg, upubl. manuskript
3	Bykle	Kanalen - Breive	3300 *	1200 *	5190±140 # (5000)	3700 *	Høeg 1991, Høeg, upubl. manuskript
3	Bykle	Stufsu I - Hovden	620±80 #	650 * (noe diskont.)	4830±130 # (4850)	3220±120 # (rydning fra 4250 *)	Høeg 1991, Høeg, upubl. manuskript
3	Bykle	Stufsu III - Hovden	2090±130 (<i>H</i>)	/	4000 *	3400 * (noe diskont.)	Høeg 1991, Høeg, upubl. manuskript
3	Bykle	Hovden skisenter	/	/	4010±110 #	4000 * (noe diskont.)	Høeg 1991, Høeg, upubl. manuskript
3	Bykle	Hovden Appartementshotell	1300 * (<i>H</i>)	/	4300±80 #	4300 * (noe diskont.)	Høeg 1991, Høeg, upubl. manuskript

Alle dateringer er oppgitt i ukalibrerte år bp

= C14- datering

* = Interpolert datering

§ = Ingen dateringer i diagram

(2000) = Sonegrensedatering

><><>< = Usammenhengende

H = *Hordeum*

T = *Triticum*

A = *Avena*

S = *Secale*

Appendiks XXI - Pollenanalyser fra Agder

3	Bykle	Lisletjødn	500 * (H)	/	1900 *	1900*	Høeg 1991, Høeg, upubl. manuskript
1	Farsund	Skjoldnes myr I	4650 * (H)	4200 * (H+A) 3960±120 # (A)	5310±125 #	4750 *	Høeg 1995
1	Farsund	Fjellestad myr I (ikke komplett)	/	3125±70 #	/	3125±70 #	Høeg 1995
1	Farsund	Fjellestad myr II	4900 * (A)	1800 * (H+A+T)	3800 *	3800 *	Høeg 1995
1	Farsund	Jølletjønn	3940±130 # (A)	3750 * (H)/3600 * (L)	4790±80 #	3900 *	Høeg 1995
1	Kristiansand	Kolsdalstjønn	5000 *	/	Litt etter 5890±125 *	/	Hafsten 1992
1	Farsund	Monatjønn	Litt etter 5010±70 *	3900 *	Litt etter 5010±70 *	5000 *	Prøsch-Danielsen 1996
1	Farsund	Hallandsvann	5010±70 #	3900 *	Litt etter 5010±70 *	3900 *	Prøsch-Danielsen 1996
1	Farsund	Præstvann	Litt før 5090±55 *	3355±70 #	Litt etter 5090±55 *	3355±70 #	Prøsch-Danielsen 1996
1	Farsund	Hanangervann	3840±85 #	3840±85 #	Mesolitikum	3840±85 #	Prøsch-Danielsen 1997
1	Farsund	Kviljøtjønn	5240±60 #	3900 *	5240±60 #	3900 *	Prøsch-Danielsen 1997
1	Farsund	Braastadvann	Litt etter 5685±65	3800±65 #	Litt etter 5685±65	3800±65 #	Prøsch-Danielsen 1997
1	Flekkefjord	Ersdal myr	500 * (T+S)	/	8000±90 #	4550-4300 */3650-2950 *	Høeg 1999
1	Flekkefjord	Ersdal fiskeløsvann	2500 * (A)	2500/2100-1500 *	4910±90 # (4900-4500) *	3700 *	Høeg 1999
1	Kristiansand	Dalane	1500 * (H)	/	/	4400/4200 * (rydning?)	Eide et. al. 2006
2	Evje og Hornes	Grostjørna	1000 * (S)	/	4560±65 #	Litt etter 4560±65 *	Eide et. al. 2007

Alle dateringer er oppgitt i ukalibrerte år bp

= C14- datering

* = Interpolert datering

§ = Ingen dateringer i diagram

(2000) = Sonegrensedatering

><><>< = Usammenhengende

H = *Hordeum*

T = *Triticum*

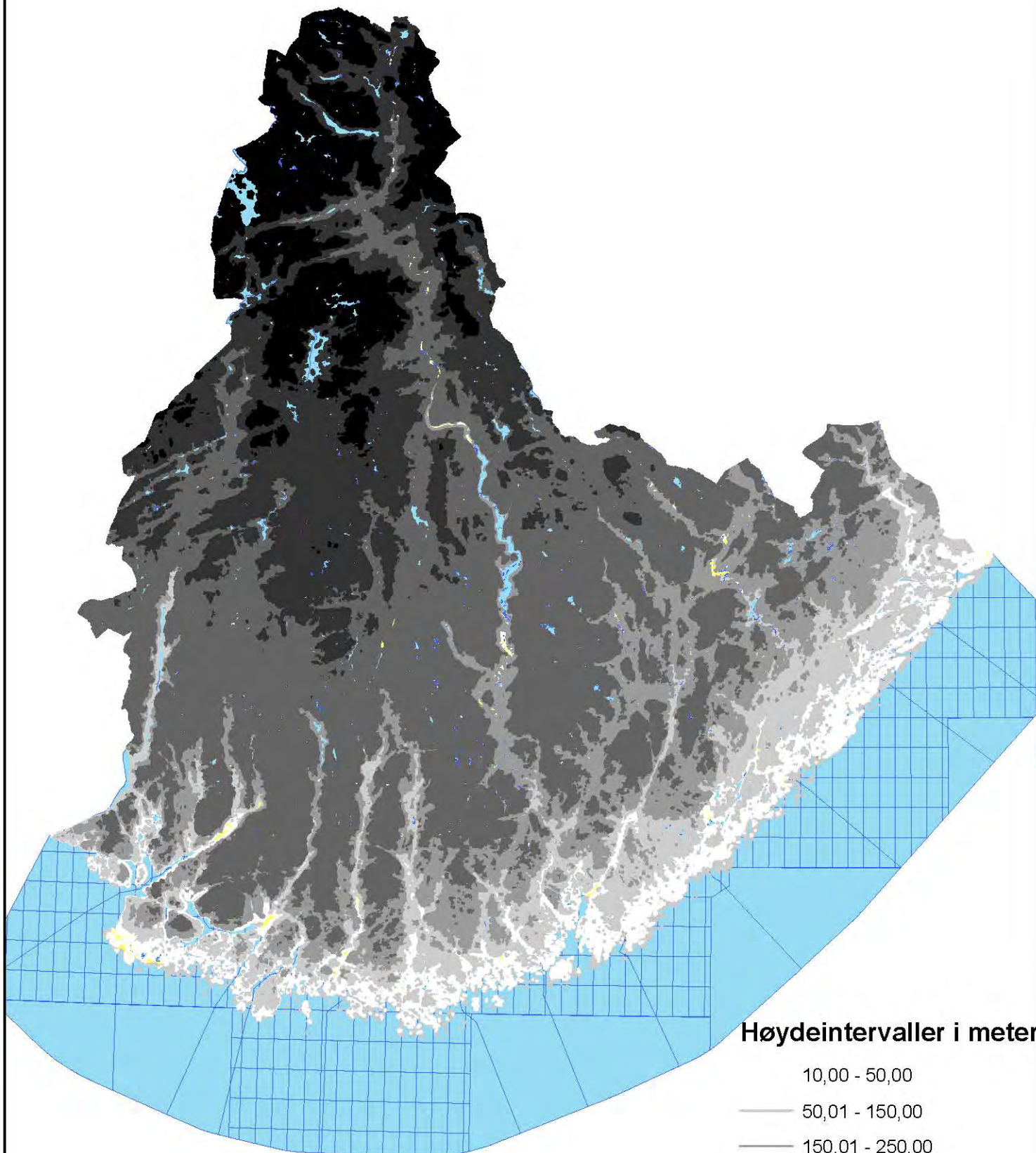
A = *Avena*

S = *Secale*

Appendiks XXII - Neolittiske funn og metallforekomster

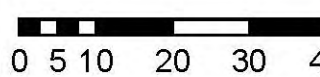
Forekomstnavn	Metall	Fylke	Kommune	Tilknytning til neolittiske funn
Stampheia 906 – 033, Asperholmen 906 – 036, Natvika 906 – 031	Kobber og gull	Aust-Agder	Arendal	Ved Nedenes, med mange SN-funn i nærheten
Haugenes 906 – 045, 906 – 046	Kobber	Aust-Agder	Arendal	Ved Molandsvatnet, med mange SN/EBA-funn i nærheten
Hamre 938-001	Kobber	Aust-Agder	Bygland	Tvers ovenfor Bygland ved Byglandsfjorden med funn av bla. type I-dolk
Bukkenapen 938 – 010, 011, 012	Kobber	Aust-Agder	Bygland	I fjellet ca. 3km nord for Austad, hvor det er funnet ei enkel skafthulløks
Fjelestad 937-003	Kobber	Aust-Agder	Evje og Hornnes	I heia ca. 3km fra offerfunn med tre hulegga flintøkser på Kalland
Oland 919-014	Kobber	Aust-Agder	Froland	Tverregga flintøks funnet ca. 500m unna på Oland
Haneto 904-005	Kobber	Aust-Agder	Grimstad	Ved Landviksvatnet og Tjore, med mange SN-funn i nærheten
Ekornaldalen 901-005	Kobber	Aust-Agder	Risør	Ved Vormeli, ca. 2km fra SN-funn ved Søndeledsfjorden
Nomeland 940 – 005, Rotemo 940 – 012	Kobber og gull	Aust-Agder	Valle	Ca. 2-3km unna funn av type III- flintdolk
Nonnuten 912-006	Kobber	Aust-Agder	Vegårshei	Ved Vegårsvatn, med mange SN II/EBA-boplasser i nærheten
Langang 914-018	Kobber	Aust-Agder	Tvedestrand	Tverregga flintøks funnet ca. 400m unna i grustak
Våland 914-027	Gull	Aust-Agder	Tvedestrand	I heia, ca. 3km fra Hegland, med funn av type II B-dolk
Eik 1001-001, Gjelsvatn 1001-007	Kobber	Vest-Agder	Kristiansand	Ca. 1km fra ei rekke SN-funn på vestsida av Topdalsfjorden
Titland 1037-008	Kobber	Vest-Agder	Kvinesdal	Boplass med "klokkebegerspiss", ravperle og keramikk i Feda, ca. 5km lenger inn i fjorden
Romedal 1029-003	Kobber	Vest-Agder	Lindesnes	Ca. 3km fra Skogsfjord i Mandal, med ei rekke SN-funn både ved fjorden og i heiene rundt
Håverstølen 1026-001	Kobber	Vest-Agder	Åseral	Ca. 2km sør for SN-boplasser ved Gyvatn

Appendiks XXIII - Agder - Geografisk oversiktskart

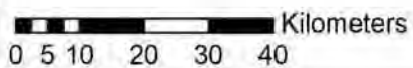
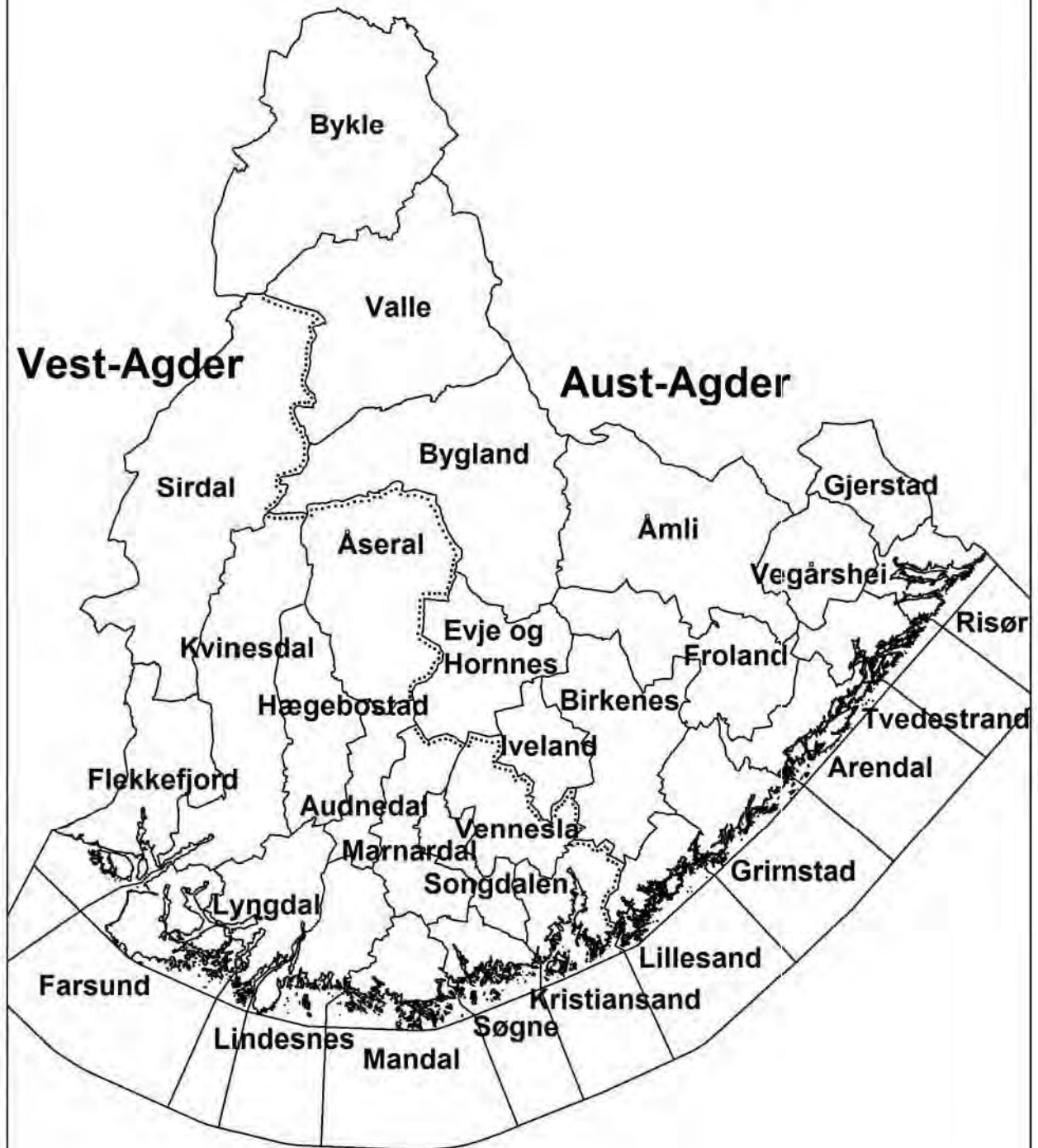

Høydeintervaller i meter

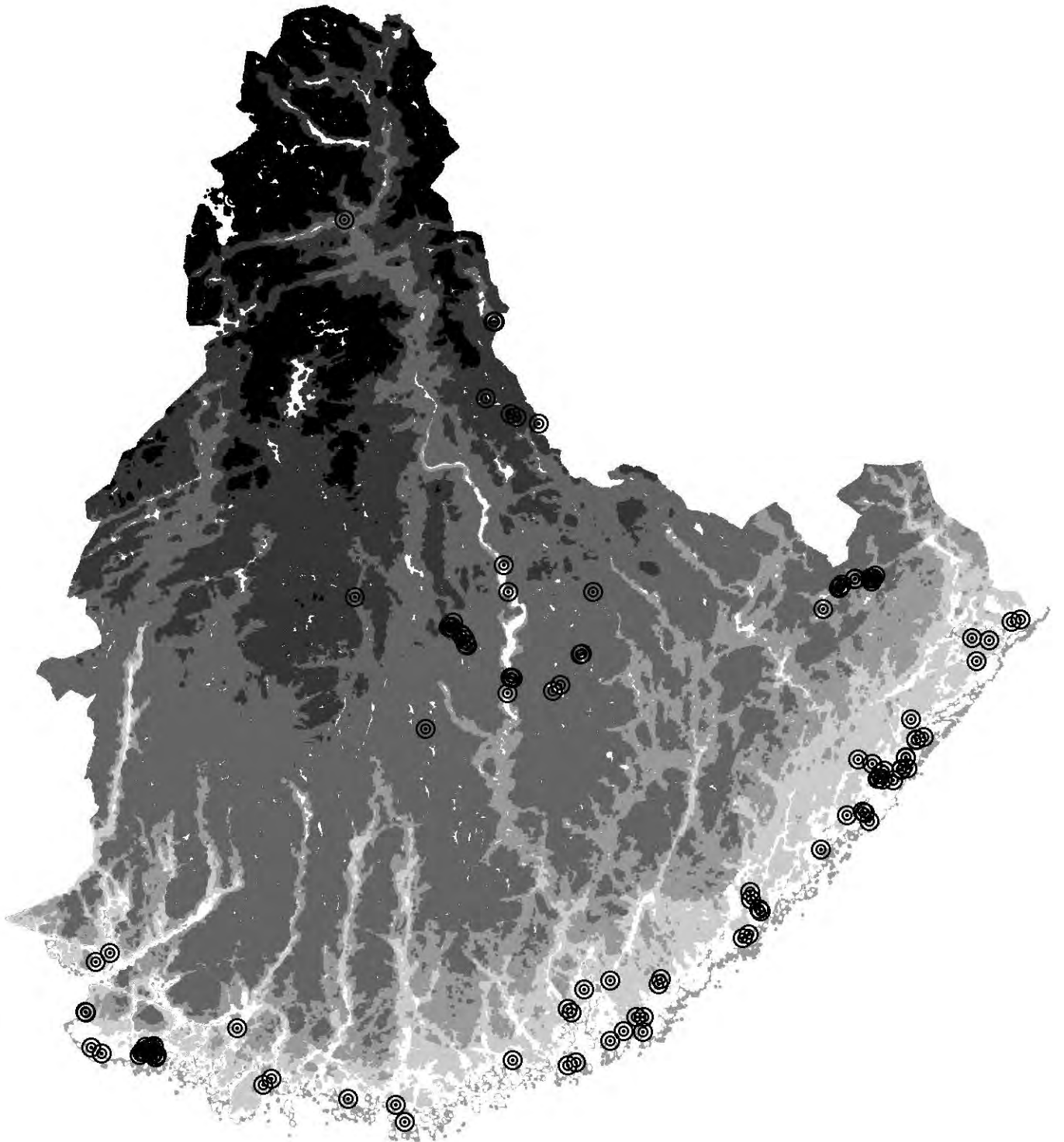
- 10,00 - 50,00
- 50,01 - 150,00
- 150,01 - 250,00
- 250,01 - 750,00
- 750,01 - 1000,00
- 1000,01 - 1500,00

 Kilometers
0 5 10 20 30 40

Appendiks XXIV - Agder - Administrativ inndeling

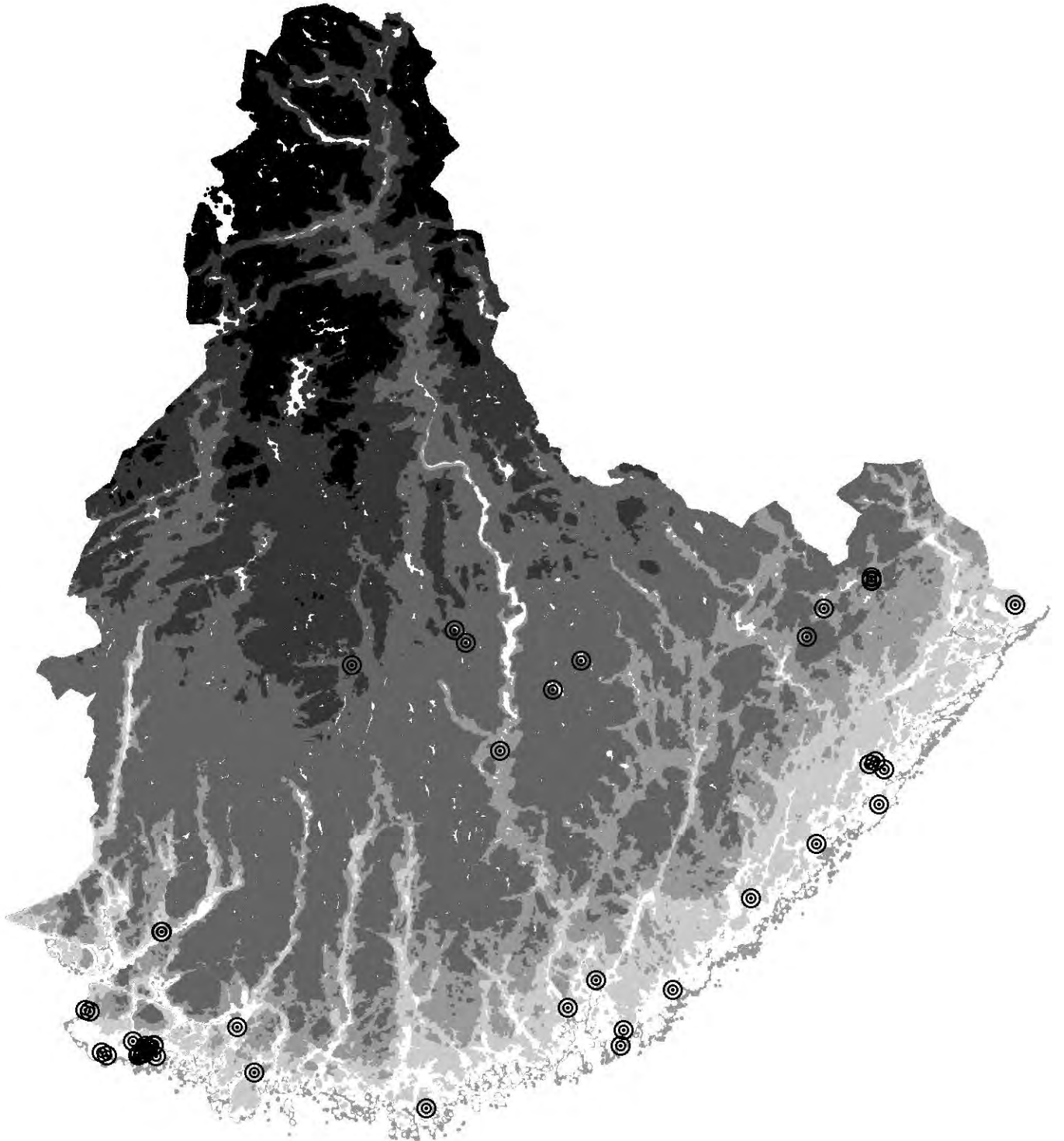
Appendiks XXV - Boplasser med bruksfase i TN/MN

0 5 10 20 30 40 Kilometers

⊙ Boplass

Appendiks XXVI - Boplasser med bruksfase i SN

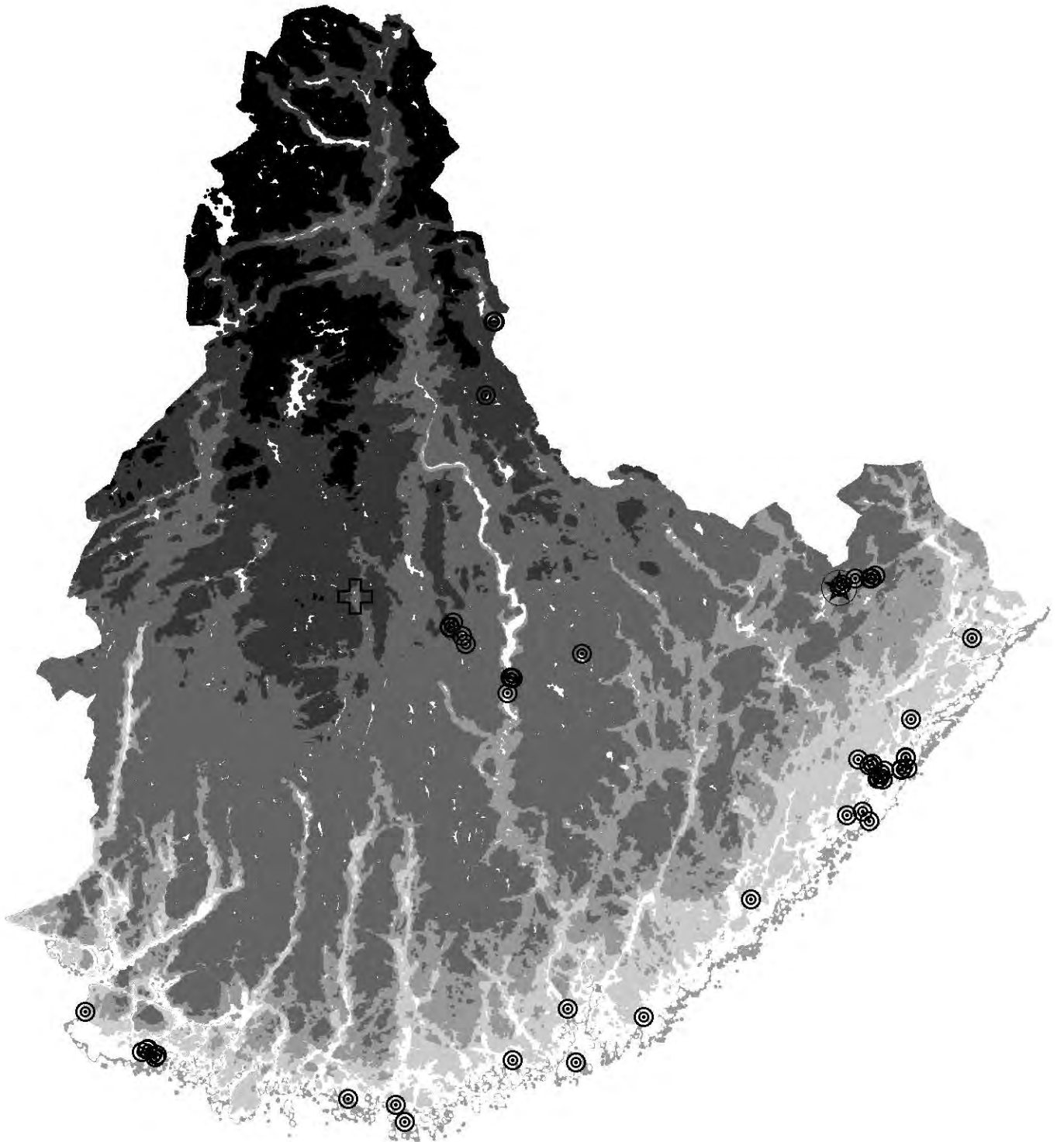

0 5 10 20 30 40 Kilometers

Boplass

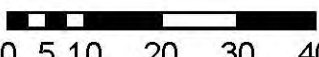
Appendiks XXVII - Funn av slipt flint på boplasser

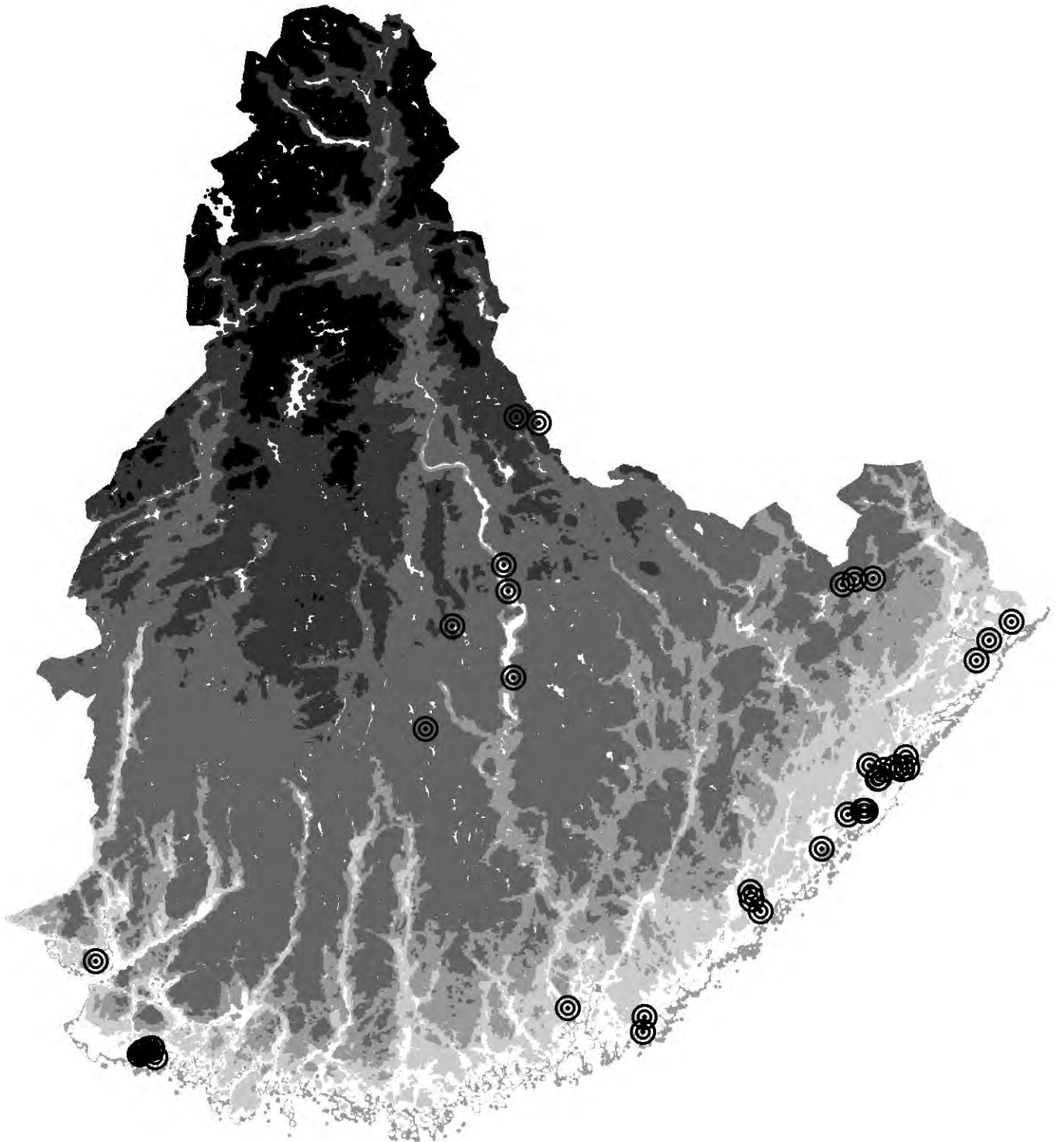
☆ Fragment av flintøks m/uslipte smalsider

+ Fragment av tynnakka flintøks

◎ Slipt flint

 Kilometers
0 5 10 20 30 40

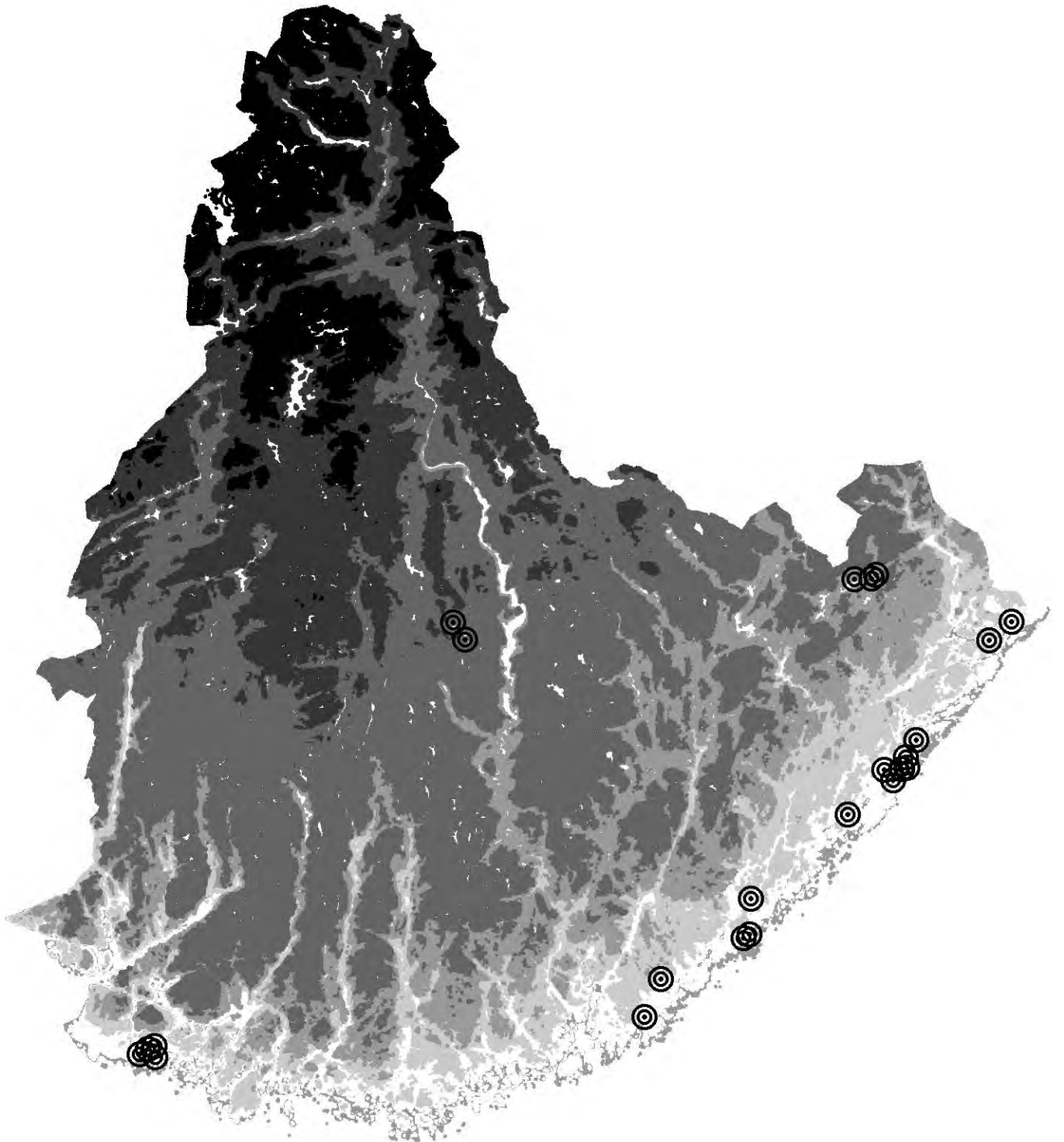
Appendiks XXVIII - Funn av sylindriske flintkjerne på boplasser

0 5 10 20 30 40 Kilometers

© Sylindrisk flintkjerne

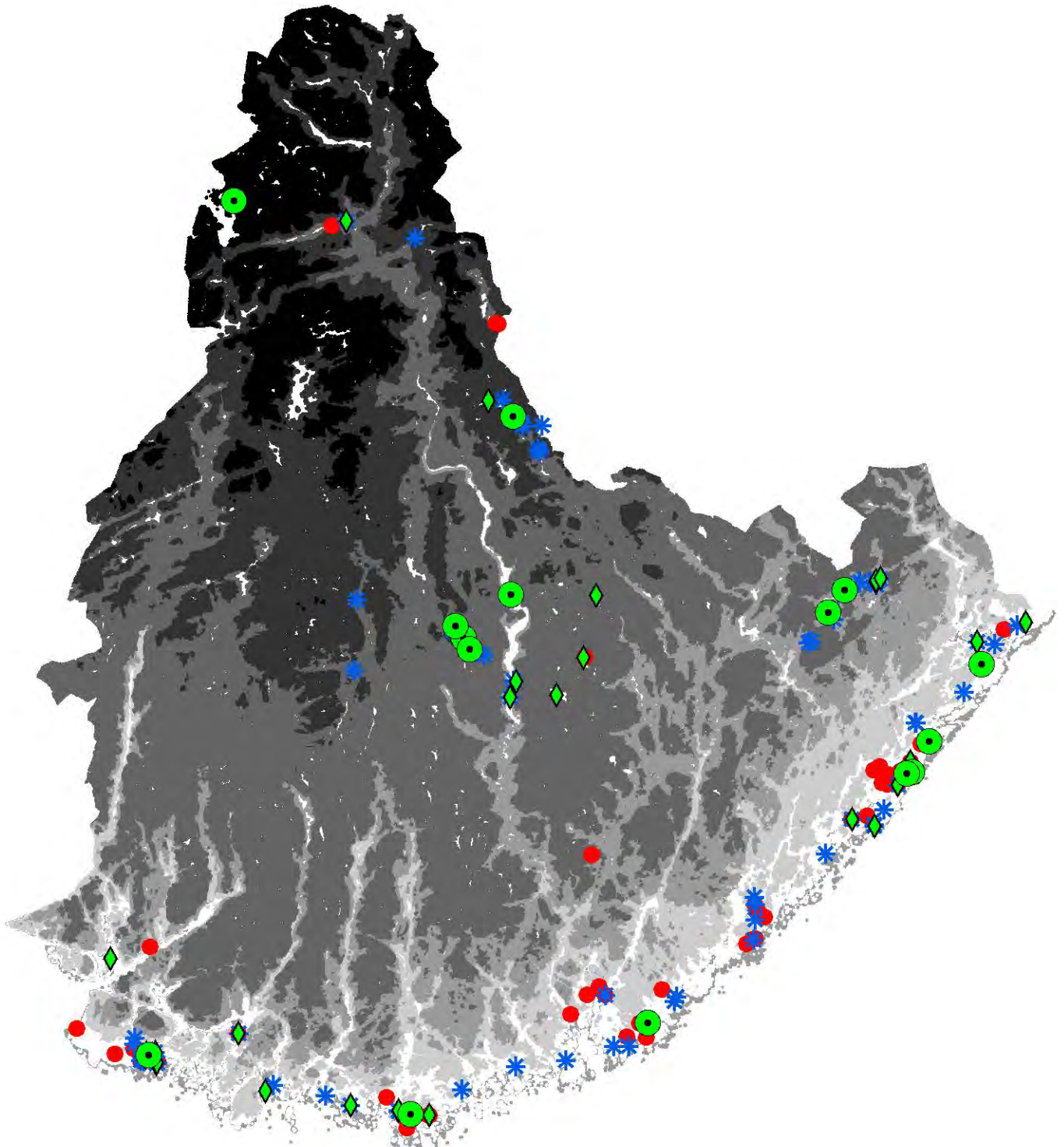
Appendiks XXIX - Funn av skiferspisser på boplasser

0 5 10 20 30 40 Kilometers

© Skiferspiss

Appendiks XXX - Tangespisser fordelt på typer

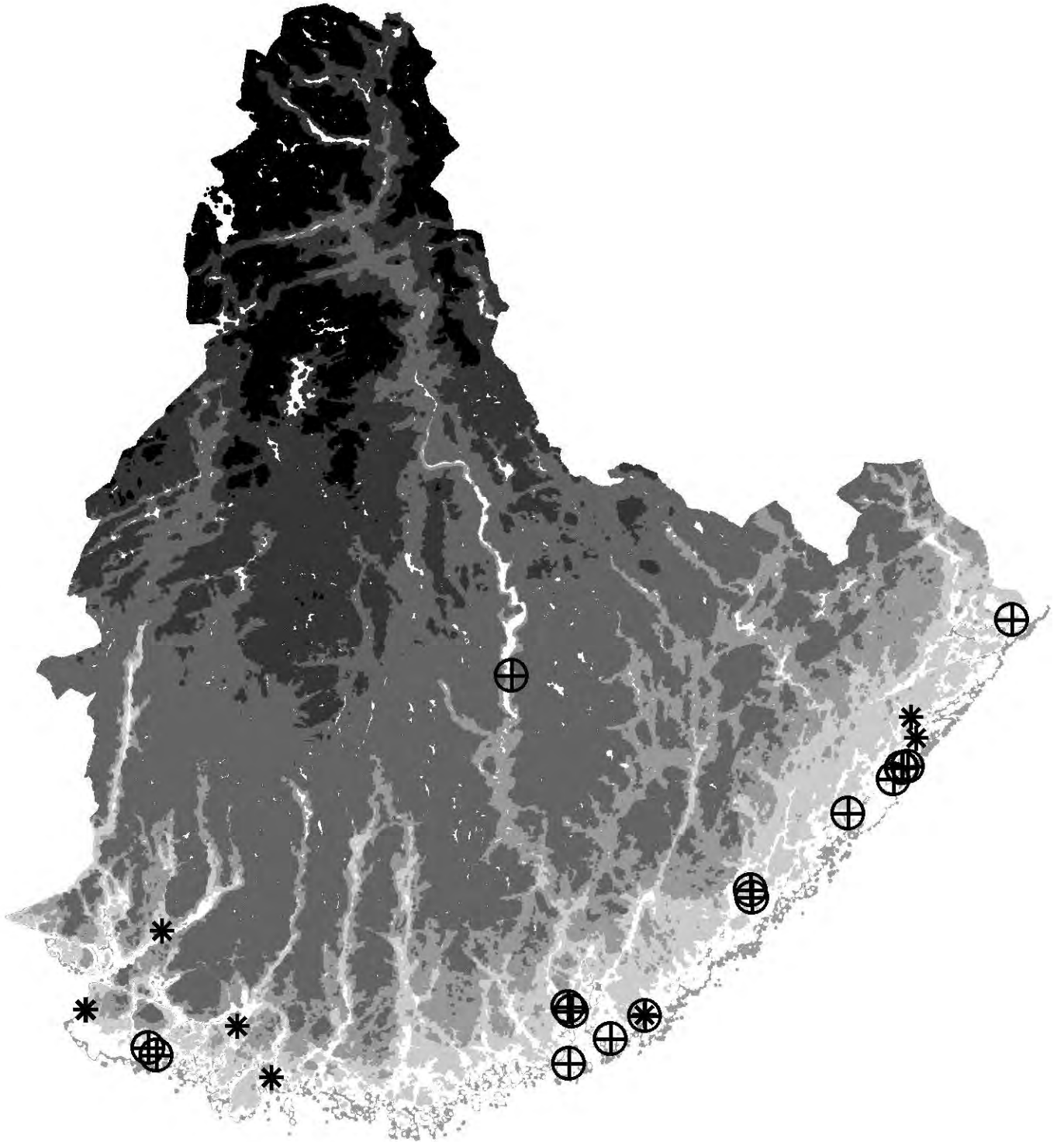
● C/D-spisser ● Tangespisser av ubestemt type

◆ B-spisser

* A-spisser

0 5 10 20 30 40 Kilometers

Appendiks XXXI - Lokaliteter med dekorert neolittisk keramikk

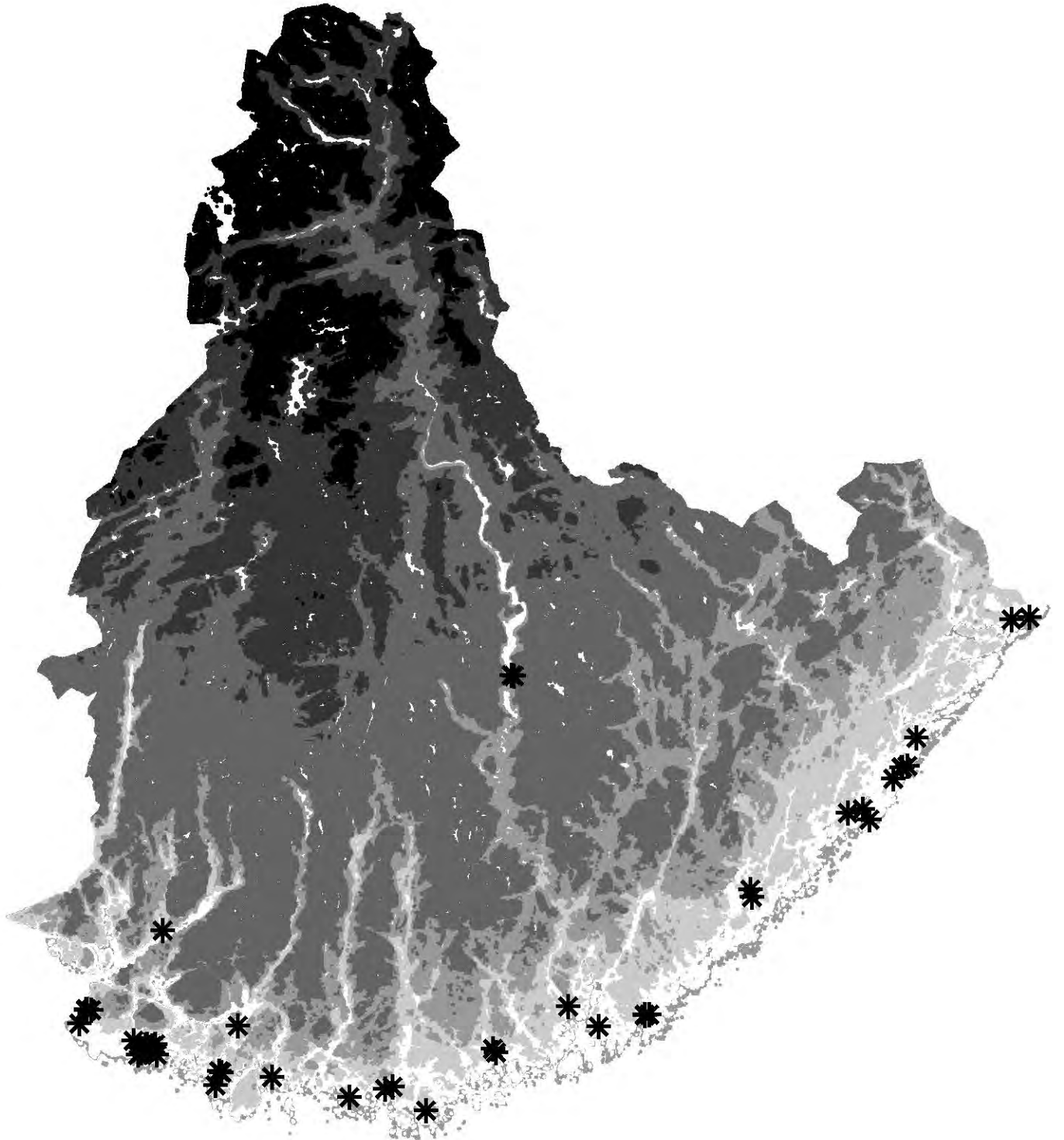

⊕ Snorstempel/annen dekor

* Annen dekor

0 5 10 20 30 40 Kilometers

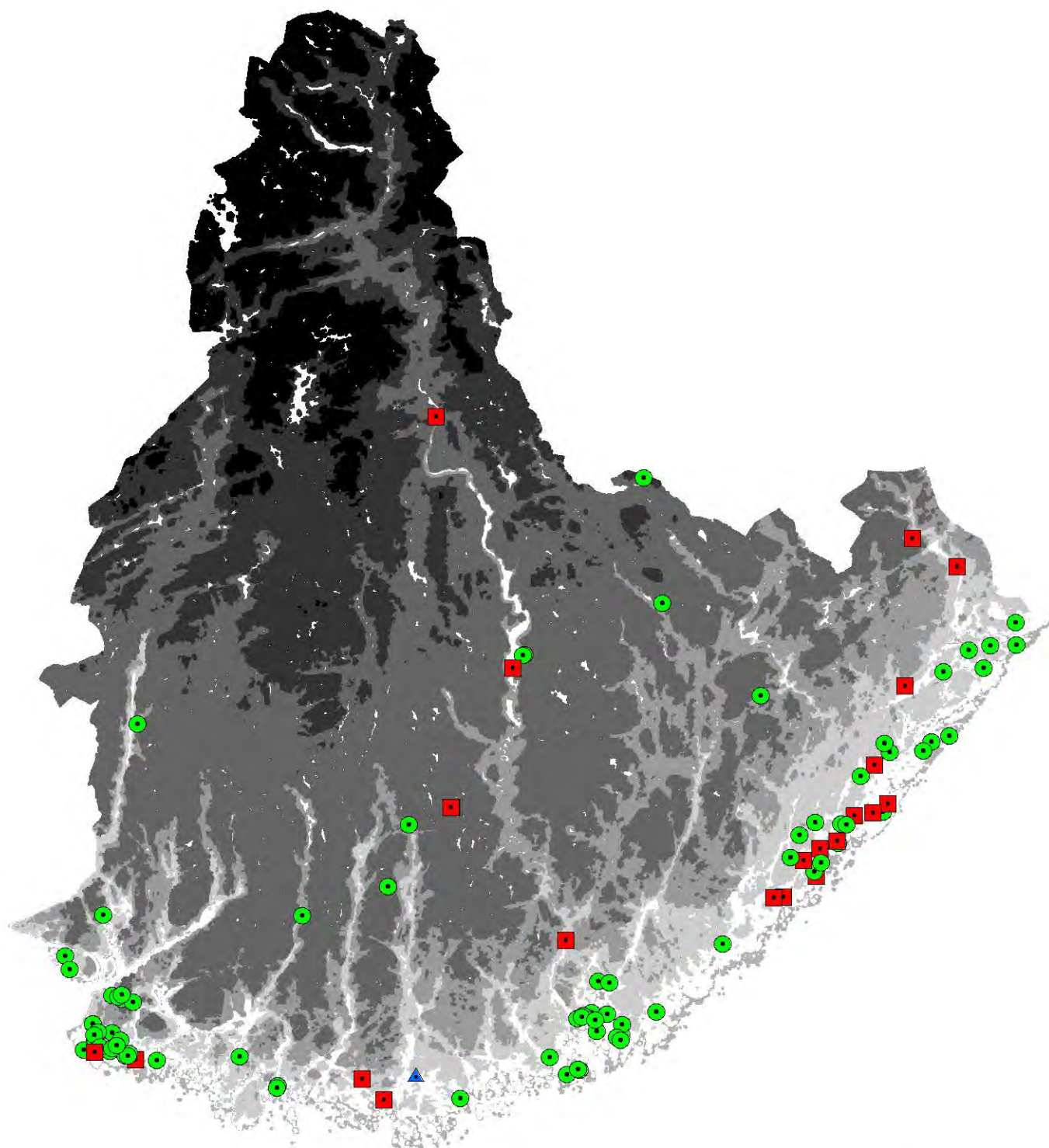
Appendiks XXXII - Neolittiske lokaliteter med udekoreret keramikk

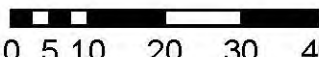
0 5 10 20 30 40 Kilometers

* Udekorert keramikk

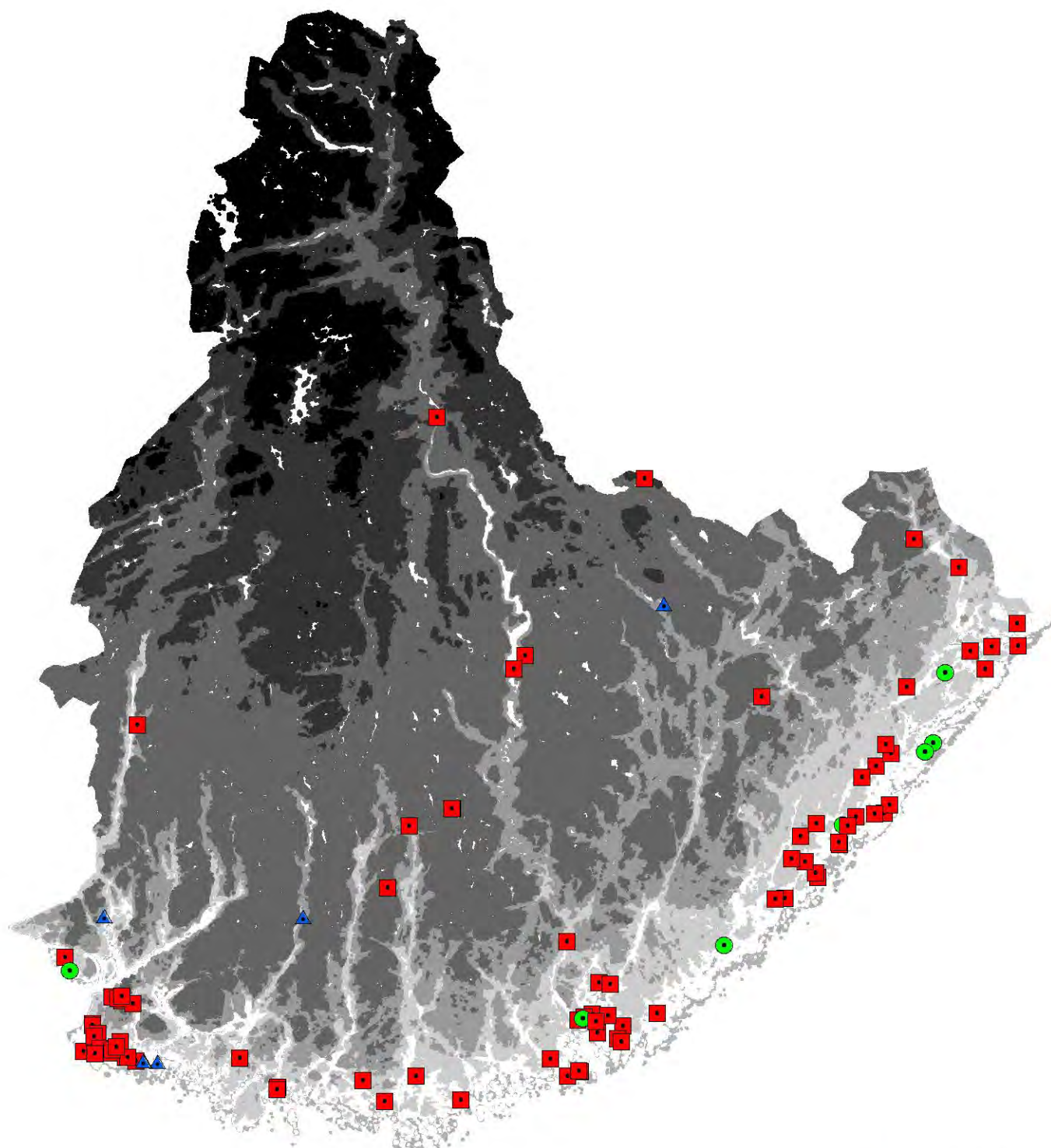
Appendiks XXXIII - MNB-Flintøkser fordelt på hovedtyper

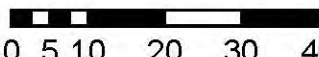
- Smalmeisel
- Flintmeisel
- Flintøkser

 Kilometers
0 5 10 20 30 40

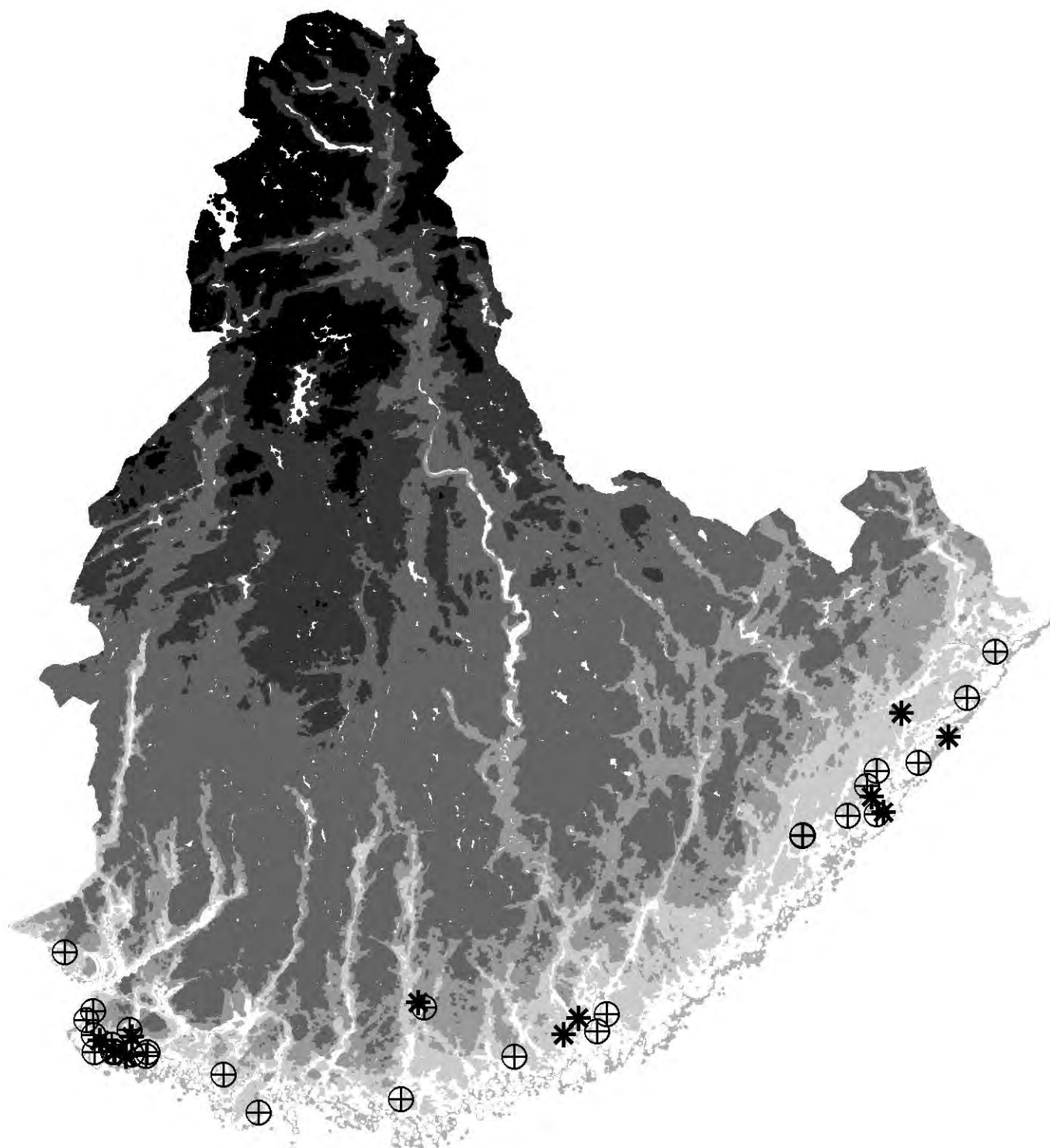
Appendiks XXXIV - MNB-Flintøkser fordelt på kulturtilhørighet

- EGK
- SNSØK
- Usikker

 Kilometers
0 5 10 20 30 40

Appendiks XXXV - SN-Flintøkser fordelt på hovedtyper

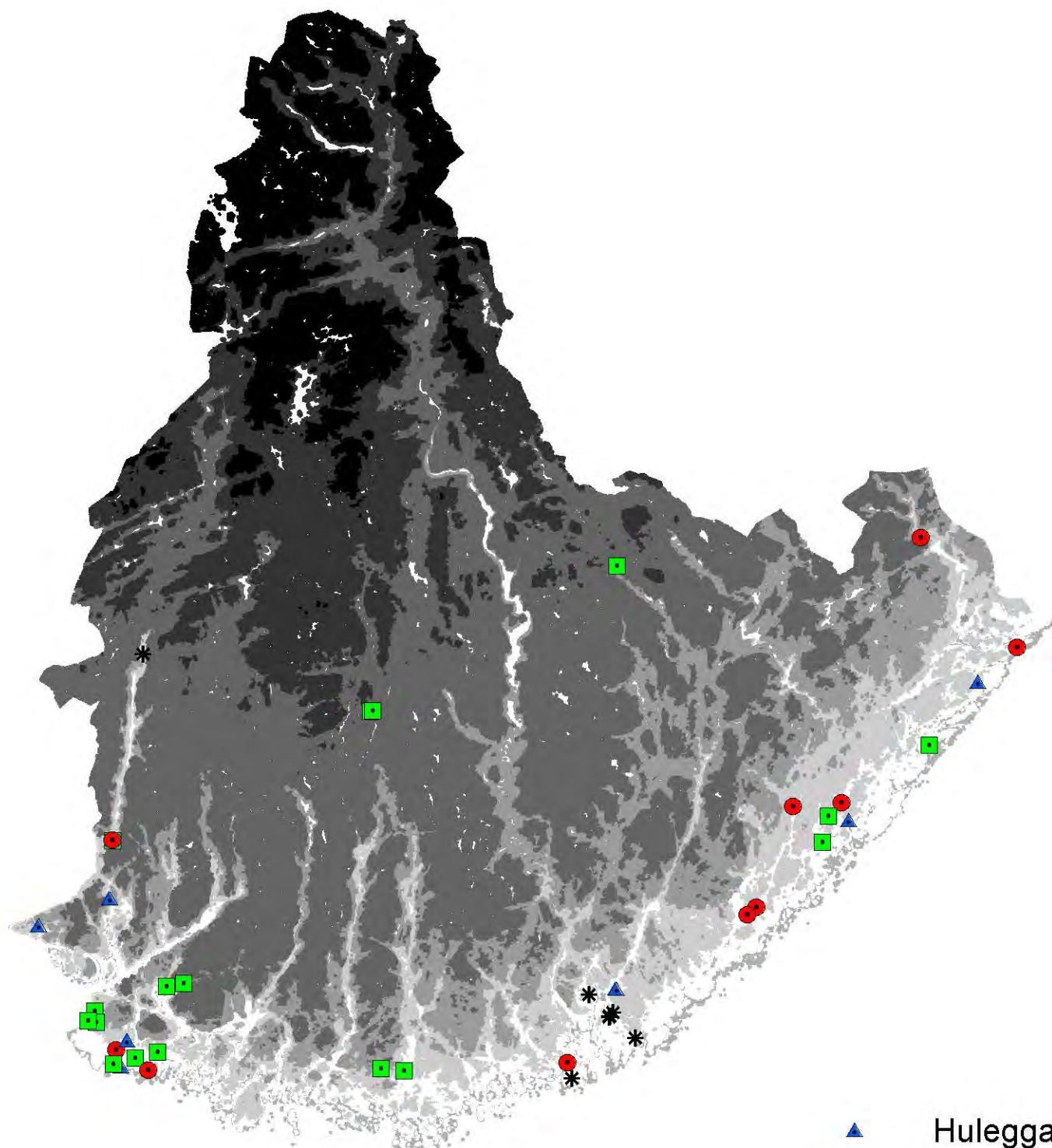

* Breiegg

⊕ Tosidig

0 5 10 20 30 40 Kilometers

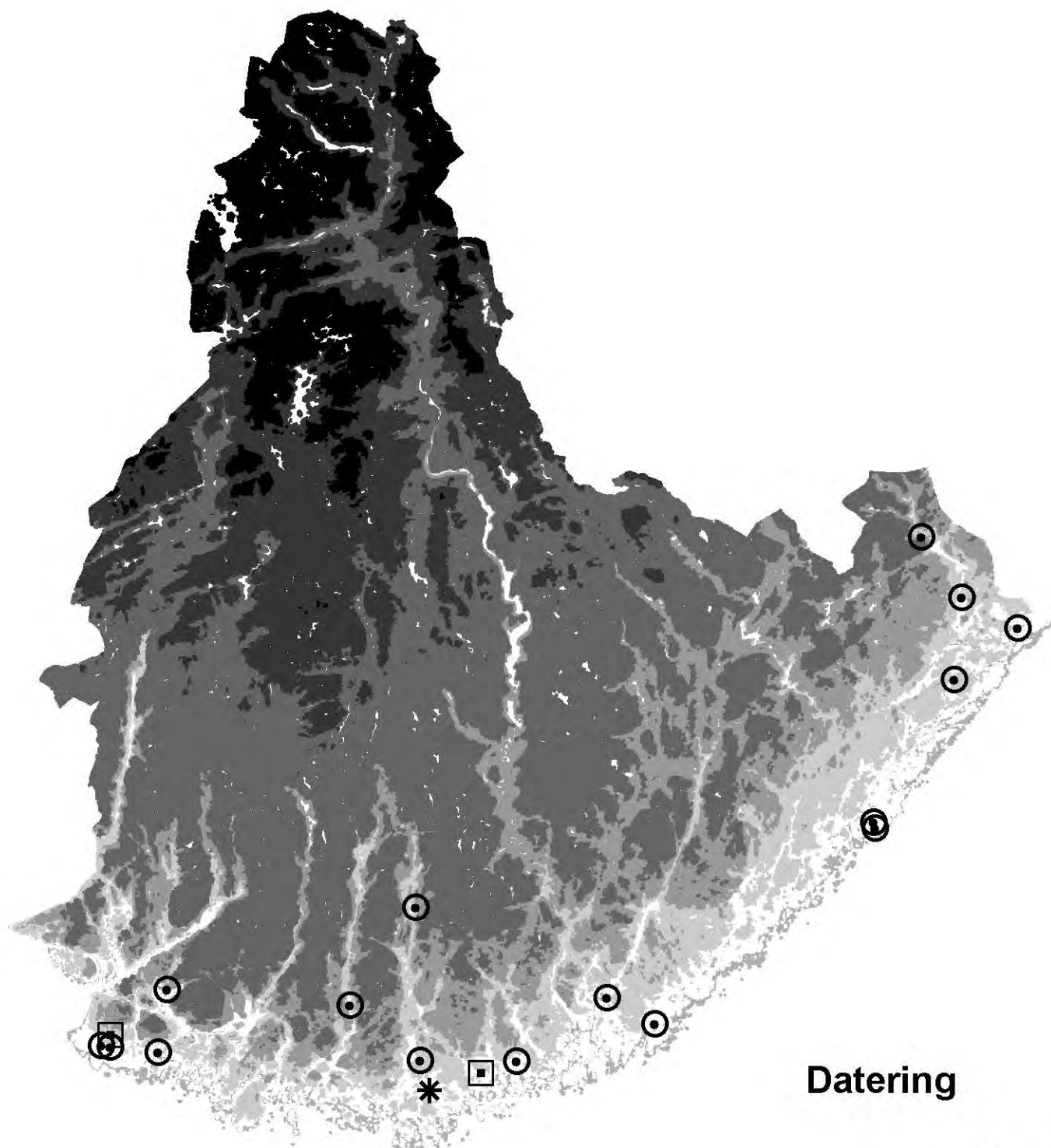
Appendiks XXXVI - MNB-Bergartsøkser fordelt på eggvarianter

- ▲ Hulegga
- Tverregga
- Rettegga
- * Usikker

0 5 10 20 30 40 Kilometers

Appendiks XXXVIII - MNB-Stridsøkser fordelt på underperioder

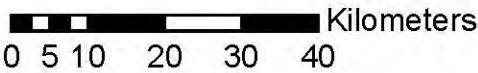
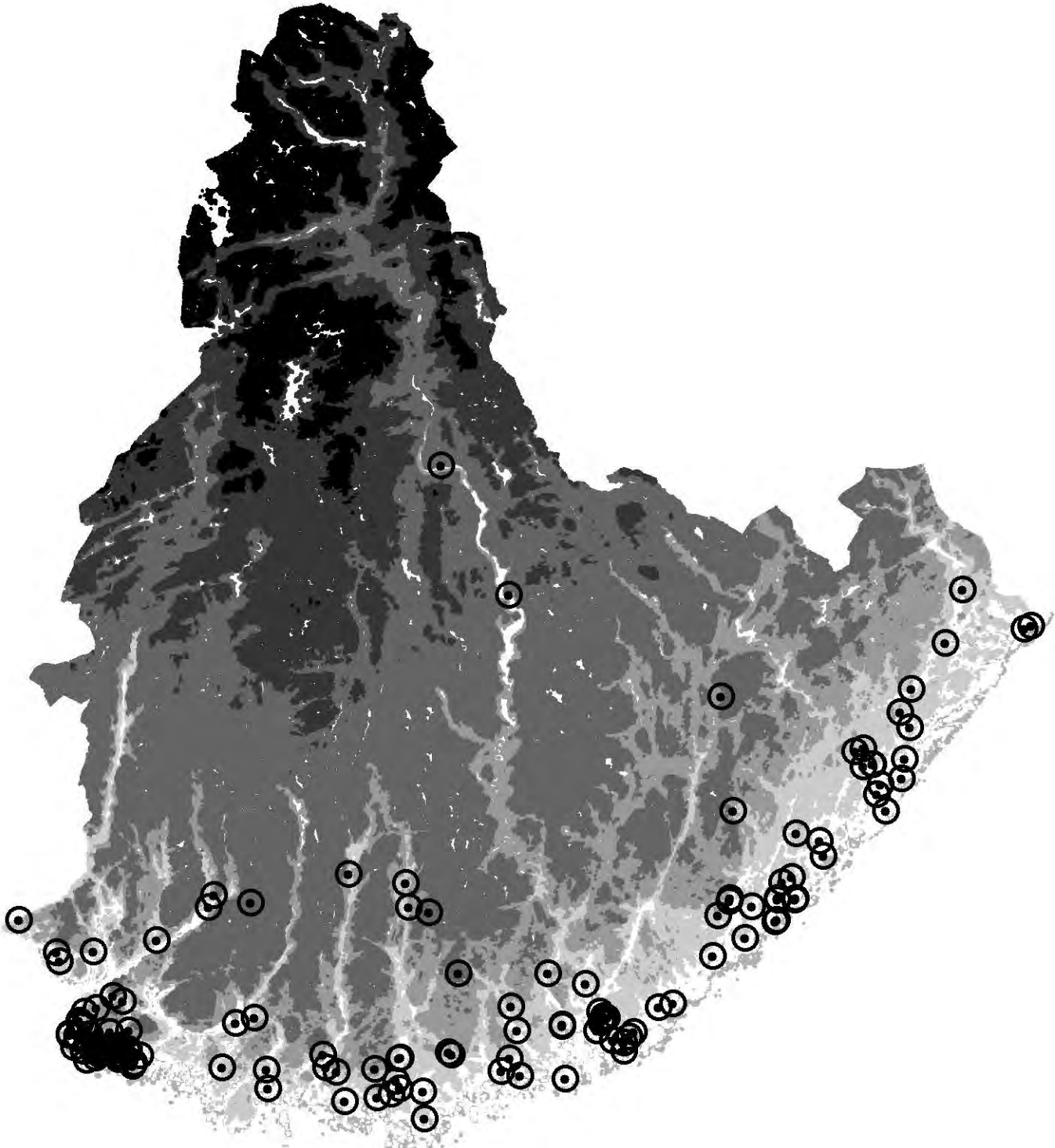

Datering

- * MNB
- MNB I
- MNB II

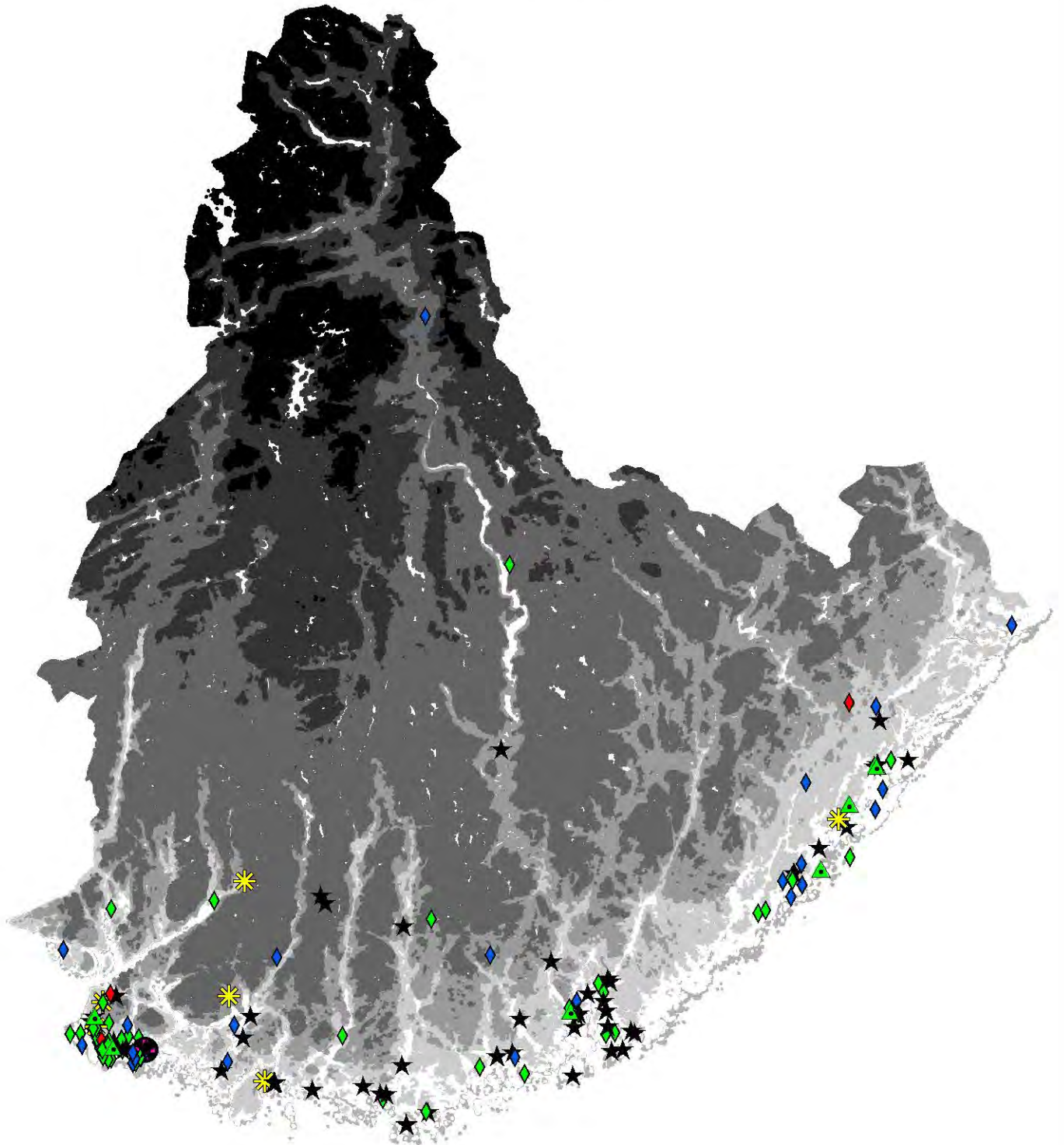
0 5 10 20 30 40 Kilometers

Appendiks XXXIX - Enkle skafthulløkser

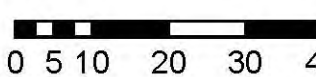

⊙ Enkel skafthulløks

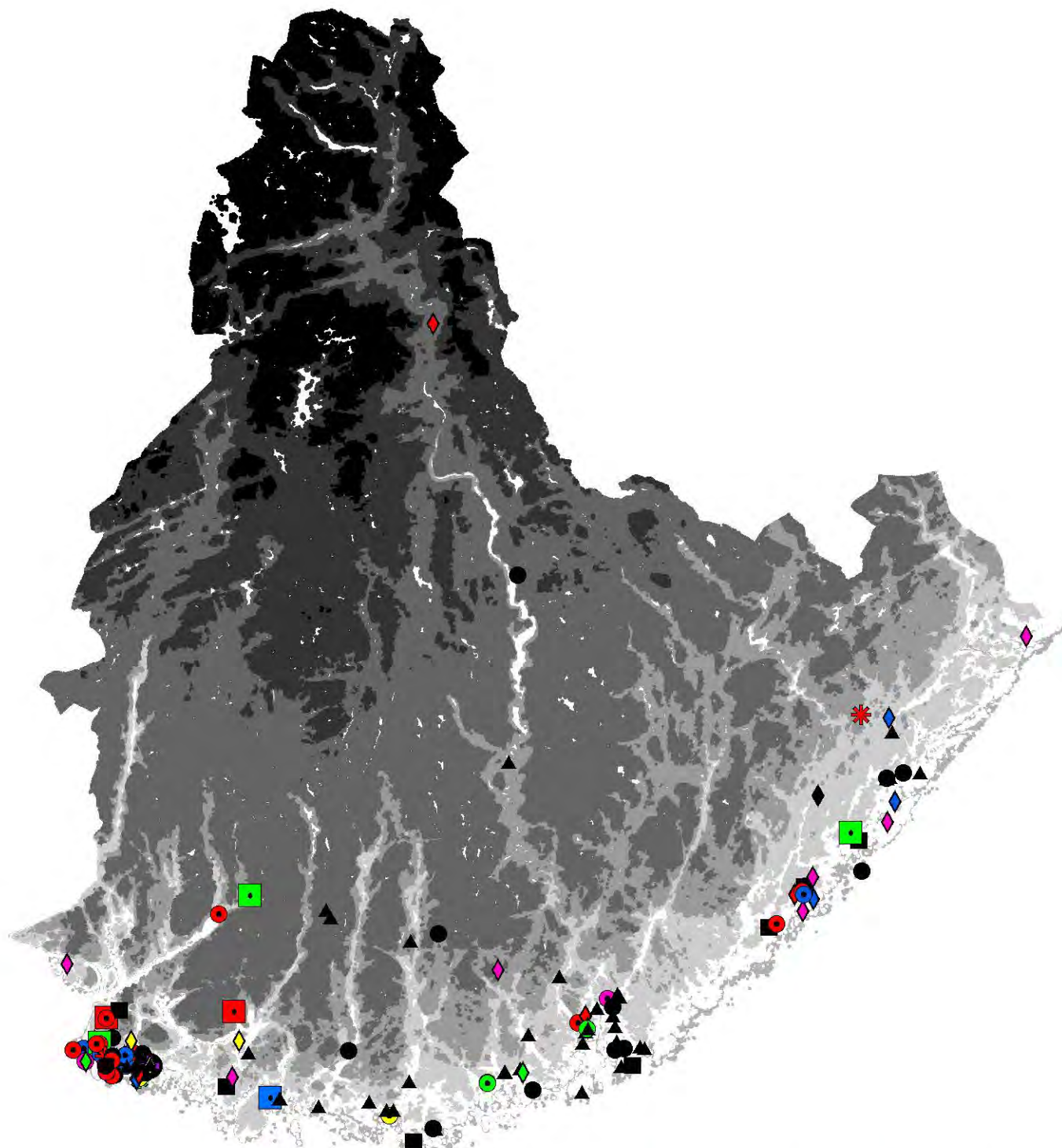
Appendiks XL - SN-Flintdolker og flintdolkemner fordelt på hovedtyper

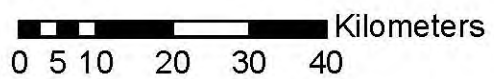
Flintdolkemne (type I)	I	IV
	II	V
	III	Usikker

 Kilometers
0 5 10 20 30 40

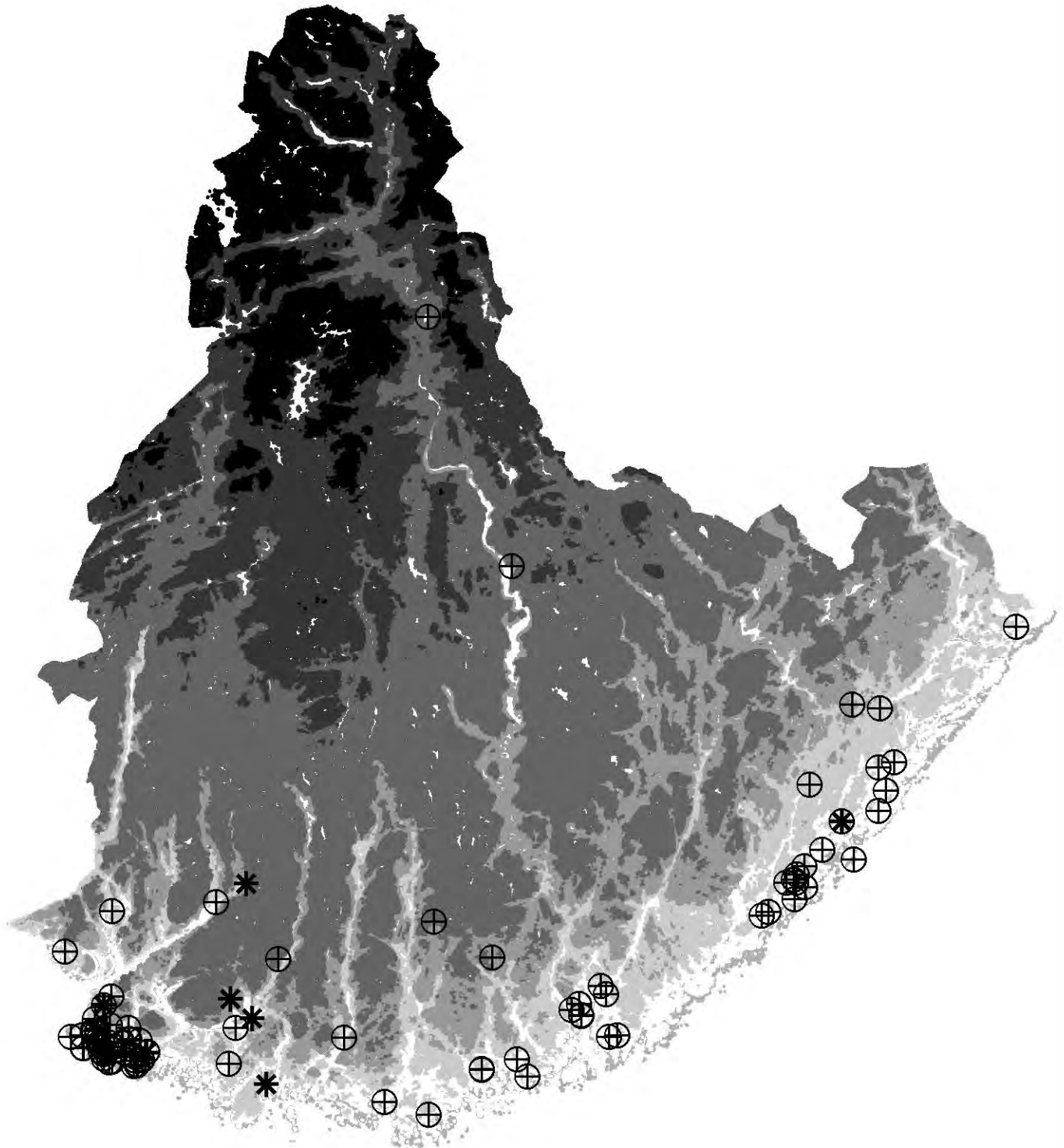
Appendiks XLI - SN-Flintdolker fordelt på undertyper

Undertype							
● (green)	IA	● (black)	IX	◆ (red)	III A	■ (green)	IV X
● (red)	IB	✱ (green)	II X	◆ (blue)	III B	■ (red)	IV B
● (blue)	IC	✱ (red)	II B	◆ (yellow)	III C	■ (blue)	IV E
● (yellow)	ID	◆ (green)	III X	◆ (pink)	III E	⊕ (purple)	VA
				◆ (black)	III F	■ (black)	Ubestemmelig
						▲ (black)	Usikker

Appendiks XLII - SN-Flintdolker fordelt på underperioder

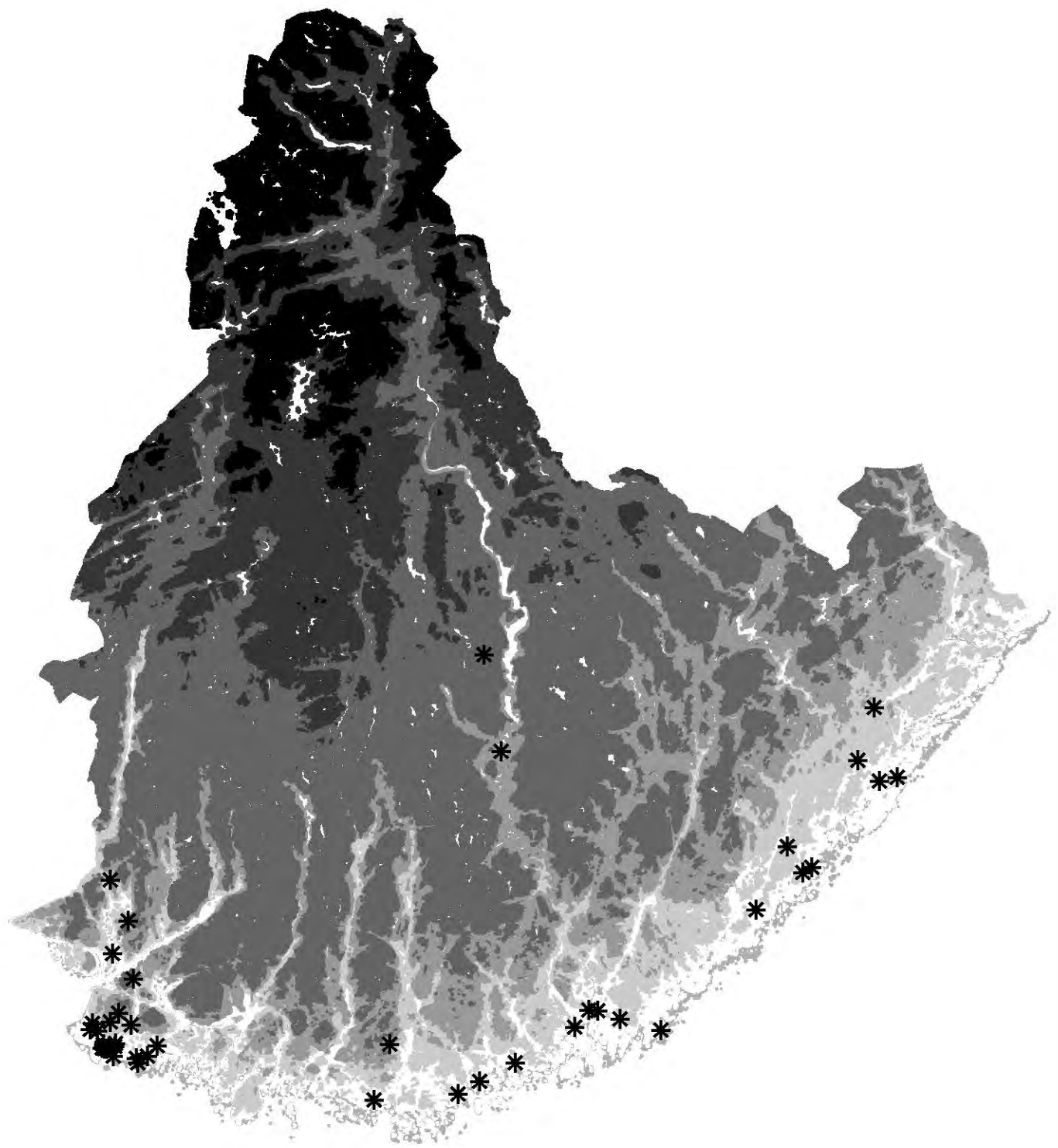

Datering

- ⊕ SN I
- * SN II

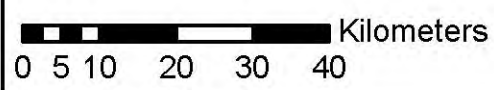
0 5 10 20 30 40 Kilometers

Appendiks XLIII - EBA-Flintdolker - Type VI

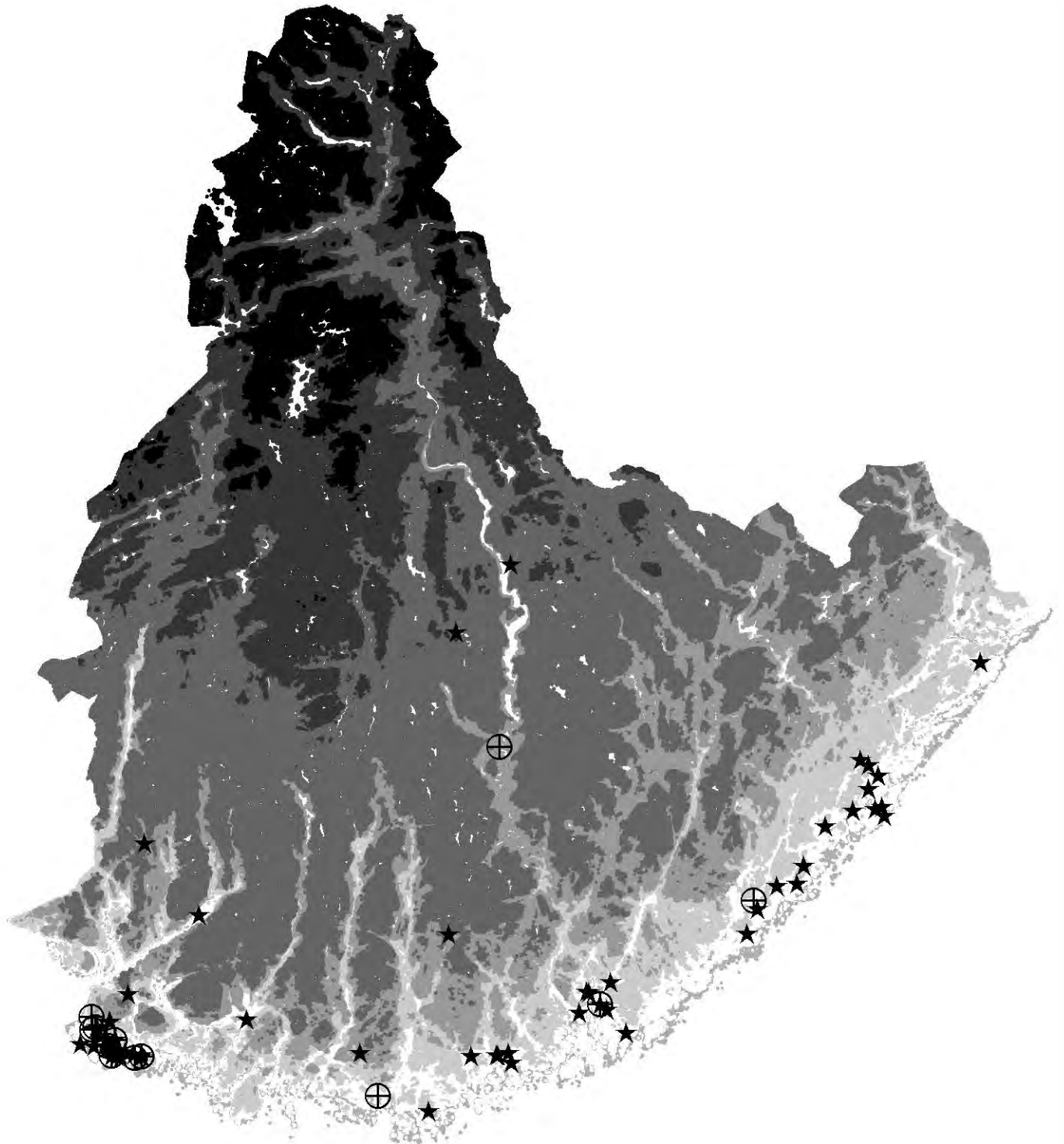

Hovedtype

* VI

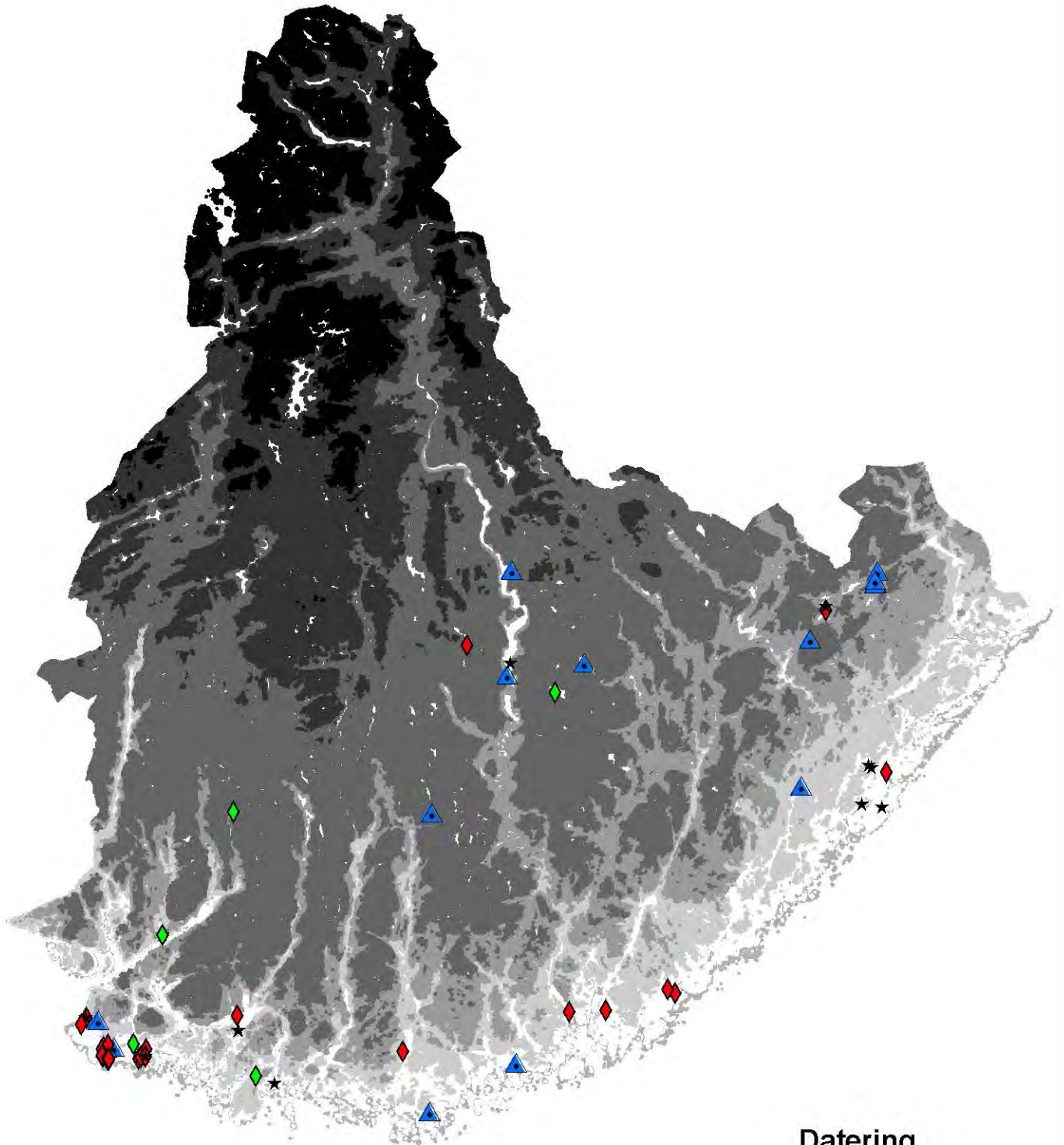
Appendiks XLIV - Flintsigder og skjeforma skrapere

0 5 10 20 30 40 Kilometers

- ⊕ Skjeforma skraper
- ★ Flintsigd

Appendiks XLV- Flateretusjerte spisser fordelt på underperioder

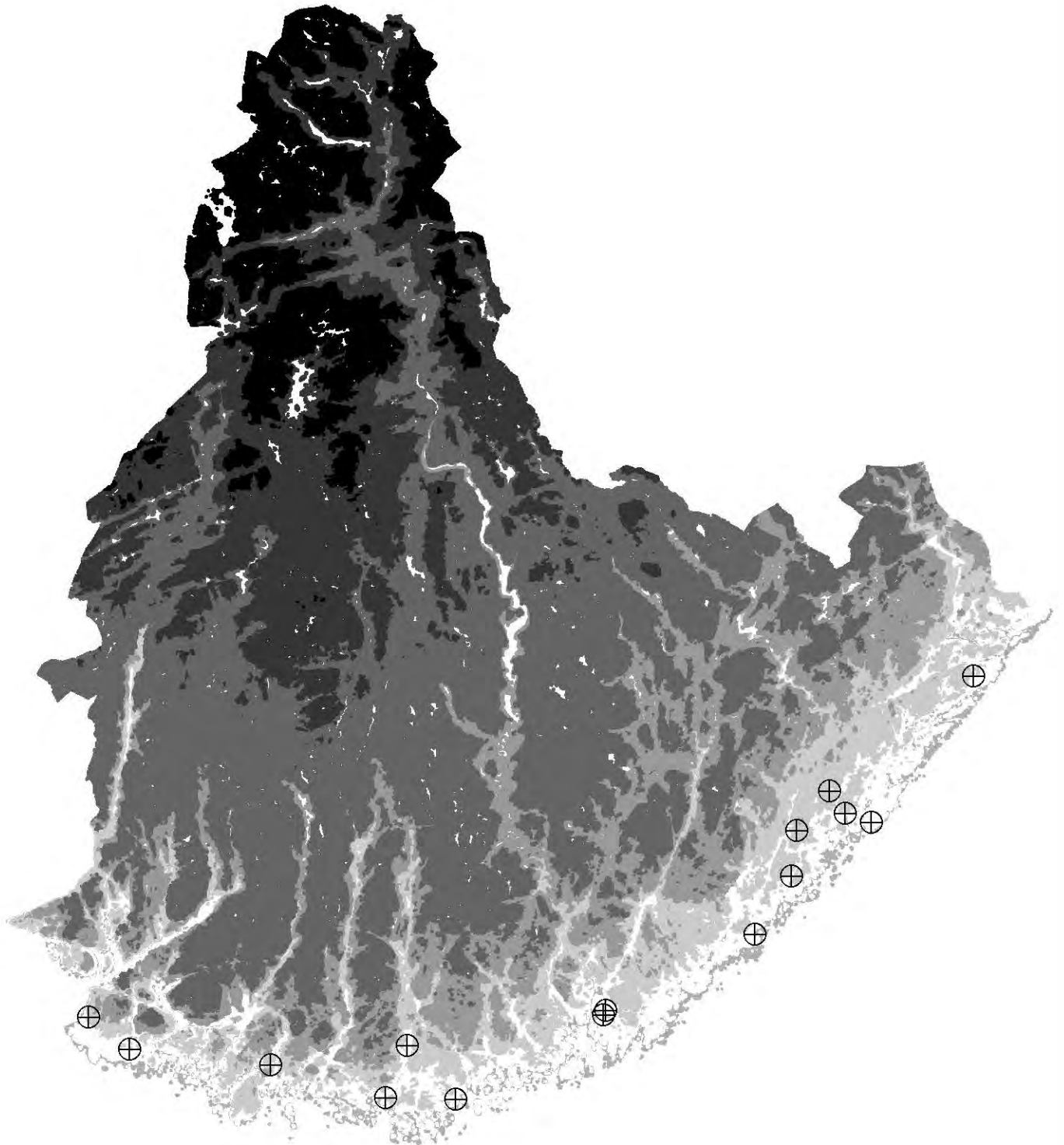

Datering

- ★ SN
- ◆ SN I (tidlig)
- ◆ SN I
- ▲ SN II/EBA

0 5 10 20 30 40 Kilometers

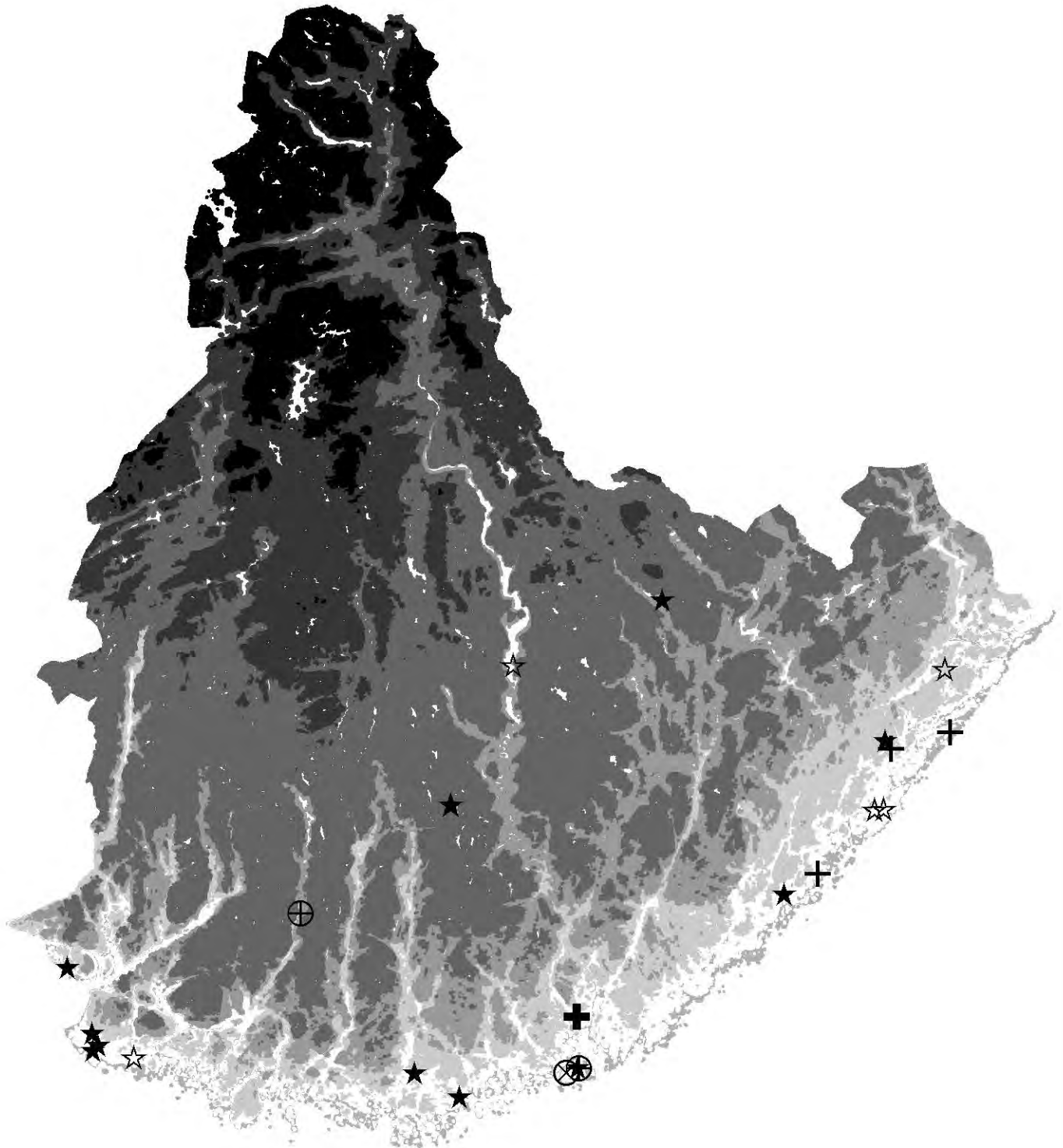
Appendiks XLVI- Fasetterte slipesteiner

0 5 10 20 30 40 Kilometers

⊕ Fasettert slipestein

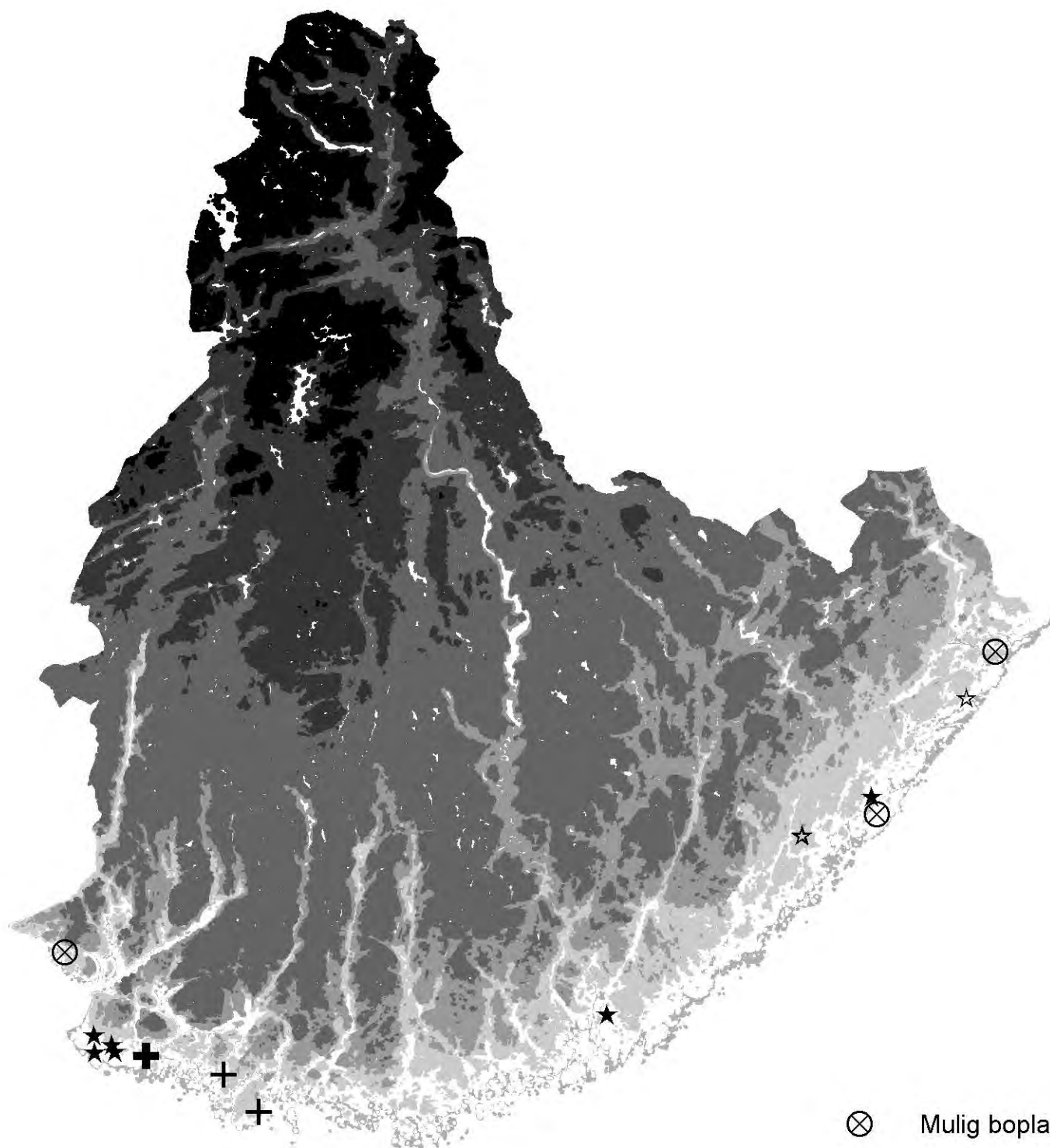
Appendiks XLVII - MNB-Flintøkser fordelt på funnkategorier

0 5 10 20 30 40 Kilometers

⊕	Boplass	+	Mulig gravfunn
⊗	Mulig boplass	★	Offer
+	Gravfunn	☆	Mulig offer

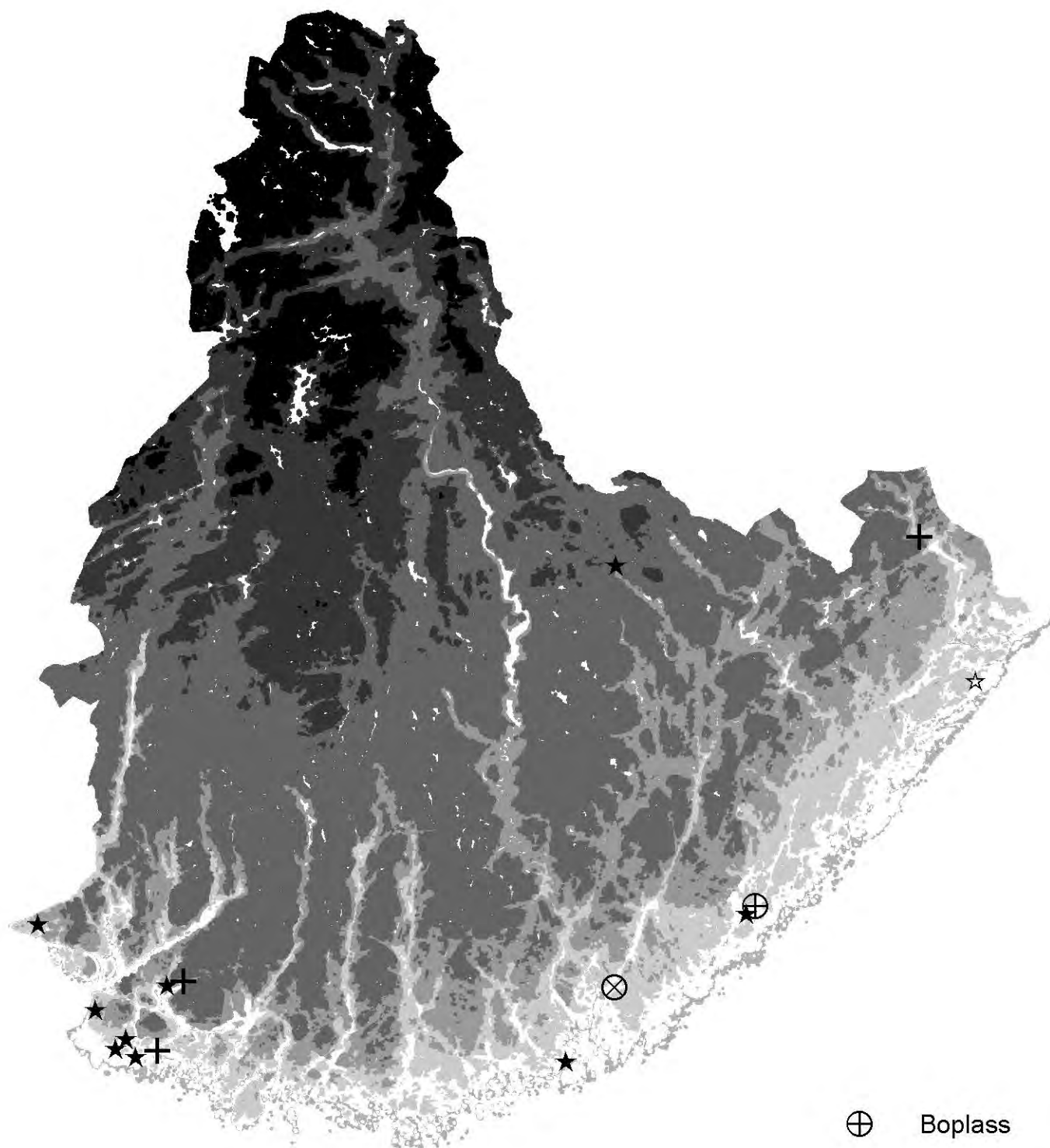
Appendiks XLVIII - SN-Flintøkser fordelt på funnkategorier

- ⊗ Mulig boplass
- ⊕ Gravfunn
- + Mulig gravfunn
- ★ Offer
- ☆ Mulig offer

0 5 10 20 30 40 Kilometers

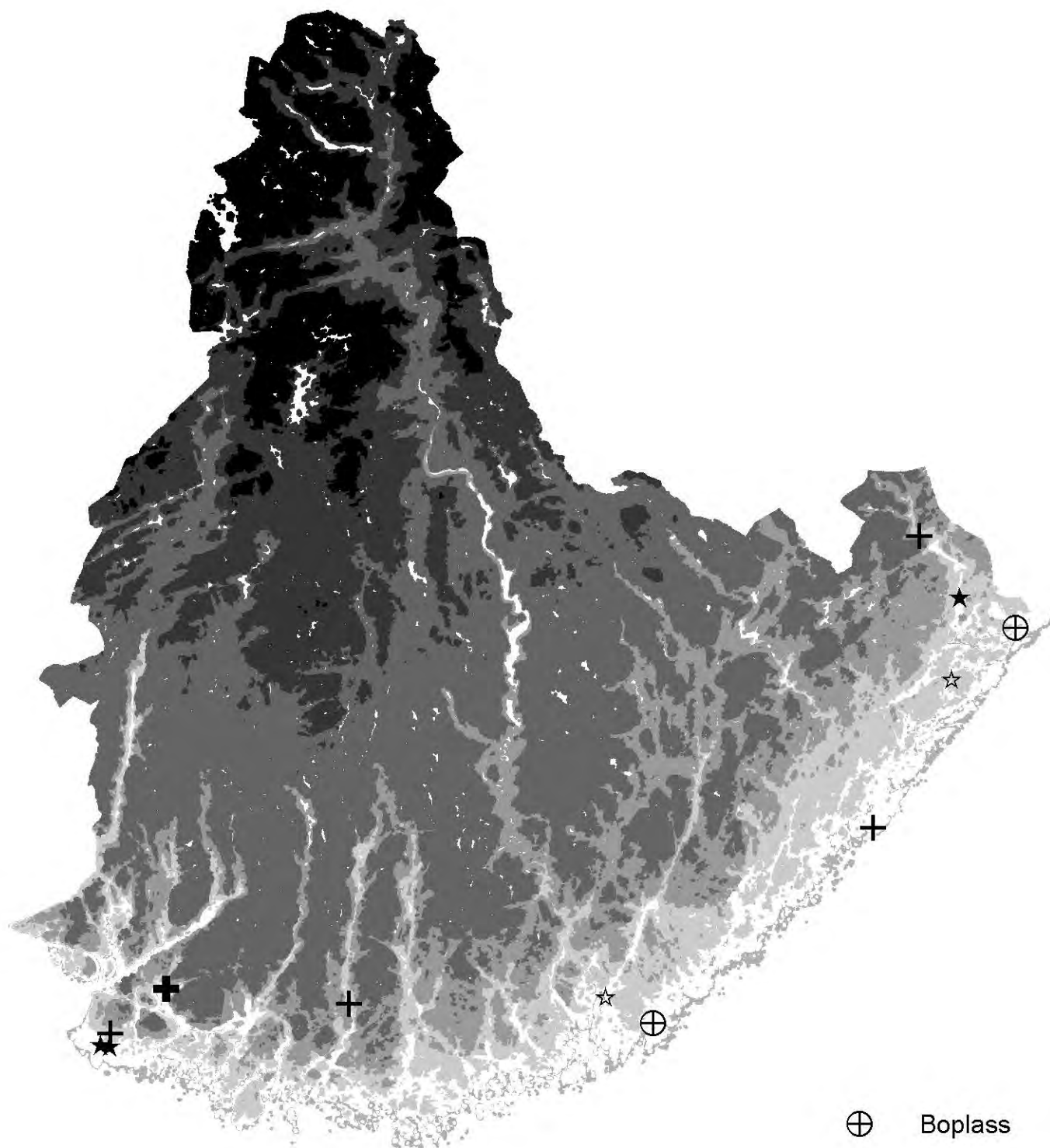
Appendiks XLIX - MNB-Bergartsøkser fordelt på funnkategorier

- ⊕ Boplass
- ⊗ Mulig boplass
- ⊕ Mulig gravfunn
- ★ Offer
- ☆ Mulig offer

0 5 10 20 30 40 Kilometers

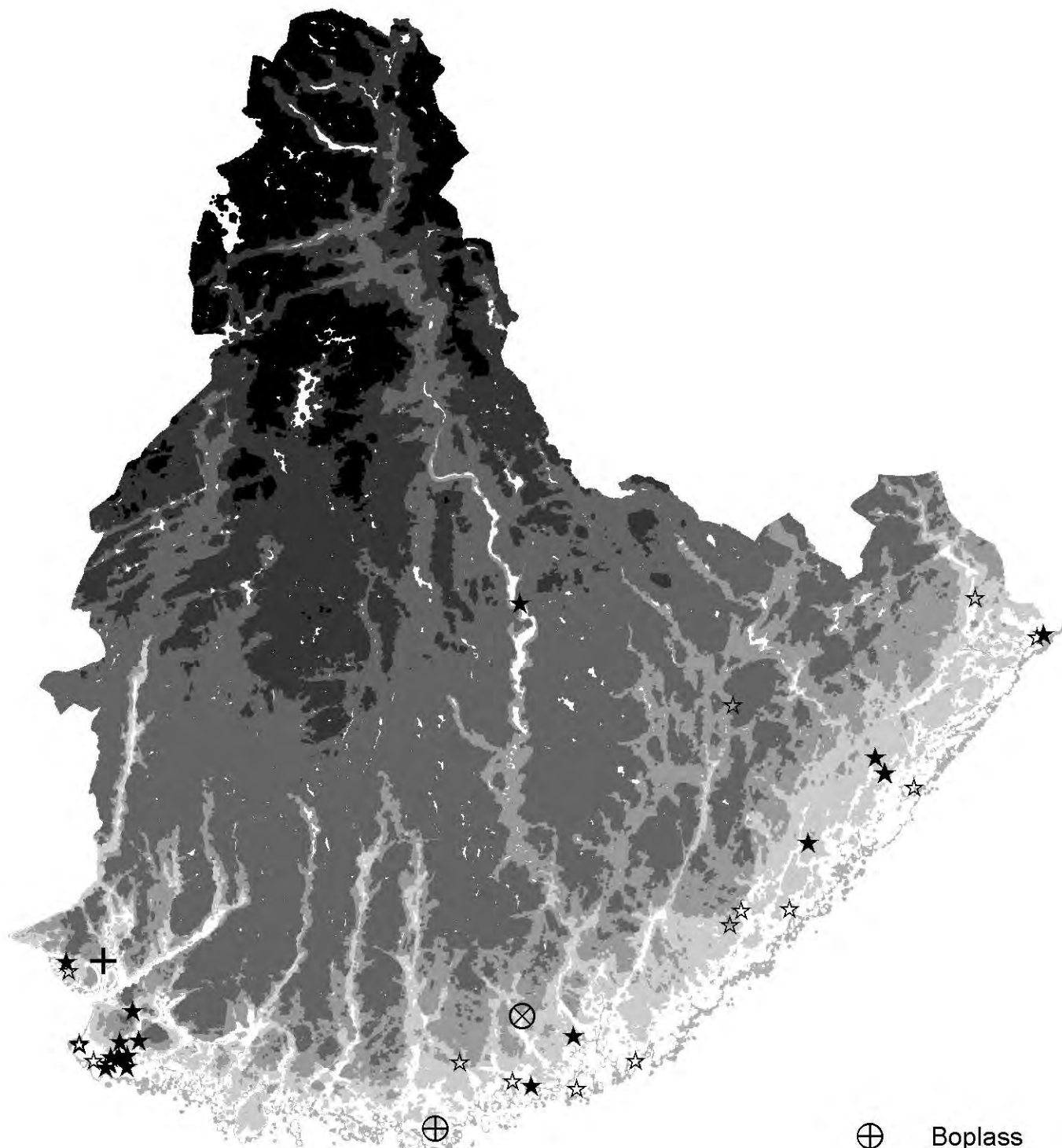
Appendiks L - Stridsøkser fordelt på funnkategorier

- ⊕ Boplass
- ✚ Gravfunn
- + Mulig gravfunn
- ★ Offer
- ☆ Mulig offer

0 5 10 20 30 40 Kilometers

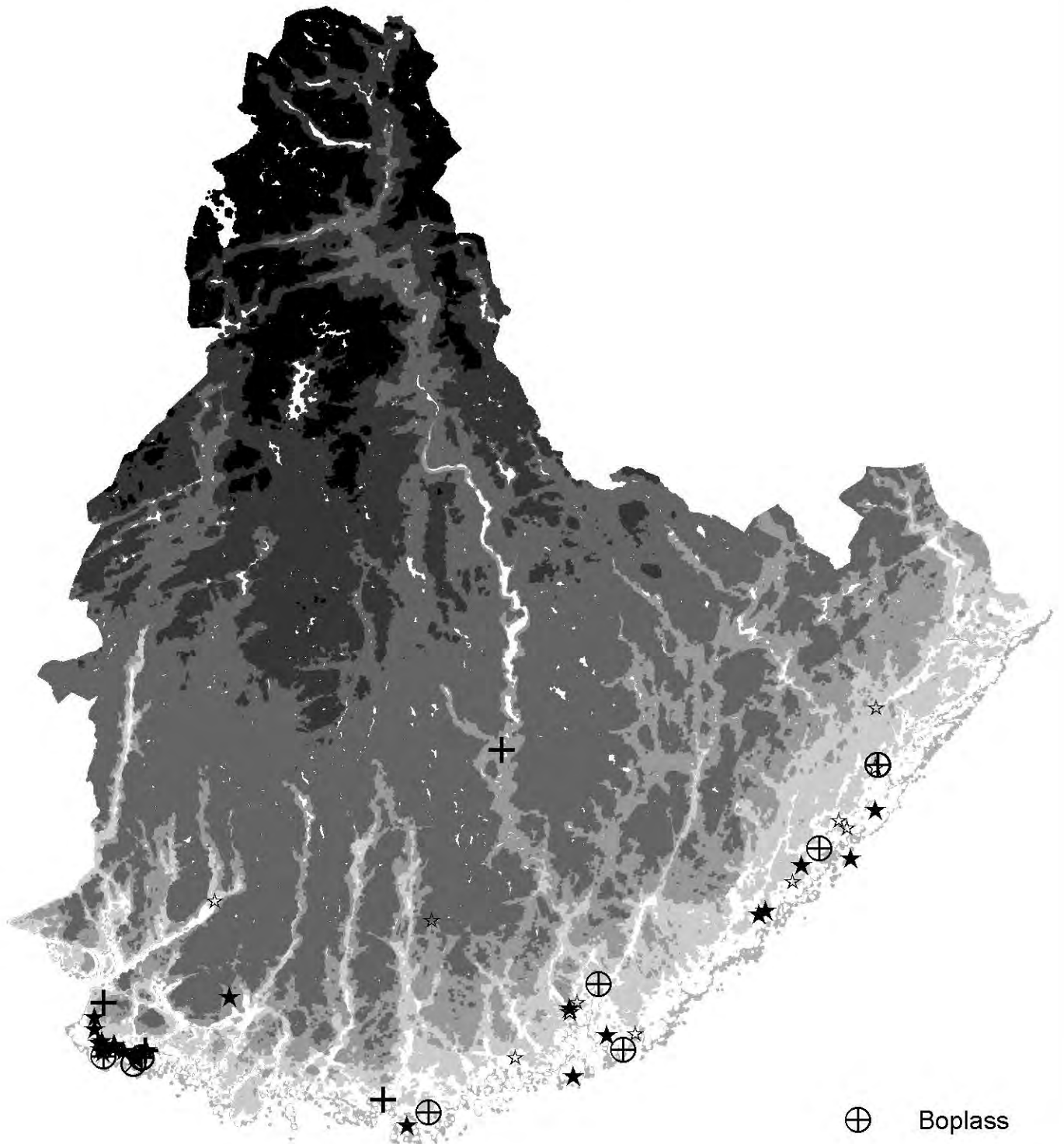
Appendiks LI - Enkle skafthulløkser fordelt på funnkategorier

- ⊕ Boplass
- ⊗ Mulig boplass
- ⊕ Mulig gravfunn
- ★ Offer
- ☆ Mulig offer

0 5 10 20 30 40 Kilometers

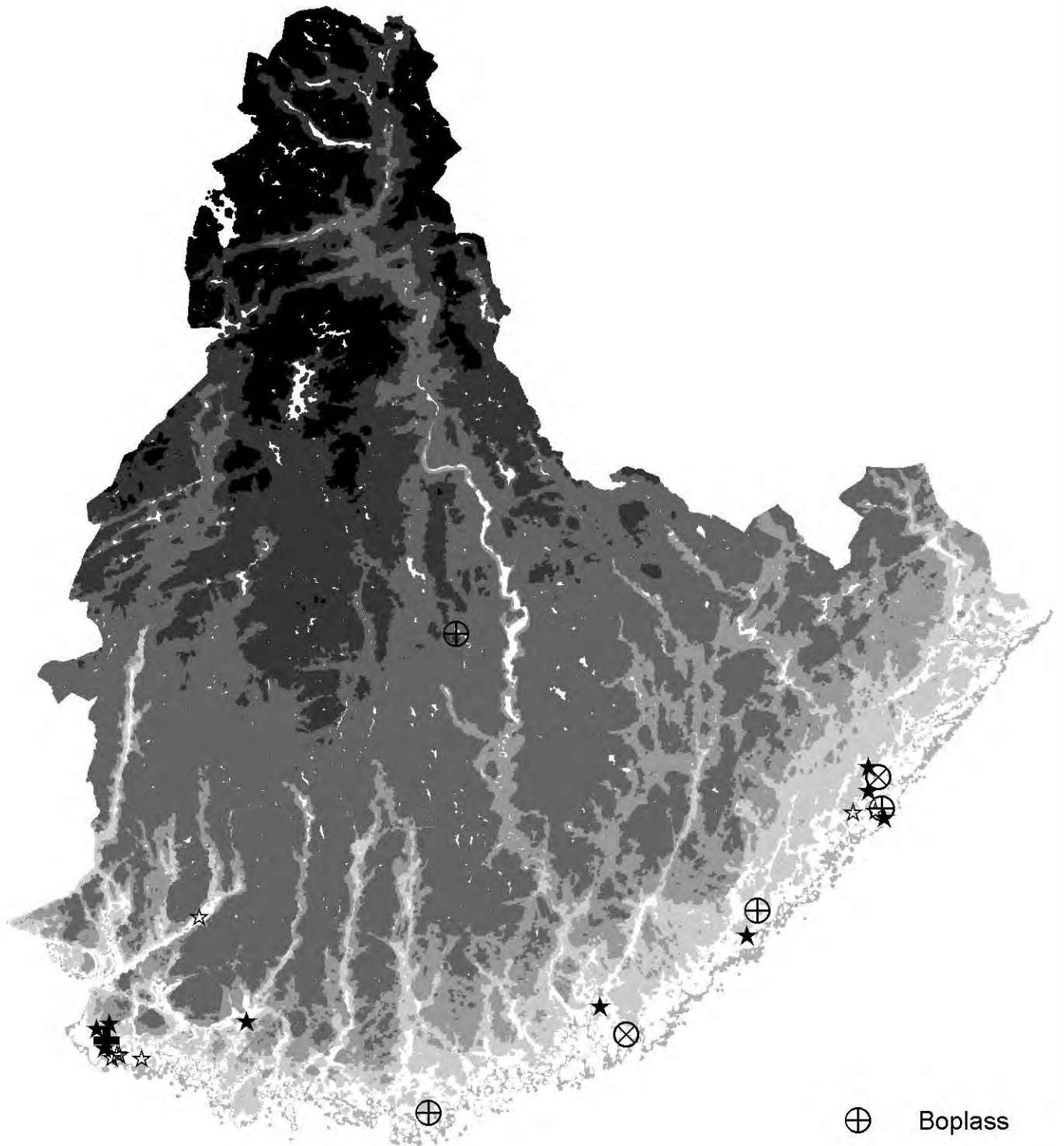
Appendiks LII - Flintdolker og flintdolkekemner fordelt på funnkategorier

- ⊕ Boplass
- ⊗ Mulig boplass
- ⊕ Mulig gravfunn
- ★ Offer
- ☆ Mulig offer

0 5 10 20 30 40 Kilometers

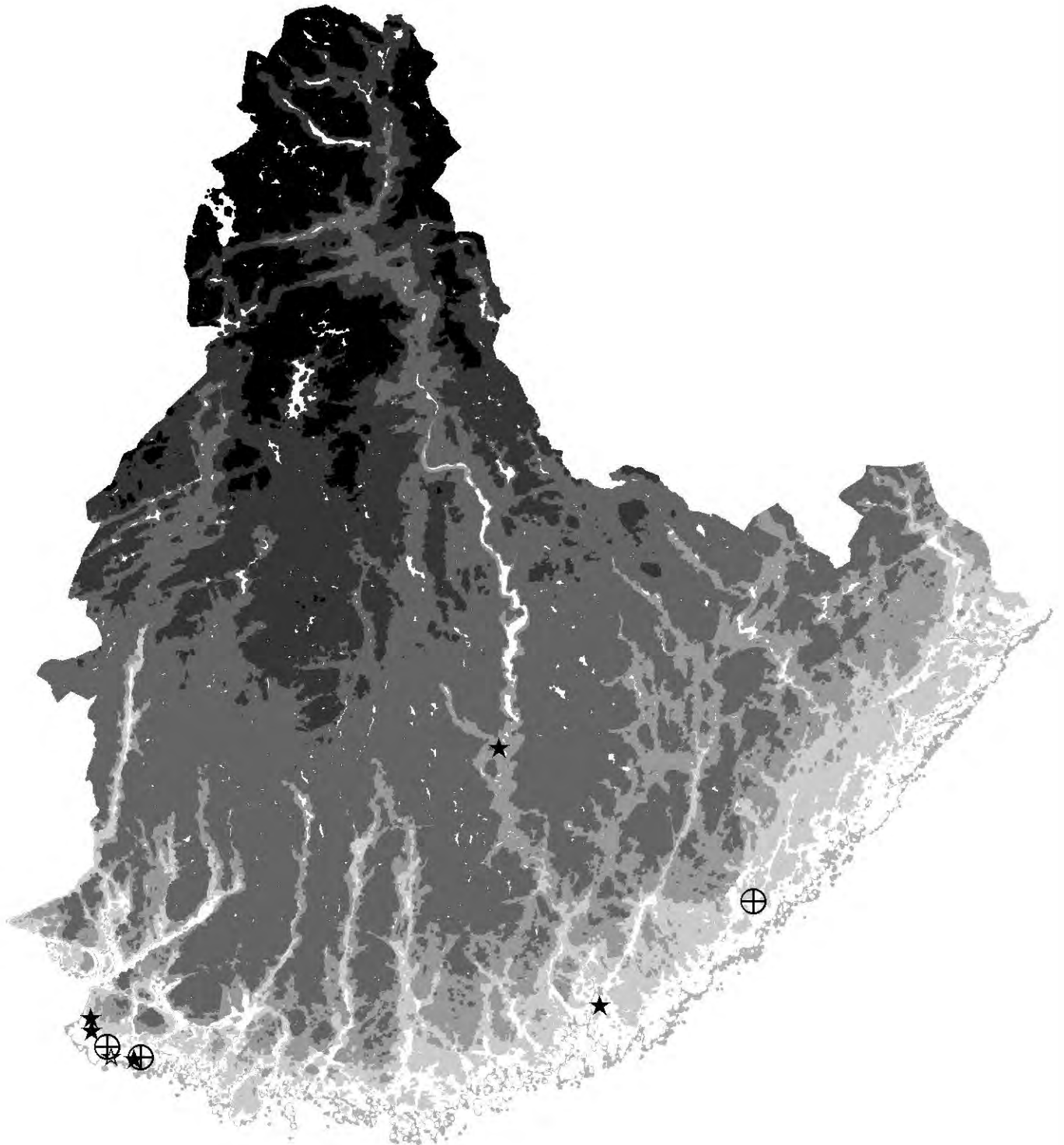
Appendiks LIII - Flintsigder fordelt på funnkategorier

- ⊕ Boplass
- ⊗ Mulig boplass
- ⊕ Gravfunn
- ★ Offer
- ☆ Mulig offer

0 5 10 20 30 40 Kilometers

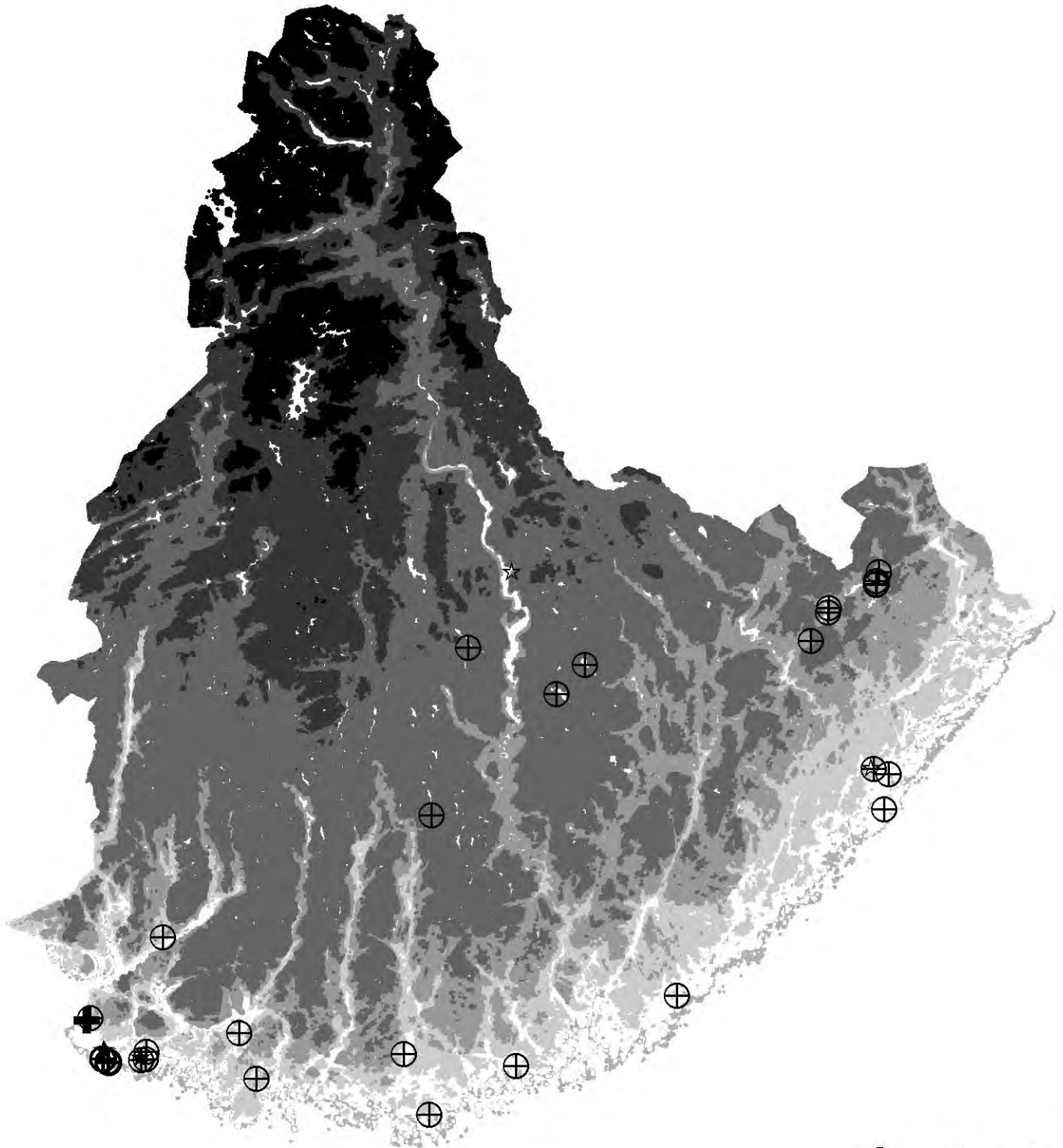
Appendiks LIV - Skjeforma skrapere fordelt på funnkategorier

- ⊕ Boplass
- ★ Offer
- ☆ Mulig offer

0 5 10 20 30 40 Kilometers

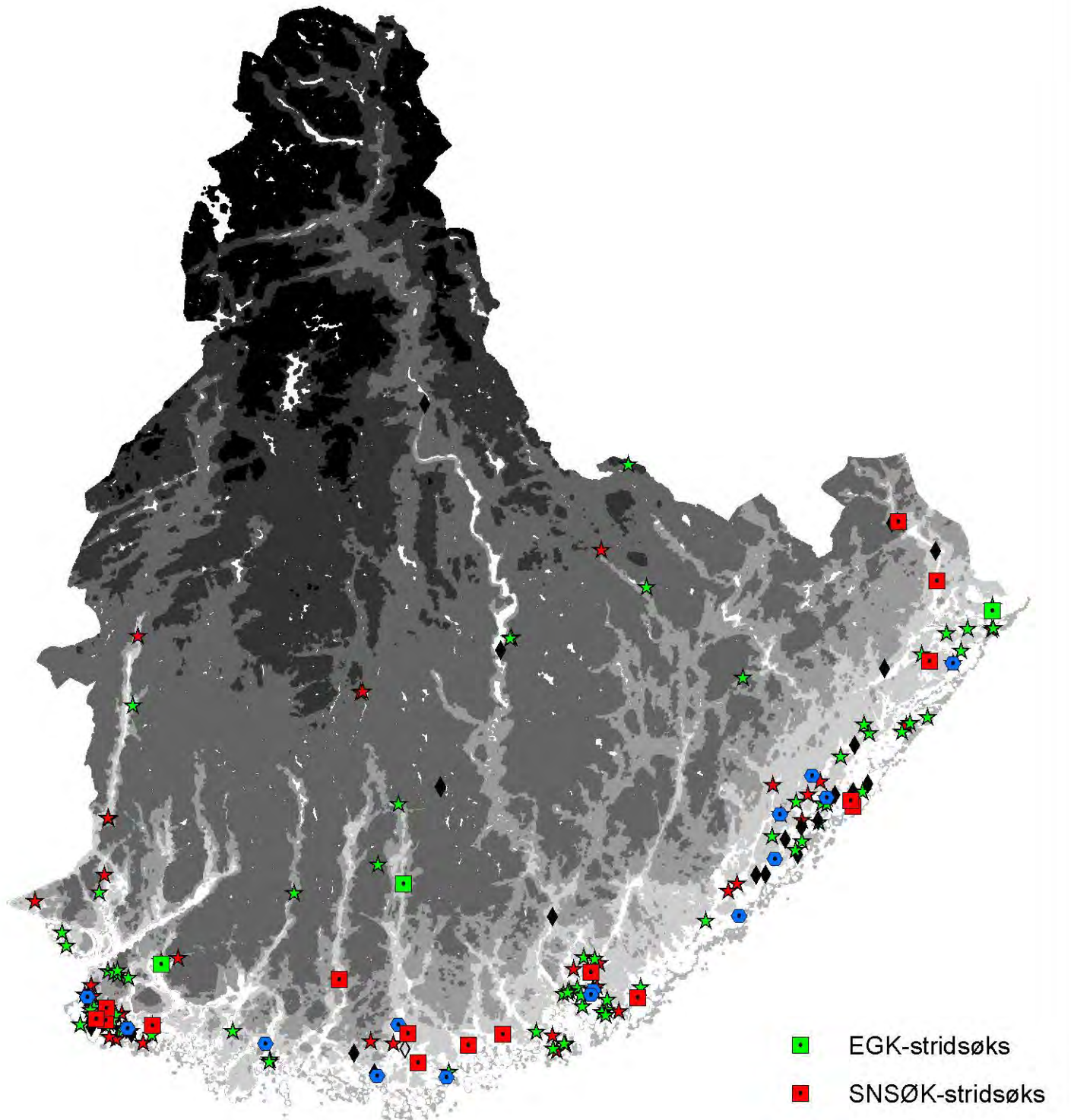
Appendiks LV - Flateretusjerte spisser fordelt på funnkategorier

0 5 10 20 30 40 Kilometers

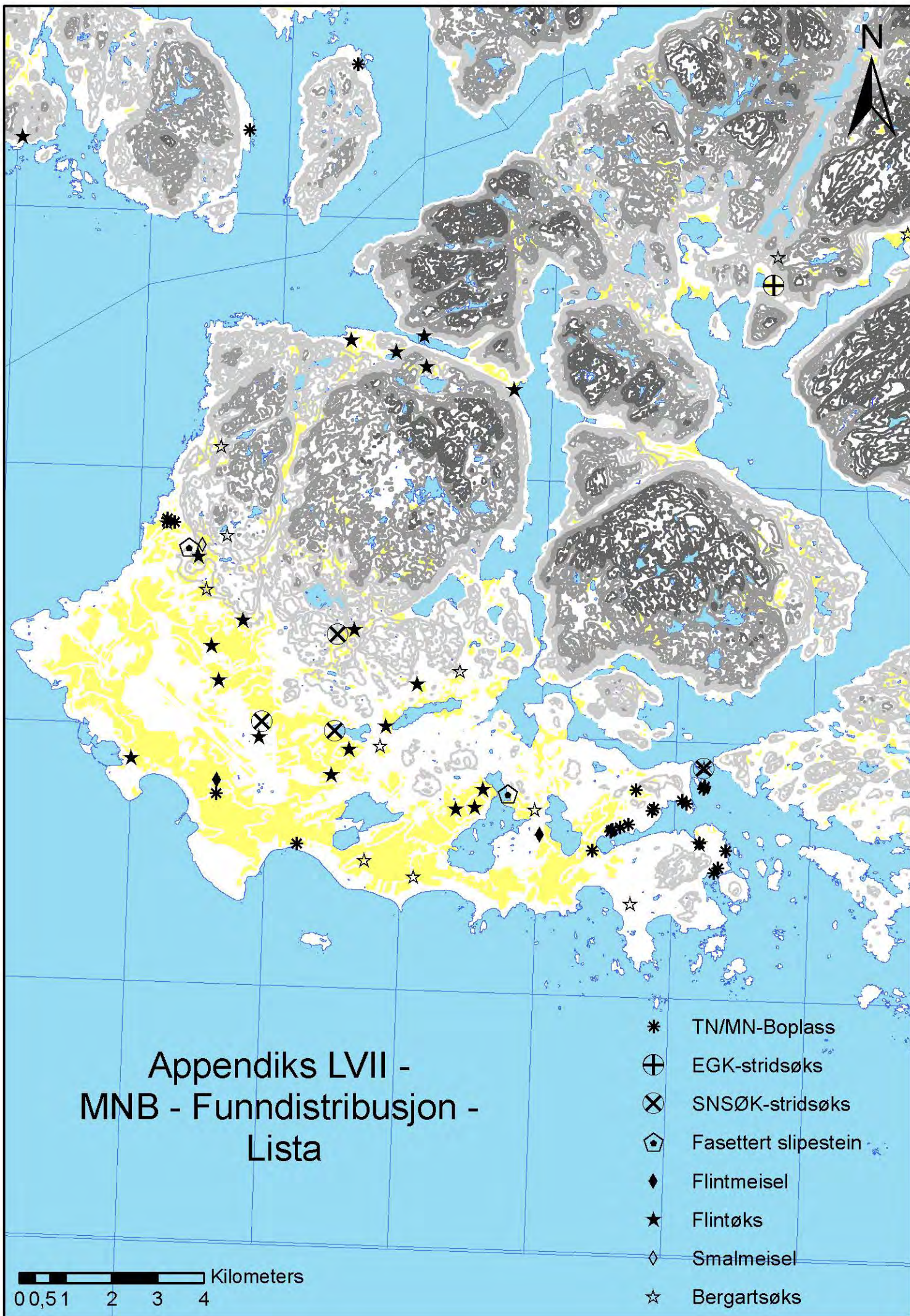
- ⊕ Boplass
- ⊕ Gravfunn
- ★ Offer
- ☆ Mulig offer

Appendiks LVI - MNB - Funndistribusjon

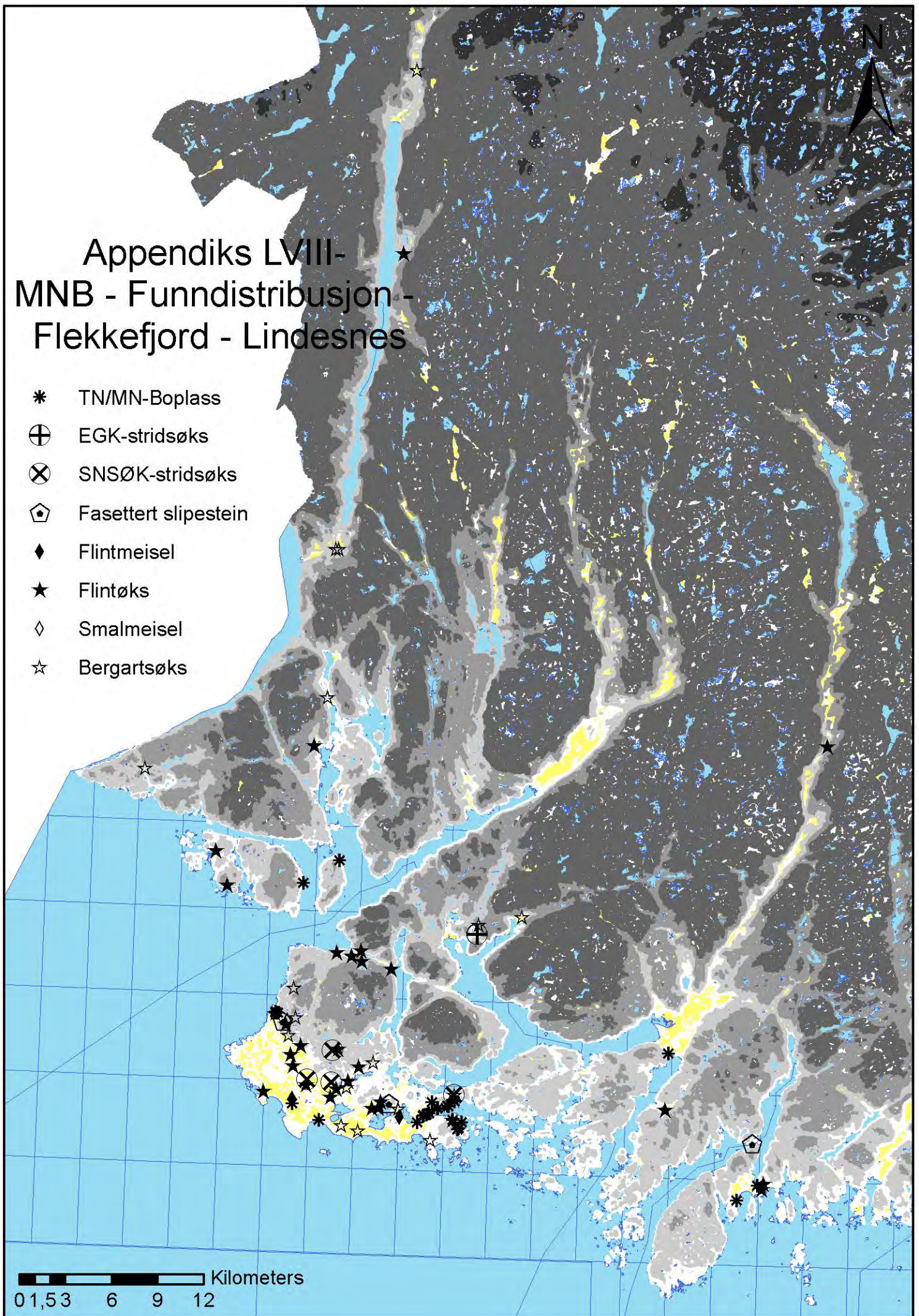
- EGK-stridsøks
- SNSØK-stridsøks
- Fasettert slipestein
- ◆ Flintmeisel
- ★ Flintøks
- ◇ Smalmeisel
- ★ Bergartsøks

0 5 10 20 30 40 Kilometers

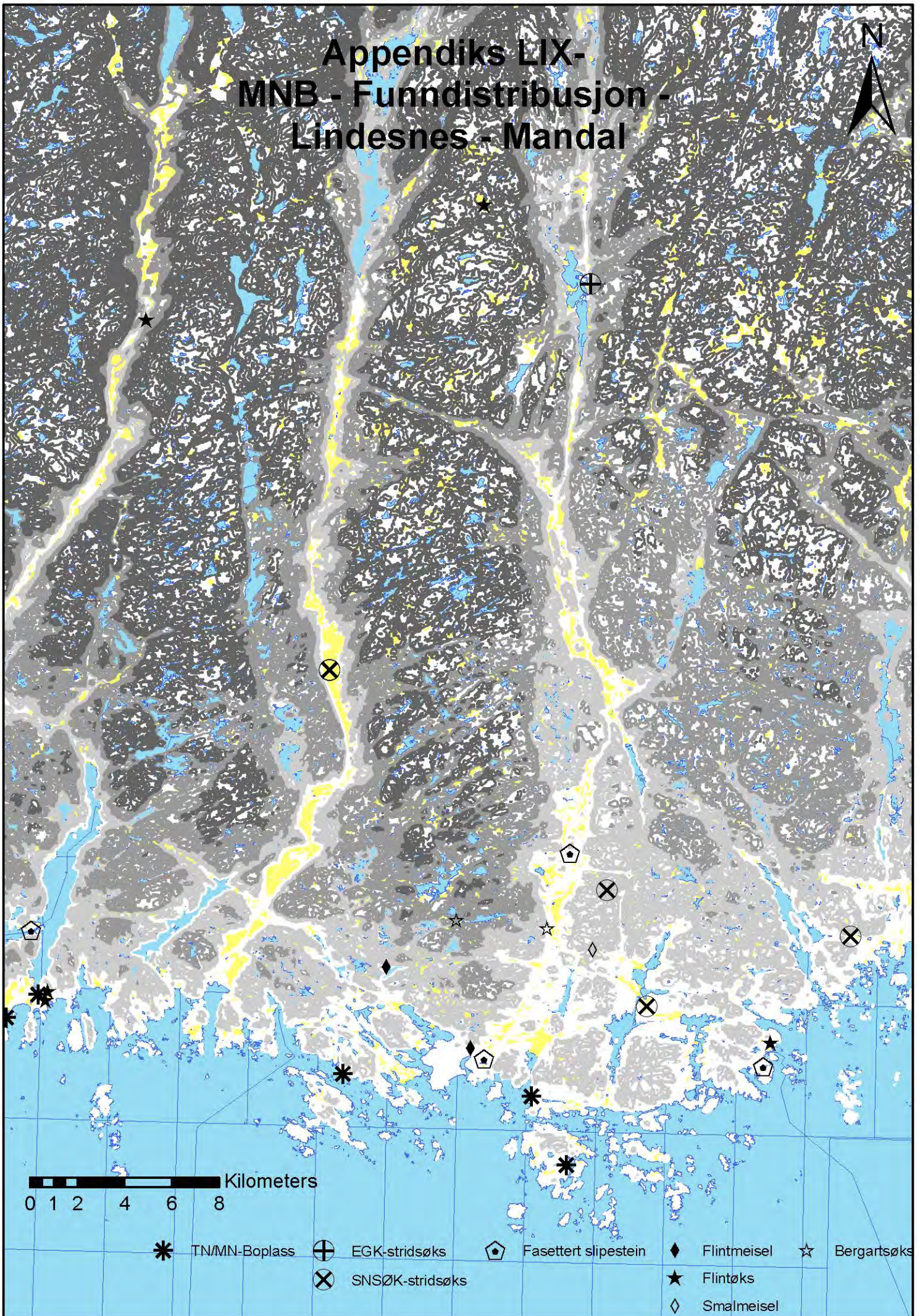

Appendiks LVIII- MNB - Funndistribusjon - Flekkefjord - Lindesnes

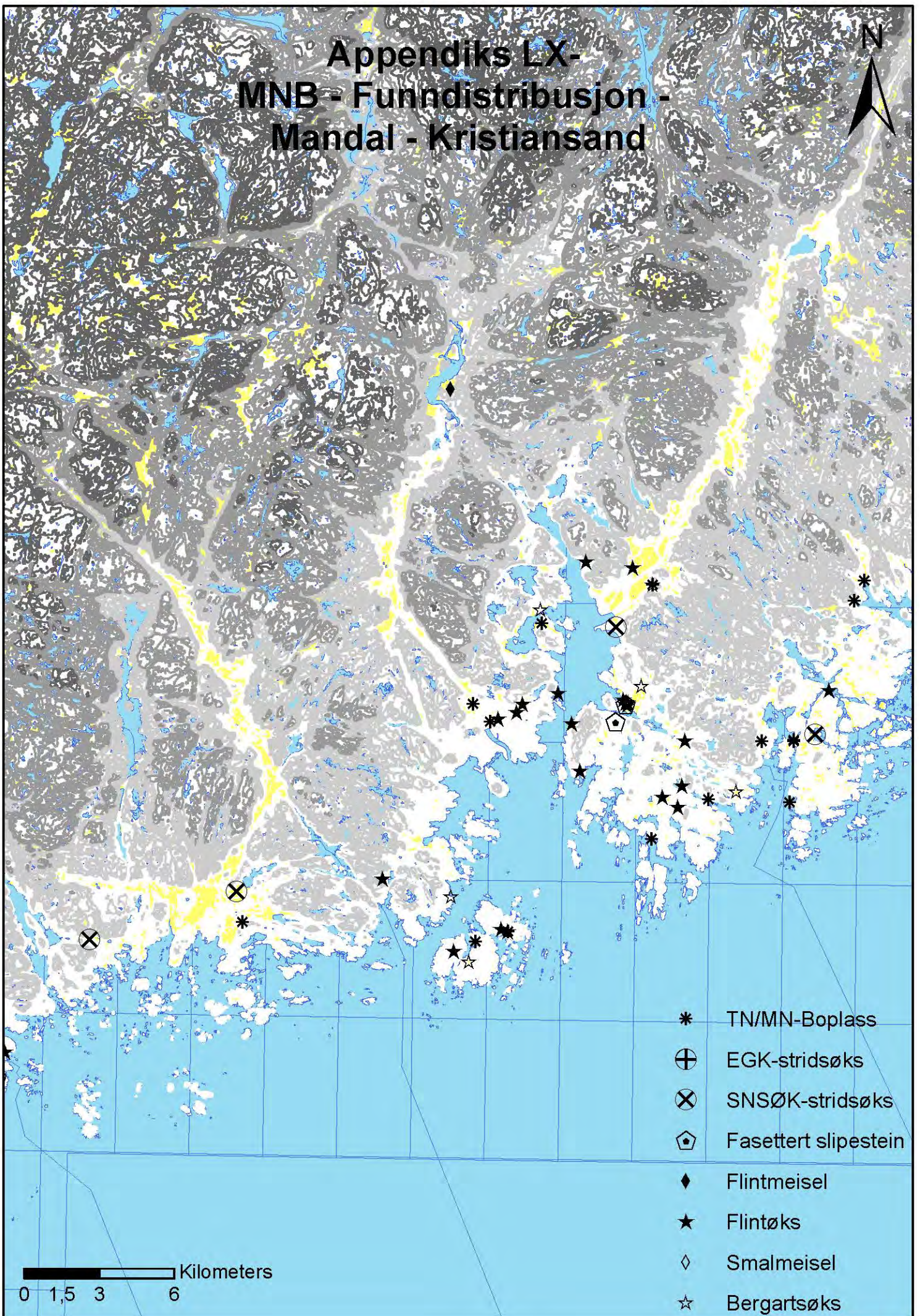
- * TN/MN-Boplass
- ⊕ EGK-stridsøks
- ⊗ SNSØK-stridsøks
- ⬠ Fasettert slipestein
- ◆ Flintmeisel
- ★ Flintøks
- ◇ Smalmeisel
- ☆ Bergartsøks

Appendiks LIX- MNB - Funndistribusjon - Lindesnes - Mandal

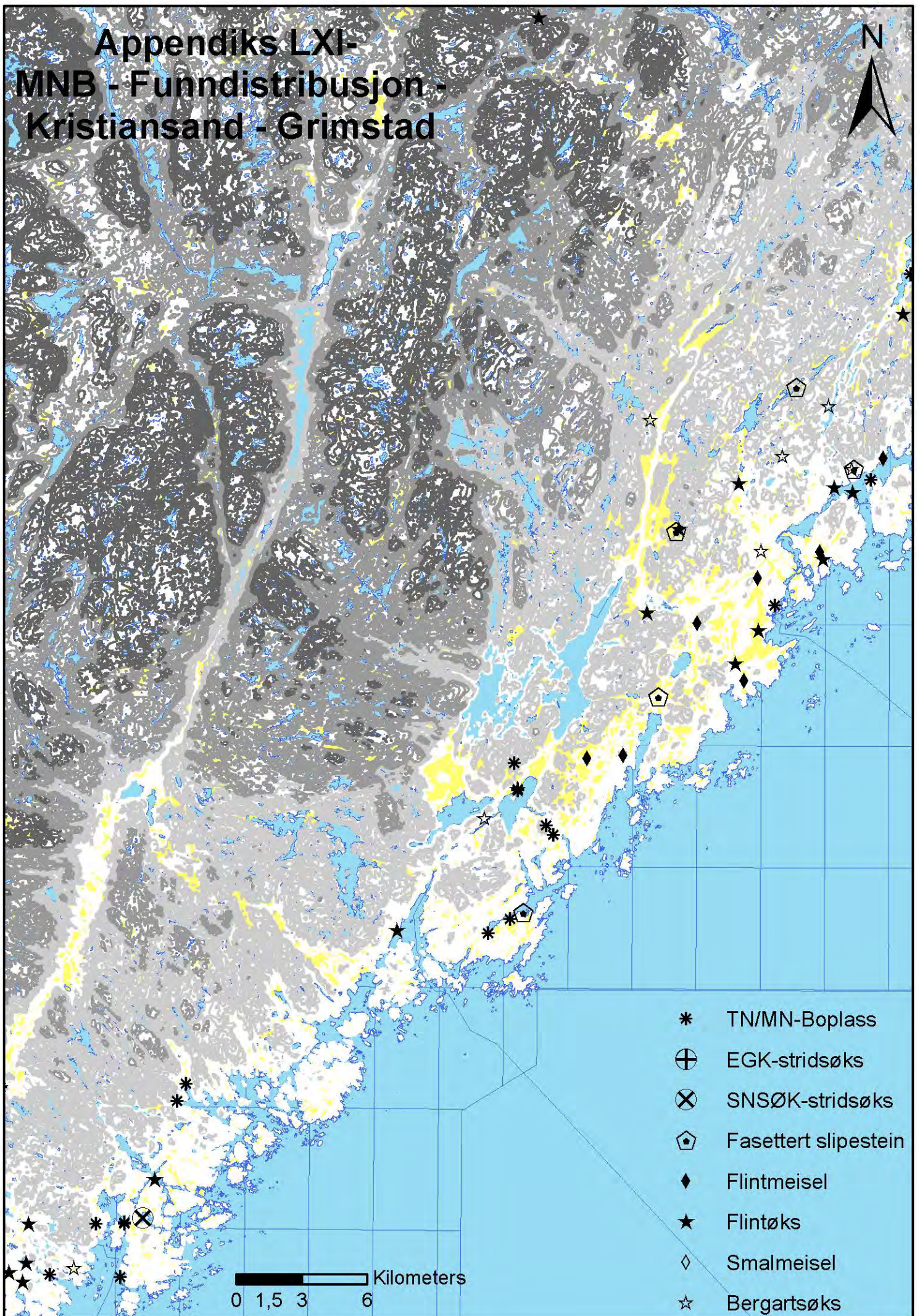
Appendiks LX- MNB - Funndistribusjon - Mandal - Kristiansand

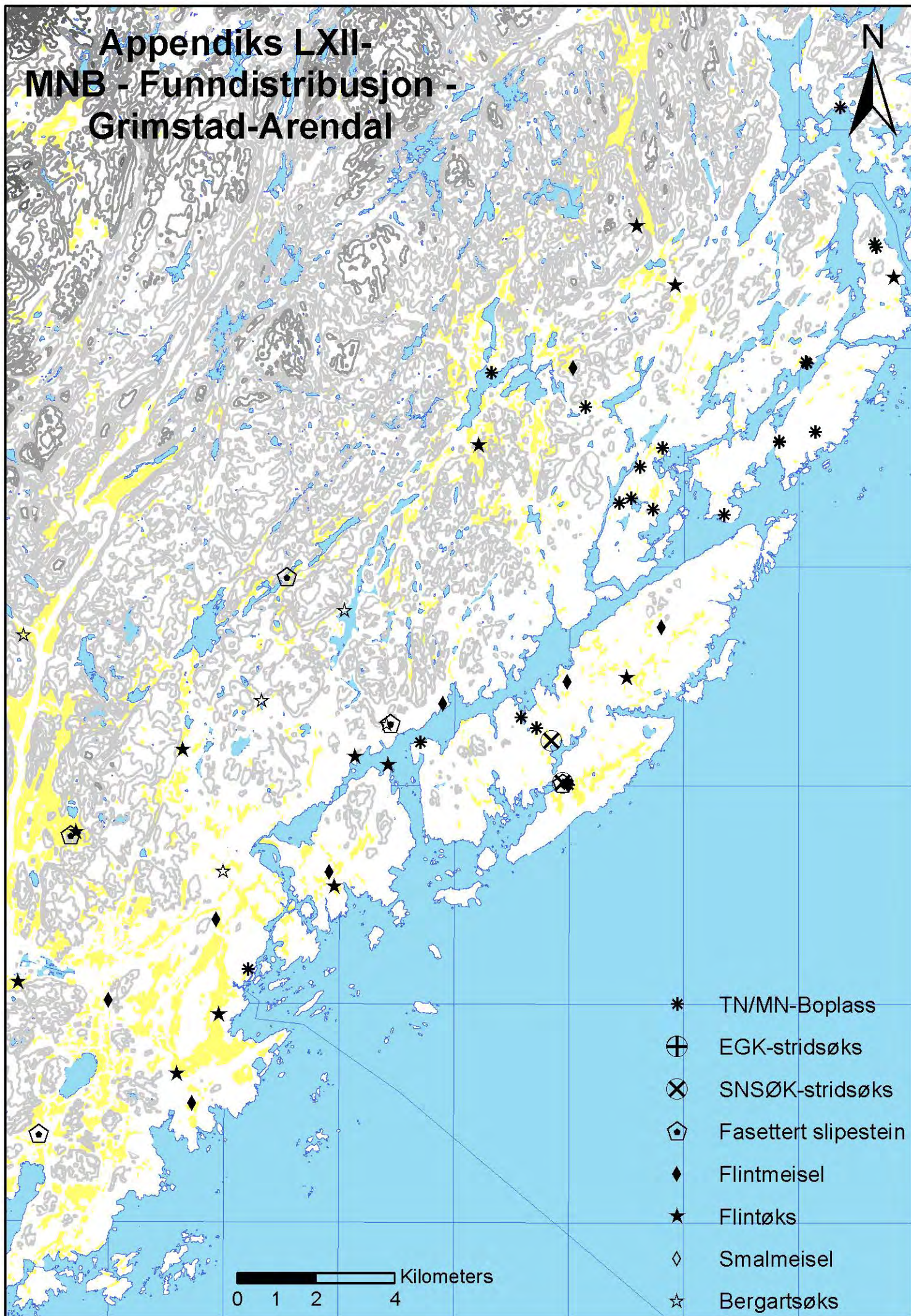
- * TN/MN-Boplass
- ⊕ EGK-stridsøks
- ⊗ SNSØK-stridsøks
- ⬠ Fasettert slipestein
- ◆ Flintmeisel
- ★ Flintøks
- ◇ Smalmeisel
- ☆ Bergartsøks

0 1,5 3 6 Kilometers

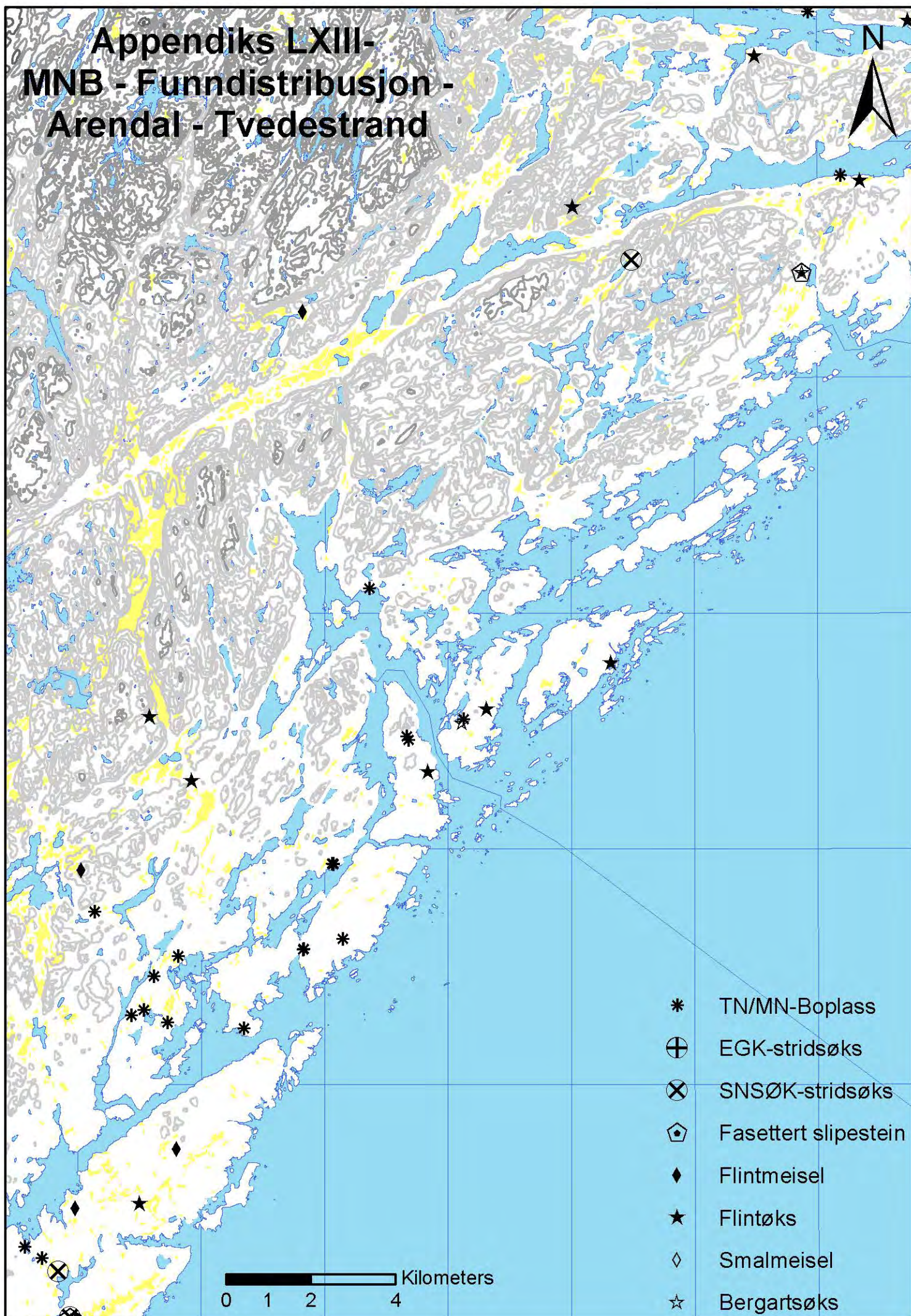
Appendiks LXI- MNB - Funndistribusjon - Kristiansand - Grimstad

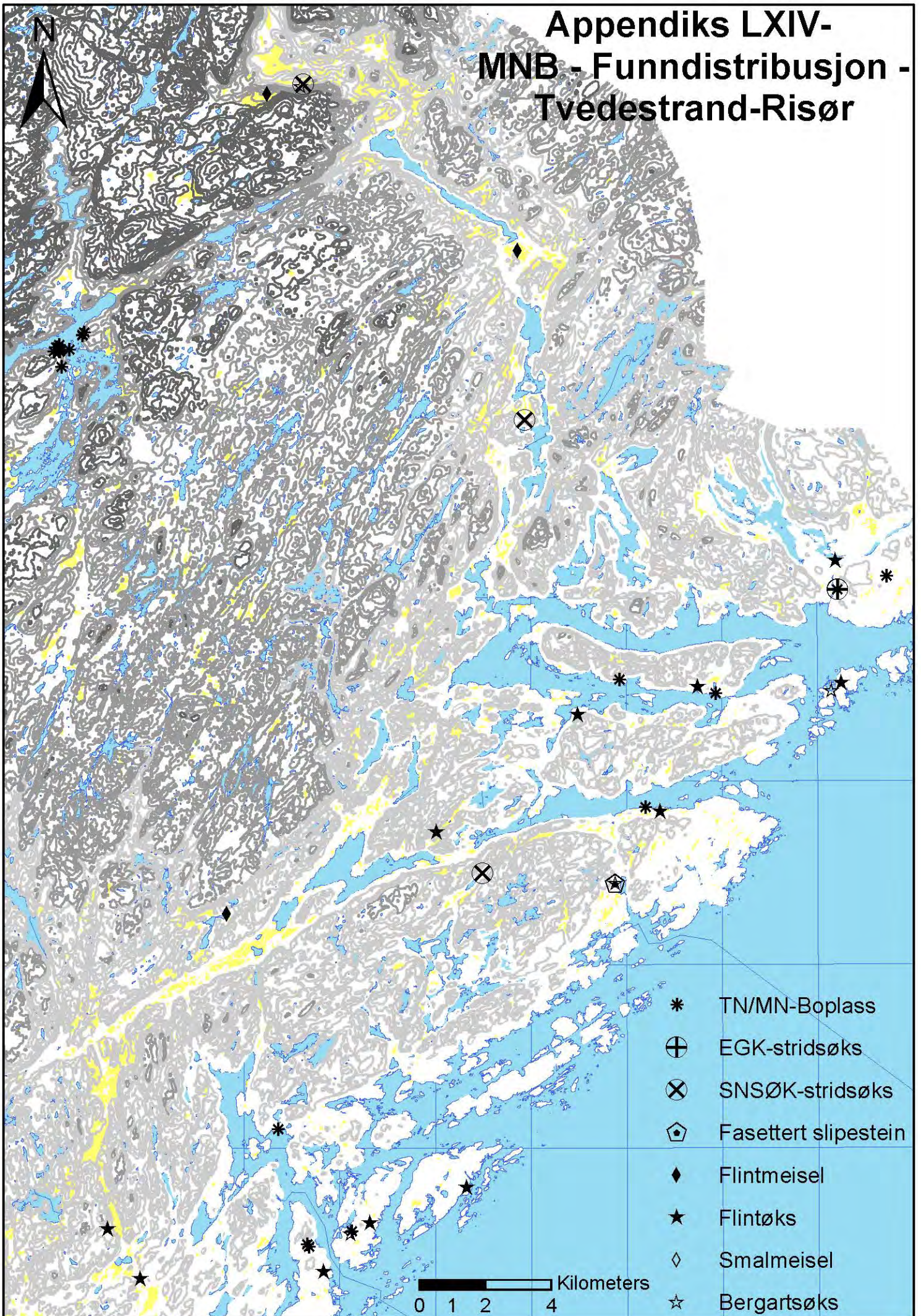
Appendiks LXII- MNB - Funndistribusjon - Grimstad-Arendal

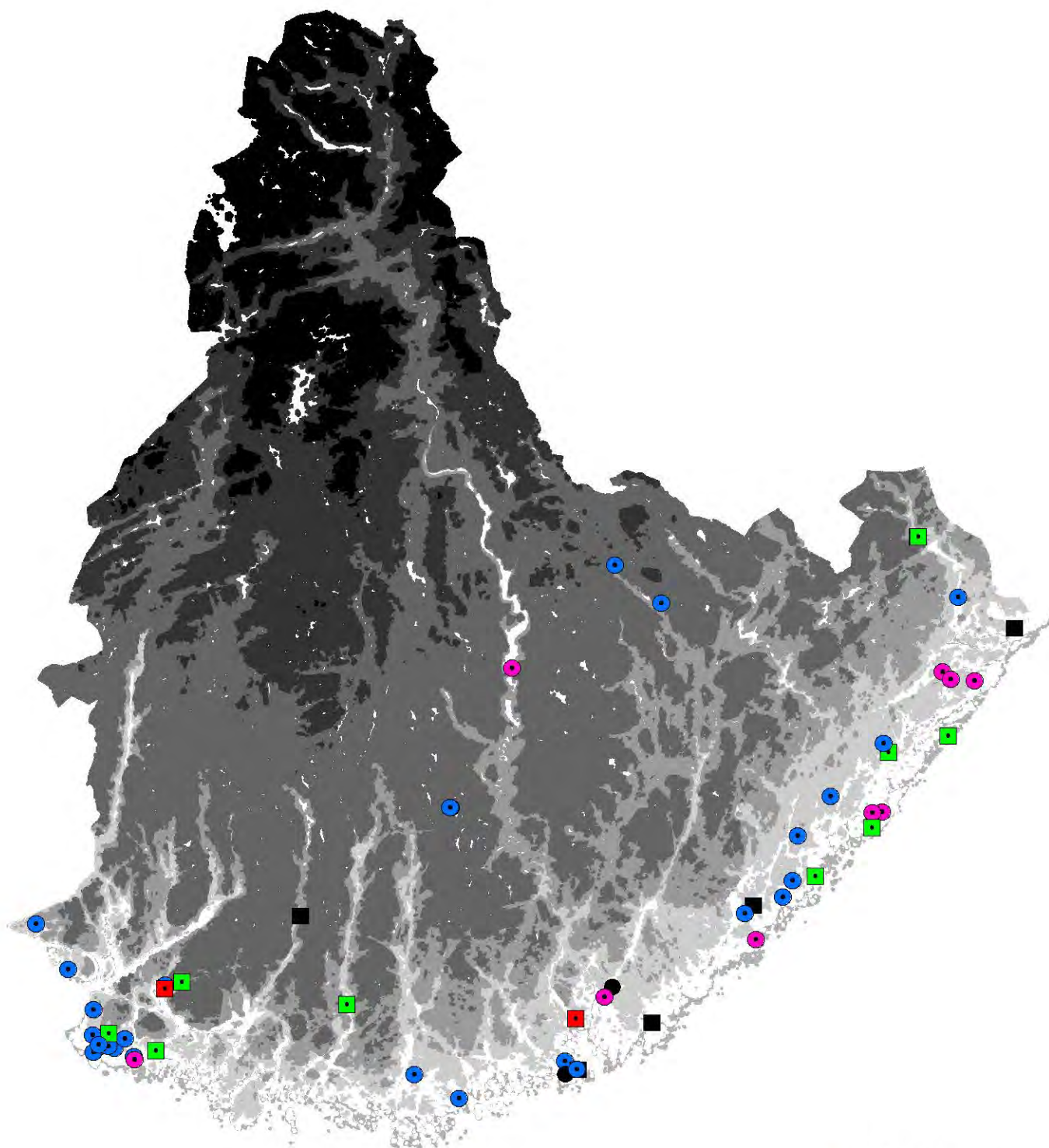
Appendiks LXIII- MNB - Funndistribusjon - Arendal - Tvedestrand

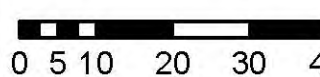
Appendiks LXIV- MNB - Funndistribusjon - Tvedestrand-Risør

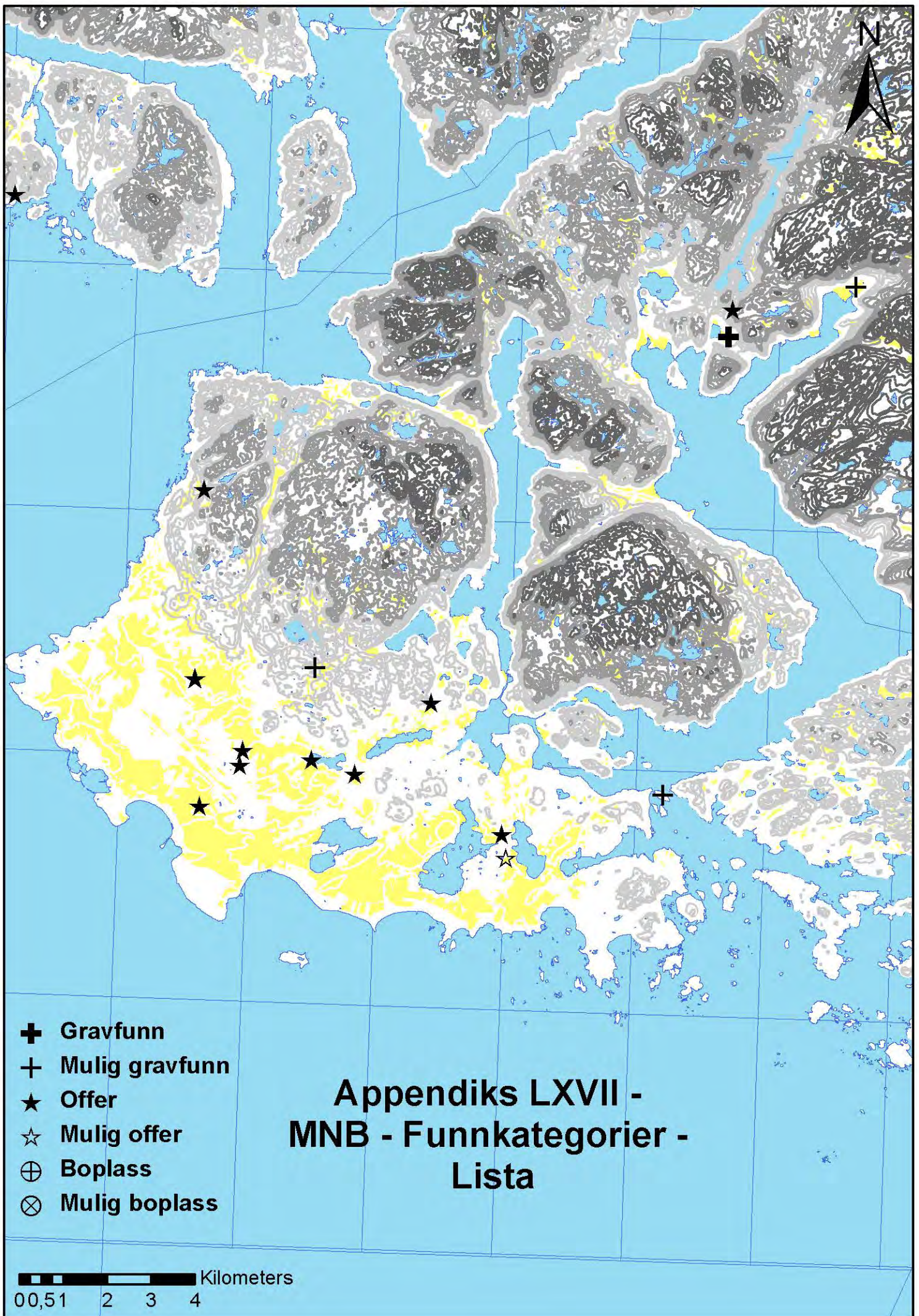

Appendiks LXVI - MNB - Funnkategorier - Oversiktskart

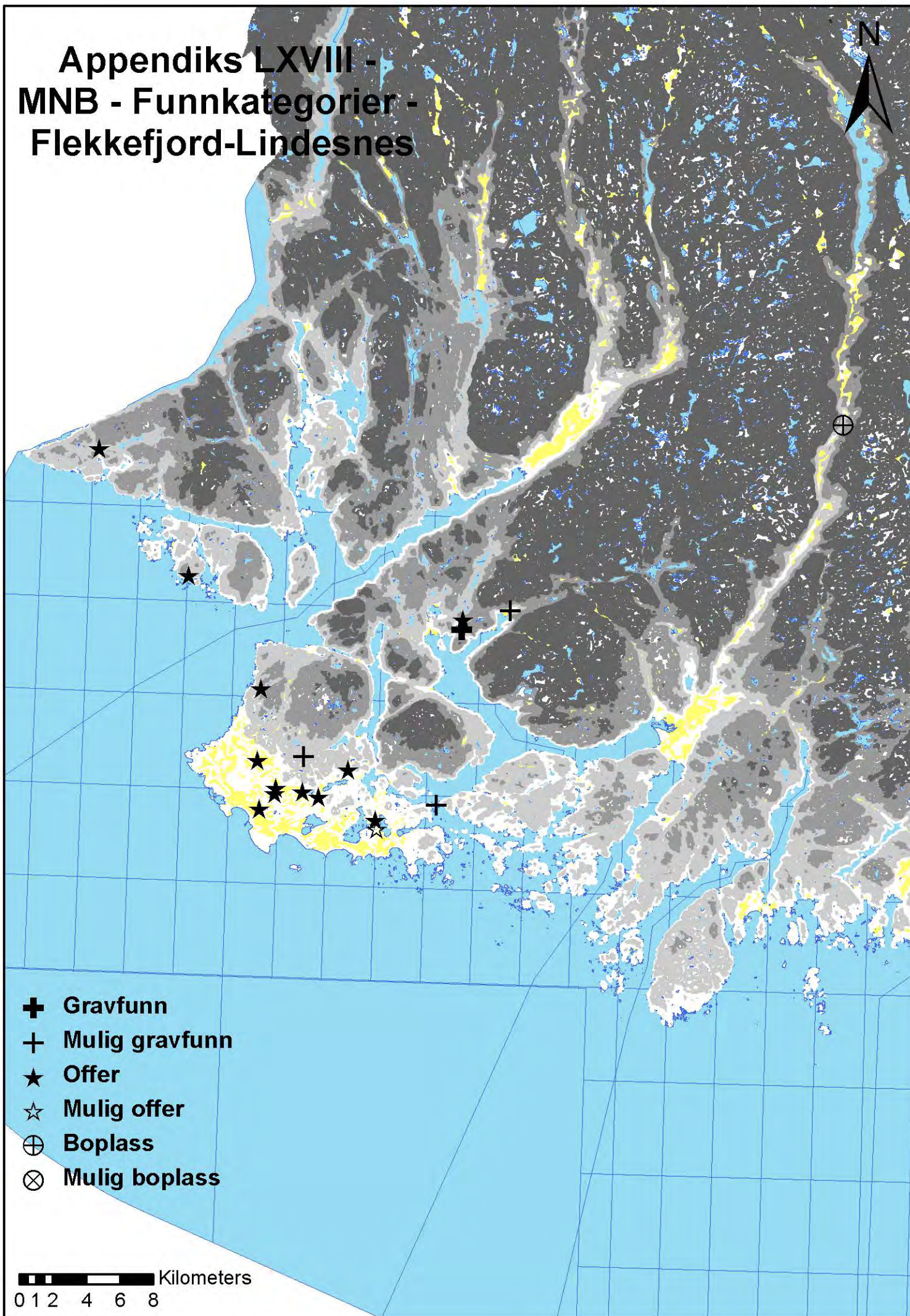

- Gravfunn
- Mulig gravfunn
- Offer
- Mulig offer
- Boplass
- Mulig boplass

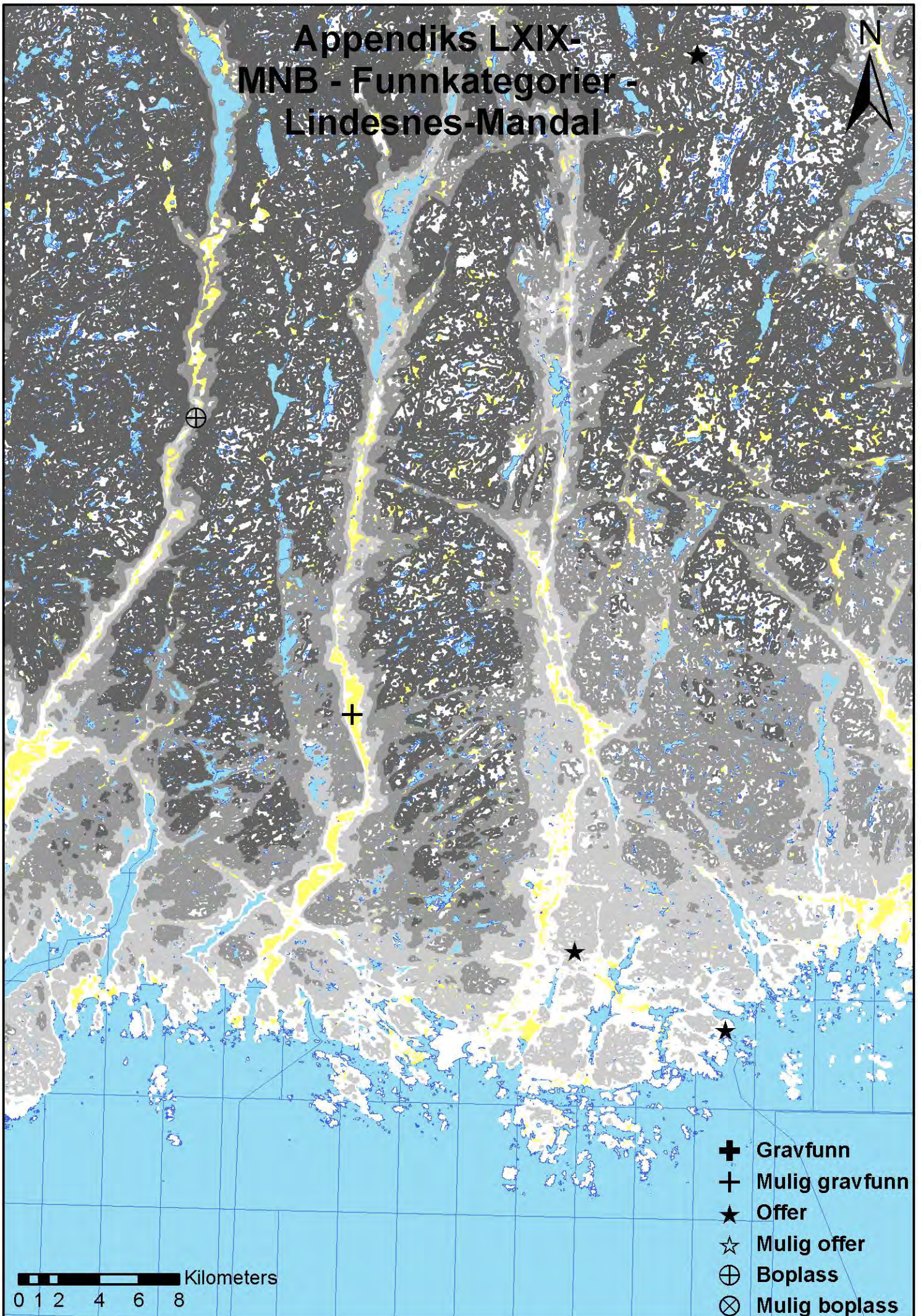
 Kilometers
0 5 10 20 30 40

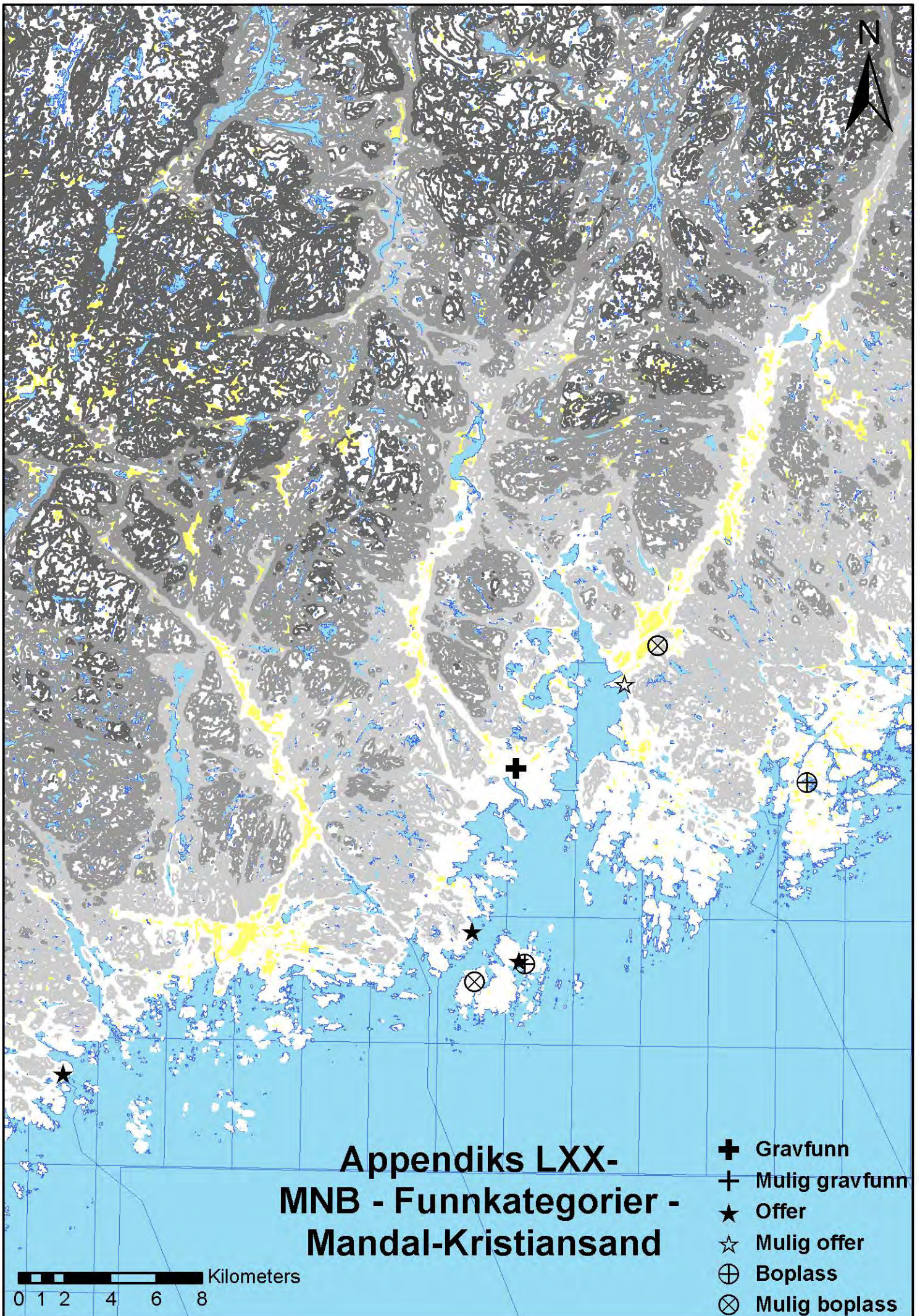

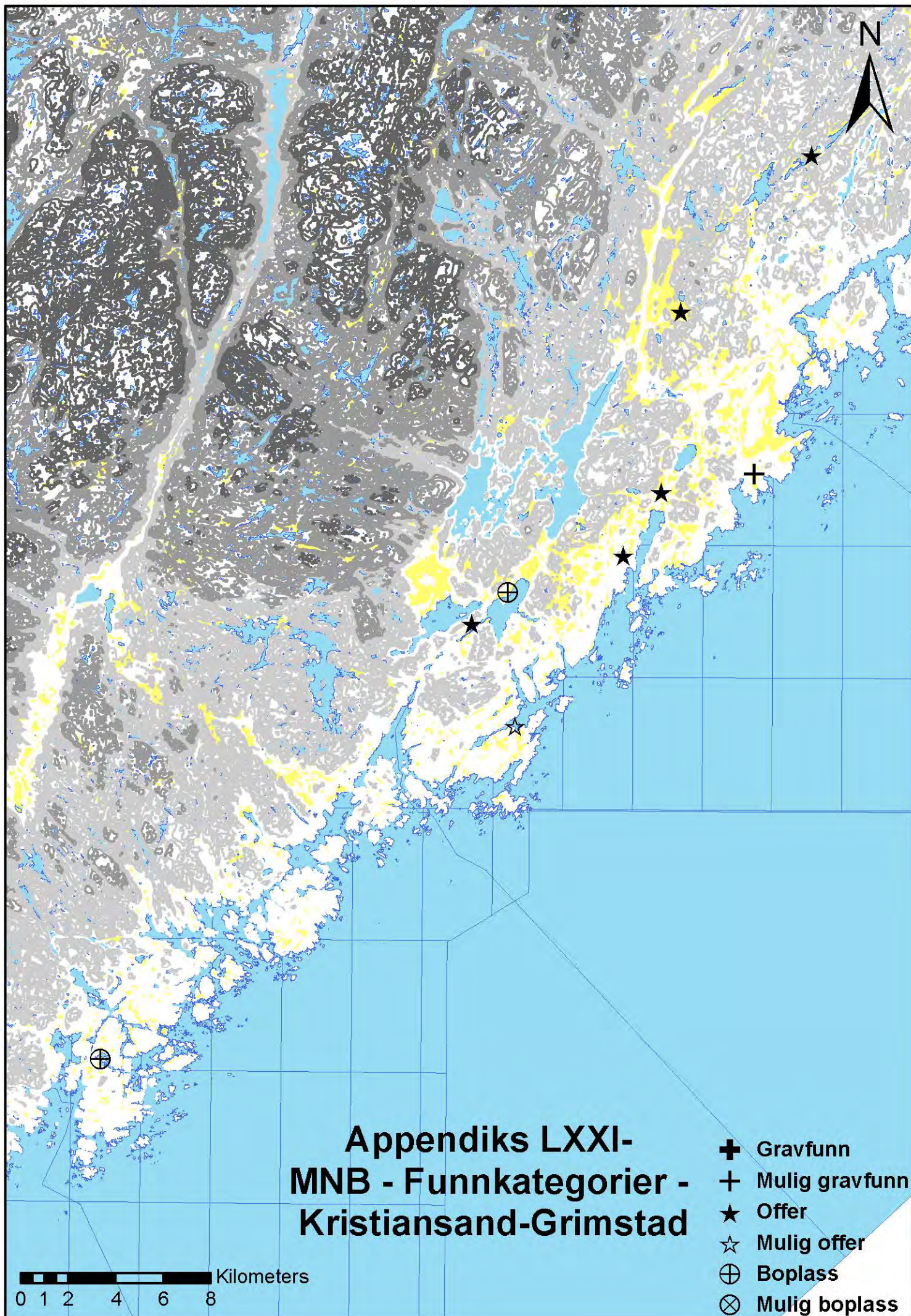
Appendiks LXVIII - MNB - Funnkategorier - Flekkefjord-Lindesnes

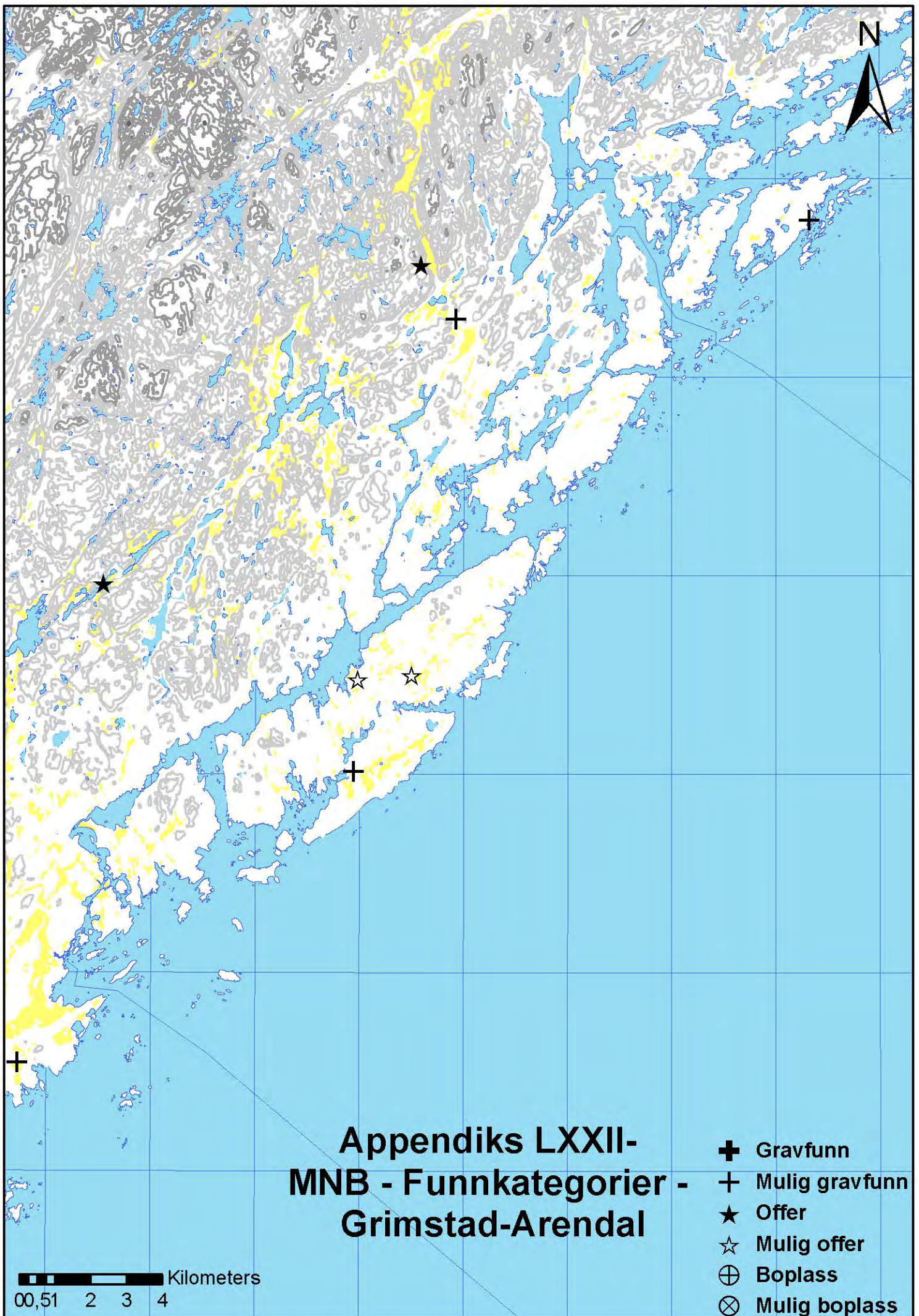

Appendiks LXIX- MNB - Funnkategorier - Lindenes-Mandal

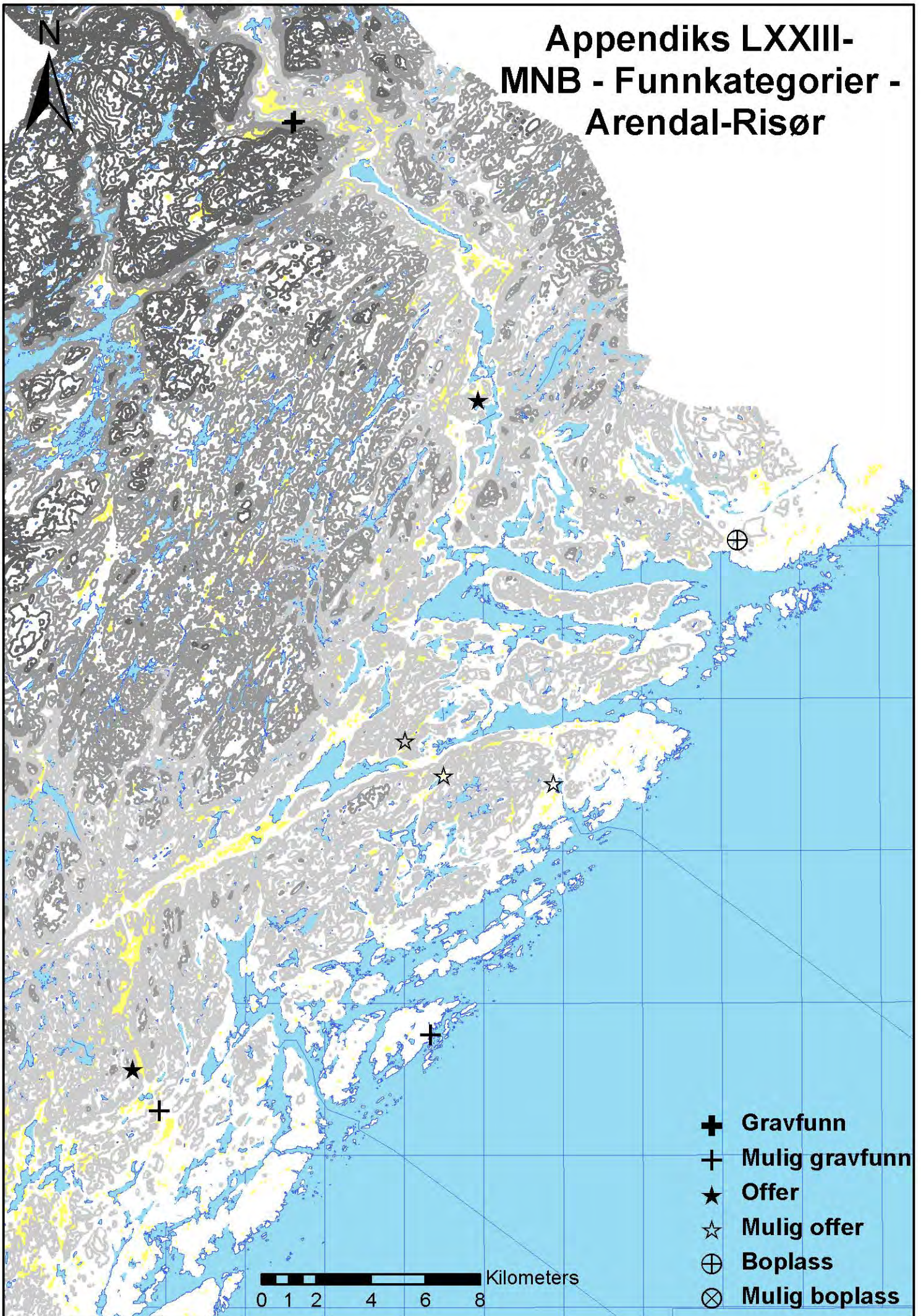

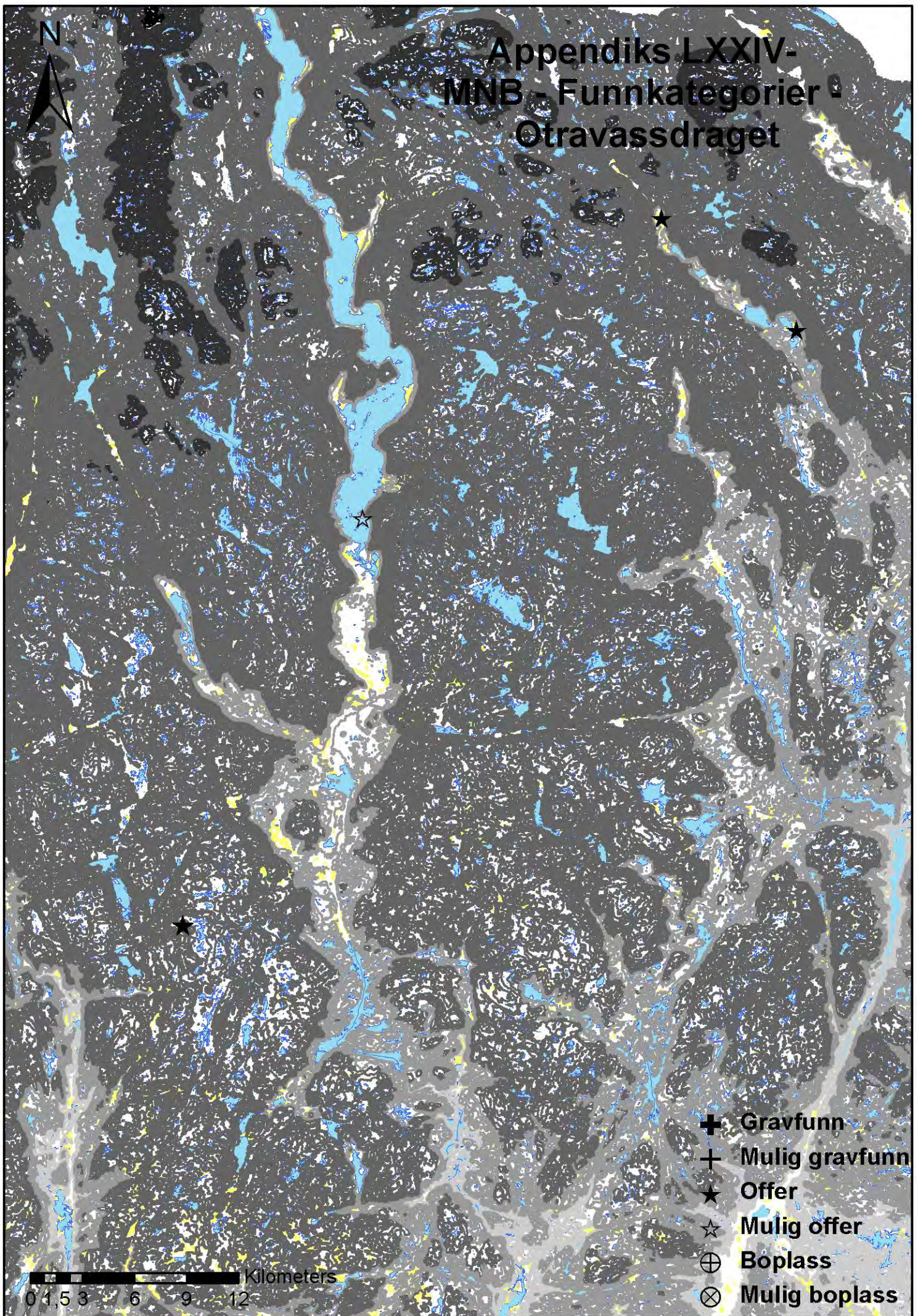

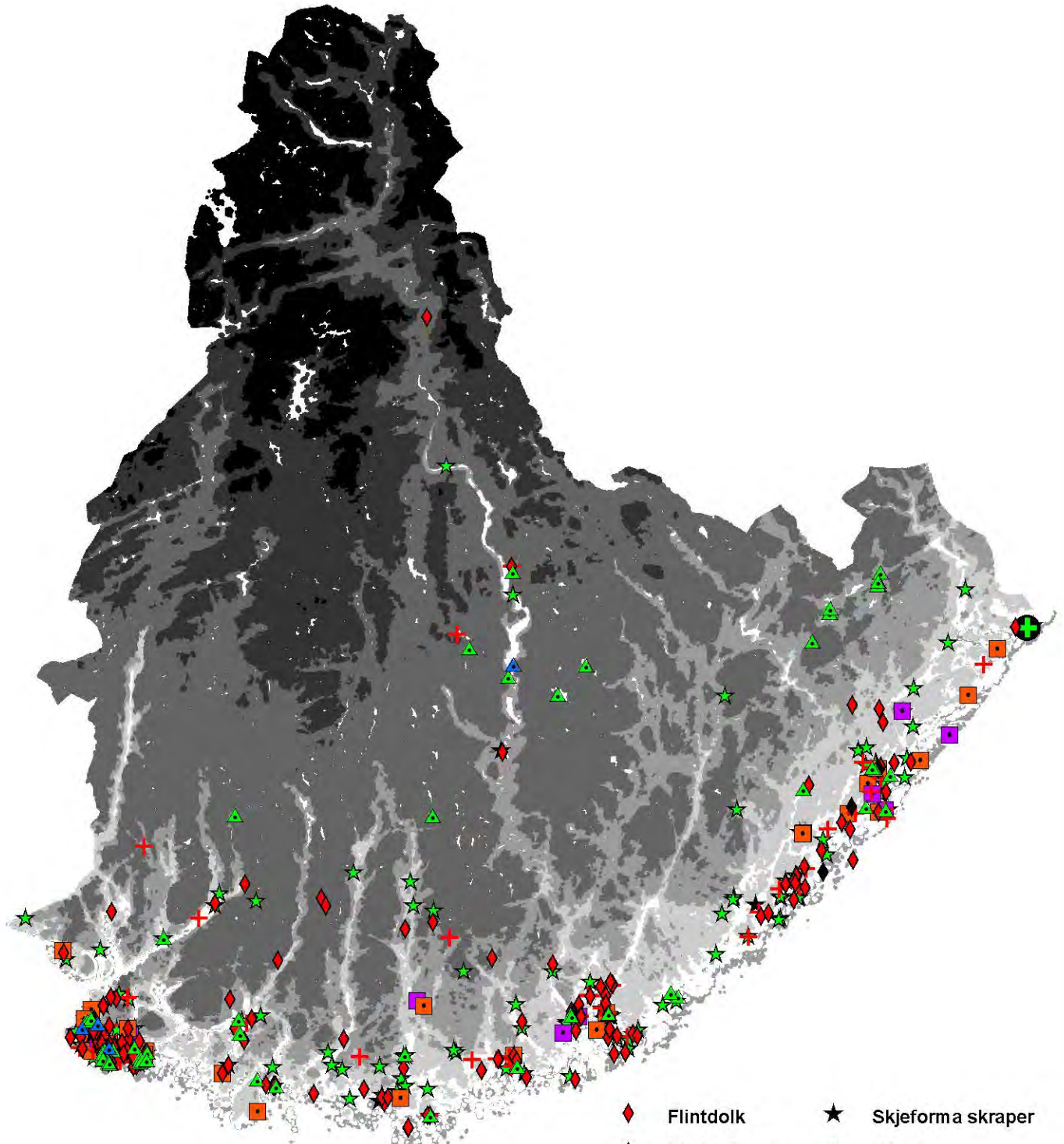

Appendiks LXXIII- MNB - Funnkategorier - Arendal-Risør

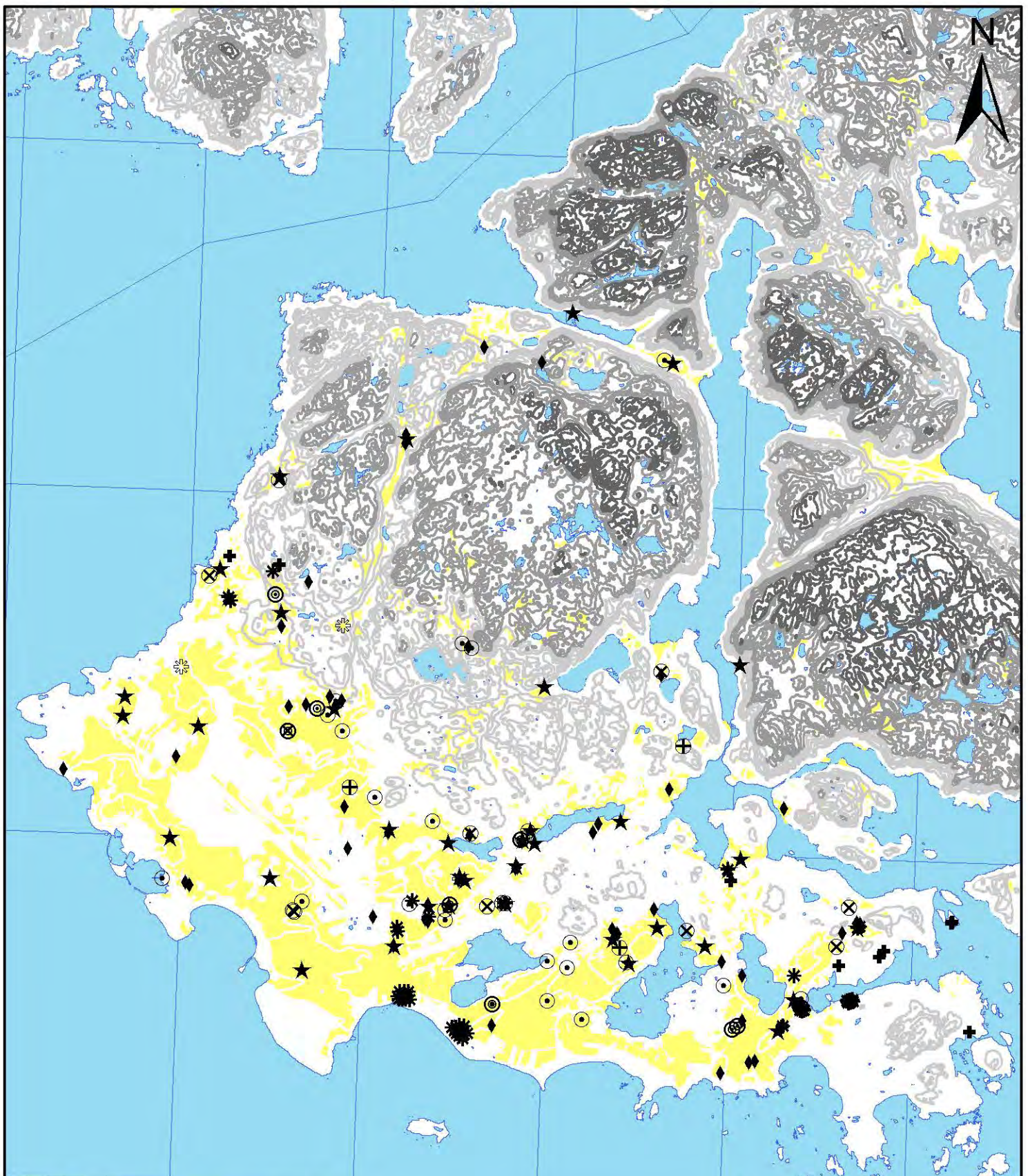

Appendiks LXXV - SN-Funndistribusjon - Oversiktskart

◆	Flintdolk	★	Skjeforma skraper
◆	Flintdolkemne	▲	Pilspiss
+	Flintsigd	▲	Spydspiss
		■	Breiegga flintøks
		■	Tosidig flintøks
		★	Enkel skaffhulløks
		⊕	Hagebyhøgaøks
		⊕	Hagebyhøgaøks (usikker)

0 5 10 20 30 40 Kilometers

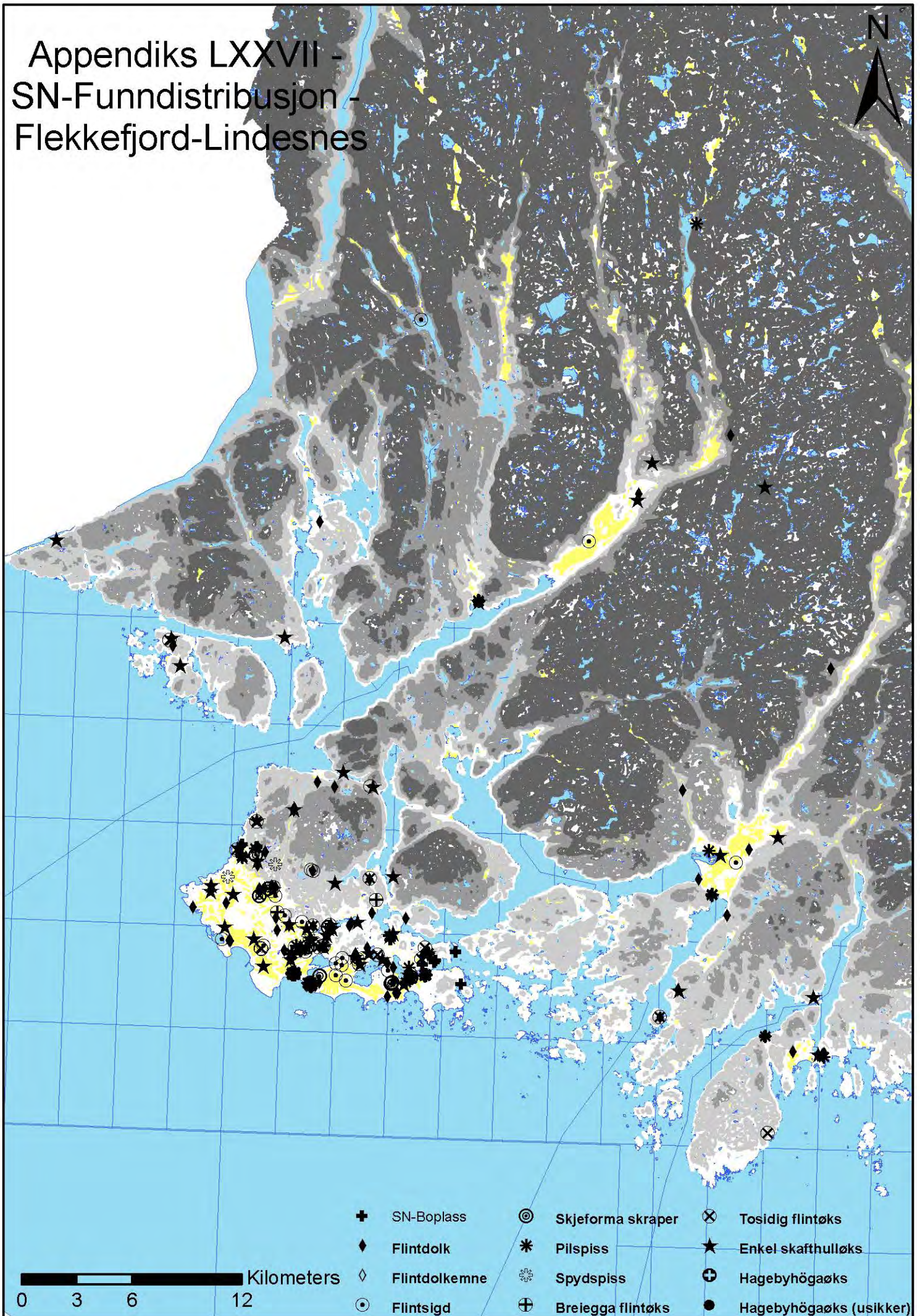

Appendiks LXXVI - SN-Funndistribusjon - Lista

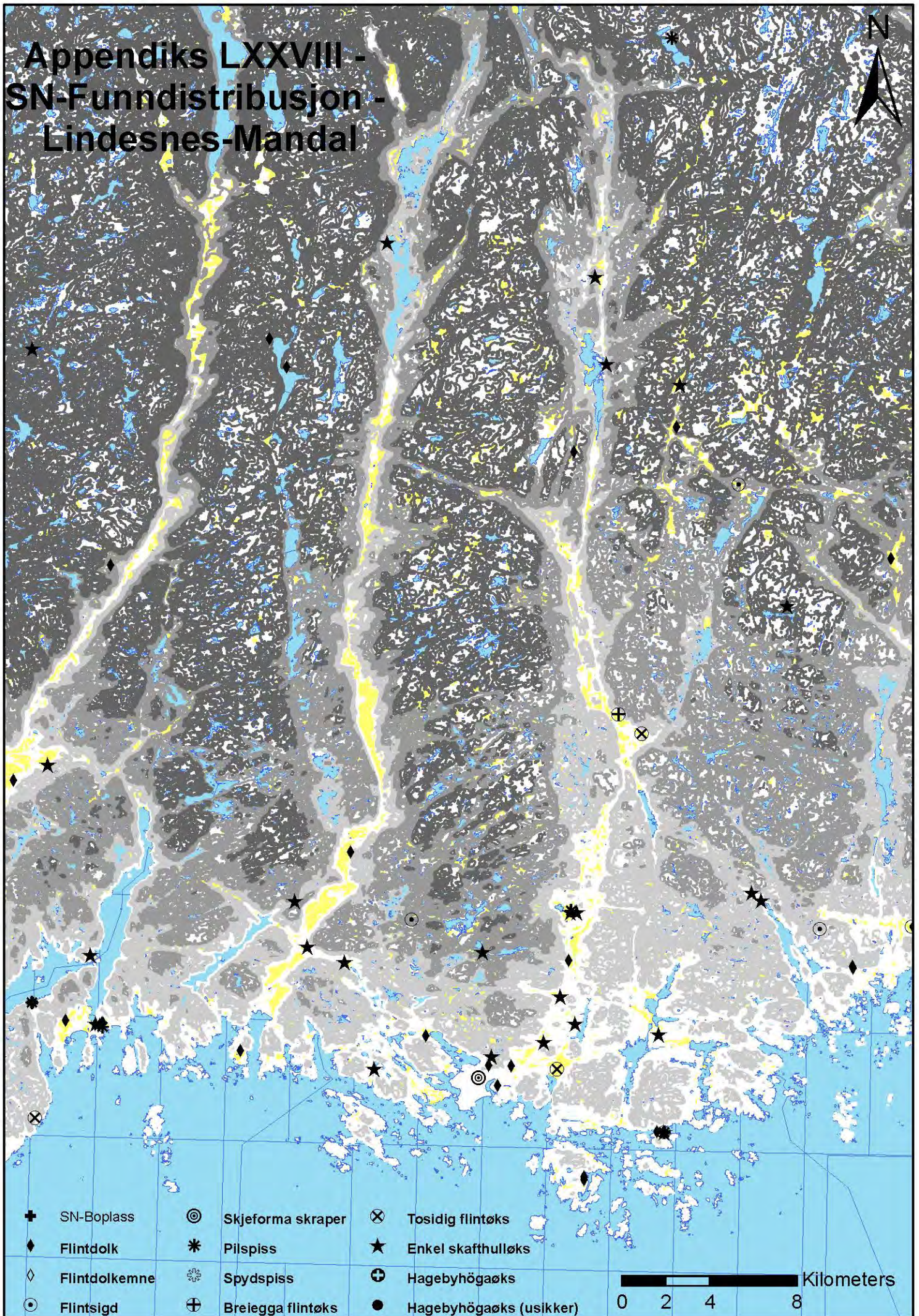
+	SN-Boplass	⊙	Skjeforma skraper	⊗	Tosidig flintøks
◆	Flintdolk	*	Pilspiss	★	Enkel skafthulløks
◇	Flintdolkenne	✱	Spydspiss	⊕	Hagebyhøgæks
⊙	Flintsgld	⊕	Breiegga flintøks	●	Hagebyhøgæks (usikker)

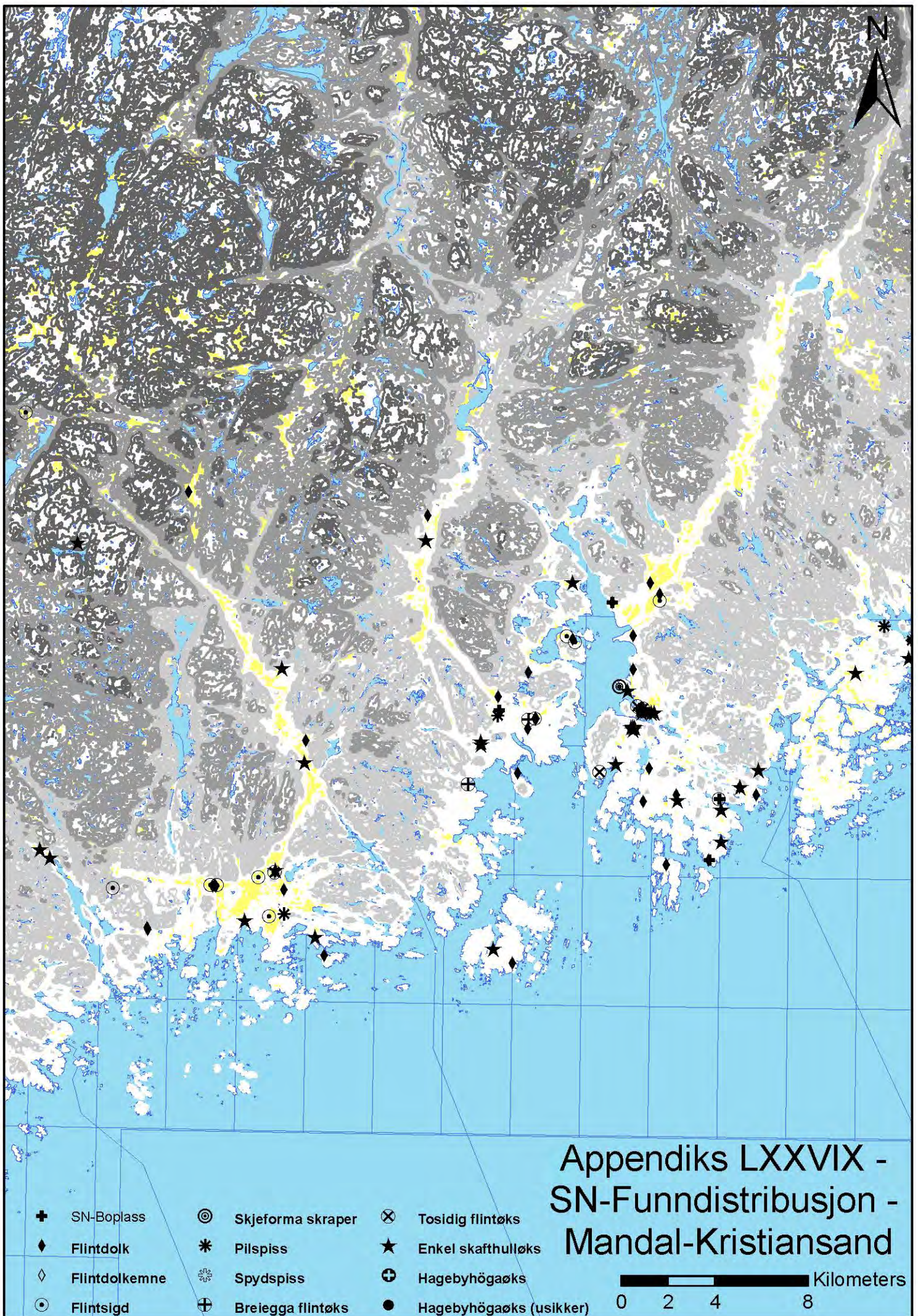
0 1 2 4 Kilometers

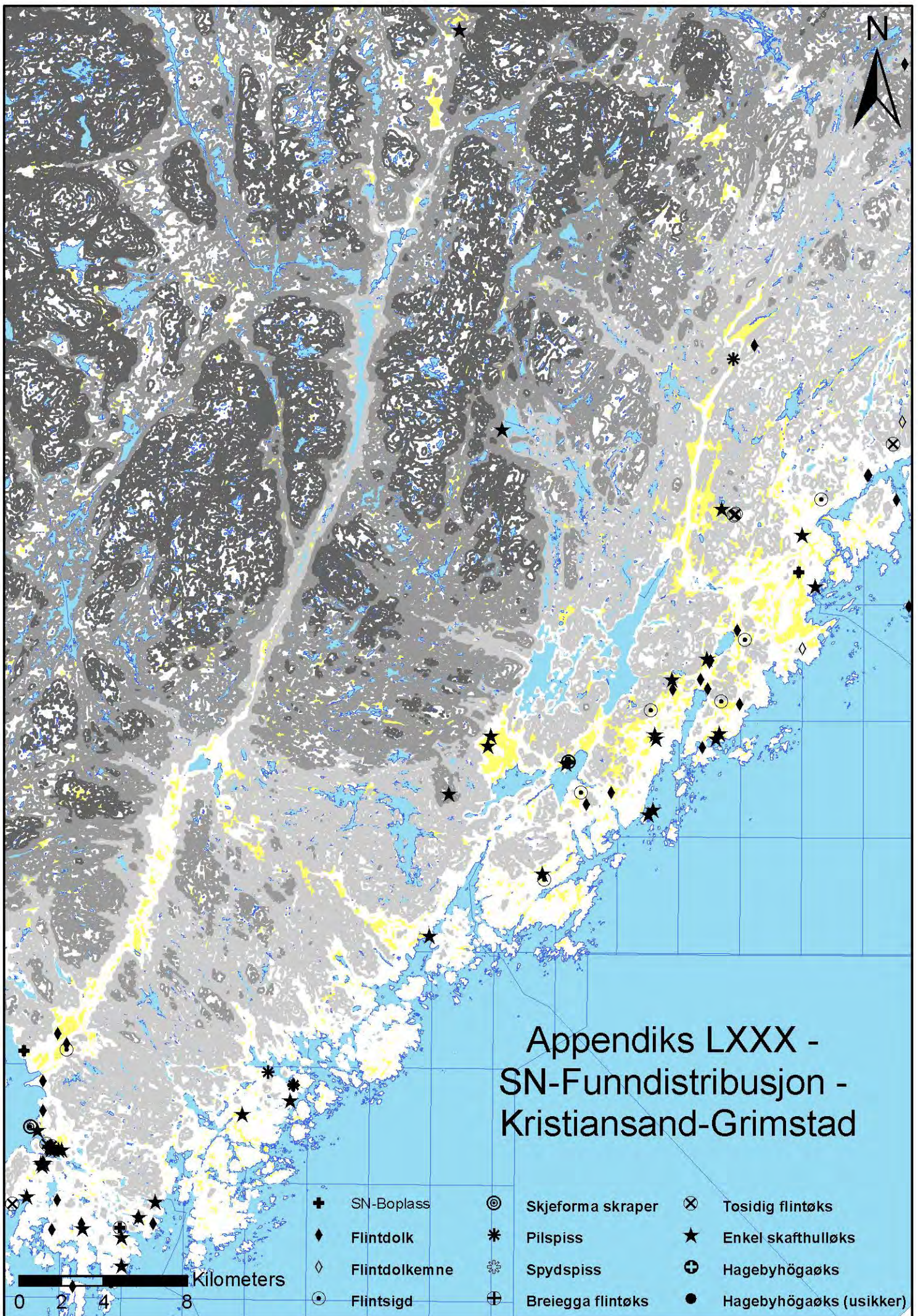
Appendiks LXXVII - SN-Funndistribusjon - Flekkefjord-Lindesnes

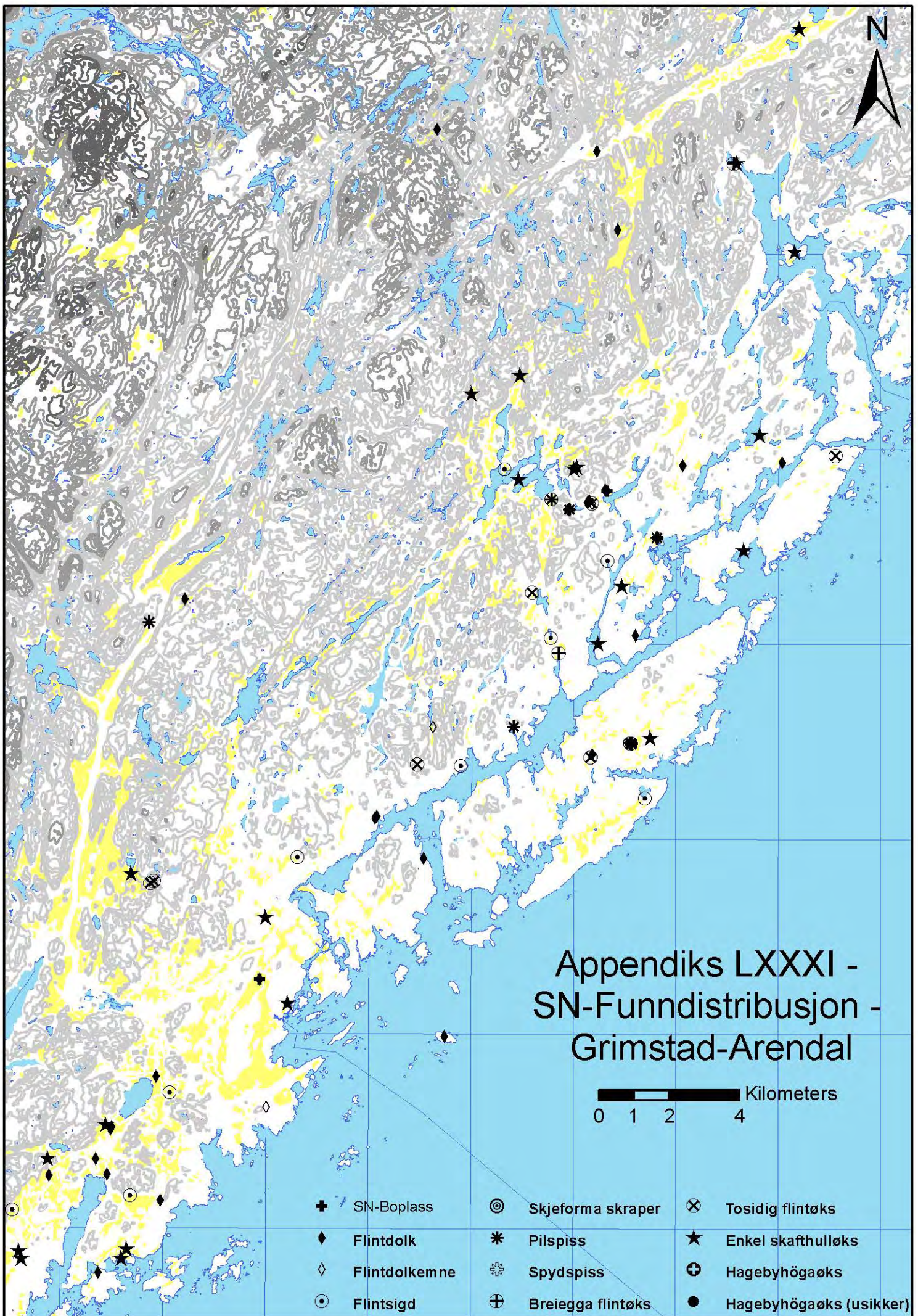

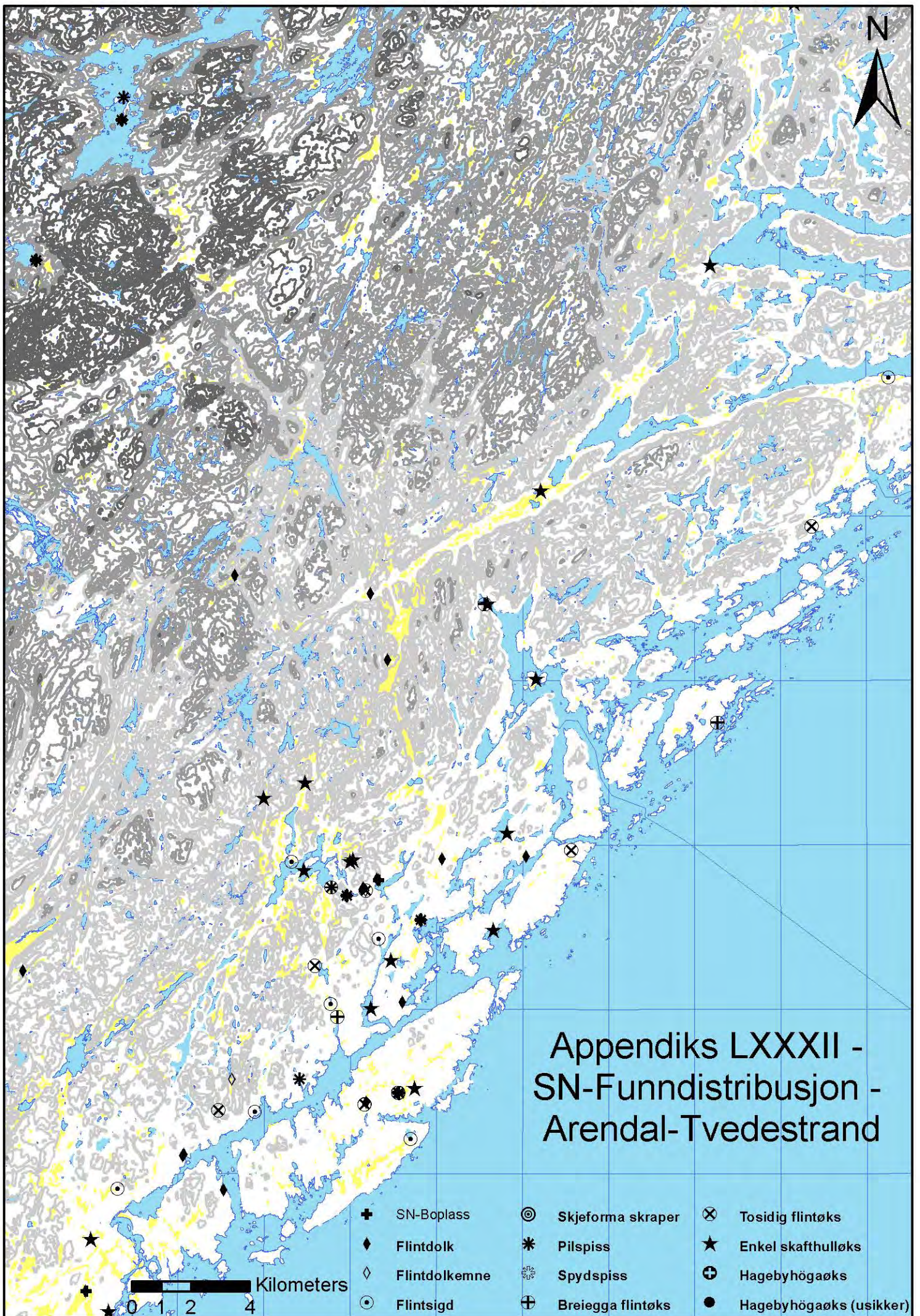
Appendiks LXXVIII - SN-Funndistribusjon - Lindesnes-Mandal

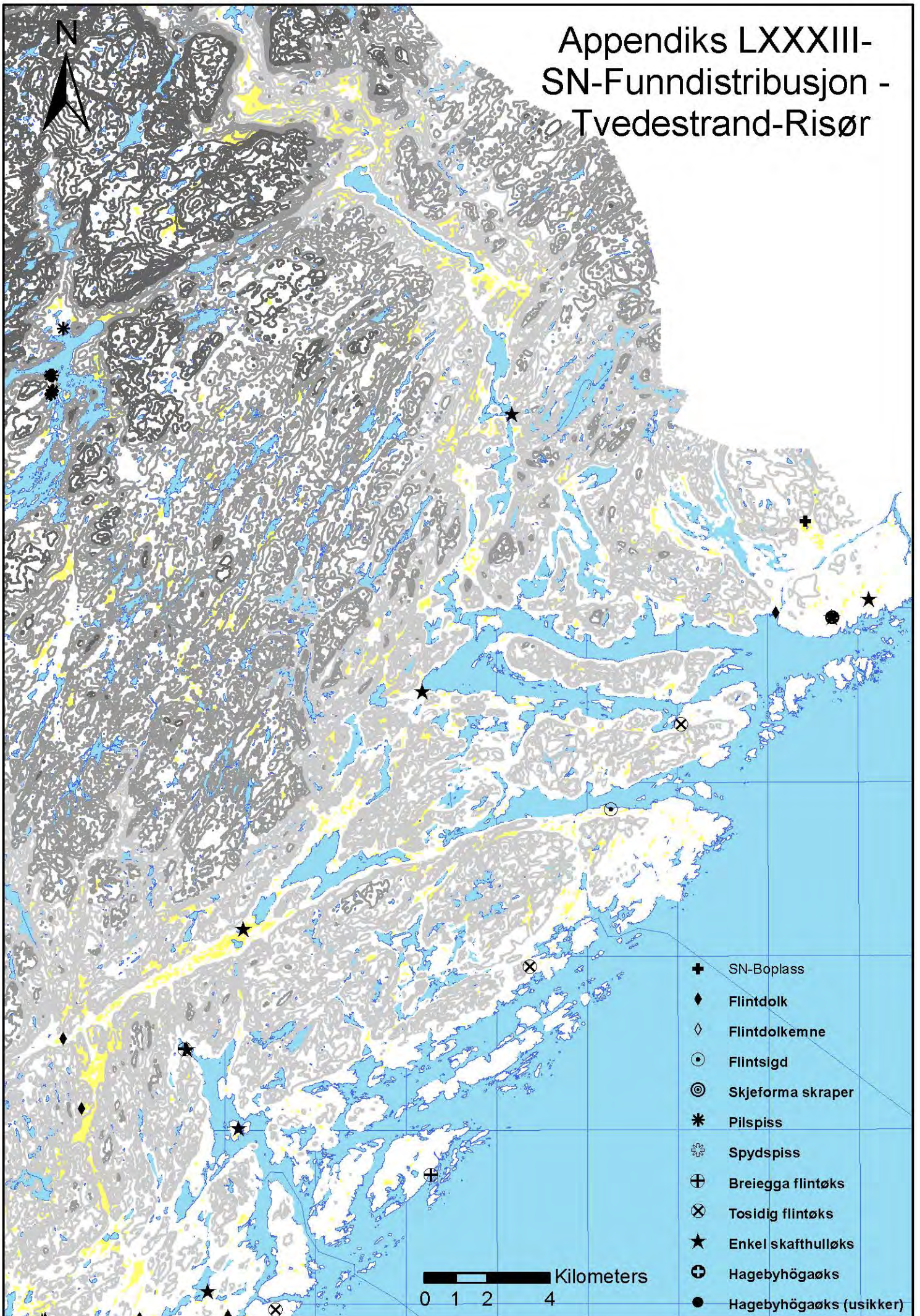

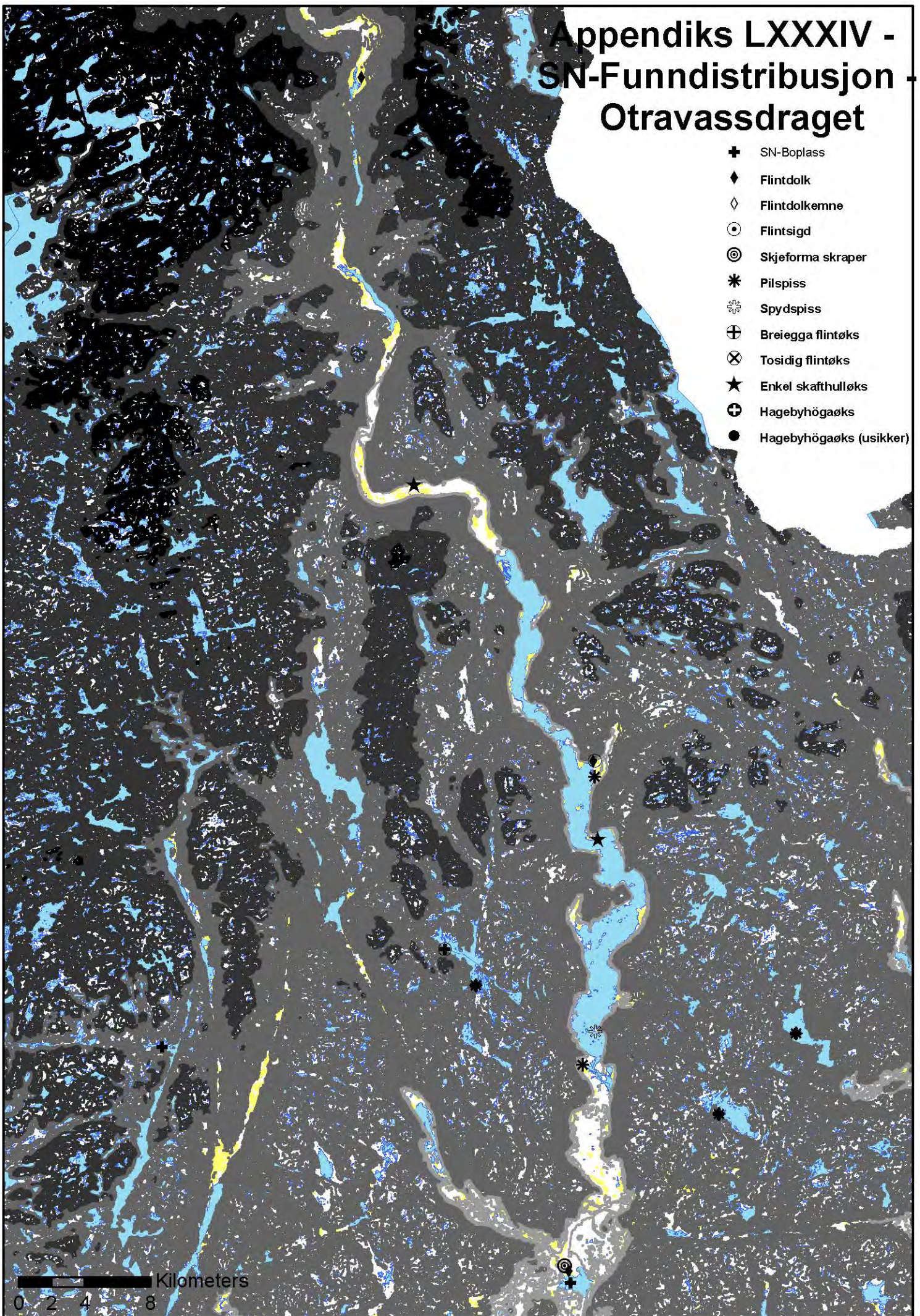

Appendiks LXXXIII- SN-Funndistribusjon - Tvedestrand-Risør

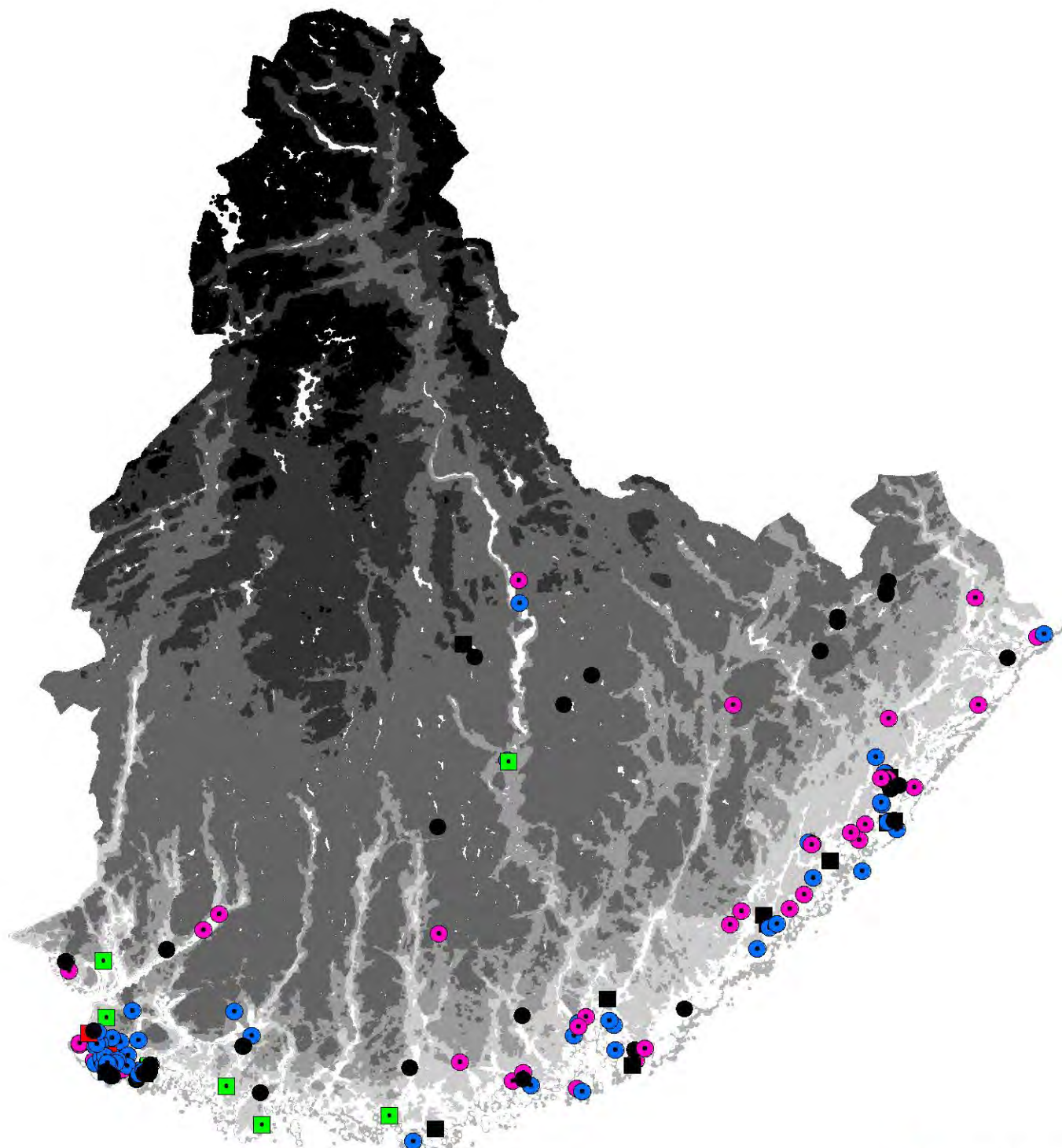
Appendiks LXXXIV - SN-Funndistribusjon Otravassdraget

- ⊕ SN-Boplass
- ◆ Flintdolk
- ◇ Flintdolkemne
- ⊙ Flintsigd
- ⊕ Skjeforma skraper
- * Pilspiss
- ⊗ Spydspiss
- ⊕ Breiegga flintøks
- ⊗ Tosidig flintøks
- ★ Enkel skafthulløks
- ⊕ Hagebyhögæøks
- Hagebyhögæøks (usikker)

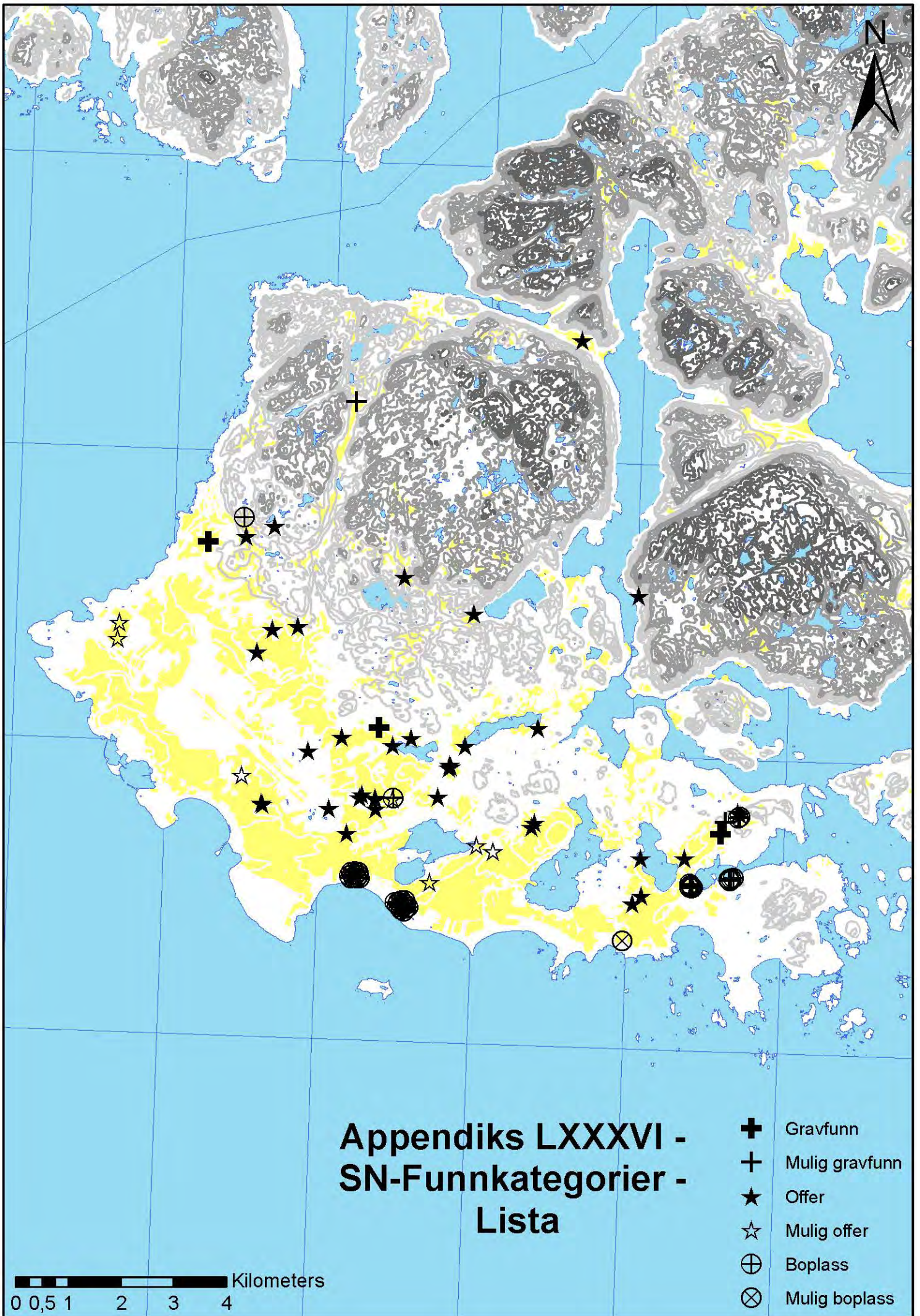
0 2 4 8 Kilometers

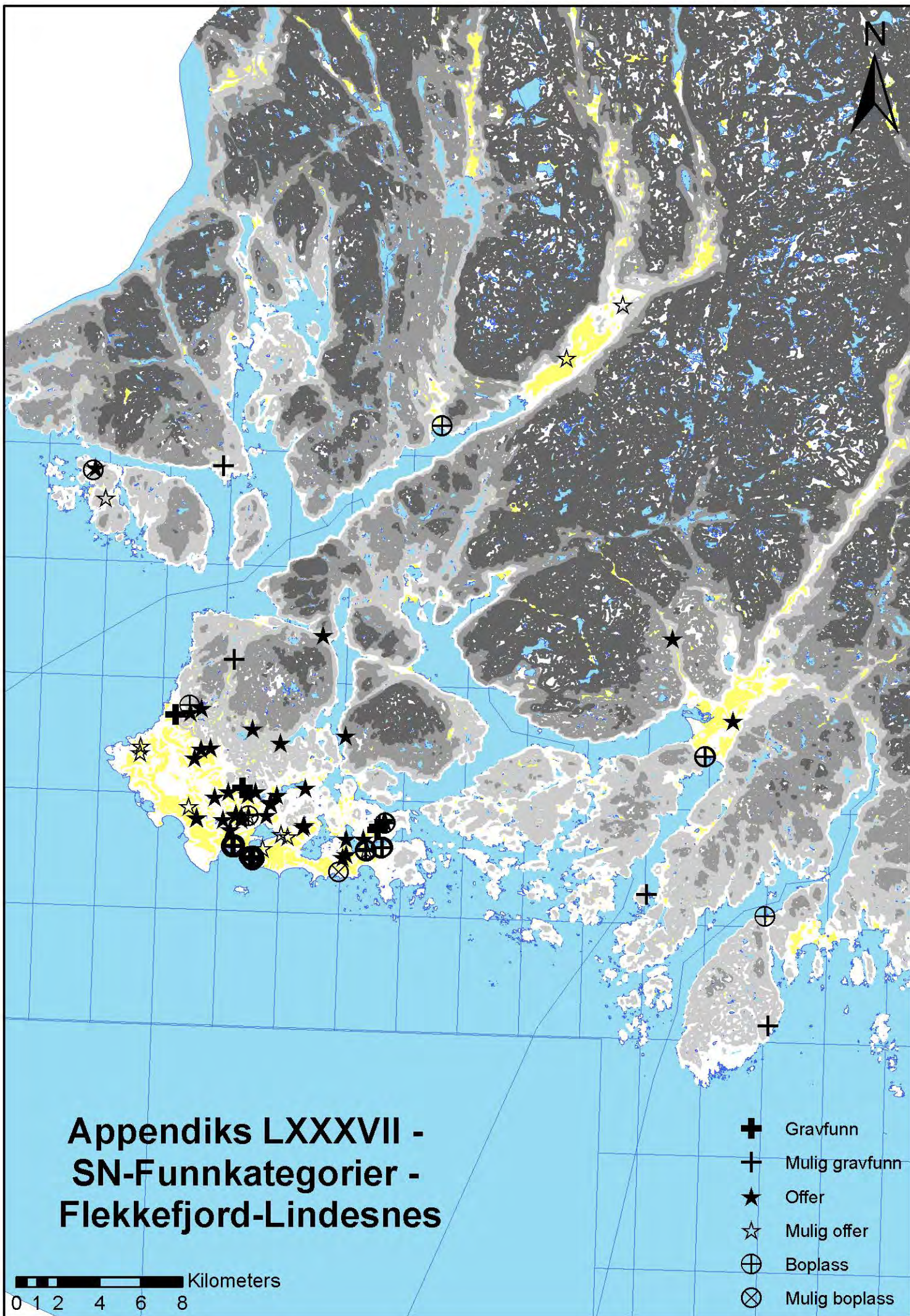
Appendiks LXXXV - SN-Funnkategorier - Oversiktskart

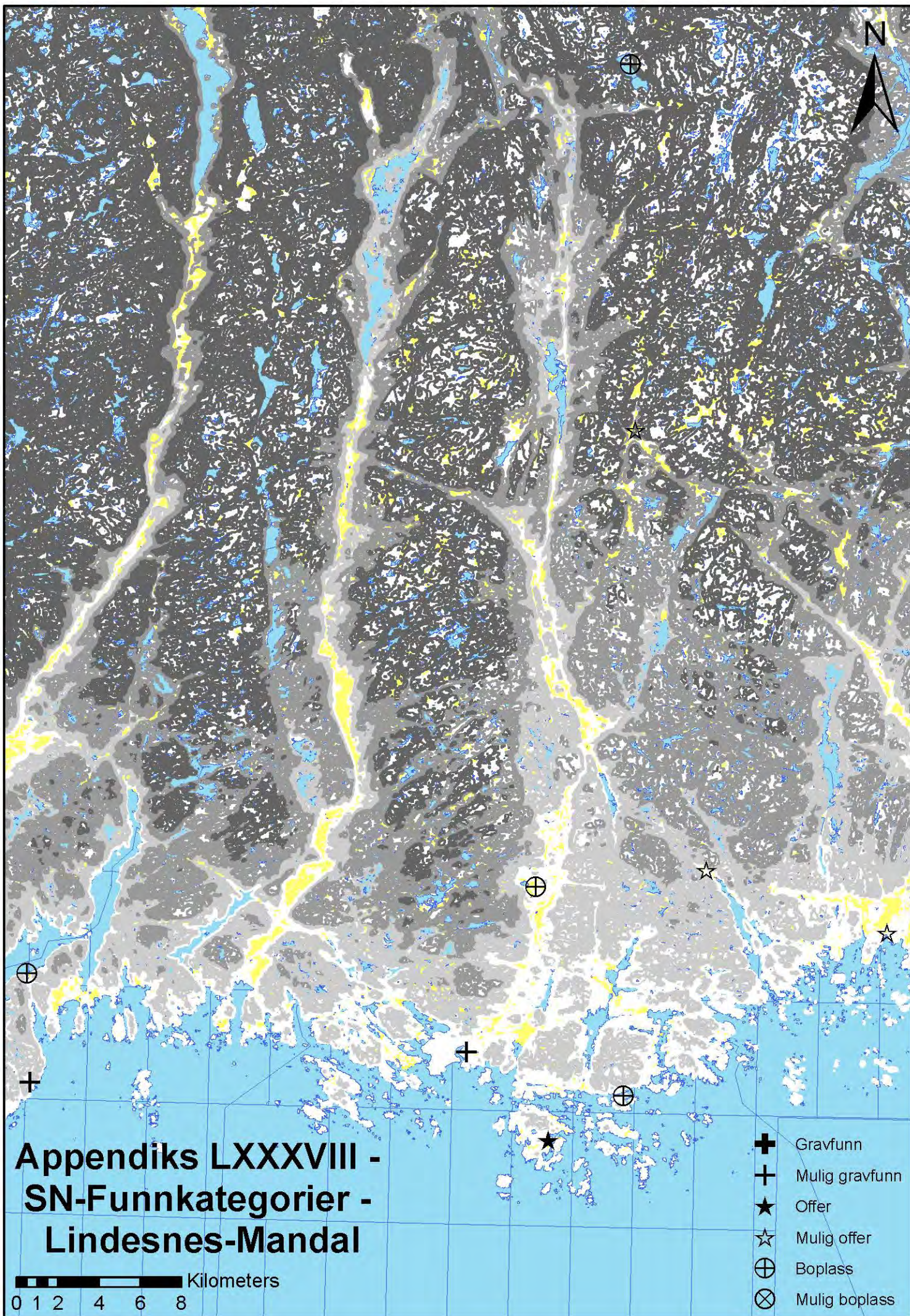

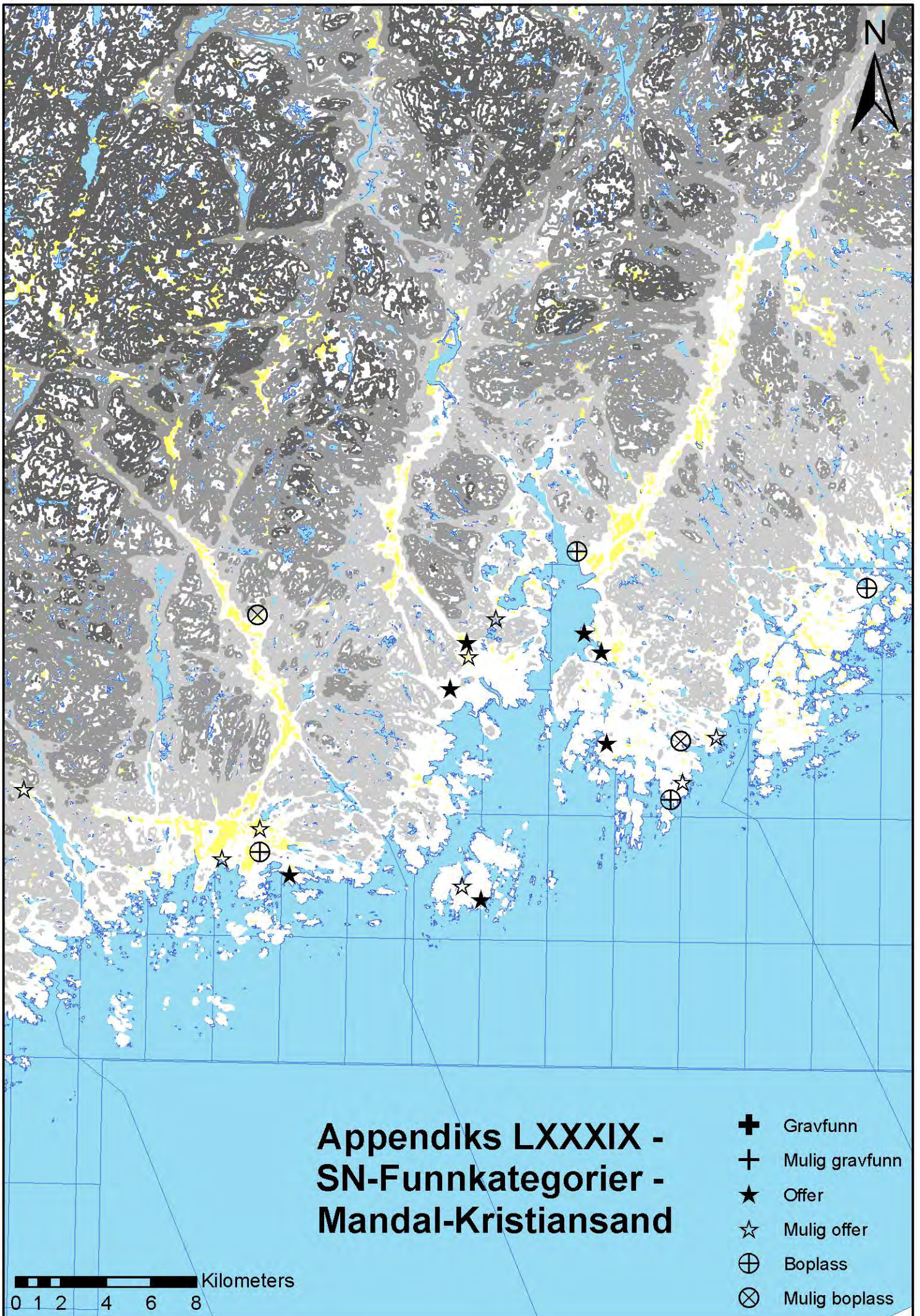
- Gravfunn
- Mulig gravfunn
- Offer
- Mulig offer
- Boplass
- Mulig boplass

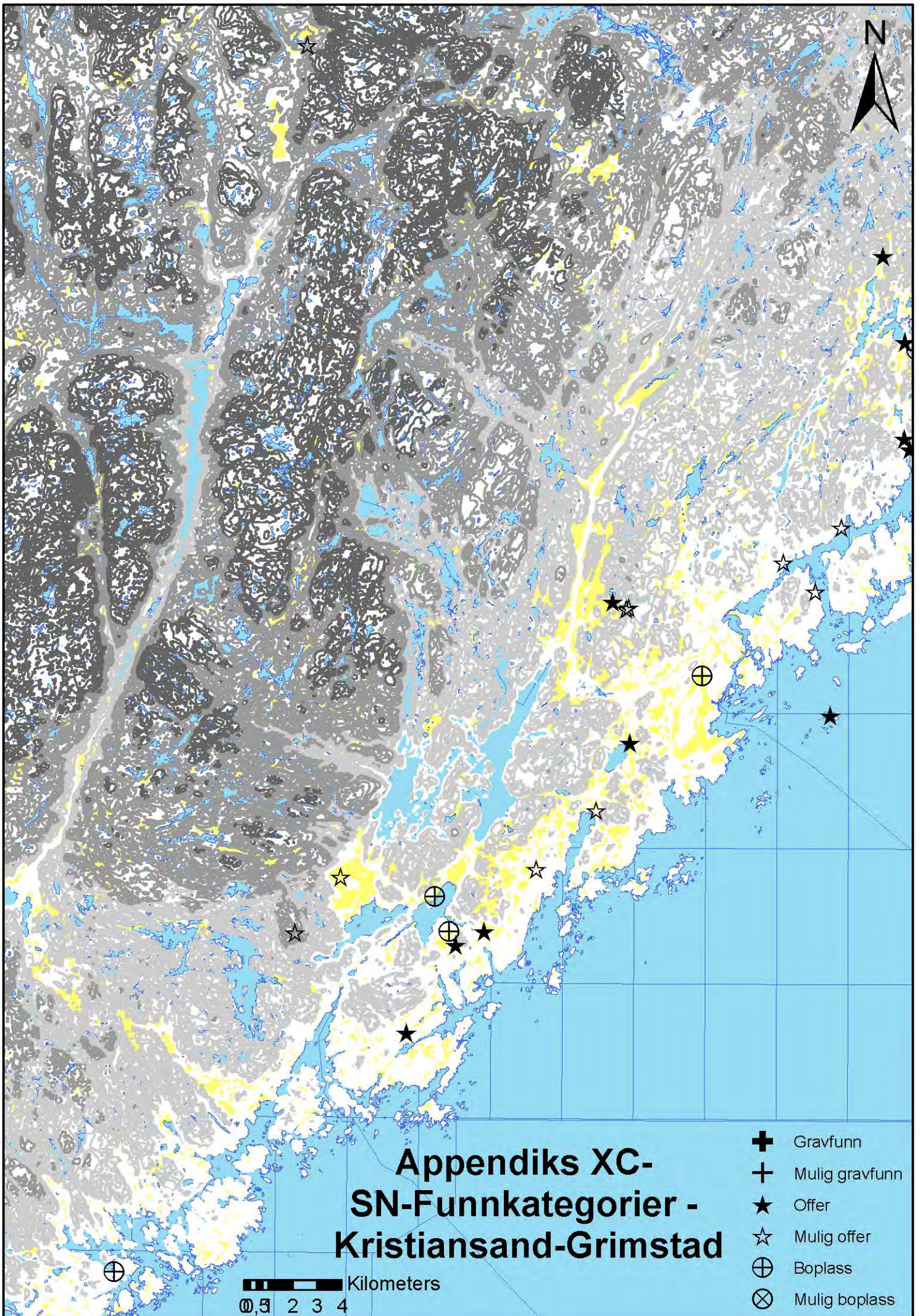
0 5 10 20 30 40 Kilometers

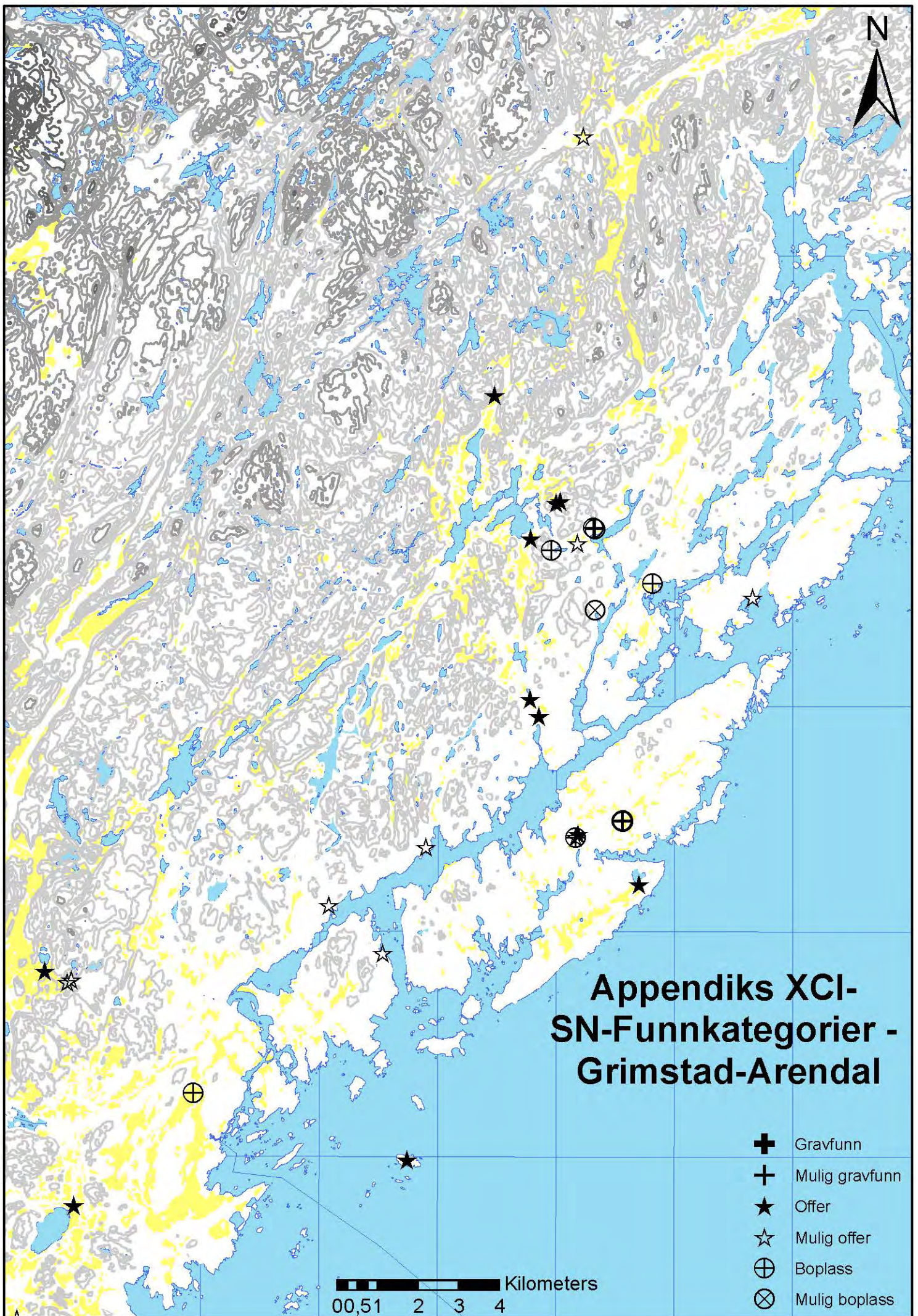

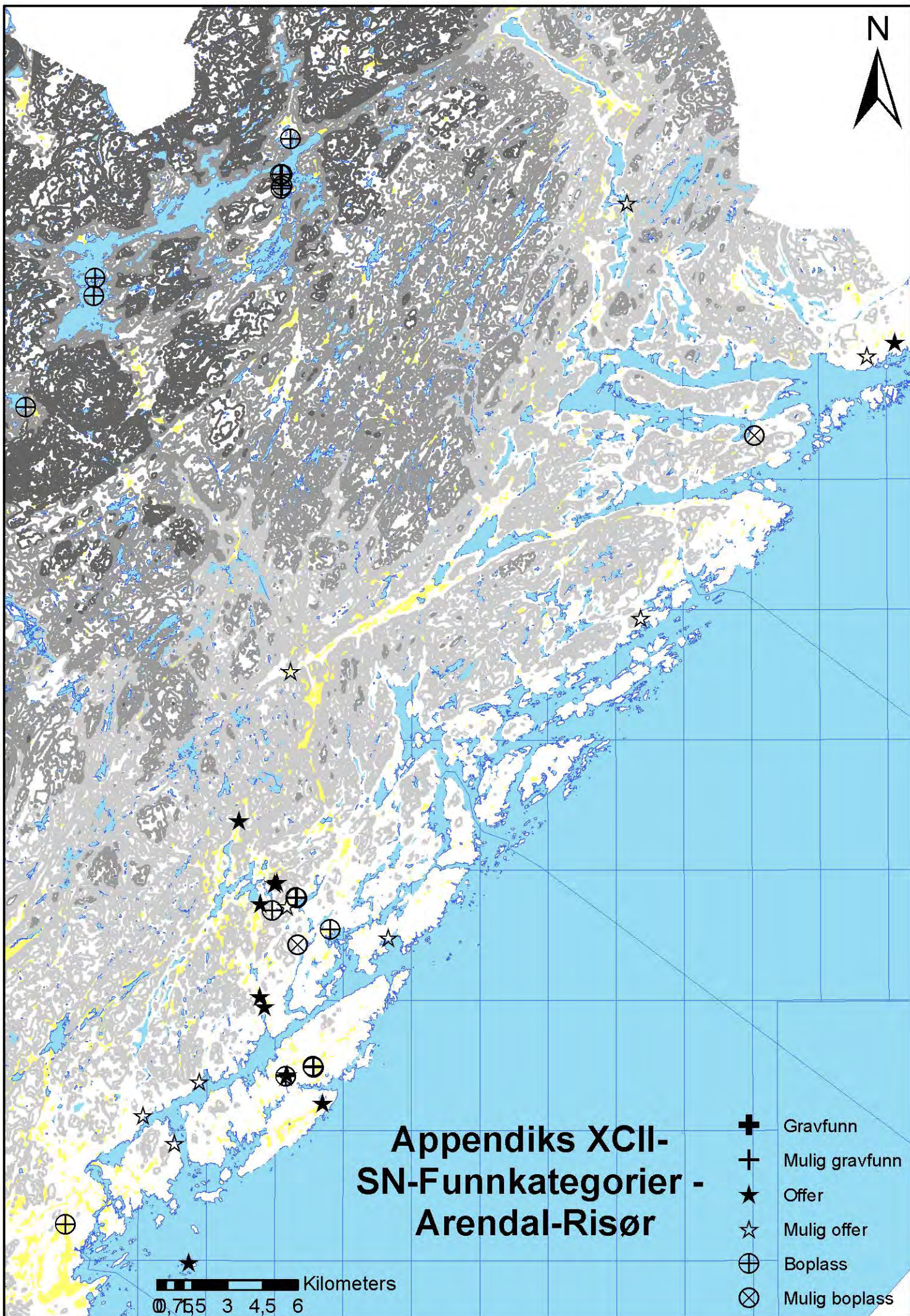

Appendiks XCII- SN-Funnkategorier - Arendal-Risør

- ⊕ Gravfunn
- ⊕ Mulig gravfunn
- ★ Offer
- ☆ Mulig offer
- ⊕ Boplass
- ⊗ Mulig boplass

Kilometers
 0,75 3 4,5 6

Appendiks XCIII, SN-Funnkategorier Øtravassdraget

